ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ у 2019 році

Полтава
2020

ВСТУП

Регіональна Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Полтавській області у 2019 році підготовлена на виконання ст.25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також Порядку взаємодії Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України з обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями з питань охорони навколишнього природного середовища (пункт 3 розділ IV), який затверджений наказом Мінприроди України від 31.03.2017 №150 та зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.12.2017 за №1568/31436.

Під час роботи над Доповіддю були використані матеріали, які надали Головне управління статистики у Полтавській області; Головне управління Держгеокадастру у Полтавській області; Полтавський обласний центр з гідрометеорології; Державна екологічна інспекція Центрального округу; Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області; Полтавське обласне управління лісового та мисливського господарства; Головне управління Держпродспоживслужби в Полтавській області; Управління Державного агентства рибного господарства у Полтавській області (Полтавський рибоохоронний патруль); Полтавська філія ДУ «Держгрунтохорона» Державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»; Східна інспекція з ядерної та радіаційної безпеки (на правах самостійного управління) Державної Інспекції ядерного регулювання України, м.Харків; Харківська міжобласна філія Державного спеціалізованого підприємства «Об'єднання «Радон»; Департамент культури та туризму Полтавської обласної державної адміністрації; Департамент з питань оборонної роботи, цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами облдержадміністрації; Департамент будівництва, містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства облдержадміністрації; Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації; Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», «Українська медична стоматологічна академія»; Полтавський національний педагогічний університет ім.В.Короленка; Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» та інші підприємства, організації, установи Полтавської області.

Зібрані матеріали характеризують стан атмосферного повітря, водних, земельних ресурсів, рослинного, тваринного світу, природно-заповідного фонду, ілюструє вплив господарської діяльності на довкілля, висвітлюють нагальні екологічні проблеми та пропонують шляхи їх вирішення. Також у Доповіді проаналізовано стан державного управління у сфері охорони навколишнього середовища, стан екологічної освіти, інформування громадськості та громадські рухи.

Доповідь публікується на веб-сторінці незалежного Регіонального інформаційно-моніторингового центру «Довкілля Полтавщини» (https://eco-pntu.in.ua/iformatsijno-monitoryngovyj-tsentr-dovkillya-poltavshhyny/).

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ *9*
1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості території 9
1.2. Соціальний та економічний розвиток області 10

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ *13*
2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря 13
2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря 13
2.1.2. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності). 18
2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря 21
2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах 22
2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря 26
2.5. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття 27
2.6. Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря 29

3. ЗМІНА КЛІМАТУ *30*
3.1. Тенденції зміни клімату 30
3.2. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату 32
3.3. Політика та заходи у сфері захисту озонового шару 32
3.4. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів 33

4. ВОДНІ РЕСУРСИ *35*
4.1. Водні ресурси та їх використання 35
4.1.1. Загальна характеристика* 35
4.1.2. Водокористування та водовідведення 36
4.2. Забруднення поверхневих вод 38
4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод 38
4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності) 39
4.2.3. Транскордонне забруднення поверхневих вод 39
4.3. Якість поверхневих вод 40
4.3.1. Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками 40
4.3.2. Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів 41
4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію 42
4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод 44
4.4. Якість питної води та її вплив на здоров'я населення. 45
4.5. Заходи щодо покращення стану водних об'єктів 46

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІО- ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОМЕРЕЖІ *48*
5.1. Збереження біо- та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі 48
5.1.1. Загальна характеристика 48

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників
на структурні елементи екомережі, біо- та ландшафтне різноманіття 49
5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття 50
5.1.4. Формування національної екомережі 51
5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами. 53
5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу 54
5.2.1. Загальна характеристика рослинного світу 54
5.2.2. Охорона, використання та відтворення лісів 55
5.2.3. Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів 60
5.2.4. Охорона природних рослинних угрупувань, занесених до Зеленої книги України. 61
5.2.5. Охорона, використання та відтворення зелених насаджень 62
5.2.6. Інвазійні чужорідні види рослин у флорі області. 63
5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу 64
5.3.1. Загальна характеристика тваринного світу 64
5.3.2. Стан і ведення мисливського та рибного господарства 65
5.3.2.1 Мисливське господарство 65
5.3.2.2 Рибне господарство 67
5.3.3. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів 69
5.3.4. Інвазійні чужорідні види тварин у фауні області. 70
5.4. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні 71
5.4.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду області 71
5.4.2. Формування української частини Смарагдової мережі Європи 74
5.5. Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду. 75

6.ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ І ГРУНТИ 78
6.1. Структура та стан земельних ресурсів 78
6.1.1. Структура та динаміка основних видів земельних угідь 78
6.1.2. Стан ґрунтів 80
6.1.3. Деградація земель 82
6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та грунти 84
6.3. Охорона земель 86
6.3.1. Практичні заходи 86
6.3.2. Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво. 87

7. НАДРА 88
7.1. Мінерально-сировинна база 88
7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази 88
7.2. Система моніторингу геологічного середовища 91
7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість 91
7.2.2. Екзогенні геологічні процеси 92
7.3. Дозвільна діяльність у сфері використання надр 93

7.4. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр 94

8. ВІДХОДИ *95*
8.1. Структура утворення та накопичення відходів 95
8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення) 96
8.3. Транскордонні перевезення небезпечних відходів 100
8.4. Державна політика у сфері поводження з відходами 100

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА *101*
9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки 101
9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку 101
9.3. Радіаційна безпека 105
9.3.1. Стан радіоактивного забруднення території 106
9.3.2. Поводження з радіоактивними відходами 107

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА її ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ *109*
10.1. Структура та обсяги промислового виробництва* 109
10.2. Вплив на довкілля 110
10.2.1. Гірничодобувна промисловість 110
10.2.2. Металургійна промисловість 111
10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість 113
10.2.4. Харчова промисловість 114
10.3. Заходи з екологізації промислового виробництва 116

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ *118*
11.1. Тенденції розвитку сільського господарства 118
11.2. Вплив на довкілля 119
11.2.1. Внесення мінеральних та органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження 119
11.2.2. Використання пестицидів 121
11.2.3. Екологічні аспекти зрошення та осушення земель 122
11.2.4. Тенденції в тваринництві 122
11.3. Органічне сільське господарство 124

12. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ *125*
12.1. Структура виробництва та використання енергії 125
12.2. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження 126
12.3. Вплив енергетичної галузі на довкілля 130
12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики 131

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ *132*
13.1. Транспортна мережа 132
13.1.1. Структура та обсяги транспортних перевезень 132
13.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів 133
13.2. Вплив транспорту на довкілля 134

13.3. Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля 134

14. СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО 136
14.1. Тенденції та характеристики споживання 136
14.2. Запровадження елементів сталого споживання та виробництва 137

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА 139
15.1. Національна та регіональна екологічна політика 139
15.2. Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища 140
15.3. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства 141
15.4. Виконання державних цільових екологічних програм 144
15.5. Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища 145
15.6. Оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка. 148
15.6.1. Оцінка впливу на довкілля. 148
15.6.2. Стратегічна екологічна оцінка. 148
15.7. Економічні засади природокористування 149
15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності 150
15.7.2. Стан фінансування природоохоронної галузі 151
15.8. Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки 153
15.9. Державне регулювання у сфері природокористування 154
15.10. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля 155
15.11. Участь громадськості в процесі прийняття рішень, з питань що стосуються довкілля 164
15.12. Екологічна освіта та інформування 165
15.12.1. Екологічна освіта 165
15.12.2. Інформування громадськості 167
15.12.3. Звернення громадян 170
15.13. Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля 171

Висновки і пропозиції 173

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості території

Полтавщина розташована в центральній частині України в лісостеповій зоні з помірно-континентальним кліматом. На півночі область межує з Чернігівською (107км) та Сумською (238км) областями, на сході – з Харківською (188км), на півдні – з Дніпропетровською (173км) і на заході – з Київською (19км), Черкаською (225км) та Кіровоградською (149км). Загальна довжина меж близько 1100км, з яких 162км – по Кременчуцькому і Дніпродзержинському водосховищах.

Площі області складає 28,75тис.км^2, або 4,6% площі України.

На південному заході області протікає р.Дніпро, більша частина течії якого зарегульована водосховищами. Найбільшими притоками Дніпра є:

- Псел – довжина в межах області 350км, об'єм стоку 1,46км^3 на рік;
- Сула – довжина в межах області 213км, об'єм стоку 1,15км^3 на рік;
- Ворскла – довжина в межах області 226км, об'єм стоку 0,9км^3 на рік;
- Оріль – довжина в межах області 80км, об'єм стоку 0,355км^3 на рік.

Густота річкової сітки більша на півночі, менша на південному заході. Більша частина стоку припадає на березень – квітень. Річки області живляться переважно талими сніговими водами (60% об'єму стоку).

Більшість ландшафтів області відносяться до лісостепового типу (клас рівнинних східноєвропейських ландшафтів), і лише на південному сході – до степового та північно-степового типу. У зв'язку з високим рівнем сільськогосподарської діяльності, природні ландшафти не збереглися і тому переважають антропогени. Їх структурі притаманний сільськогосподарський тип ландшафтів. Місцевість області являє собою рівнину, розділену річковими долинами і ярами.

Полтавська область знаходиться в помірному кліматичному поясі. Найбільший вплив на формування погодних умов і клімату області мають величина і характер сонячного випромінювання, віддаленість регіону від великих водних мас, належність області до зони дії переважно атлантичних помірних та арктичних холодних повітряних мас, рівнинність.

Територія області належить до недостатньо вологої, теплої, крайній південний схід – до посушливої, дуже теплої агрокліматичної зони. Середньорічна кількість опадів на території області змінюється, збільшуючись з півдня на північ. Кліматичні умови області сприятливі для життя людини.

Лісові ресурси в області невеликі. Всі ліси віднесені до природоохоронних і рекреаційних.

В області розвідано та експлуатується багато нафтових, нафтогазоконденсатних, газових і газоконденсатних родовищ. В районі Кременчуцької аномалії зосереджені запаси залізних руд. Серед інших корисних копалин – торф, будівельні матеріали, мінеральні води.

Найбільш поширені в області ґрунти – чорноземи. Вони займають майже дві третини території області.

1.2. Соціальний та економічний розвиток області

Кількість наявного населення на кінець 2019 року за даними Головного управління статистики у Полтавській області становила 1386,978тис.осіб, з яких 867,201тис. мешкають у міських поселеннях, 519,777тис. – у сільській місцевості.

Щільність населення – 48 осіб на 1км^2, менша, ніж в середньому по Україні (69 осіб/км^2).

За інформацією порталу Верховної Ради України (посилання http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmistpo.html) адміністративно-територіальний устрій області у 2019 році складався з:

районів	-	25;	районних рад	-	25;
міст обласного значення	-	6;	міських рад	-	11;
районів у містах	-	5;	районних рад у містах	-	3;
міст районного значення	-	10;	селищних рад	-	17;
селищ міського типу	-	20;	сільських рад	-	397;
міських об'єднаних територіальних громад	-	8;	міських рад об'єднаних територіальних громад	-	5;
селищних об'єднаних територіальних громад	-	13;	селищних рад об'єднаних територіальних громад	-	3;
сільських об'єднаних територіальних громад	-	35;	сільських рад об'єднаних територіальних громад	-	12.

Провідними галузями промисловості області є машинобудування, паливна, гірничорудна, будівнича та харчова. Розвинуті видобування і переробка залізної руди, нафти, природного газу і газового конденсату, також виробництво сталі, будівельних матеріалів, сільськогосподарської продукції: м’яса і масла тваринного, олії, цукру та інших видів промислової продукції.

Рис.1.1. Індекси промислової продукції за видами діяльності у відсотках до попереднього року

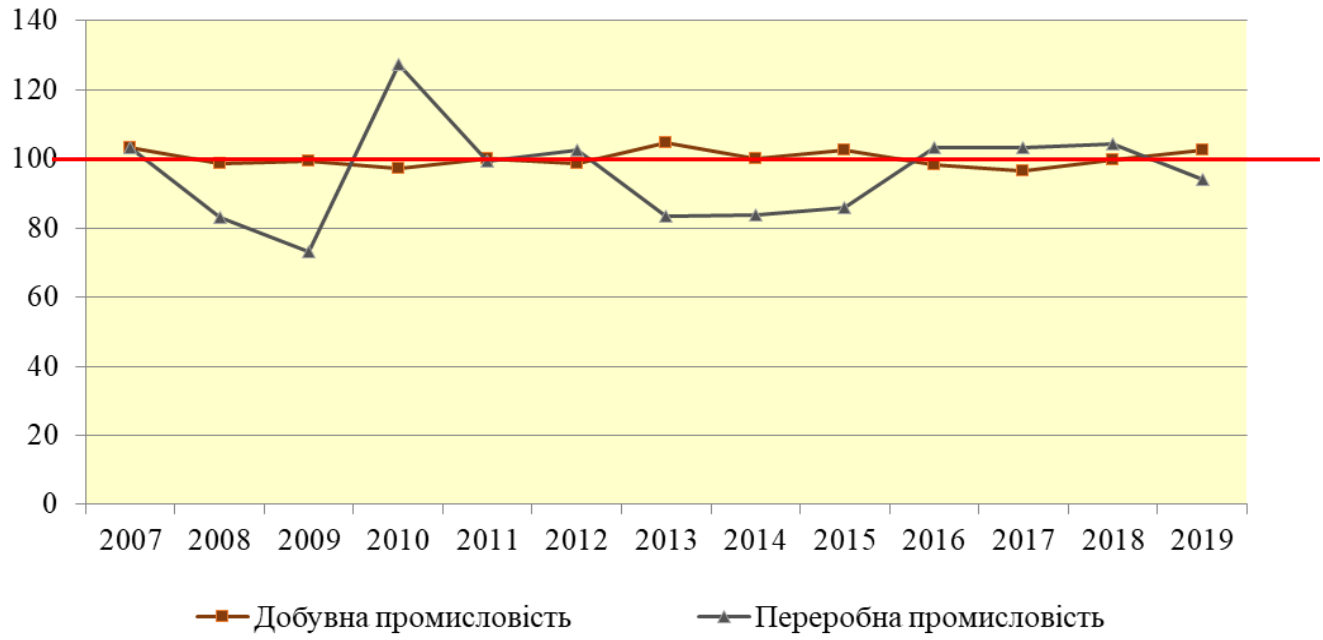

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2019 році на Полтавщині величина індексу промислового виробництва залишилася на рівні попереднього року − 98,8 відсотка (2018р. – 101,5, 2017р. − 98,9%, 2016р. – 100,1%, 2015р. – 96,2%, 2014р. – 92,9%, 2013р. – 94,7%).

Індекс промислового виробництва у галузі добувній промисловості і розробленні кар'єрів демонстрував ріст до 102,4%, у переробній галузі – зниження до 93,9 відсотків.

У 2019 році у переробній промисловості спостерігалося незначне падіння виробництва по усіх ключових видах діяльності, а найбільше у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – на 29,2% та у металургійному виробництві і виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування – на 24,1%. При цьому видобуток нафти сирої в області збільшився на 15,2%, газового конденсату – на 12,8%, газу природного – залишився на рівні попереднього року (99,98% обсягів 2018 року).

Сільськогосподарське виробництво є однією з провідних галузей економіки області. За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2019 році індекс виробництва продукції сільського господарства становив 96,6% обсягів 2018 року: в тому числі продукції рослинництва 95,7% обсягів 2018 року; продукції тваринництва 99,8% обсягів 2018 року.

Основою рослинництва області є виробництво зернових культур, цукрових буряків і соняшнику; у тваринництві – виробництво м'яса, молока, яєць. Сільськогосподарські угіддя складають близько 75% від усієї площі земельних ресурсів області.

За статистичними даними під урожай 2019 року було збільшено площі на яких посіяні зернові та зернобобові культури на 5,0%. Площі під інші сільськогосподарські культури залишилися на рівні попередніх років.

У порівнянні з попереднім роком в області зафіксований ріст обсягів виробництво соняшнику – на 3,6% та овочевих культур − на 3,9 відсотка.

Індекс продукції тваринництва становив 99,8% у сільськогосподарських підприємствах та 99,9% − у господарствах населення.

У господарствах усіх категорій збільшилося виробництва яєць − на 2,4%, виробництва молока залишилося на рівні попереднього року (99,6%), показник виробництва м'яса (реалізація на забій сільськогосподарських тварин) також зріс на 2,8 відсотка.

Кількість сільськогосподарських тварин на сільськогосподарських підприємствах та у господарствах населення на кінець 2019 року залишилася на рівні попереднього року. Спостерігалося скорочення по області лише поголів'я свиней − на 15,1 відсотка.

Транспортна мережа області доволі розвинута. Протяжність залізниць – близько 1100 кілометрів, з них електрифіковано третина. За даними управління інфраструктури та цифрової трансформації загальна протяжність автомобільних доріг області у 2019 році становила 8909 км, з яких майже 40% – дороги державного значення.

Функціонування річкового транспорту забезпечують два річкових порти – Кременчуцький річковий порт та Комсомольський вантажний порт ПрАТ «Полтавського ГЗК». Порти розташовані на лівому березі р.Дніпро і обслуговують тільки вантажні перевезення.

Розгалуженою є мережа трубопровідного транспорту. По території області проходять міждержавні газопроводи «Союз», «Уренгой – Помари – Ужгород», «Єлець – Кременчук – Бендери», відгалуження нафтопроводу «Дружба». Загальна довжина магістральних трубопроводів складає 554 кілометри.

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

У 2019р. від стаціонарних джерел забруднення у повітря потрапило 50,959тис.т. забруднюючих речовин (без урахування викидів діоксиду вуглецю), що на 1,197тис.т, або на 2,3% менше, ніж у 2018 році. Із загальної кількості забруднюючих речовин, що надійшли в атмосферу, викиди метану та оксиду азоту, які належать до парникових газів, становили відповідно 6,113тис.т (12,0% обласних викидів) та 0,068тис.т (0,13% обласних викидів). Крім цих речовин, у звітному році в атмосферу було викинуто 1970,48тис.т (менше ніж у попередньому майже на 60%) діоксиду вуглецю, який також впливає на зміну клімату.

Серед стаціонарних джерел головними забруднювачами є підприємства мм.Кременчука та Горішні Плавні (колишній Комсомольськ). Значно менше викидів в обласному центрі – 1,95% від загального обсягу викидів. На м.Кременчук припадало майже 27% від усіх викидів забруднюючих речовин в атмосферу стаціонарними джерелами, на м.Горішні Плавні (колишній Комсомольськ) – 23 відсотка.

Рис.2.1. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, тис.т

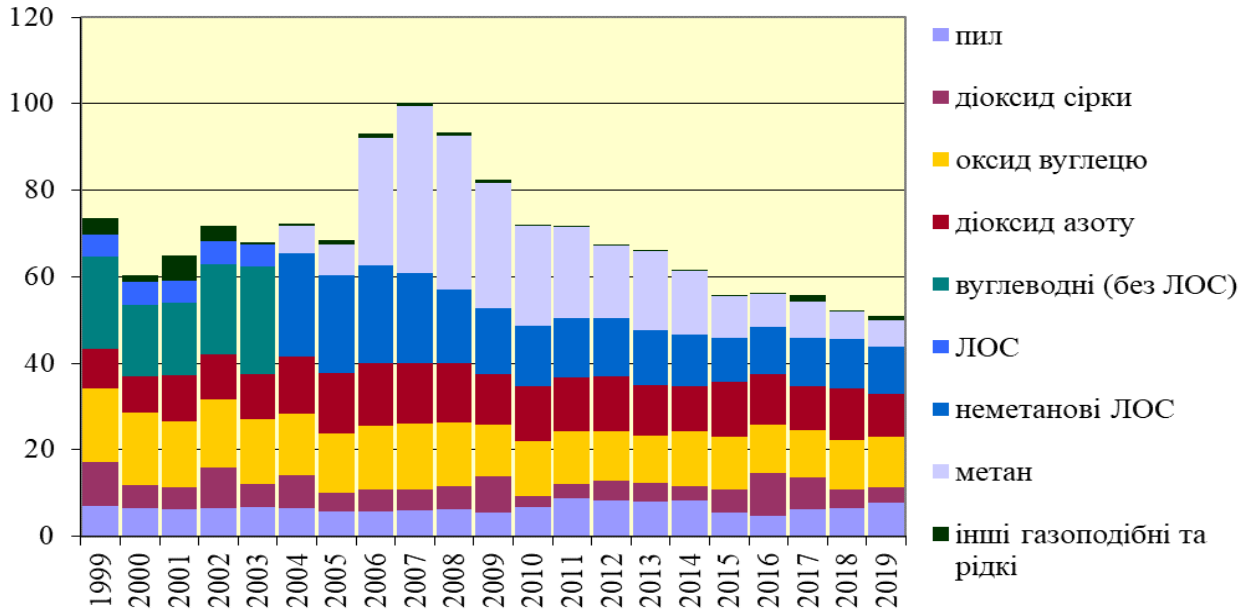

Також, до лідерів щодо здійснення викидів в атмосферне повітря щорічно потрапляють райони, у яких розташовані об’єкти газотранспортних підприємств: – Лохвицький (10,25% обласних викидів), Гадяцький (6,56%), Шишацький (3,49%), Зіньківський (майже 3,0%), Диканський (2,53%), Лубенський (2,25%), Котелевський (2,13%) та Решетилівський (2,01%) райони. Обсяги викидів в розрахунку на особу у зазначених районах становили: 127,6кг, 120,5кг, 91,03кг, 45,4кг, 70,8кг, 37,6кг, 57,1кг та 4,3кг відповідно.

Щільність викидів від стаціонарних джерел забруднення у розрахунку на квадратний кілометр території області становила 1,772т шкідливих речовин (менше ніж середній показник в Україні (4,265т) у 2,4 рази).

Обсяги викидів шкідливих речовин у розрахунку на одну особу області становили 36,6кг (менше ніж середній показник в Україні в 1,6 разів): найвищі показники в області у м.Горішні Плавні (колишнє м.Комсомольськ) – на кожного мешканця – 230,1кг; найменший показник у м.Миргород – лише 2,31кг у розрахунку на одну особу.

Рис.2.2. Викиди забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел підприємств по містах та районах області у 2019р., т

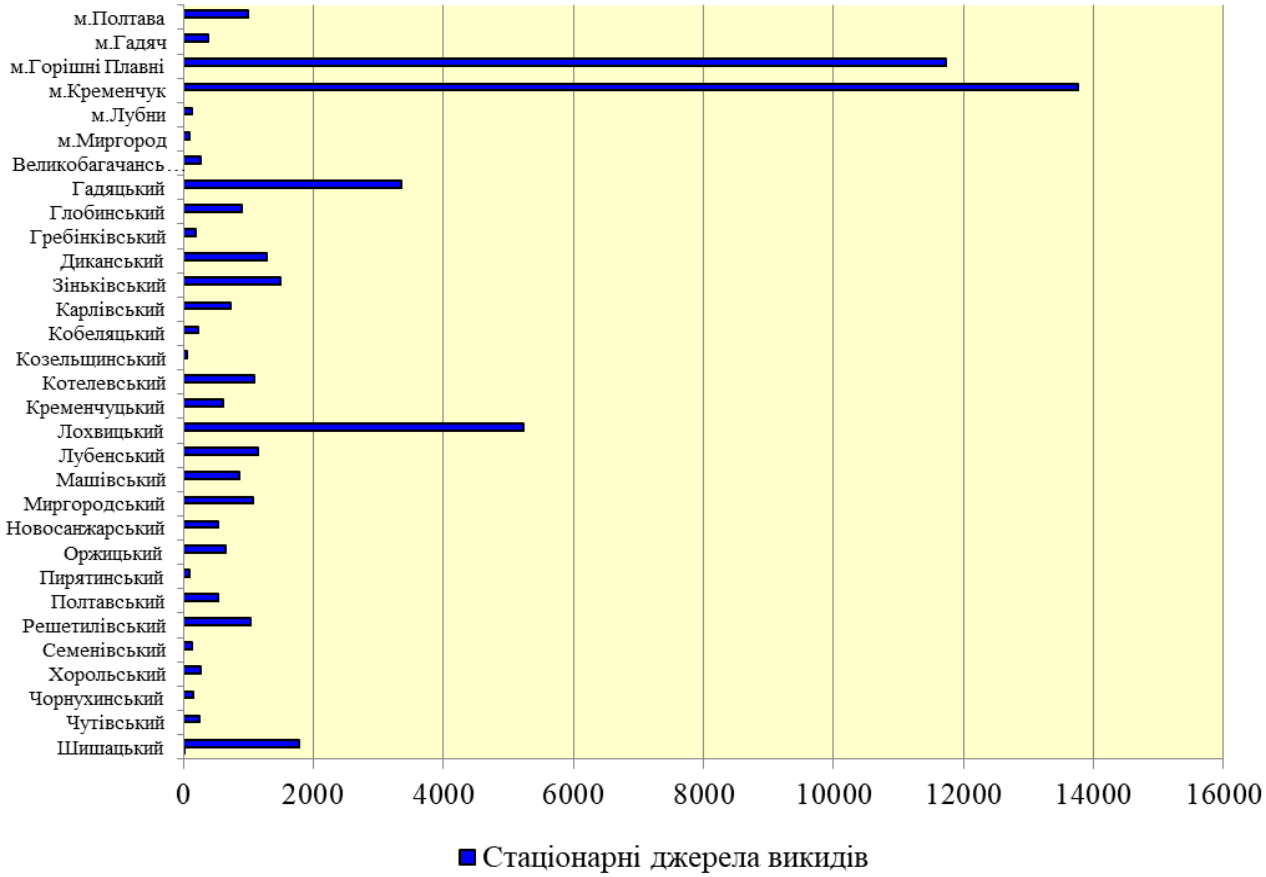

Розрахунок обсягів викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферне повітря від пересувних джерел (в тому числі від автотранспорту) Головним управлінням статистики в Полтавській області за 2019 рік (як і за 2016 - 2018 роки) не здійснювався.

Табл.2.1. Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис.т.

Роки	*Викиди в атмосферне повітря, тис.т.*			*Щільність викидів у розрахунку на 1 кв.км, кг*	*Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг*	*Обсяг викидів на одиницю ВРП*
	Всього	*у тому числі*				
		стаціонарними джерелами	*пересувними джерелами*			
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
2000	151,927	60,399	91,528	5284,2	91	-

1	2	3	4	5	6	7
2005	161,096	68,415	92,681	5603,1	103	8,9 тонн/млн.грн
2006	190,436	93,127	97,309	6623,6	123	8,59 тонн/млн.грн
2007	205,755	100,2	105,498	7156,4	134,2	7,26 тонн/млн.грн
2008	202,239	93,4	108,792	7034,2	133,2	5,93 тонн/млн.грн
2009	183,528	82,4	101,092	6383,4	121,9	5,14 тонн/млн.грн
2010	172,752	72,811	99,942	6008,6	115,657	3,9 тонн/млн.грн
2011	181,322	72,284	109,041	6306,6	122,311	3,42 тонн/млн.грн
2012	178,906	67,902	111,004	6222,7	121,498	3,16 тонн/млн.грн
2013	176,611	66,606	110,005	6142,9	120,717	3,02 тонн/млн.грн
2014	166,635	62,915	103,720	5795,9	114,637	2,39 тонн/млн.грн
2015	140,983	55,607	85,376	4903,6	97,636	1,47 тонн/млн.грн
2016	56,216**	56,216	**	1955,3**	39,2324**	0,48 тонн/млн.грн**
2017	55,893**	55,893	**	1944,0**	39,3521**	0,346 тонн/млн.грн**
2018	52,156**	52,156	**	1814,1**	37,0655**	0,292 тонн/млн.грн**
2019	50,959**	50,959	**	1772,4**	36,6274**	*

Примітка.

* - величина валового регіонального продукту за 2019 буде офіційно оприлюднена управлінням статистики приблизно у IV кварталі 2020 року

** - розрахунок обсягів викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферне повітря від пересувних джерел (в тому числі від автотранспорту) Головним управлінням статистики в Полтавській області за 2016 – 2019 роки не здійснювався

Інформацію про викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами області за останні роки, побудовану на даних форми 2-ТП (повітря) зведено у розділі 2.1.2.

Табл.2.2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні по окремим населеним пунктам, тис.т

Назва населених пунктів	2000	2005	2007	2010	2012	2015	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Великобагачанський	0,250	0,228	0,443	0,346	0,349	0,287	0,290	0,285	0,268
Гадяцький	4,614	3,594	5,044	5,090	3,304	3,282	4,000	4,129	3,344
Глобинський	1,043	0,966	0,256	0,523	1,007	1,309	0,712	0,671	0,893
Гребінківський	0,135	0,149	0,163	0,137	0,203	0,151	0,165	0,179	0,193
Диканський	0,817	3,195	13,028	3,226	2,925	1,727	1,474	1,228	1,291
Зінківський	0,720	1,499	4,973	2,560	1,475	1,795	2,171	2,147	1,498
Карлівський	0,614	0,922	0,895	0,623	0,481	0,490	0,516	0,777	0,734
Кобеляцький	0,410	0,285	0,465	0,546	0,943	0,228	0,377	0,211	0,219
Козельщинський	0,093	0,033	0,039	0,047	0,040	0,037	0,060	0,071	0,056
Котелевський	0,324	0,223	1,023	1,187	1,310	1,091	1,238	1,226	1,087
Кременчуцький	0,521	1,273	0,747	0,734	0,200	1,055	1,543	0,703	0,612
Лохвицький	6,816	5,748	13,119	11,498	8,267	5,084	4,966	4,785	5,221
Лубенський	0,280	0,426	0,350	0,208	3,329	1,561	1,409	1,153	1,145
Машівський	1,889	2,536	2,148	1,766	1,617	0,886	1,124	0,914	0,854
Миргородський	0,114	0,426	0,421	0,312	0,296	0,361	0,348	0,417	1,062
Новосанжарський	1,202	1,150	1,174	0,960	0,797	0,603	0,601	0,429	0,535
Оржицький	0,286	0,174	0,896	0,855	0,939	1,246	0,514	0,443	0,640
Пирятинський	0,746	0,070	0,207	0,052	0,092	0,086	0,116	0,091	0,085
Полтавський	0,515	0,817	1,023	0,736	0,527	0,433	0,415	0,447	0,543
Решетилівськiй	0,839	1,252	5,074	2,761	1,627	1,227	1,176	1,405	1,027
Семенівський	0,243	0,239	0,227	0,028	0,173	0,196	0,183	0,041	0,130
Хорольський	0,289	0,138	0,507	0,545	0,523	0,432	0,603	0,571	0,262
Чорнухинський	0,012	0,025	0,241	0,246	0,147	0,141	0,144	0,151	0,146
Чутівський	0,155	0,075	0,263	0,307	0,319	0,212	0,106	0,338	0,251
Шишацький	0,946	0,847	1,709	1,754	1,693	1,788	1,336	1,272	1,781
м.Полтава	2,883	2,353	2,502	1,767	1,439	1,205	1,166	1,112	0,993

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
м.Гадяч*						0,198	0,200	0,329	0,373
м.Горішні Плавні (Комсомольськ)	7,125	9,586	9,855	11,250	12,914	12,170	9,944	10,851	11,736
м.Кременчук	24,886	28,732	27,966	18,720	20,731	16,068	18,714	15,475	13,754
м. Лубни	1,896	2,007	5,285	3,833	0,075	0,137	0,157	0,189	0,134
м. Миргород	0,357	0,298	0,249	0,195	0,163	0,123	0,123	0,116	0,091

Примітка.
* - відповідно до постанови Верховної Ради України від 13.05.2015 №399-VIII «Про віднесення міста Гадяч Гадяцького району Полтавської області до категорії міст обласного значення».

У 2019 році 623 (у 2018р. – 614, у 2017р. 641, у 2016р. – 540, у 2015 – 651, у 2014 – 464) підприємства Полтавщини здійснювали викиди забруднюючих речовин та парникових газів. Найбільше підприємств розташовано у великих містах Полтава та Кременчук. В середньому одним підприємством області викинуто в атмосферне повітря 81,797т (у 2018р. – 84,945т, у 2017р. – 87,196т, у 2016р. – 104,103т; у 2015 – 85,4т; у 2014 – 135,6т) забруднюючих речовин.

Найбільший негативний вплив діяльності підприємств спостерігається у м.Кременчуці, де викинуто 27% від усіх викидів стаціонарних джерел області. Основним забруднювачем повітря в цьому місті залишається ПАТ «Укртатнафта» – 23,1% обласних викидів.

У м.Горішні Плавні (Комсомольськ) об'єми викидів забруднюючих речовин становлять 23% від усіх викидів стаціонарних джерел області, з яких майже третина – у вигляді суспендованих твердих частинок. Найбільшим забруднювачем атмосфери в цьому місті є ПрАТ «Полтавський ГЗК» – 18,6% обласних викидів.

Підприємствами обласного центру впродовж 2019р. викинуто 0,993тис.т забруднюючих речовин (1,95% від усіх викидів стаціонарних джерел області).

Табл.2.3. Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в тому числі по найпоширеніших речовинах(пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю) в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис. тонн

Населені пункти	2000 р.	2010 р.					2015 р.					2017 р.					2018 р.					2019 р.				
	разом	разом	в т.ч.				разом	в т.ч.				разом	в т.ч.				разом	в т.ч.				разом	в т.ч.			
			пил	діоксид та інш. сполуки сірки	сполуки азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид та інш. сполуки сірки	сполуки азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид та інш. сполуки сірки	сполуки азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид та інш. сполуки сірки	сполуки азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид та інш. сполуки сірки	сполуки азоту	оксид вуглецю
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
Разом по області	151,927	82,437	5,397	8,48	11,789	11,864	55,607	5,427	5,480	12,800	12,011	55,893	6,304	7,445	11,511	10,921	52,156	6,424	4,509	11,824	11,436	50,959	7,761	3,710	10,673	11,584
Полтава	28,233	2,01	0,272	0,032	0,508	0,933	1,205	0,237	0,153	0,380	0,231	1,166	0,242	0,162	0,328	0,226	1,112	0,205	0,100	0,351	0,220	0,993	0,175	0,030	0,306	0,217
Кременчук	42,018	25,209	1,113	7,376	1,911	1,538	16,068	0,301	4,206	1,904	1,886	18,714	0,484	5,563	1,947	1,994	15,475	0,535	2,264	1,916	2,056	13,754	0,428	1,484	1,154	1,740
Горішні Плавні	12,188	9,893	2,879	0,897	2,904	2,387	12,170	3,394	0,720	4,878	3,126	9,944	4,010	1,355	2,910	1,637	10,851	3,770	1,905	3,528	1,604	11,736	4,675	1,926	3,523	1,579
Лубни	5,134	3,491	0,008	0,002	0,478	0,529	0,137	0,029	0,007	0,040	0,044	0,157	0,031	0,007	0,044	0,049	0,189	0,033	0,018	0,053	0,044	0,134	0,022	0,008	0,048	0,044
Миргород	2,719	0,144	0,048	0,003	0,035	0,046	0,123	0,035	0,000	0,029	0,051	0,123	0,034	0,00005	0,021	0,061	0,117	0,058	0,00030	0,019	0,031	0,091	0,022	0,005	0,018	0,034
Гадяч*							0,199	0,054	0,009	0,036	0,086	0,200	0,062	0,020	0,025	0,082	0,329	0,156	0,023	0,024	0,108	0,373	0,214	0,016	0,026	0,101

Примітка.

* - відповідно до постанови Верховної Ради України від 13.05.2015 №399-VIII «Про віднесення міста Гадяч Гадяцького району Полтавської області до категорії міст обласного значення».

Порівняно з 2018 роком відмічене значне збільшення у викидах в атмосферне повітря стійких органічних забруднювачів (СОЗ) − у 6 разів у містах Полтава та Кременчук. Збільшилися викиди органічних амінів на 32,8%, хлору та сполук хлору (у перерахунок на хлор) на 23,7%, речовин у вигляді суспендованих твердих частинок, мікрочастинок та волокон на 20,8%; на рівні попереднього року залишилися викиди оксиду вуглецю (101,3% обсягів 2018 року).

Табл.2.4. Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря у 2019р. (тонн)

Полтавська область	*Обсяги викидів, тонн*		*Збільшення \ зменшення викидів у 2019р. проти 2018р.,тонн*	*Обсяги викидів у 2019р. до 2018р., %*	*Викинуто в середньому одним підприємством, тонн*
	у 2019р.	*у 2018р.*			
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Полтавська область	50959,3	52156,174	-1196,874	97,7	81,797
м.Полтава	993,0	1112,332	-119,332	89,3	11,821
м.Гадяч*	373,4	328,963	44,437	113,5	19,653

1	2	3	4	5	6
м.Горішні Плавні (колишній Комсомольськ)	11736,4	10850,828	885,572	108,2	733,524
м.Кременчук	13754,3	15475,081	-1720,781	88,9	211,605
м.Лубни	134,0	189,222	-55,222	70,8	8,936
м.Миргород	90,7	116,534	-25,834	77,8	6,976
Райони					
Великобагачанський	268,4	285,369	-16,969	94,0	20,643
Гадяцький	3344,2	4128,742	-784,542	81,0	185,789
Глобинський	893,3	670,928	222,372	133,1	35,730
Гребінківський	193,1	179,11	13,990	107,8	17,558
Диканський	1291,3	1228,131	63,169	105,2	99,334
Зіньківський	1498,4	2147,314	-648,914	69,8	78,865
Карлівський	733,8	777,195	-43,395	94,4	48,921
Кобеляцький	219,3	211,209	8,091	103,8	12,899
Козельщинський	55,5	70,849	-15,349	78,4	7,936
Котелевський	1087,0	1226,403	-139,403	88,6	90,581
Кременчуцький	611,9	702,498	-90,598	87,1	33,993
Лохвицький	5221,1	4785,375	435,725	109,1	193,376
Лубенський	1145,4	1152,859	-7,459	99,4	114,538
Машівський	853,5	913,742	-60,242	93,4	53,345
Миргородський	1062,3	416,837	645,463	254,9	48,289
Новосанжарський	534,8	428,793	106,007	124,7	31,456
Оржицький	640,3	442,534	197,766	144,7	80,033
Пирятинський	85,1	90,5	-5,400	94,1	5,321
Полтавський	543,1	447,01	96,090	121,5	11,084
Решетилівський	1026,5	1404,698	-378,198	73,1	57,025
Семенівський	130,3	41,349	88,951	315,1	13,029
Хорольський	262,1	570,647	-308,547	45,9	15,417
Чорнухинський	145,6	151,29	-5,690	96,3	29,125
Чутівський	250,6	337,89	-87,290	74,2	22,778
Шишацький	1780,6	1271,942	508,658	140,0	104,740

Примітка.
* - відповідно до постанови Верховної Ради України від 13.05.2015 №399-VIII «Про віднесення міста Гадяч Гадяцького району Полтавської області до категорії міст обласного значення».

2.1.2. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності).

Потужним забруднювачем атмосфери області – є ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (видобувна промисловість) – 18,6% обласних викидів. Обсяги викидів ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ» (виробництво та розподілення електроенергії) – становлять 2,5% усіх викидів (2019 рік).

Підприємство ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат» (видобувна промисловість) отримало дозвіл на здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря з ІІ кварталу 2010 року. Частка викидів зазначеного підприємства зросла від 1,39% усіх обласних викидів у 2010 до 5,5% у 2014 році, у 2015 – 2016 роках простежувалося зменшення до 1,0%, у 2017 року становила 3,13%, у 2018 році − 2,6%, у 2019 – 3,9% загальних викидів Полтавської області.

У другому кварталі 2018 році ТОВ «Біланівський ГЗК» розпочало виконання робіт з розкриття родовища. Викиди за останні два роки становили лише 0,1-0,2% обласних викидів.

ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта», закриті очисні споруди

Підприємством, яке здійснює найбільший вплив на атмосферного повітря Полтавській області, залишається ПАТ «Укртатнафта» (нафтопереробна промисловість) – 23,1% загальних обласних викидів.

Табл.2.5. Основні забруднювачів атмосферного повітря»

№ п/п	*Підприємство - забруднювач*	*Відомча приналежність*	*Валовий викид, т*		*Зменшення/-збільшен-ня/+*	*Причина зменшення/ збільшення*
			2019 р.	*2018 р.*		
1	2	3	4	5	6	7
1	ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта»		11750,897	11015,275	735,622	збільшення обсягів викидів відбулося у зв'язку зі збільшенням використання палива
2	ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»	Ferrexpo Poltava Mining	9467,335	9202,919	264,416	збільшення обсягів викидів відбулося через збільшення обсягів виробництва окатишів, як наслідок − зростання витрат природного газу, а також збільшення витрат вибухових речовин
3	ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат»	Ferrexpo Poltava Mining	1944,035	1358,387	585,648	збільшення викидів пов'язане зі збільшенням обсягів розкривних робіт, а також роботою котлоагрегатів у зимовий період
4	ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат»	Ferrexpo Poltava Mining	50,044	77,858	-27,814	зменшення обсягів викидів через зміну умов господарювання та у зв'язку зі

1	2	3	4	5	6	7
						зменшенням об'ємів робіт
5	Лубенське ЛВУМГ, КС «Гребінківська»	ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»	2112,362	1672,33	440,032	
6	Лубенське ЛВУМГ, КС «Лубни»	ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»	1120,482	1126,389	-5,907	
7	Диканське ЛВУМГ, Диканьський р-н	ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»	1078,585	1039,289	39,296	
8	Диканське ЛВУМГ, КС Зіньківський р-н	ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»	455,315	630,68	-175,365	
9	Диканське ЛВУМГ, Решетилівський р-н	ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»	838,192	1131,063	-292,871	
10	Кременчуцьке ЛВУМГ, КС «Кременчук»	ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»	477,358	560,212	-82,854	
11	Кременчуцьке ЛВУМГ, КС «Машівка»	ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»	159,733	145,719	14,014	
12	ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ»		1248,704	2430,059	-1181,355	зменшення викидів забруднюючих речовин відбулося у зв'язку із зменшенням кількості використаного газу, також протягом звітного року у якості палива не використовувався мазут
13	ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод»	Stockholding Company	282,961	424,507	-141,546	
14	ПАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю»		353,832	360,154	-6,322	
15	НГВУ «Полтаванафтогаз», ЦППН, ЦПВП, ПРЦЕО, ПРЦЕіЕ	ПАТ «Укрнафта»	382,546	372,151	10,395	
16	ГПУ «Полтавагазвидобування», УСП Тимофіївка	АТ «Укргазвидобування» НАК «Нафтогаз»	1117,608	1522,661	-405,053	
17	Філія УПГГК ПАТ «Укргазвидобування», Машівський район, с.Базілівщина	АТ «Укргазвидобування» НАК «Нафтогаз»	69,414	62,946	6,468	
18	УПГГК Яблунівське ВПГ, Лохвицький район, с.Сенча	АТ «Укргазвидобування» НАК «Нафтогаз»	58,121	31,027	27,094	
19	УПГГК Яблунівське ВПГ, Лохвицький район, с.Вирішальне	АТ «Укргазвидобування» НАК «Нафтогаз»	14,031	15,318	-1,287	

За даними Головного управління статистики у Полтавській області викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами

підприємств, що звітувалися за формою 2-ТП (повітря), мали наступний розподіл за видами економічної діяльності:

Табл.2.6. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	*Кількість підприємств, які мали викиди*	*Обсяги викидів у 2019р.*		*Викинуто в середньому одним підприємством, т*
		тис.т	*у % до 2018р.*	
1	*2*	*3*	*4*	*5*
Усього	**623**	**50,959**	**97,7**	**81,797**
Сільське, лісове та рибне господарство		4,079	85,7	
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів		20,687	100,3	
Переробна промисловість		16,423	110,7	
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря		0,443		
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами		0,056	113,1	
Будівництво		0,127	125,2	
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів		0,127	86,3	
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність		8,390	102,0	
Тимчасове розміщування й організація харчування		0,001	100,0	
Інформація та телекомунікації		0,004	121,6	
Фінансова та страхова діяльність		–	–	
Операції з нерухомим майном		0,120	108,7	
Професійна, наукова та технічна діяльність		0,019	111,3	
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування		0,052	78,2	
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування		0,327	194,2	
Освіта		0,026	84,7	
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги		0,076	77,6	
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок		0,003	98,2	
Надання інших видів послуг		–	–	

2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані підписана від імені Української РСР 14 листопада 1979 року, ратифікована – 13 травня 1980 року. Дата набрання чинності в Української РСР – 16 березня 1983 року.

Зазначеною конвенцією передбачається оберігання людини й оточуюче її середовище від забруднення повітря, також прагнення обмежувати і, наскільки це можливо, поступово скорочувати і відвертати забруднення повітря, включаючи його транскордонне забруднення на великі відстані.

У Полтавській області кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарним джерелами поступово скорочується, а саме з 100,256тис.т у 2007 році до 50,959тис.т у 2019 році (по Україні у 2019р. також відмічене зниження – на 2% від обсягів 2018 року).

Скорочення відбувається, у тому числі, через впровадження сучасних методів та високотехнологічного обладнання для очистці газопилових потоків від джерел викидів на підприємствах області.

2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах

За звітний рік у складі державної мережі моніторингу за станом забруднення атмосфери змін не відбулося.

Систематичні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м.Полтави проводяться лабораторією Полтавського центру з гідрометеорології на 4-х стаціонарних постах, а також Кременчуцькою лабораторією спостережень за забрудненням атмосферного повітря Полтавського центру з гідрометеорології на 4-х стаціонарних постах у м.Кременчук і на одному стаціонарному посту у м.Горішні Плавні (Комсомольськ).

Табл.2.7. Вміст основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі

Речовина	*Клас небезпеки*	*Кількість міст, охоплюних спостереженнями*	*Середньорічний вміст, мг/м3*	*Середньодобові ГДК*	*Максимальний вміст, мг/м3*	*Максимально разові ГДК*	*Частка міст (%), де середньорічний вміст перевищував:*			*Частка міст (%), де максимальний разовий вміст перевищував:*		
							1 ГДК	*5 ГДК*	*10 ГДК*	*1 ГДК*	*5 ГДК*	*10 ГДК*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*
Пил	III	3	0,119	0,150	1,100	0,500	66,667	–	–	100,000	–	–
Діоксид сірки	III	3	0,003	0,050	0,125	0,500	–	–	–	–	–	–
Оксид вуглецю	IV	3	0,942	3,000	10,000	5,000	–	–	–	33,334	–	–
Діоксид азоту	II	3	0,036	0,040	0,730	0,085	66,667	–	–	66,667	–	–
Оксид азоту	III	2	0,014	0,060	0,160	0,400	–	–	–	–	–	–
Аміак	IV	3	0,006	0,040	0,070	0,200	–	–	–	–	–	–
Формальдегід	II	2	0,004	0,003	0,067	0,035	66,667	–	–	66,667	–	–
Фтористий водень	II	1	0,001	0,005	0,015	0,020	–	–	–	–	–	–
Хлористий водень	II	2	0,008	0,200	0,110	0,200	–	–	–	–	–	–
Сажа	III	2	0,005	0,050	0,311	0,150	–	–	–	33,334	–	–
Фенол	II	2	0,001	0,003	0,024	0,010	–	–	–	33,334	–	–
Бензол	II	1	0,000	0,100	0,000	1,500	–	–	–	–	–	–
Толуол	III	1	0,000	0,600	0,000	0,600	–	–	–	–	–	–
Етилбензол	III	1	0,000	0,020	0,000	0,020	–	–	–	–	–	–
Сума ксилолів	III	1	0,000	0,200	0,000	0,200	–	–	–	–	–	–

За даними лабораторії Полтавського обласного центру з гідрометеорології в атмосферному повітрі міст Полтави та Кременчука систематично спостерігається підвищений рівень вмісту пилу та протягом літніх місяців формальдегіду.

Простежується закономірність сезонних змін. Саме у холодний період зростає забрудненість діоксидом сірки та розчинними сульфатами, що пов’язано зі збільшенням викидів продуктів згорання палива.

Табл.2.8. Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міст

Забруднююча речовина	*Місто*	*Середньорічна концентрація*	*Максимально разова середньорічна концентрацій*
1	*2*	*3*	*4*
Пил	м.Полтава	0,173	0,800
Пил	м.Кременчук	0,140	1,100
Пил	м.Горішні Плавні	0,045	0,600
Діоксид сірки	м.Полтава	0,003	0,020
Діоксид сірки	м.Кременчук	0,003	0,125
Діоксид сірки	м.Горішні Плавні	0,001	0,025
Оксид вуглецю	м.Полтава	1.950	10,000
Оксид вуглецю	м.Кременчук	0,600	5,000
Оксид вуглецю	м.Горішні Плавні	0,275	1,500
Діоксид азоту	м.Полтава	0,037	0,220
Діоксид азоту	м.Кременчук	0,051	0,730
Діоксид азоту	м.Горішні Плавні	0,019	0,100
Оксид азоту	м.Полтава	0,019	0,080
Оксид азоту	м.Кременчук	0,023	0,160
Аміак	м.Полтава	0,011	0,070
Аміак	м.Кременчук	0,003	0,020
Аміак	м.Горішні Плавні	0,002	0,020
Формальдегід	м.Полтава	0,006	0,060
Формальдегід	м.Кременчук	0,008	0,067
Фтористий водень	м.Полтава	0,002	0,015
Хлористий водень	м.Полтава	0,023	0,110
Хлористий водень	м.Горішні Плавні	0,002	0,040
Сажа	м.Кременчук	0,011	0,311
Сажа	м.Горішні Плавні	0,004	0,030
Фенол	м.Кременчук	0,001	0,024
Фенол	м.Горішні Плавні	0,001	0,009

Загальний рівень забруднення атмосферного повітря у *м.Полтава* залишився на рівні попереднього 2018 року.

За результатами спостережень середньомісячних концентрацій в динаміці за останні 5 років (2015 – 2019 роки) Полтавська гідрометлабораторія зазначає: зросло забруднення атмосферного повітря міста оксидом вуглецю, діаксидом азоту та формальдегідом; знизилася забрудненість пилом, діоксидом сірки, оксидом азоту; на рівні попереднього року залишився вміст у повітрі розчинних сульфатів, хлористого водню та аміаку; у порівнянні з попереднім роком зросла забрудненість діоксидом сірки та оксидом азоту.

Комплексний індекс забруднення атмосферного повітря (ІЗА) в м.Полтава у 2019 році дещо зменшився і становив 5,6 (2018р. – 5,72, 2017р. – 4,13, 2016р. – 3,7, 2015р. – 4,41, 2014р. – 4,40; 2013р. – 4,2; 2012р – 4,8).

Рис.2.3. Забруднення атмосферного повітря у м. Полтава (середньорічні концентрації у кратностях ГДК)

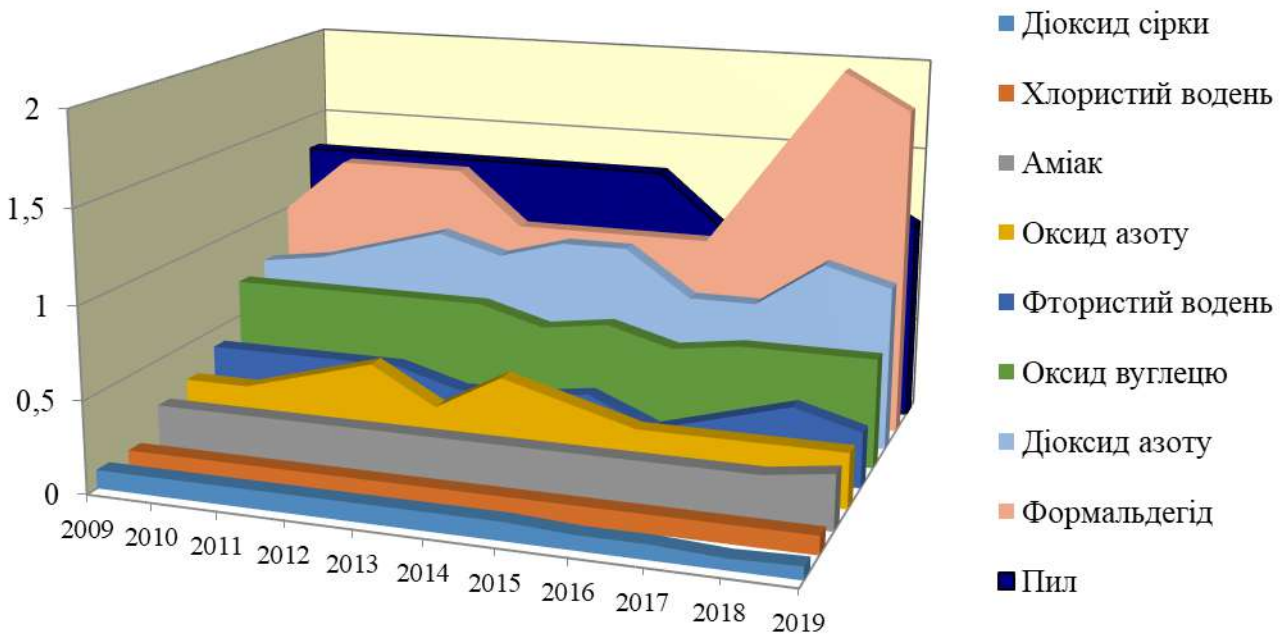

Результати спостережень свідчать: загальний рівень забруднення промислової столиці Полтавщини − *міста Кременчук* у 2019 році (як і у попередніх) характеризується як високий. Підвищився середньорічний вміст діоксиду азоту, оксиду азоту та кадмію.

Рис.2.4. Забруднення атмосферного повітря у м. Кременчук (середньорічні концентрації у кратностях ГДК)

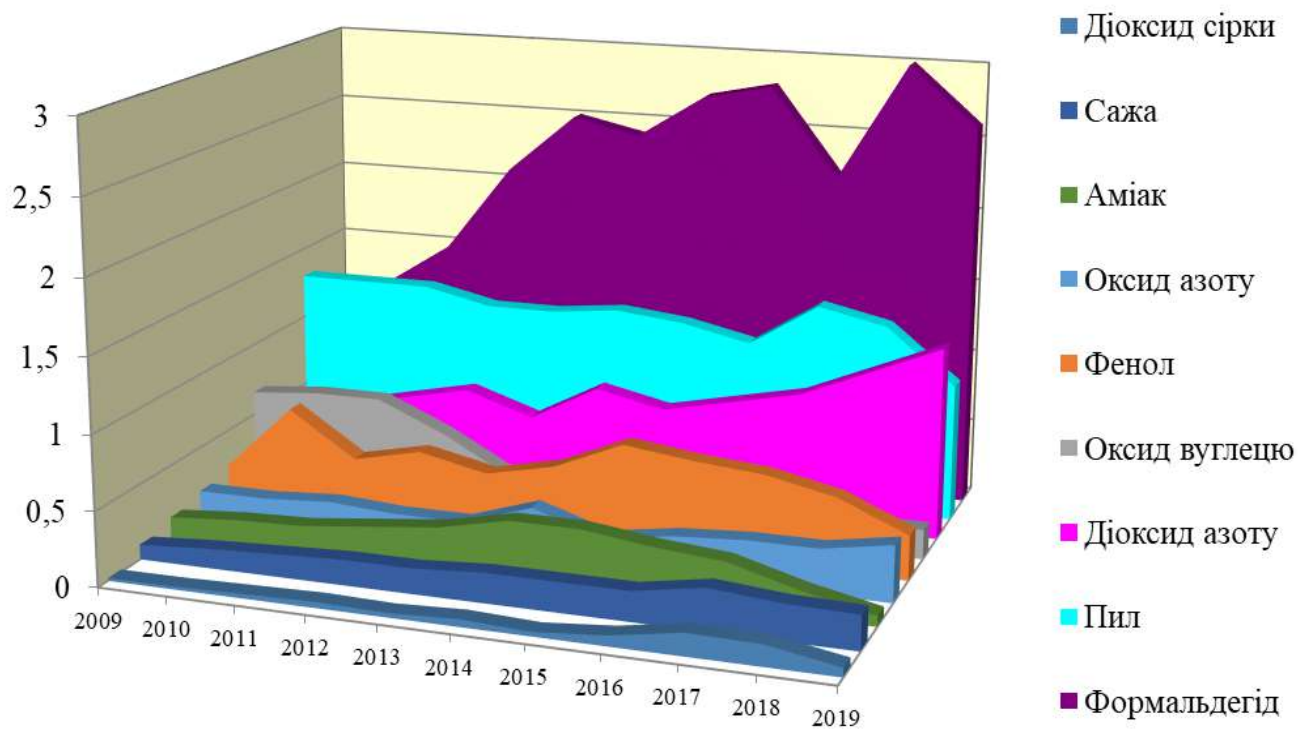

Зменшилася забрудненість атмосферного повітря формальдегідом, пилом, діоксидом сірки, фенолом, аміаком, сульфатами та дещо свинцем, манганом, міддю та нікелем

За останні 5 років (2015-2019) спостерігається збільшення забруднення атмосферного повітря діоксидом сірки, діоксидом азоту, оксидом азоту, сажею, дещо формальдегідом та деякими важкими металами (кадмієм, свинцем). Зменшився середній вміст пилу, оксиду вуглецю, фенолу, аміаку, заліза, мангану, міді, нікелю, хрому, цінку.

У м.Кременчук загальне значення ІЗА у 2019 році зменшилося до 6,3 (у 2018р. – 7,1, 2017р. – 6,08, 2016р. – 6,4, 2015р. – 6,5, 2014р. – 6,05; 2013р. – 6,0; 2012р. – 5,5).

Результати спостережень за звітний рік свідчать, про низький загальний рівень забруднення *міста Горішні Плавні (Комсомольськ)* у цілому за 2019 рік (як і у попередніх роках) за індексом забруднення.

При порівнянні з попереднім роком дещо підвищилась забрудненість повітря оксидом вуглецю, сажею та важкими металами, крім свінцю та хрому, вміст яких залишився на тому ж рівні. Середньорічний вміст пилу, діоксиду сірки, аміаку, фенолу та водню хлористого зменшився. Рівень забруднення атмосферного повітря діоксидом азоту – не змінився.

Рис.2.5. Забруднення атмосферного повітря у м. Горішні Плавні (середньорічні концентрації у кратностях ГДК)

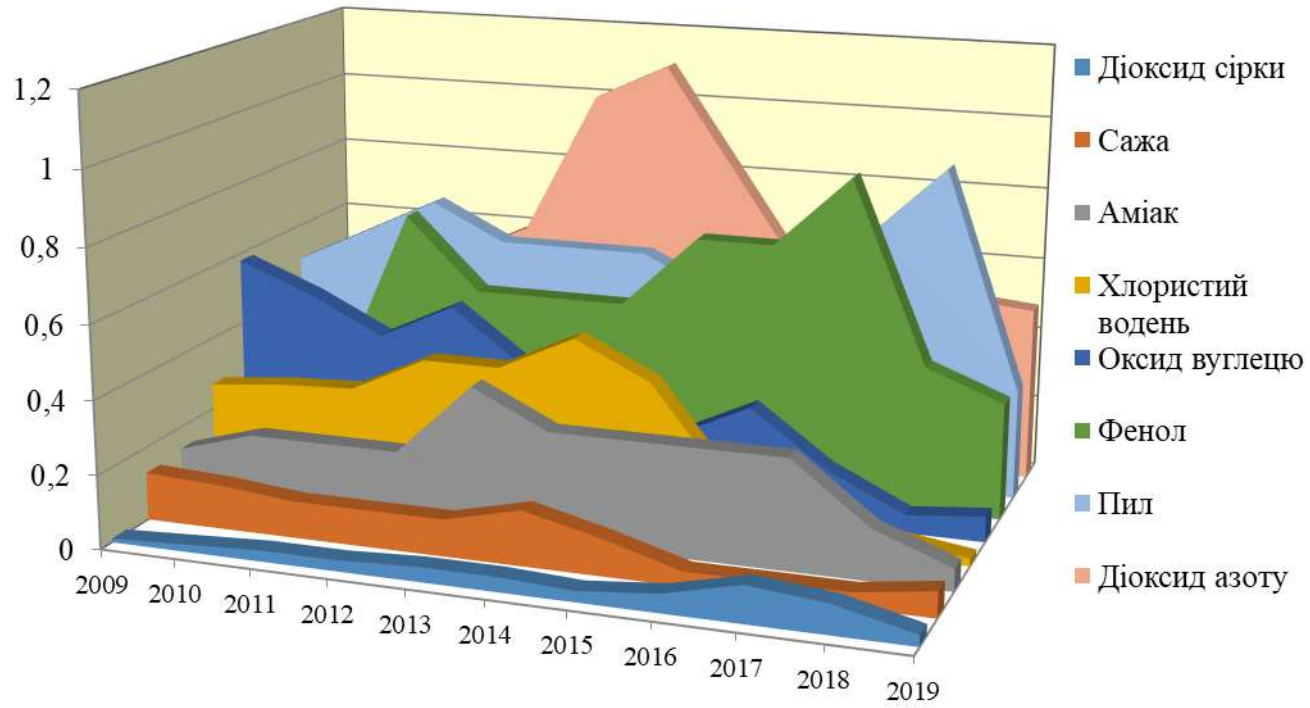

За останні 5 років (2015-2019) підвищилися середньорічні концентрації пилу, діоксиду сірки, сажі. Зменшився вміст оксиду вуглецю, діоксиду азоту, фенолу, водню хлористому, аміаку. По важких металах зберігається тенденція до збільшення по мангану, залізу, кадмію, міді, цинку; до зменшення – свинцю, хрому, нікелю.

У м.Горішні Плавні (м.Комсомольськ) значення індексу забруднення атмосферного повітря (ІЗА) у порівнянні з попереднім роком зменшилося до 1,2 (у 2018р. – 2,0, у 2017р. – 2,25, у 2016 – 2,1, у 2015 – 2,5, у 2014 – 2,8; у 2013 – 2,9; у 2012 – 2,8).

Табл.2.9. Рівень забруднення атмосферного повітря за значенням ІЗА у 2019 році

Міста, (значення ІЗА у звітному році)	*Забруднюючі речовини, які визначають високий рівень забруднення атмосферного повітря*
1	*2*
м.Полтава – 5,6	формальдегід, завислі речовини (пил), діоксид азоту, оксид азоту, оксид вуглецю
м.Кременчук – 6,3	формальдегід, завислі речовини (пил), діоксид азоту, оксид азоту, фенол
м.Горішні плавні (Комсомольськ) – 1,2	фенол, діоксид азоту, завислі речовини (пил), діоксид сірки, оксид вуглецю

Усі значення індексу забруднення атмосфери, що визначалися, нижчі за середній в Україні – 8,2 (у 2018р. – 7,6, у 2017р. – 7,2, у 2016р. – 7,1, у 2015р. – 7,7, у 2014р. – 7,1; у 2013р. – 7,7; у 2012р. – 8,0).

2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Аналіз радіаційного забруднення повітря у 2019 році здійснювався на основі даних спостережень, наданих Полтавським обласним центром з гідрометеорології, на 5 пунктах спостереження Полтавської області: м.Гадяч, м.Лубни, м.Кобеляки, смт. В. Поділ та ЦГМ Полтава.

Рис.2.6. Середні значення гамма фону атмосферного повітря в Полтавській області, мкР/год

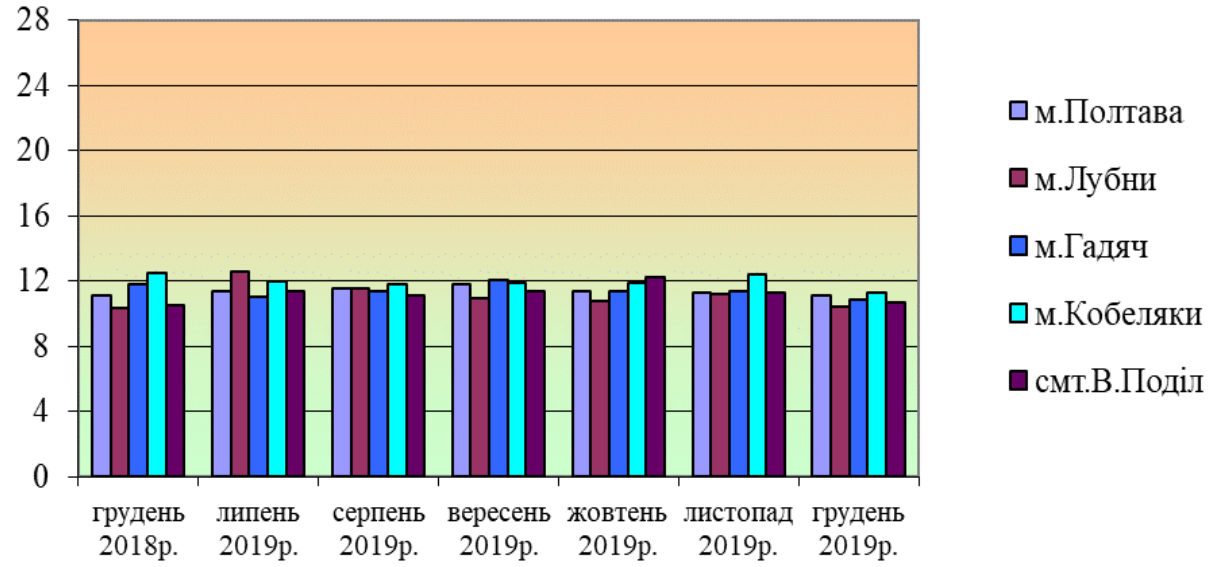

Гамма-фон атмосферного повітря на всіх п’яти метеостанціях області протягом року не перевищував нормативів і залишався на рівні допустимих значень.

Максимальне значення (16 мкР/год) фіксувалося метеостанцією м.Кобеляки у вересні та жовтні 2019 року.

Середні значення гамма-фону атмосферного повітря області в порівнянні з груднем 2018 року та за липень-грудень 2019року відображені на рис.2.6.

Фахівцями з радіаційної гігієни лабораторії фізичних факторів Державної установи «Полтавський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» на протязі багатьох років здійснюються моніторингові дослідження радіологічних показників атмосферного повітря в постійних точках спостереження облаштованих на території закладу.

Сумарна бета-активність приземного шару атмосфери на тепер визначається переважно радіонуклідами природного походження.

Основним джерелом надходження до атмосфери техногенних радіонуклідів на території України залишається вітровий підйом радіоактивних ізотопів (насамперед, цезію-137 і стронцію-90, що також являються бета-випромінювачами) з поверхні ґрунту, забрудненого внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС та в результаті ядерних випробувань у другій половині минулого сторіччя,

Зважаючи на зазначене ведуться дослідження за наступними радіологічними показниками: сумарна активність бета-випромінюючих радіонуклідів, питома активність Цезію-137 та Стронцію-90. У 2019 році проведено Установою дослідження 192 проб.

Табл.2.10. Дані моніторингових досліджень за станом атмосферного повітря у 2019 році

Дата відбору	*Активність Цезію-137*	*Активність Стронцію -90*
	10-8 Бк/л	*10-8 Бк/л*
1	*2*	*3*
1 квартал 2019р.	0,024	0,005
2 квартал 2019 р.	0,065	0,773
3 квартал 2019 р.	0,039	0,088
4 квартал 2019 р.	0,049	0,063
Середнє за 2019 рік	0,044	0,232

2.5. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Техногенний тиск на навколишнє природне середовище, на біосферу – рослинний, тваринний світ і на людину, як на біологічний об'єкт, позначається негативними змінами, які стають все помітнішими в останні десятиріччя.

Показники захворюваності населення і смертності залежать від великої кількості факторів – соціальних, економічних і, не в останню чергу, екологічних.

На стан здоров'я людей впливають всі складові довкілля – і повітря, і вода, і грунти, і біота. Відокремити вплив забрудненого атмосферного повітря з-поміж інших складових не просто.

Постійно зменшується кількість населення області. Зменшення зареєстроване в усіх містах обласного значення та районах області крім Полтавського, що

насамперед обумовлено його природним скороченням (перевищення кількості померлих над кількістю народжених).

За даними Головного управління статистики у Полтавській області основним чинником скорочення чисельності населення залишається смертність. У 2019 році зареєстровано 22,915тис. померлих осіб, у тому числі 11,029тис. чоловіків та 11,886тис. жінок. Загальна кількість померлих зменшилася проти 2018 року на 744 особи, або на 3,1 відсотка. Найнижчий рівень смертності спостерігався у містах Гадячі та Полтаві, найвищий у Глобинському районі.

Головними причинами смерті населення, як і у попередні роки, залишаються хвороби системи кровообігу (70,5% від загальної кількості померлих), новоутворення (14,3%) та зовнішні причини смерті (4,6%).

За даними Департаменту охорони здоров'я Полтавської обласної державної адміністрації у 2019 році показники захворюваності дещо зменшилися: хвороби системи кровообігу з 484,0 на 10тис. дорослого населення у 2018 році до 406,0 у 2019р., в тому числі на ішемічну хворобу серця – з 115,2 на 10тис. населення до 90,6, на стенокардію – з 47,3 до 32,6, цереброваскулярні хвороби з гіпертонічною хворобою – з 46,7 до 45,8, гіпертонічну хворобу – з 198,0 до 164,1 на 10тис. населення. Як наслідок зменшилася смертність від хвороб системи кровообігу з 1190,6 (2018р.) до 1165,3 на 100тис. населення у 2019 році. Також відмічене зниження рівня смертності від злоякісних новоутворень з 198,7 на 100тис. населення (2018р.) до 196,5 у 2019р.; летальність первинних онкохворих до одного року зменшилася з 30,4% у 2018р. до 24,9 у 2019 році.

Один з факторів який впливає на здоров'я та тривалість життя населення – екологічний, а саме стан повітря, води, грунту, особливості клімату. Тому питання збереження населення, в тому числі запобігання негативного впливу на нього факторів навколишнього середовища знаходиться на постійному контролі Департаменту охорони здоров'я облдержадміністрації.

Державна установа «Полтавський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» здійснює дослідження атмосферного повітря. Для цього визначено по області 60 точок відбору проб атмосферного повітря. Основні речовини по яким досліджується повітря – пил, оксид вуглецю, оксиди азоту, солі важких металів, сірчистий газ, сірководень, сірчана кислота тощо.

Протягом 2019р. проводилась робота щодо здійснення соціально-гігієнічного моніторингу забруднення атмосферного повітря в стаціонарних точках на території житлової забудови, на межі санітарно-захисних зон промислових об'єктів, в зонах відпочинку населення та автошляхах з інтенсивним рухом транспорту.

При цьому проведено дослідження 11938 проб атмосферного повітря, з них 4945 проб – у містах та 6993 проби – у сільських поселеннях. Перевищення гранично-допустимої концентрації зафіксовані у 0,2% проб.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області основними забруднювачами атмосферного повітря від стаціонарних джерел в області є промислові підприємства добувної (40,6%), в тому числі добування нафти сирої та природного газу (17,7%), добування металевих руд (22,5%); переробної (32,2%), в т.ч. нафтопереробної (23,2%) промисловості; постачання електроенергії,

газу, пари та кондиційованого повітря – (1,0%); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 16,5 відсотка (Статистичний збірник «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднень за 2019 рік»).

З районів області найбільші обсяги викидів мають райони з нафтогазовим навантаженням – Лохвицький, Гадяцький, Зіньківський, Решетилівський, Шишацький, Диканський та Лубенський, а також великі промислові міста – Кременчук та Горішні Плавні (колишнє місто Комсомольськ).

Як свідчать лабораторні дослідження, забруднення приземного шару атмосфери в населених пунктах області здебільшого створюють – пил, оксид вуглецю, діоксид азоту, діоксид сірки.

2.6. Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря

За даними Головного управління статистики у Полтавській області капітальні інвестиції, які були спрямовані підприємствами, установами та організаціями регіону на заходи з охорони атмосферного повітря у 2019 році (у фактичних цінах) збільшилися на 0,4млн.грн, або на 4,5% і склали 8,8млн.грн. (у 2018р. – 8,4млн.грн., у 2017р. − 8,9млн.грн.). Поточні витрати на зазначені цілі зросли з 395,341млн.грн у 2018 році до 418,544млн. грн. у 2019 році, або на 5,5% (у 2017р. складали лише 285,013млн.грн).

Загальний обсяг витрат в області на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату за звітний рік становив 427,294млн.грн., що більше ніж у попередньому році на 5,5% (2018р. − 403,741млн.грн.).

Для зменшення забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами необхідно проведення комплексу заходів, що включає регулювання двигунів, більш масовий перехід на газоподібне паливо, виключення реалізації та використання етилованого бензину, обов'язковість використання нейтралізаторів токсичних вихлопів.

Зменшити негативний вплив від автотранспорту на атмосферне повітря населених пунктів можна, якщо використовувати об'їзні автодороги та впроваджувати «зелені хвилі» на вулицях міста, на яких для регулювання руху автотранспорту і пішоходів можна застосовувати світлофори.

Промислові майданчики підприємств – забруднювачів атмосферного повітря необхідно виносити за межі населених пунктів, а стаціонарні джерела викидів оснащувати сучасним пилогазоочисним обладнанням.

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1. Тенденції зміни клімату

Метеорологічні умови є основним факторів для оцінки зміну клімату.

Спостереження за температурним режимом та опадами на території області здійснюють метеостанцій Полтавського обласного центру з гідрометеорології, які розташовані у м.Гадяч, м.Лубни, м.Кобеляки, смт.В.Поділ (Семенівській район) та м.Полтава.

Рис.3.1. Розташування метеостанцій Полтавського обласного центру з гідрометеорології

Короткий метеорологічний огляд (дані Полтавського обласного центру з гідрометеорології) у 2019 році був наступним:

МС Гадяч.

Середня річна температура повітря склала +10.8° тепла, що вище минулого року на 1.2° та вище норми на 3.0°. Найхолоднішим був січень з температурою повітря -5.6°, мінімум у повітрі у січні знижувався до позначки 16.2° морозу. Найтеплішим був червень з середньою температурою повітря 23.2° тепла, у червні максимум у повітрі підвищувався до +34.0°.

Річна сума опадів склала 450,7мм (71% норми), за період квітень – жовтень включно їх сума склала 258,5 мм (65% норми для цього періоду).

МС Лубни.

Середня річна температура повітря, за даними МС Лубни, склала 10.1° тепла, що нижче минулого року на 1.1° та вище норми на 2.6°. Найтеплішим був червень, середня місячна температура повітря якого склала +23.4°, максимальна температура повітря у червні підвищувалася до позначки +33.6°. Найхолоднішим виявився січень з середньою температурою повітря 5.4° морозу, мінімальна температура у січні знижувалася до позначки 14.6° морозу.

Річна сума опадів склала 400мм, що становить 64% норми. За період квітень-жовтень включно випало 194,8мм (52% від норми).

МС Полтава.

Середня річна температура повітря за даними МС Полтава +10.3°, що вище минулого року на 1.0° та вище норми на 2.7°. Найхолоднішим був січень з середньою температурою повітря 5.2° морозу, у січні була відмічена мінімальна температури повітря до 17.0° морозу. Найтеплішим був червень з середньою температурою повітря +23.1°, максимум температури повітря був відмічений у червні і становив +34.1°.

Річна сума опадів склала 403мм, що становить 71% норми. За період квітень-жовтень випало 245,5мм опадів (69% норми).

МС Веселий Поділ.

Середня річна температура повітря склала +10.3°, що вище минулого року на 0.9° та вище норми на 2.6°. Найхолоднішим був січень з середньою температурою повітря 5.4° морозу, мінімальна температура повітря у січні знижувалася до 20.7° морозу. Найтеплішим був червень з температурою повітря +23.1°, максимальна температура повітря у першій декаді вересня підвищувалася до +34.3°.

Річна сума опадів по МС склала 415мм, (81% норми). За період квітень-жовтень їх сума склала 264,6мм (81% норми для цього періоду).

МС Кобеляки.

Середня річна температура повітря склала +10.7°, що вищче минулого року на 0.8° та вище норми на 2.6°. Найхолоднішим був січень з температурою повітря 4.8° морозу, мінімальна температура повітря у січні знижувалася до 19.2° морозу. Найтеплішим був червень з температурою повітря +23.6°. Максимум у повітрі був відмічений у червні + 34.3°.

Річна сума опадів по МС Кобеляки склала 431мм, що становить 82% норми. За період квітень-жовтень сума опадів склала 272,5мм (87% норми для цього періоду).

У 2019 році середня річна температура повітря по Полтавській області склала +10.3º, що вище минулого року на 1.0°. Порівняно з нормою 1961-1990 рр., середня температура повітря 2019 року вища на 2.7º, а порівняно з середніми температурами повітря за період 1986-2015 рр. вища на 1.8º.

Подібним високого температурного режиму на території області за усі роки спостережень – не було.

Рис.3.2. Хід середньорічної температури повітря на території Полтавській області за період 1995- 2019 років.

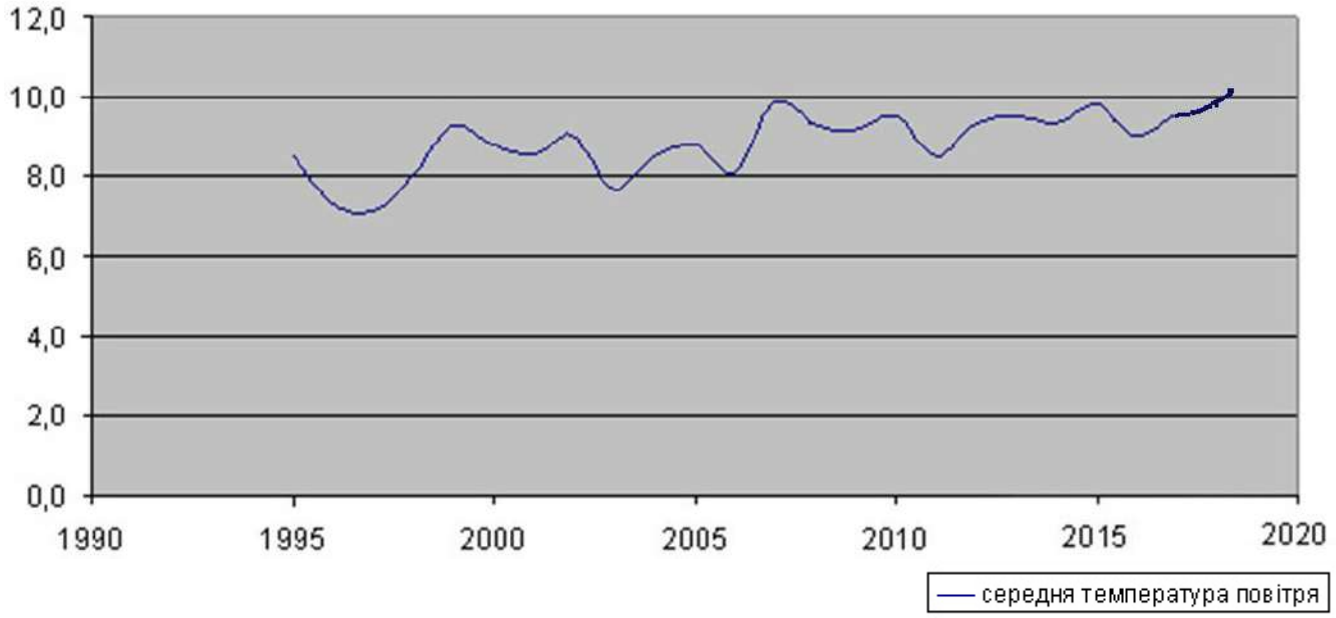

Аналізуючи вищенаведений графік, можна зробити висновки про тенденцію незначного, але поступового підвищення температурних умов для Полтавщини. Починаючі з 2004, середньорічна температура в області не опускалася нижче 8.0°С.

3.2. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату

Скорочення споживання природного газу через заміщення регіональними видами твердого палива та впровадження новітніх енергоефективних технологій спалювання палива та заходів з підвищення енергозбереження у сучасних умовах є необхідний та пріоритетний напрямок розвитку України.

Пріоритетність напрямків, пов’язаних з використанням регіональних видів твердого палива, енергозбереженням та енергоефективністю в першу чергу обумовлено економічними факторами, але кінцевим результатом їх впровадження буде ефективне скорочення викидів парникових газів.

Політику адаптації та впровадження заходів скорочення антропогенних викидів парникових газів та збільшення їх поглинання необхідно здійснювати в наступних напрямах:

- розвиток дослідницьких програм;
- розвиток мереж спостереження;
- створення сприятливих умов для застосування чистих технологій в галузі електрики, опалення, транспорту.

3.3. Політика та заходи у сфері захисту озонового шару

Втрата озонового шару стратосфери, який захищає усе живе на землі від згубної дії ультрафіолетового випромінювання сонця, вважається однією з головних глобальних екологічних проблем, з якими світова спільнота ввійшла у нове тисячоліття.

Подолання цієї проблеми можливе лише завдяки скоординованим діям усіх націй та верств суспільства на глобальному рівні. Усвідомлюючи це, уряди практично усіх країн світу приєдналися до Монреальського протоколу і, тим самим, взяли на себе зобов'язання із досягнення головної мети – згортання виробництва та використання озоноруйнуючих речовин у різних секторах промисловості.

Відповідно до постанови Уряду від 4 березня 2004р. №256 та вимог Монреальського протоколу Програма припинення виробництва та використання озоноруйнівних речовин знаходиться на контролі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

У 2019 викиди озоноруйнівних речовин від стаціонарних джерел забруднення на Полтавщині становили: фреони – 1,703т (зменшення проти попереднього року в 1,7 разів з 2,893т); хлор та сполуки хлору (у перерахунку на хлор) – 7,251т (19,2% більше ніж у 2018 році).

Табл.2.10. Викиді озоноруйнівних речовин від стаціонарних джерел підприємств, т

Забруднююча речовина	*Рік*							
	2005	*2011*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Фреони	0,046	0,854	1,093	1,825	1,332	1,301	2,893	1,703
Хлор та сполуки хлору (у перерахунку на хлор)	14,095	5,856	5,973	3,734	7,676	4,738	5,861	7,251

Примітка:
* – Дані не наведені в статистичному бюлетені

Один із шляхів розв'язання зазначеної проблеми − це постійно залучати активні верстви населення до участі у програмах захисту озонового шару, зокрема за допомогою:

- запровадження використання інформаційних етикеток та екологічного маркування озоноруйнуючих та озонобезпечних речовин і продукції, що їх містить, відповідно до вимог Глобальної гармонізованої системи класифікації і маркування хімічних речовин;
- організації пропаганди та інформування населення стосовно екологічної небезпеки руйнування озонового шару та його наслідків.

Департамент екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації регулярно закликає в інформаційних повідомленнях на своєму сайті, сайті облдержадміністрації та соціальних мережах (у facebook): кожен з нас в силах вплинути на стан озонового шару, обмеживши використання озоноруйнуючих речовин у побуті.

3.4. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів

Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів – це система організаційно-технічних заходів щодо спостереження, збирання, оброблення, передачі і збереження інформації, необхідної для оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів.

Найбільшу частину парникових газів прямої дії, що викидаються в атмосферу Полтавської області техногенними джерелами, складає двоокис вуглецю. За інформацією Головного управління статистики у Полтавській області, що побудована на даних форми 2-ТП (повітря), протягом 2019 року 406 підприємствами області викинуто в атмосферу 1,971млн.т двоокису вуглецю, що менше ніж у попередньому році в 1,7 разів (у 2018р. 389 підприємствами – 3,342млн.т; у 2017 році 388 підприємствами – 3,554млн.т; у 2016р. – 285 викинуто 3,432млн.т).

Із загальної кількості викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств 6,783тис.т (13,3%) належать до парникових газів, зокрема, метан (6,113тис.т) та оксид азоту (0,067тис.т).

Найбільше метану потрапляє в атмосферне повітря районів області, у яких розташовані об’єкти газотранспортних підприємств, а саме: Лохвицький, Гадяцький, Зіньківський, Решетилівський, Шишацький, та інші.

Табл.3.1. Викиди парникових газів від стаціонарних джерел забруднення в регіоні, тис.тонн

Забруднююча речовина	*Рік*							
	2005	*2011*	*2013*	*2014*	*2015*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Метан	7,047	20,928	18,236	14,786	9,692	8,333	6,519	6,113
Азоту оксид [N2O]	*	0,068	0,066	0,065	0,059	0,068	0,080	0,067
Діоксид вуглецю	2159,694	2642,428	3014,356	3363,809	3314,895	3553,462	3342,137	1970,480

Примітка
* – Дані не наведені в статистичному бюлетені

Крім того за останніми статистичними даними надходження від пересувних джерел забруднення дорівнює (та навіть перевищує) викиди парникових газів від стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря на підприємствах області. Розрахунок обсягів викидів парникових газів в атмосферне повітря від пересувних джерел (в тому числі від автотранспорту) Головним управлінням статистики в Полтавській області за 2019 рік (як і за 2016 - 2018 роки) не здійснюється.

Функціонування системи заходів, необхідної для оцінки антропогенних викидів повинно здійснюватися шляхом планування та проведення суб'єктами господарювання щорічної інвентаризації антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, узагальнення та систематизації результатів інвентаризації.

4. ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1. Водні ресурси та їх використання

4.1.1. Загальна характеристика*

Територія області покрита густою мережею річок, яких є в кількості 1780 штук, загальною протяжністю 13006 кілометрів (До земель водного фонду в області належать землі, зайняті річками, озерами, водосховищами, ставками, болотами, а також прибережні захисні смуги уздовж річок та навколо водойм, землі під гідротехнічними спорудами та каналами).

Табл.4.1. Розподіл річок області по їх протяжності

Категорія річок	*По площі водозбору, км²*	*Кількість річок*	*Загальна протяжність, км*	*% від загальної протяжності*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
Великі	Понад 50000	1	145	1,11
Середні	2000-50000	8	1360	10,46
малі більше 10 км	до 2000	137	3596	27,65
малі менше 10 км	до 2000	1634	7905	60,78
Разом		**1780**	**13006**	**100**

За даними Регіонального офісу водний ресурсів у Полтавській області річкова мережа Полтавської області включає: одну велику річку – Дніпро, яка протікає в межах області на ділянці довжиною 145км, 8 середніх річок загальною протяжністю 1360 км (Сула – 213км, Удай – 129км, Оржиця – 89км, Псел – 350км, Хорол – 241км, Ворскла – 226км, Мерла – 28км, Оріль – 80км) та 1771 малих річок, водотоків і струмків загальною протяжністю 11501 км, в тому числі малих річок завдовжки понад 10км в області нараховується 137, їх загальна довжина 3596 кілометрів.

Основними джерелами водних ресурсів області є річки Сула, Псел, Ворскла, Оріль та їх притоки, а також Кременчуцьке та Дніпродзержинське водосховища на річці Дніпро. В межах області формується стік трьох річок: Сліпорід, Говтва, Тагамлик.

Гідрографічна мережа річок області помірно розвинута, середня густота її, без врахування малих річок, водотоків і струмків довжиною менше 10км становить 0,17км на 1км^2, а з їх врахуванням – 0,45км на 1км^2, що майже співпадає із середньою густотою річкової мережі в Україні.

В області 69 водосховищ загальною площею водного дзеркала 6469,5га і загальним об'ємом 149,87млн.м^3; 2688 ставків загальною площею водного дзеркала 19969га і загальним об'ємом 278,072млн.м^3; 583 озера, загальною площею водного дзеркала 4534га і загальним об'ємом 7,85млн.м^3 води. Запаси підземних вод в межах області складають: прогнозні експлуатаційні – 4046,5тис.м^3/добу, розвідані та затверджені – 806,88тис.м^3/добу.

Водозабезпеченість на одного жителя в середній по водності рік за рахунок місцевого стоку становить 1,33 тис.м^3/рік.

Водні ресурси річок, що формуються на території області становлять: в середній по водності рік − 1940млн.м^3, в маловодний рік 75% забезпеченості – 1310млн.м^3, в надзвичайно маловодний рік 95% забезпеченості – 760млн.м^3.

На півдні та південному заході область прилягає до двох великих водосховищ – Кременчуцького та Дніпродзержинського, повний об'єм яких становить, відповідно – 13520 та 2450млн.м^3 зарегульованої в них води. В області є 2688 ставків і 69 водосховищ загальною площею водного дзеркала 26,4тис.га і загальним об'ємом зарегульованої в них води 427,94млн.м^3.

За даними проведених обстежень 800 водних об'єктів потребують очистки від замулення, реконструкції та впорядкування гідротехнічних споруд. Об'єм замулення становить понад 56млн.м^3.

Природні ресурси підземних вод є одним із основних джерел господарсько-питного водопостачання населених пунктів області. Підземні води залягають у виді декількох водоносних горизонтів, які відрізняються по своїх запасах та хімічними показниками. Основними водоносними горизонтами, придатними до використання, на території області є: четвертинний (алювіальний) Полтавський, Харківський, Бучакський, Сінеман-нижньокрейдовий і Юрський. Найбільше розповсюджений Бучакський водоносний горизонт, який залягає на відносно невеликих глибинах і повсюди на території області.

Примітка: * – розділ підготовлено по матеріалах офіційну сайту Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області.

4.1.2. Водокористування та водовідведення

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області у 2019 році із природних водних об'єктів Полтавщини забрано 109,8 млн.м^3, що менше ніж у попередньому році на 4,6млн.м^3 (або 4,0%), в тому числі 69,83млн.м^3 (що на 3,29млн.м^3, або на 4,5% менше ніж у 2018 році) з підземних водних об'єктів.

Використання свіжої води у порівнянні з попереднім роком зменшилося на 2,49млн.м^3 (2,9%): у 2019 році 544 водокористувачами використано 84,01млн.м^3 води, у 2018 році 549 водокористувачами – 86,49млн.м^3.

На побутові потреби надійшло: 39,86млн.м^3 води, зменшення на 3,6% (2018р. – 41,33млн.м^3); на виробничі потреби – 36,14млн.м^3, зменшення на 4,2% (2018р. – 37,74млн.м^3); на зрошення – 6,506млн.м^3, збільшення на 6,8% (2018р. – 6,066млн.м^3).

Найбільше свіжої води використовується (без врахування потреб у сільськогосподарської галузі) у житло-комунальному і побутовому господарстві – 44,47млн.м^3, що менше ніж у попередньому на 0,8% (у 2018 − 44,81млн.м^3) та у промисловості 27,50млн.м^3 (зменшення у порівняні з 2018 роком на 6,5% від 29,44млн.м^3).

Використання свіжої води у розрахунку на одну особу становило 60,27м^3, що менше на 2% (61,47м^3 – у 2018 році), в тому числі використання води на господарсько-питні потреби одним мешканцем зменшилося майже на 0,8м^3, або на 2,7% до 28,6м^3 на рік (2018р. – 29,37м^3, 2017р. – 31,4м^3, 2016рік – 32,38м^3, 2015рік – 37,54м^3, 2014 рік – 34,0м^3, 2013 – 34,5м^3, 2012 – 34,5м^3, 2011 – 34,1м^3, 2010 – 35,5м^3, 2009 – 35,7м^3).

Табл.4.2. Основні показники використання і відведення води

млн. м^3

Показники	*1990*	*2000*	*2005*	*2007*	*2010*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	485	294,7	253,5	378,3	243,1	248,9	252,3	121,4	117,5	124,1	114,4	109,8
у тому числі для використання												
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на	478,2	247,8	205,7	292,5	205,2	220,0	214,5	87,35	87,06	92,41	86,49	84,00
виробничі потреби	274,6	55,4	41,2	102,5	30,52	36,31	34,34	37,54	36,39	39,76	37,74	36,14
побутово-питні потреби	107,8	79,4	65,3	58,5	52,85	50,8	49,48	47,74	46,4	44,57	41,33	39,86
зрошення	30,3	0,6	0,1	0,001	0,002	0,005	0,541	1,139	2,8	6,549	6,066	6,506
сільськогосподарські потреби	65,5	23,6	19	18,6	12,5	8,403	7,538	3,848*	0,593*	0,693	0,659	0,566
ставково-рибне господарство			80,288	78,76	109,3	122,3	121,1	*	*	*	*	*
Втрати води при транспортуванні	9,8	18,4	22,2	23,4	19,19	14,64	20,85	18,16	15,79	16,72	15,18	15,46
Загальне водовідведення з нього	261,4	237,9	182,7	209,6	217	222,6	221,3	95,82*	82,64	83,53	81,88	78,44
у поверхневі водні об'єкти	217,5	200,5	164,8	190,1	183	196,2	194,8	69,16*	68,47	70,55	71,2	68,72
у тому числі												
забруднених зворотних вод	6,7	25	6,4	6,7	4,882	4,535	4,283	2,931	2,847	1,568	2,174	1,974
з них без очищення	0,3	0	0	–	–	–						
нормативно очищених	92	60,1	64,8	55,99	49,67	44,54	42,11	40,70	42,07	43,65	41,04	39,09
нормативно чистих без очистки		60,15	93,6	127,3	128,4	147,1	148,4	25,52*	2,184*	2,555*	2,861*	2,549
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	1474	839,2	1071,5	1098	996,7	1032,0	952,7	989,5	997,8	853,3	874,1	913,1
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	84,2	93,8	96,3	91,5	96,91	96,55	96,49	96,35	96,49	95,64	96,14	96,50
Потужність очисних споруд	135,1	151,2	153,3	159,6	147,9	146,7	146,0	91,74	89,03	68,21	49,98	47,57

Примітка

* – Зменшення відбулося, у першу чергу, у зв’язку із застосуванням нового порядку ведення державного обліку водокористування

Найбільшими споживачами води – є галузі житлово-побутового господарства (52,9%) та промисловості (32,7%), у галузі сільського господарства використано 12,0% прісної води. Високі показники споживання води у підприємств чорної металургії (48,4% від спожитого об’єктами промисловості), харчової промисловості (26,1%) та енергетики (12,7%) від спожитого об’єктами промисловості.

Втрати води при транспортуванні залишилися на рівні попереднього року − 15,46млн.м^3 (15,18млн.м^3 у 2018 році). Майже усі втрати мають місце у комунальному і побутовому водопостачанні через зношеність та незадовільний стан водопровідних мереж.

У звітному році за рахунок оборотного та послідовного водопостачання зекономлено 911,9млн.м^3, свіжої води, що більше ніж у попередньому році на 4,2% (874,1млн.м^3 у 2018 році).

Табл.4.3. Забір, використання та відведення води у 2019 році

млн. м^3

Назва водного об'єкту	*Забрано води із природних водних об'єктів - всього*	*Використано води*	*Водовідведення у поверхневі водні об'єкти*	
			всього	*з них забруднених зворотних вод*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
р. Дніпро	109,8	84,00	68,72	1,974
у тому числі:				
р. Ворскла	26,92	22,56	21,16	0,167
р. Псел	13,70	11,12	16,41	0,040
р. Сула	6,697	5,067	1,779	1,544

4.2. Забруднення поверхневих вод

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

У 2019 році загальне водовідведення Полтавської області становило 78,44млн.м^3 (81,88млн.м^3 – 2018рік), що менше, ніж у попередньому році на 3,44млн.м^3, або на 4,2%.

У поверхневі водні об'єкти скинуто очисними спорудами 49 підприємств області 68,72млн.м^3 стічних вод, що на 2,48млн.м^3, або на 3,5% менше ніж у 2018 році (49 підприємствами – 71,2млн. м^3).

Зменшення відбулося за рахунок зниження скидів ТОВ «Мало-коханівський кар'єр», КП «Кременчукводоканал» та відсутності скиду ПрАТ «Полтавський ГЗК».

1,974млн.м^3 (2,9% від загального скиду усіма очисними спорудами) – недостатньо очищені стічні води, що на 0,2млн.м^3, або на 9,2% менше ніж у 2018 році (зниження в основному за рахунок скидів Пирятинських госпрозрахункових очисних споруд та КП «Лубни-водоканал»). Усі ці скиди приходяться на очисні споруди житлово-комунального господарства.

Пирятинські госпрозрахункові очисні споруди, м.Пирятин

Маса забруднюючих речовин, скинутих за рік у поверхневі водні об'єкти, становила 28,23тис.т (у розрахунку щодо сухого залишку), що на 3,95тис.тонн

менше (або 12,3%) ніж у попередньому році (2018р. – 32,18тис.т, 2017р. – 33,87тис.т, 2016р. – 33,46тис.т).

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

Табл.4.4. Використання та відведення води підприємствами галузей економіки

млн. м^3

Галузь економіки	*Використано води*	*З неї на:*		*Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти*		
		побутово-питні потреби	*виробничі потреби*	*всього*	*у тому числі забруднених*	*з них без очищення*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
Електроенергетика	2,746	0,048	0,018	0,807	–	–
Вугільна промисловість	–	–	–	–	–	–
Металургійна промисловість:						
чорна металургія	13,30	0,939	0,016	21,03	–	–
кольорова металургія	0,006	0,006	0,006	–	–	–
Хімічна та нафтохімічна промисловість	1,669	0,719	0,318	–	–	–
Машинобудування та металообробка	1,518	1,054	0,369	0,255	–	–
Нафтогазова промисловість:						
нафтодобувна промисловість	0,173	0,163	0,022	–	–	–
нафтопереробна промисловість	–	–	–	–	–	–
газова промисловість	0,565	0,194	0,132	0,029	–	–
промисловість будівельних матеріалів	0,162	0,042	0,012	4,083	–	–
Житлово-комунальне господарство	44,47	44,14	10,06	41,12	1,941	–
Сільське господарство	10,09	4,249	2,570	0,511	–	–
Харчова промисловість	7,177	4,698	3,833	0,633	0,024	–
Транспорт	0,737	0,722	0,161	0,228	–	–
Інші галузі	1,387	1,396	0,473	0,024	0,009	–
Всього	**84,00**	**58,37**	**17,99**	**68,72**	**1,974**	**–**

За даними Департаменту будівництва, містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, централізованим водовідведенням забезпечені усі міста області, на 85% − селища, села – на 2%. Комунальними підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства експлуатується 1063,6км каналізаційних мереж, в тому числі 398,7км (або 37,5%) ветхих та аварійних.

Очищення стічних вод здійснюється на каналізаційних очисних спорудах загальною потужністю 303,3тис.м^3/добу.

4.2.3. Транскордонне забруднення поверхневих вод

У головну водну артерію України Дніпро на території Полтавської області впадають дві транскордонні річки Псел та Ворскла.

Витік річки *Псел* формується на території Російської Федерації, далі річка протікає через Сумську область та по території 8 районів (334 км) Полтавської

області і впадає в Кам'янське (колишнє Дніпродзержинське) водосховище. Річний водозабір з р.Псел – 1,95 млн.м^3.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області, підприємства, які б потрапили до Переліку Водокористувачів – забруднювачів за 2019 рік, здійснюючі скид у р.Псел – відсутні.

Найбільші об'єми скидання зворотних вод у річку Псел мають ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ» (0,807млн.м^3), ТОВ «Гадячсир» (0,222млн.м^3), Гадяцьке виробниче управління житлово-комунального господарства (0,306млн.м^3).

Якість води річки Псел на території області не погіршується, залишаючись на рівні попередніх років в межах ГДК для водойм рибогосподарського призначення.

Також витік річки *Ворскла* формується на території Російської Федерації. Річка протікає по території Полтавської області (206км) від кордону з Сумською областю і впадає у Кам'янське (колишнє Дніпродзержинське) водосховище. Річний водозабір з р.Ворскла – 0,34млн.м^3.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області очисні споруди Комунального підприємства «Житлово-експлуатаційна організація» Терешківської сільської ради чинять негативний вплив на стан р.Ворскла по залізу загальному (перевищення нормативів ГДС у 3,4 рази).

Найбільші об'єми скидання зворотних вод у річку Ворскла має комунальне підприємство Полтавської обласної ради «Полтававодоканал»

Якість води річки Ворскла на території області не погіршується, залишаючись на рівні попередніх років.

На території Полтавської області відсутні пункти спостереження щодо транскордонного забруднення поверхневих вод.

4.3. Якість поверхневих вод

4.3.1. Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками

За результатами аналізу досліджень, які надійшли від суб'єктів регіональної системи моніторингу Полтавської області, розраховуються коефіцієнти забрудненості (КЗ) вод, згідно з КНД 211.1.1.106 – 2003 «Організація та здійснення спостережень за забрудненням поверхневих вод» (надалі КНД).

Протягом 2019 року лабораторією Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області проведено контроль стану вод у 3 річках, установами Полтавського обласного лабораторного центру МОЗ України – у р. Дніпро, Державною екологічною інспекцією центрального округу – у 5 річках.

У 2019 році всі контрольовані водні об'єкти отримали наступні оцінки: р.Дніпро, р.Псел, р.Сухий омельник, р.Удай – *слабко забруднені води,* р.Ворскла і р.Оржиця згідно з розрахунками за КНД – *помірно забруднені води*.

Табл.4.5. Коефіцієнти забрудненості (КЗ) вод, згідно з КНД 211.1.1.106 – 2003 «Організація та здійснення спостережень за забрудненням поверхневих вод» (надалі КНД) поверхневих водойм області

Водний об'єкт	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*
р. ДНІПРО (Кам'янське, Кременчуцьке вд-сх.)	**2,38**	**2,01**	**2,30**	**2,44**	**1,91**	**2,14**	**2,03**	**2,17**	**2,50**	**2,20**	**2,41**
р. ПСЕЛ	**1,89**	**2,48**	**1,92**	**2,91**	**1,87**	**2,22**	**2,42**	**1,67**	**1,97**	**2,60**	**1,66**
р. ВОРСКЛА	**1,93**	**2,65**	**1,86**	**2,01**	**2,11**	**1,97**	**2,77**	**2,58**	**3,97**	**2,72**	**3,27**
р. ОРЖИЦЯ											**4,96**
р. СУХИЙ ОМЕЛЬНИК	**1,83**	**2,27**	**1,23**	**1,26**	**1,09**						**2,16**
р. УДАЙ	**1,98**	**1,75**	**1,09**	**1,65**	**1,26**			**1,05**			**1,32**

Щодо рівнів забрудненості вод, наведених у таблиці:

З усіх контрольованих у 2019 році водних об'єктів, мають оцінку «слабко забруднені» р.Удай (КЗ 1,32), р.Псел (1,66), р.Сухий Омельник (2,16) та р.Дніпро (КЗ 2,41). Поверхневі води річки Ворскла (КЗ 3,27) та Оржиця (4,96) оцінюються методикою, як «помірно забруднені» води.

Головні інгредієнти, що обумовлюють низькі оцінки вод – фосфат-іони, марганець, а також азот нітритний, залізо загальне та $БСК_5$.

Вміст марганцю вимірювався у 3 річках і середня оцінка коливалася від 5,8 у р.Псел до 11,85 у р.Ворскла.

Середня оцінка по фосфат-іонах за рік склала 5,91, на яку найбільше вплинув вміст показника у поверхневих водах річки Оржиця (КЗ – 22,35). Зазначене зумовлено використанням домогосподарствами значної кількості побутових фосфато-містких хімічних засобів, які з каналізаційними стоками потрапляють у поверхневі водойми області. Але в цілому зазначені відхилення на сумарну оцінку річок не вплинули.

Відхилення від нормативів по залізу загальному спостерігалися у річках Ворскла (КЗ – 2,25), Дніпро (КЗ – 2,18), Оржиця (КЗ – 2,5), Сухий Омельник (КЗ – 5,0) та Удай (КЗ – 2,78).

Дещо підвищений вміст нітритів спостерігався у річках Ворскла (КЗ – 5,82) та Оржиця (КЗ – 1,13). Зазначене відхилення частково вплинуло на сумарну оцінку річок.

Показник $БСК_5$ вплинув на негативну оцінку р.Оржиця (КЗ – 7,0).

4.3.2. Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів

При оцінці екологічного стану водних об'єктів необхідно враховувати роль біологічної складової для відображення реального стану водних екосистем, окремих компонентів біоценозів, що відображає ступень благополуччя екосистем водного об'єкта в цілому.

Гідробіологічні показники дають змогу оцінити якість води за видовим складом живих організмів та рослинністю у водоймах. Зміна видового складу екосистем може відбуватися за незначного забруднення водойм, яке не виявляється жодним способом.

Остання подія, яка була присвячена дослідженням водних ресурсів за допомогою гідробіологічних показників відбулася у жовтні 2018 році у м.Кременчук на XVI Міжнародної науково- технічної конференції «Проблеми екологічної безпеки»: презентовано роботу науковців Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського Святенко А.І. і Потебної Д.В. «Використання мікроорганізмів-деструкторів для очищення нафтомістких стічних вод».

4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

В 2019р. ДУ «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України» проведено дослідження 105 проб поверхневих вод на мікробіологічні показники, в яких визначалися 228 мікробіологічних інгредієнтів.

Виявлені відхилення від нормативних показниках по 71 мікробіологічному показнику. Зокрема в пробах води відкритих водоймищ проводились дослідження на індекс ЛКП (лактозо позитивні кишкові палички), та патогенної флори. Відхилення були виявлені у 71 випадку (індекс ЛКП більше 110 000). У трьох випадках: 24.06.2019 року пляж Шевченківського р-ну; 04.06.2019р. пляж Київського р-ну; 27.08.2019р. пляж Подільського р-ну у річковій воді виявлено патогенну мікрофлору (сальмонела).

Відповідно до − норматив індекс ЛКП не повинен перевищувати 5000, згідно додатку № 11 діючих Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів, затверджених наказом МОЗ України від 19.05.1996р. № 173.

Лабораторним центром протягом 2019 року при проведенні моніторингу якості питної води в населених пунктах області з комунальних водопроводів досліджено на мікробіологічні показники 4125 проби. Питома вага нестандартних проб склала 4,0%. По сільським населеним пунктам проведено дослідження води централізованих систем водопостачання 2586 проб. Питома вага нестандартних проб становила 4,9 відсотка.

За даними моніторингу, які надало Головне управління Держпродспоживслужби в Полтавській області, за минулий рік досліджено 348 проб питної води із систем централізованого водопостачання за мікробіологічними показниками. Із досліджених проб 45 не відповідали вимогам санітарних норм, що становить 12,0%. За санітарно-хімічними показниками досліджено 324 проби, з них 28 не відповідало вимогам, що становить 8,6%.

Основна причина виникнення мікробного забруднення води являється зношеність водопровідних мереж, що призводить до аварійних ситуацій на мережі та вторинного забруднення питної води.

Табл.4.6. Бактеріологічна забрудненість питної води джерел водопостачання, кількість проб, що не відповідали стандартам, %

№ з/п	*Полтавська обл..*	*2003*	*2005*	*2007*	*2009*	*2010*	*2011*	*2013*	*2015*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*
1	Джерела централізованого водопостачання (всі)	3,2	2,7	2,0	1,9	1,78	1,64	2,0	2,82	5,4	5,4	4,6
1.1	комунальні водопроводи	2,1	1,9	1,6	1,5	1,14	1,55	1,7	2,36	4,1	2,18	2,5
1.2	відомчі	5,8	3,1	1,6	1,9	1,94	0,97	1,7	4,06	3,7	5,7	5,4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	водопроводи											
1.3	сільські водопроводи	4,3	3,9	2,7	2,6	2,65	1,94	2,6	2,89	7,7	5,2	4,9
2	Колодязі громадського користування	31,2	16,6	11,7	9,3	13,35	10,06	9,5	8,92	10,4	7,7	23,2

В області здійснюється контроль за мікробіологічними та санітарно хімічними показниками питної води. Для здійснення додаткового контролю, збільшено кількість проб води початкової (річкової), яка подається на очистку та очищеної води, яка надходить до споживачів.

Для оцінки безпечності води відкритих водоймищ ДУ «Полтавський обласний лабораторний центр України» досліджено у визначених створах 5312 проб веди, в тому числі на мікробіологічні показники − 2246, санітарно-хімічні − 1397. Питома вага, нестандартних проб за мікробіологічними показниками склала 31,8%, санітарно-хімічними 19,2%. При цьому за місцем розміщення пляжів для дитячих оздоровчих закладів відібрано та досліджено на мікробіологічні показники 2140 проб, серед яких 28,9% з перевищенням нормативного показника. По випадках перевищення нормативних показників якості та безпечності води водоймищ виносились попередження про заборону купання.

З метою інформування населення області, на офіційному сайті Установи щомісяця висвітлюються результати моніторингових досліджень проб питної води: конкретно вказується місце відбору, перелік показників та результати досліджень.

Рис.4.1. Бактеріологічна забрудненість питної води джерел водопостачання, кількість проб, що не відповідали стандартам, %

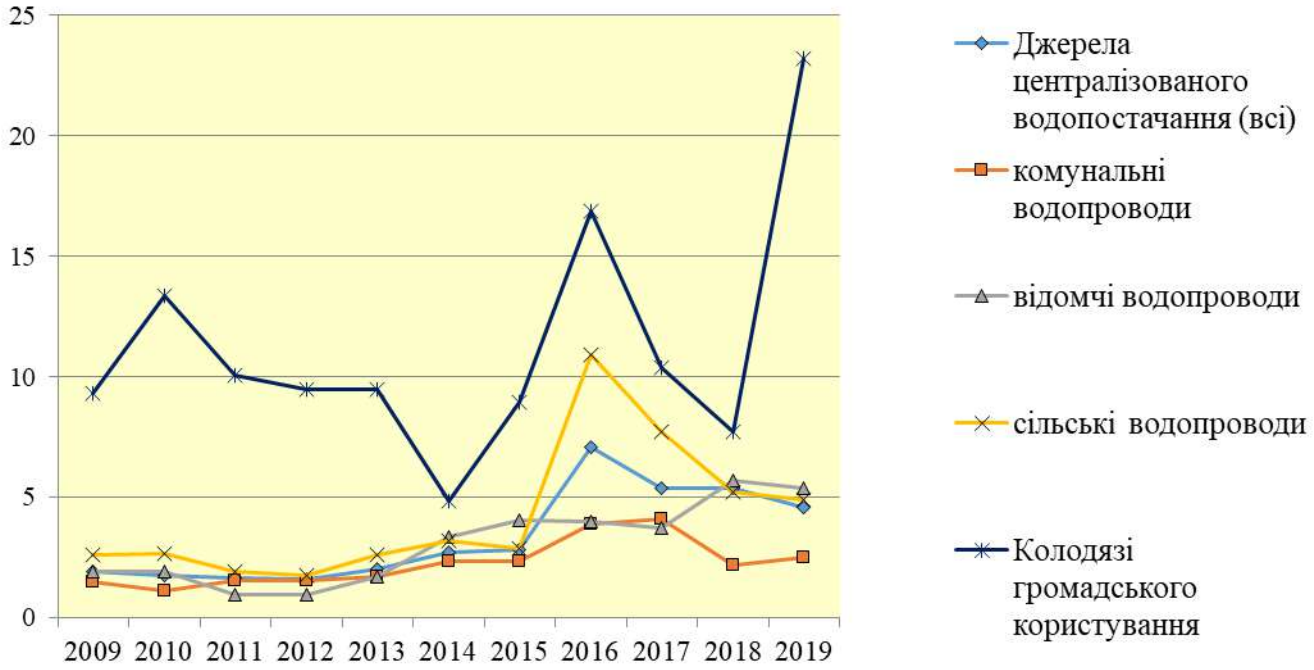

За санітарно-хімічними показниками в 2019 році ДУ «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України» досліджено 1979 проб води з комунальних водопроводів в міських населених пунктах та 546 проб централізованого

водопостачання сільських населених пунктів. Питома вага нестандартних проб становила відповідно 44,4% та 15,4% відповідно.

Крім того за 2019 рік проведені дослідження 2297 проб води з шахтних колодязів на вміст нітратів. За результатами проведених досліджень у 803 пробах (34,9%) виявлено перевищення їх вмісту. По кожному випадку перевищення вмісту нітратів у воді колодязів вагітні жінки та сім'ї, в яких проживають діти до 3-х років, були попереджені працівниками підрозділів обласного лабораторного центру про недопустимість вживання такої води для питних потреб, особливо для дітей, які перебувають на штучному вигодовуванні. Інформація про випадки з перевищеним вмістом нітратів у питній воді направлялася також лікувальним закладам та органам місцевого самоврядування.

4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод

ДУ «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України» здійснює моніторингові дослідження за радіаційними показниками проб води р.Дніпро, які доставляються до закладу територіальними міськрайонним та міжрайонним відокремленими підрозділами з визначених створів.

Табл.4.7. Усереднені за 2019 рік моніторингові значення активності штучних радіонуклідів у воді Дніпра

№ п/п	*Створ*	*Активність Цезію-137 10-2 Бк/л*	*Активність Стронцію -90 10-2 Бк/л*
1	*2*	*3*	*4*
1	Створ №26: Кременчуцьке водосховище на р.Дніпро, межа Полтавської та Кіровоградської областей, с.Власівка, питний водозабір м. Кременчука, 0,5км вище греблі Кременчуцької ГЕС	0,720	1,636
2	Створ №27: Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище на р.Дніпро, гирло р.Псьол, с.Кам'янське, вище питного водозабору м.Горіщні Плавні.	0,433	0,378
3	Створ №28: Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище на р.Дніпро, м.Горішні Плавні, с.Келеберда.	0,510	1,288
4	Створ №29: Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище на р.Дніпро, гирло річки Ворскла, район мосту автошляху Кобеляки-Світлогорськ , Кобеляцький район	0,439	0,386
5	Створ №30: Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище на р.Дніпро, с.Радянське, межа Полтавської і Дніпропетровської областей.	0,311	1,218

Радіаційний стан басейну Дніпра, як і в інші роки після аварії на Чорнобильській АЕС, визначався переважно за техногенними радіонуклідами.

Слід зазначити, що за тими ж показниками гідрометслужба України проводить спостереження за радіоактивним забрудненням водосховищ на р.Дніпро в таких точках: Київське водосховище − м.Вишгород, Канівське водосховище − м.Київ, Канівське водосховище − м.Канів, Каховське водосховище − м.Нова Каховка. Тому дані лабораторних досліджень ДУ «Полтавський ОЛЦ МОЗ України» є суттєвим доповненням у спостереженні за радіаційним станом басейну р.Дніпро, у водосховищах, що розташовані між точками спостереження

гідрометслужби України, а саме Кременчуцькому водосховищі, яке знаходиться нижче від Канівського та Кам'янського та розташоване вище Запорізького та Каховського водосховищ.

4.4. Якість питної води та її вплив на здоров'я населення.

Водопостачання споживачів області здійснюється, у більшості, з підземних водоносних горизонтів, за винятком мешканців

міст Кременчук та Горішні Плавні, які забезпечуються водою з поверхневої водойми – річки Дніпро.

За даними Департаменту будівництва, містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства облдержадміністрації централізованим водовідведенням у Полтавській області забезпечені всі міста і на 85% селища, села – на 2,0%.

Комунальними підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства експлуатується 281 артезіанська свердловина, 2603,0км водопровідних мереж (в тому числі 760,0км, або 29,2% − ветхих та аварійних).

Табл.4.8. Питома вага проб питної води з джерел централізованого водопостачання, які не відповідали нормативам по хімічних показниках, %

№ з/п	*Полтавська область*	*2000*	*2002*	*2005*	*2007*	*2008*	*2011*	*2013*	*2014*	*2015*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*	*14*
1	Джерела централізованого водопостачання (всі)	8,8	8,0	15,3	14,6	18,8	15,35	14,5	19,4	28,93	37,0	45,5	42,5
1.1	комунальні водопроводи	6,1	6,2	15,4	12,3	15,6	13,49	10,4	17,1	24,7	41,2	43,6	44,4
1.2	відомчі водопроводи	9,1	9,4	6,85	15,3	18,0	17,64	17,3	22,77	29,37	31,7	51,1	35,0
1.3	сільські водопроводи	13,8	10,9	17,9	17,2	22,7	16,71	17,6	20,1	31,96	35,0	45,7	41,7
2	Колодязі громадського користування		51,6	46,9	46,7	38,0	28,79	23,8	40,18	43,27	51,6	40,6	38,1

Основними водоносними горизонтами, що використовуються для питних потреб, на території області є четвертинний (алювіальний) Полтавський, Харківський, Бучацький, Сеноманнижньокрейдяний. Найбільш розповсюджений Бучацький водоносний горизонт, який залягає на відносно невеликих глибинах.

В цілому, питна вода в області відповідає вимогам чинного стандарту. Але у ряді районів області, водопостачання яких здійснюється з Бучацького водоносного горизонту (м.Миргород, Карлівці, Великій Багачці) існує проблема щодо відхилень від вимог Державних санітарних норм та правил за вмістом фтору та іншими фізико-хімічними показниками.

Для оцінки безпечності води відкритих водоймищ ДУ «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України» досліджено у визначених створах 5312 проб веди, в тому числі на мікробіологічні показники − 2246, санітарне-хімічні − 1397. Питома вага, нестандартних проб за мікробіологічними показниками склала 31,8%, санітарно-хімічними 19,2%. При цьому за місцем

розміщення пляжів для дитячих оздоровчих закладів відібрано та досліджено на мікробіологічні показники 2140 проб, серед яких 28,9% з перевищенням нормативного показника. По випадках перевищення показників якості та безпечності води водоймищ вносились попередження про заборону купання.

Рис.4.2. Питома вага проб питної води з джерел водопостачання, які не відповідали нормативам по хімічних показниках, %

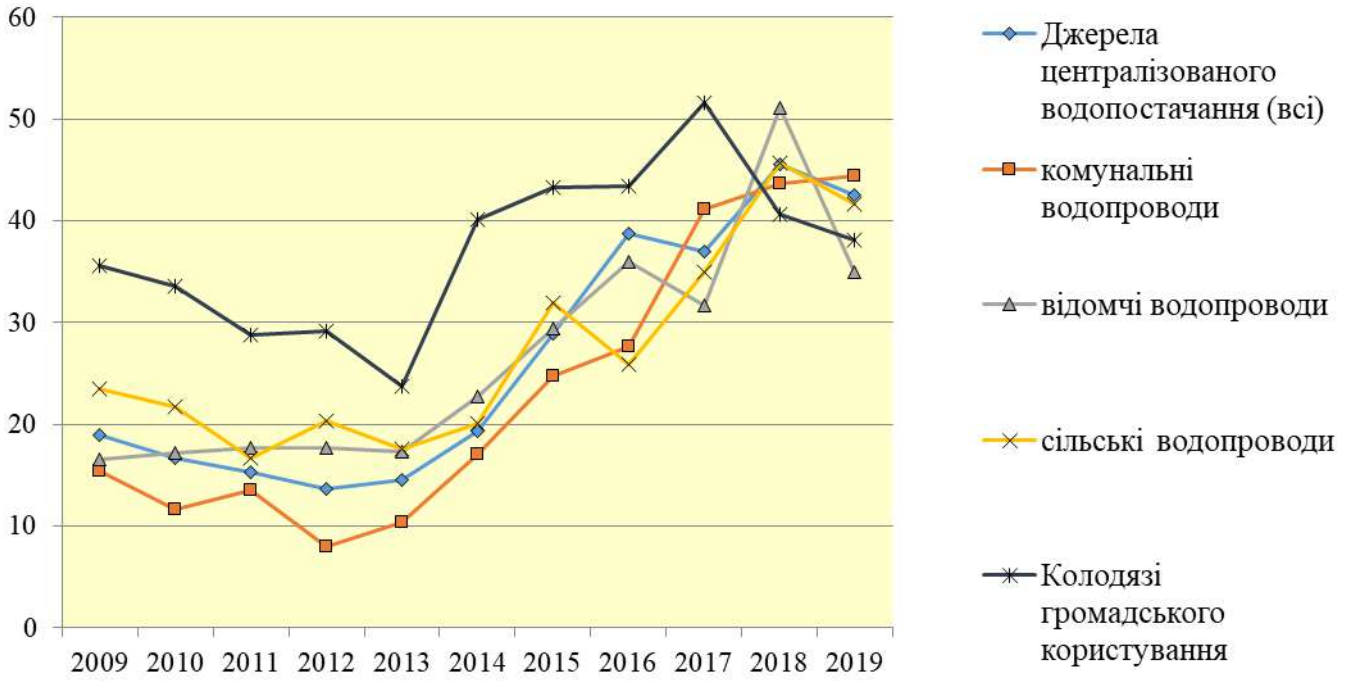

З метою унеможливлення виникнення надзвичайних ситуацій і небезпечних подій зумовлених забрудненням водопровідної мережі, погіршення якості води, виникненням екологічних катастроф, пов'язаних з нанесенням шкоди навколишньому середовищу, загибеллю людей, рослин і тварин, підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства Полтавської області постійно здійснюється перевірка систем водопроводу та каналізації, герметизація свердловин та резервуарів чистої води, виконується промивка тупикових водопровідних мереж, забезпечується технологічний контроль за роботою водоочисних споруд на всіх етапах водоочищення.

4.5. Заходи щодо покращення стану водних об'єктів

Переліком природоохоронних заходів для фінансування з фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області в 2019 році, затвердженого рішенням на першому пленарному засіданні 26 сесії Полтавської обласної ради VII скликання 19.07.2019р. за №1099 зі змінами (зміни вносилися до Переліку Рішенням на першому пленарному засіданні 27 сесії Полтавської обласної ради VII скликання 17.09.2019р. за № 1169), передбачено виконання заходів із зменшення забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин

із зворотними водами промислових підприємств і комунально-побутовими стічними водами. Нижче наведено перелік заходів, які фінансувалися у 2019 році.

Табл.4.9. Фінансування заходів із зменшення забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств і комунально-побутовими стічними водами, тис.грн.

Назва заходу	*Цільові кошти на 01.01.2020*	*Профінан-совано на 01.01.2020*
1	*2*	*3*
1.1. Новокочубеївській сільській раді Чутівського району Полтавської області на розчистку, покращення водності та екологічного стану р. Свинківка на ділянці в межах с. Нова Кочубеївка Новокочубеївської сільської ради Чутівського району Полтавської області.	500,000	500,000
1.2. Решетилівському комунальному підприємству «Водоканал» Решетилівського району Полтавської області на придбання та заміну обладнання КНС-1 в м. Решетилівка Решетилівського району Полтавської області.	293,353	293,353
1.3. Решетилівському комунальному підприємству «Водоканал» Решетилівського району Полтавської області на придбання та заміну компресорів очисних споруд в м.Решетилівка Решетилівського району Полтавської області.	67,080	67,080
1.4. Комунальній установі виконавчого комітету Кременчуцької міської ради «Кременчуцька рятувально-водолазна станція» Кременчуцького району Полтавської області на відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок шляхом придбання багатофункціональної самохідної установки класу амфібія Truksor ДМ 5045 та розчищення і поглиблення прибережних (пляжних) літоралей з метою забезпечення екологічно безпечного функціонування верхів'я Кам'янського водосховища.	2 000,000	2 000,000
1.11. Комунальному підприємству Полтавської обласної ради «Полтваводоканал» на реконструкцію каналізаційного колектору м'ясокомбінату по вул.Ковпака та по вул.Курчатова в м.Полтаві способом санації та часткової перекладки. 3-тя ділянка. Коригування.	3 000,000	482,640
1.12. Виконавчому комітету Глобинської міської ради Полтавської області на будівництво міської каналізаційної системи «Центр» (напірний колектор та самопливний колектор по вул.Мічуріна) в м.Глобине Полтавської області.	2 228,715	1 029,505
1.9. Регіональному офісу водних ресурсів у Полтавській області на розчищення та регулювання русла р.Многа в Чорнухинському районі Полтавської області, у тому числі коригування проектно-кошторисної документації.	2 174,453	2 029,007
1.13. Дейманівській сільській раді Пирятинського району Полтавської області на розчистку та поліпшення екологічного стану ділянки р.Удай в адміністративних межах Дейманівської сільської ради Пирятинського району Полтавської області.	600,000	600,000

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІО- ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОМЕРЕЖІ

5.1. Збереження біо- та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

Полтавська область знаходиться у межах Лівобережного Лісостепу України і характеризується високими показниками наукової цінності біорізноманітності. Актуальною для Полтавського регіону постає проблема збереження біорізноманітності на індивідуальному, популяційному, ценотичному та ландшафтному рівнях.

Реалізується заходи з вирішення усіх проблем шляхом ведення червоних списків, у тому числі й на регіональному рівні, оптимізації локальних (на рівнів адміністративних районів) природно-заповідних мереж, проектування регіональної екомережі Полтавщини в контексті проектування національної екомережі.

5.1.1. Загальна характеристика

Різноманіття ландшафтів, рослинного і тваринного світу Полтавської області обумовлені, насамперед, природними факторами – історичними, кліматичними, геоморфологічними.

Рослинний світ області багатий і різноманітний. Рослинний покрив представлений угрупованнями степів, лук, заплавних і соснових лісів, широколистяних лісів (здебільшого дібров), прибережно-водних і водних фітоценозів. Сучасний рослинний покрив регіону має трансформований характер. Напівприродні ценози збереглися переважно у заплавах річок, іноді – на їх терасах, хоча останнім часом також зазнали значних змін. Степова рослинність займає схили балок і річкових долин, нерозорані кургани. Лучні степи області характеризуються найбільшою флористичною різноманітністю.

Зональні типи рослинності − широколистяні ліси та лучні степи − займають незначні площі. Ліси трапляються переважно на терасах річкових долин. Їх поширенню, крім антропогенного впливу, заважає засолення ґрунтів, яке є характерним для області.

Табл.5.1. Площі земельних угідь Полтавщини – складових національної екомережі за роками, тис.га*

Категорії землекористування	*2005*	*2007*	*2010*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015**
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Землі природного призначення	116,541	116,541	133,19	142,435	142,426	142,437	142,437
Сіножаті та пасовища	346,567	356,571	364,022	363,431	362,872	361,014	359,530
Землі водного господарства (рибні ставки)	0,075	0,075	0,075	0,075	0,076	0,075	0,0745
Землі водного фонду	234,191	234,102	233,857	233,833	233,820	233,724	233,530
у т.ч. площа рибних ставків	19,689	19,793	19,92	20,013	20,021	20,022	20,024
Землі оздоровчого призначення	0,611	0,572	0,558	0,44	0,439	0,439	0,442
Землі рекреаційного призначення	0,646	0,820	1,165	1,178	1,184	1,199	1,202
Землі історико-культурного призначення	1,263	1,268	1,748	1,751	1,751	1,754	1,755
Ліси	259,255	272,869	269,306	271,076	271,324	272,495	272,792

Примітка

* – Наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 № 190, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 08.09.2015 за № 1084/27529, наказ Державного комітету статистики України від 05.11.1998 №377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, 6а-зем, 6б-зем, 2-зем)» визнано таким, що з **01 січня 2016 року втратив чинність.** Тобто останнім звітним періодом кількісного обліку земель за формою 6-зем є 2015 рік. Відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово - комунального господарства від 30.12.2015 року № 337 затверджені форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцію щодо їх заповнення, які формуються шляхом узагальнення відомостей за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру. Станом на 01.01.2020 відомості з Державного земельного кадастру про землі та земельні ділянки в межах Полтавської області не узагальнювалася у відповідності до вищевказаного наказу за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру.

За останніми даними Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області (див. примітку до таблиці Табл.5.1. «Площі* земельних угідь Полтавщини – складових національної екомережі за роками, тис.га) ліси та інші лісовкриті площі Полтавщини становили 286,033тис.га (9,95% площі області), лісові землі – 272,792тис.га (9,5%), з них вкрито лісовою рослинністю 255,398тис. гектарів (8,9%).

Для оптимального досягнення лісистості (для лісостепової зони – 18%) необхідно максимально освоювати землі, непридатні для ведення сільського господарства (насамперед, в тих місцях, де вони були раніше, за виключенням степових балок).

У 2019 році Полтавським обласним управлінням лісового та мисливського господарства заліснене 155,0га непродуктивних земель. Зазначений показник у 2018 році складав 232,0га; у 2017р. – 871,0га; у 2016 − 290,0га; у 2015 – 302,0га; у 2014 році – 524,0га; у 2013 році – 775,00га.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біо- та ландшафтне різноманіття

Найзлободеннішими екологічними проблемами, що пов’язані із негативними впливами антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біо- та ландшафтне різноманіття є:

- екстенсивне ведення сільського господарства;
- екологічно необґрунтоване використання земель (підорювання схилів балок та річкових долин, виорювання балкових систем, що призводить до змивів, абразійних процесів та деградації біорізноманітності та ін.);
- здійснення постійних весняних та осінніх палів сухої рослинності, зокрема пожнивних решток (випалювання очерету, спалювання пожнивних решток, випалювання степової рослинності в балках), що призводить до порушення місцезнаходжень, збіднення біорізноманітності;
- забур’янення територій як результат порушення грунтового покриву і утримання його на стадіях первинних сукцесій;
- забруднення водойм органікою та порушення гідрорежиму річок (малих і середніх) на багатьох ділянках призводить до «цвітіння води», що негативно позначається на гідробіонтах та в цілому рибних запасах;

- нераціональна технологія обробітку грунтів у деяких фермерських господарствах (швидка заробка угідь після взяття врожаю, що негативно впливає на стан популяцій степових та польових видів фауни. Зокрема мисливської – перепела, деркача, куріпки, зайця та ін.).
- розпаювання добре збережених природних територій із подальшим їх використанням у якості сільськогосподарських угідь;
- самозахоплення земель і господарське їх перетворення.

Антропогенний вплив на ліси сприяє створенню умов для виникнення небезпечних осередків шкідників і хвороб. Досить небезпечним чинником є дифузійне всихання сосни, яке зростає протягом останніх років. Причиною цього явища, як правило, є різке коливання грунтових вод, а також надмірна техногенна діяльність промислових підприємств.

Статус багатьох видів наземних хребетних викликає тривогу і потребує невідкладних охоронних заходів. З майже 400 видів, які нараховуються на території області, близько 40% зникли, або їх чисельність знаходиться на загрозливо-низькому рівні.

Першочерговими заходами щодо збереження біорізноманіття та формування екомережі є:

- оптимізація природно-заповідної мережі Полтавської області;
- розбудова регіональної екомережі;
- науково-обгрунтована рекультивація земель;
- забезпечення відповідного співвідношення між розораними і неоранами угіддями в усіх адміністративних районах області в контексті стійкого розвитку;
- науково обґрунтовувати та локально впроваджувати менеджмент-плани оптимізації природних територій та природно-заповідних територій із метою збереження й охорони раритетної біорізноманітності;
- реалізація завдань безперервної екологічної освіти та виховання в Полтавському регіоні.

Для виконання цих завдань необхідно: інвентаризувати біорізноманітність існуючих природно-заповідних об’єктів Полтавської області; запроектувати нові природно-заповідні об’єкти, насамперед, у районах із низьким відсотком заповідності; в цілому оптимізувати регіональну природно-заповідну мережу області відповідно до концепції розбудови регіональної екомережі; постійно проводити широку еколого-просвітницьку та природоохоронну роботу з усіма групами населення.

5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

В умовах розвитку господарської діяльності людини біологічне та ландшафтне різноманіття потребує постійної уваги та дбайливої охорони.

Збільшення площі природно-заповідної мережі в Полтавському регіоні завжди планується за рахунок розширення існуючих та створення нових об’єктів ПЗФ водно-болотних та лучних природних ділянок.

За інформацією наданою Головним управлінням Держгеокадастру у Полтавській області, станом на 01.01.2020р., встановлено в натурі (на місцевості) межі територій та об’єктів ПЗФ всього на площі 10996,38га, що складає 7,72% від загальної площі заповідних територій, з них:

- загальнодержавного значення: 11 об’єктів загальною площею 5357,40га;
- місцевого значення: 52 об’єкти загальною площею 5638,98га.

Основними проблемами щодо низьких темпів встановлення в натурі (на місцевості) меж територій та об’єктів ПЗФ є:

- затягування розгляду та погодження проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій та об’єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення центральними органами виконавчої влади;
- ненадання погоджень на виготовлені проекти землеустрою окремими землекористувачами та землевласниками;
- низький рівень фінансування зазначених робіт.

Для вирішення зазначеної проблеми у 2019 році було започатковано введення в дію реформи у сфері, охорони і збереження заповідного фонду області.

У зв’язку з цим в межах області, відповідно до поставлених завдань з питань інтеграції державних кадастрів на базі Державного земельного кадастру, Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації забезпечено організацію виконання відповідних доручень визначених п.5 протоколу селекторної наради під головування Прем’єр-міністра України з питання реалізації програм і проектів регіонального розвитку від 08 листопада 2019 року.

Зокрема, Департаментом, у визначений термін підготовлено та передано до профільного міністерства наявну вихідну інформацію про території та об’єкти природно-заповідного фонду області (у передбаченому вимогами цифровому форматі), для подальшого її адаптування та внесення відповідних даних до Публічної кадастрової карти України (наповнення шару «Території та об'єкти природно-заповідного фонду»).

Зазначену інформацію також додатково передано, у визначеному законодавством порядку, до територіального органу Держгеокадастру України, для ознайомлення та застосування, при здійсненні управлінської діяльності та прийнятті управлінських рішень при вирішенні питань, що стосуються питань землекористування.

5.1.4. Формування національної екомережі

Екологічна мережа – це єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання

територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і підлягають особливій охороні (Закон України «Про екологічну мережу», від 24.06.2004р. №1864-IV).

До складових структурних елементів екологічної мережі Закон відносить:

- території та об'єкти природно-заповідного фонду;
- землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони;
- землі лісового фонду;
- полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження;
- землі оздоровчого призначення;
- землі рекреаційного призначення;
- території, які є місцями перебування чи зростання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України тощо.

Станом на 01.01.2020 (за уточненими даними спільно з Головним Управлінням Держгеокадастру у Полтавській області) природно-заповідний фонд (ПЗФ) Полтавської області налічував 391 одиницю територій та об'єктів загальною площею 142550,1915га, що складає 4,96 % від загальної площі області.

Табл.5.2. Складові структурних елементів екологічної мережі

№ з/п	Одиниці адміністративно-територіального устрою	Загальна площа, тис. га	Загальна площа еко-мережі, тис. га	Складові елементи екомережі, тис. га											
				Об'єкти ПЗФ	Водно-болотні угіддя	Відкриті заболочені землі	Водоохоронні зони, винесені в натуру	Землі водного фонду	Ліси та інші лісовкриті площі	Курортні та лікувально-оздоровчі території	Рекреаційні території	Землі під консервацією	Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	Пасовища, сіножаті	Радіоактивно забруднені землі, що не використовуються в господарстві
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Полтавська область	2875,068		142,5501915	233,530	85,099	0,360	148,431	286,033	0,442	1,202	37,1	12,924	359,530	–

Наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 №190, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 08.09.2015 за №1084/27529, наказ Державного комітету статистики України від 05.11.1998 №377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, ба-зем, 6б-зем, 2-зем)» визнано таким, що з 01 січня 2016 року втратив чинність. Тобто останнім звітним періодом кількісного обліку земель за формою 6-зем є 2015 рік. Відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово - комунального господарства від 30.12.2015 року № 337 затверджено форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцію щодо їх заповнення, які

формуються шляхом узагальнення відомостей за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру. Станом на 01.01.2020 відомості з Державного земельного кадастру про землі та земельні ділянки в межах Полтавської області не узагальнювалася у відповідності до вищевказаного наказу за допомогою згаданого програмного забезпечення Державного земельного кадастру.

Відповідно до Звіту про наявність земель та розподіл їх за власниками землі, землекористувачами, угіддями, тощо по Формі №6-зем станом на 01.01.2016 року, площа земель: природоохоронного призначення складає 142,437тис.га; внутрішніх вод – 148,431тис.га; відкритих заболочених земель – 85,099тис.га; лісового фонду – 286,033тис.га; оздоровчого призначення – 0,442тис.га; рекреаційного призначення – 1,202тис. гектарів.

5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами (ГМО).

З метою захисту від ГМО, у багатьох країнах запроваджено маркування на продуктах із ГМО, в інших (як правило, європейських) введена повна заборона ГМ-продуктів і ГМ-культур (сої, кукурудзи, бавовни, рапсу, цукрового буряка і картоплі, стійких до гербіцидів, комах і вірусів), організовані зони вільні від ГМО.

Регіональною державною лабораторією Держпродспоживслужби в Полтавській області у 2019 році досліджено 326 зразків харчової продукція (в тому числі молоко, молоко згущене, масло солодковершкове, сир кисломолочний, зерно кукурудзи фуражної, соняшник, олія соняшникова, крупа пшенична органічна, пластівці вівсяні, крупа ячмінна, цукор білий та інша продукція):

ГМО виявлено у:

- продукті молоко-вмисному згущеному з цукром «Згущенка» (1 зразок) − виробник і замовник ТОВ «ТД «Центр харчових технологій», м.Харків; адреса потужностей виробництва − смт.Чутове, Чутівський район, Полтавська область. При проведенні кількісного дослідження виявлено <0,1%;
- продукті молоко-вмисному сирному плавленому «Янтар» − виробник і замовник ТОВ «ТД «Центр харчових технологій», м.Харків; адреса потужностей виробництва − смт.Чутове, Чутівський район, Полтавська область. При проведенні кількісного дослідження виявлено <0,1 %.;
- сої (1 зразок) – виробник і замовник ТОВ «Полтава Сад», с.Розсошенці Полтавського району Полтавської області. При проведенні кількісного дослідження виявлено менше 0,1%;
- сої тостованій експандованій повножировій (10 зразків) – виробник і замовник ТОВ «Арніка Фід», м.Глобине Полтавської області. Кількісне дослідження не проводилось;
- олії соєвій органічній нерафінованій не вимороженій пресовій (1 зразок) – Виробник ТОВ «Укролія» смт.Диканька Диканського району Полтавської області, замовник ТОВ «Українське зерно» м.Полтава. Кількісне дослідження не проводилось;

- олії соєвій нерафінованій не вимороженій пресовій І гатунку (1 зразок) − виробник ФОП «Левченко Г.М.» с.Ковалівка, Полтавського району, Полтавської області; замовник ТОВ «Українське зерно» м.Полтава. При проведенні кількісного дослідження виявлено <0,1 % вмісту ГМО;

Табл.5.3. Дослідження ГМО Регіональною державною лабораторією Держпродспоживслужби в Полтавській області у 2019 році

№ з/п	*Види зразків**	*2019 рік*		
		досліджено	*позитивні випадки*	*відсоток позитивних проб*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
	Всього	**326**	**15**	**4.6**
1.	Продукт молоковмісний згущений	5	1	> 0,1%
2.	Продукт молоковмісний сирний	10	1	> 0,1%
3.	Соя	1	1	кількісне дослідження не проводилося
4.	Соя тостована	12	10	кількісне дослідження не проводилося
5.	Олія соєва	10	2	> 0,1%
…				

Примітка
* – У таблиці наведені лише види зразків, у яких проби виявилися позитивними.

У попередньому 2018 році було досліджено 213 зразків. У 15 зразках виявлено ГМО, що складає 4,6% від загальної кількості випробувань.

Департаментом агропромислового розвитку облдержадміністрації ведеться цілеспрямована робота по впровадженню в області методів органічного землеробства та розширенню виробництва екологічно чистої продукції.

5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу

5.2.1. Загальна характеристика рослинного світу

Рослинний світ області багатий і різноманітний. Рослинний покрив представлений угрупованнями степів, лук, заплавних і соснових лісів, широколистяних лісів (здебільшого дібров), прибережно-водних і водних фітоценозів. Сучасний рослинний покрив регіону має трансформований характер. Напівприродні ценози збереглися переважно на заплавах річок, іноді – на їх терасах, хоча останнім часом також зазнали значних змін.

Зональні типи рослинності – широколистяні ліси та лучні степи – займають незначні площі. Ліси трапляються переважно на терасах річкових долин. Їх поширенню, крім антропогенного впливу, заважає засолення ґрунтів, яке є характерним для області.

Степова рослинність займає схили балок і річкових долин, нерозорані кургани. Лучні степи області характеризуються найбільшою флористичною різноманітністю.

Загальна кількість видів флори на території регіону складає 1514 одиниць (вищих судинних, голонасінних, хвощів, папоротей, плавунів). Це 33,5% до загальної чисельності видів України.

Табл.5.4. Перелік видів судинних рослин, водоростей, грибів та лишайників яким загрожує небезпека

Назва виду	*Види, яким загрожує небезпека*								
	2009	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
Судинні рослини	236	236	236	236	236	236	236	236	236
Гриби	29	29	29	29	29	29	29	29	29
Водорості	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Лишайники	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Разом:	273	273	273	273	273	273	273	273	273

Охорона природного фіторізноманіття здійснюється в Полтавській області шляхом: ведення Переліку видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення в природних умовах на території Полтавської області і віднесені до третьої категорії (відповідне Рішення ухвалено вісімнадцятою сесію четвертого скликання Полтавської обласної ради 23 березня 2005р.); створення Зеленої книги Полтавщини, оптимізації та розбудови регіональної природно-заповідної екологічної мережі.

5.2.2. Охорона, використання та відтворення лісів

Ліси є національним багатством країни і за своїм призначенням та місцерозташуванням виконують переважно екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні), естетичні, виховні та інші функції, мають обмежене експлуатаційне значення і підлягають державному обліку та охороні.

Потребує ефективних рішень питання збільшення площі лісів в природно-заповідній мережі області, враховуючи те, що широколистяні ліси області є зональним типом рослинності, а хвойні насадження та їх похідні – мішані ліси – є осередками рідкісних видів флори і фауни.

Табл.5.5. Землі лісогосподарського призначення у 2019 році.

№ з/п	*Постійні лісокористувачі, власники лісів, інші землекористувачі, у користуванні яких є лісові ділянки, землі запасу*	*Загальна площа, га*	*Лісові землі, тис. га*						
			вкриті лісовою рослинністю		*не вкриті лісовою рослинністю*				*усього лісових земель*
			усього	*із них лісові культури*	*незімкнуті лісові культури*	*зруби*	*галявини, біополяни*	*лісові дороги, просіки, розриви*	
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
I. Землі лісогосподарського призначення*									
1.1.	Полтавське ОУЛМГ	235,8	197,5	109,3	10,8	1,7	6,6	2,9	219,5
1.2.	Інші постійні лісокористувачі	18,3	18,0	10,4		0,1		0,1	18,2
III. Землі іншого призначення									
3.1	Ліси та інші лісовкриті площі земель запасу	37,9	37,7	15,1	0,0	0,0	0,0	0,2	37,9

Примітка.
Матеріали надані Полтавським обласним управлінням лісового та мисливського господарства містять інформацію про лісовий фонд на землях природно-заповідного фонду

Упродовж останніх років порідний склад лісів майже не змінився. Лісовідновлення та лісорозведення на ділянках, що вийшли з лісовідновних рубок, згарищ, проводяться породами, які зростали тут раніше.

Незадовільними залишаються обсяги посадки лісонасаджень в смугах відводу автодоріг в області, на великій кількості автошляхів вони відсутні. Окремі ділянки автодоріг потребують знесення дерев, які пошкоджені омелою, та негайної їх заміни.

Ліси Полтавщини характеризуються середньою продуктивністю. За даними Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства загальний запас деревини області становить 52960тис.м^3, у тому числі на підприємствах Держлісагенства України – 45074,71тис.м^3. Щорічний приріст деревини на 1га – 4,088 метрів кубічних, лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону) близько 9 відсотків.

Табл.5.6. Динаміка лісовідновлення та створення захисних лісонасаджень, га

Полтавська область	*2000*	*2005*	*2007*	*2010*	*2013*	*2014*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Лісовідновлення, лісорозведення на землях лісового фонду	626,0	1971,0	2343,8	2237,5	2374,10	2048,00	1974,00	1428,00	1138,00	1014,00
Створення захисних лісонасаджень на непридатних для с/г землях	164,0	95,00	89,00	59,00	88,00	524,00	293,00	271,00	232,00	155,0
Створення полезахисних лісових смуг	–	–	–	–	–	–	–	–	–	

Загальна динаміка природного поновлення за останні роки є позитивною, але через пожежі у літній період зазначений показник завжди менше.

Рис.5.1. Лісовідновлення (всього), га

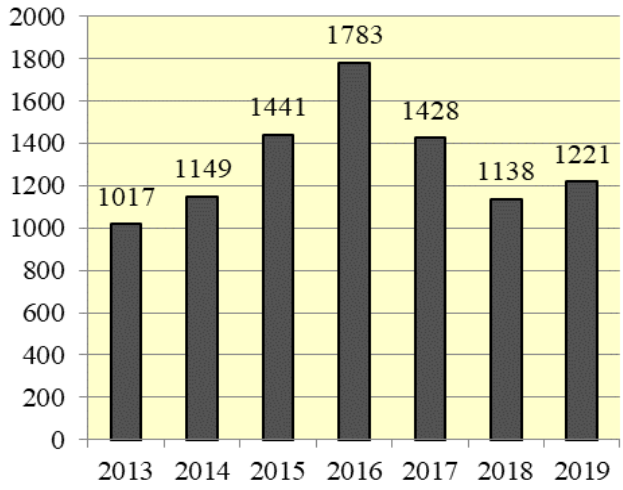

Рис.5.2. Природне поновлення лісів (у тому числі), га

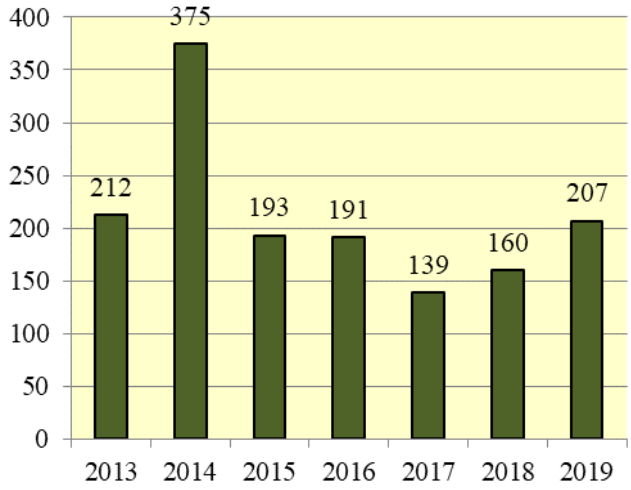

У 2019 році лісокористувачами області створено 1376,0га лісів, що на рівні попереднього року (у 2018р. – 1370га, у 2017р. – 1699га, у 2016р. – 2267,00га, у 2015р. – 1936га, у 2014р. – 2048га, у 2013р. – 2374,1га).

Лісовідновлення відбувається переважно, завдяки створенню лісових культур. У 2019р. посаджено лісових культур – 1221,0га, що менше на 83,0га, або на 6,8% ніж у попередньому році (у 2018р. – 1138,0га, у 2017р. – 1428,0га, у 2016р. – 1748,0га; у 2015р. – 1441га; у 2014р. – 1149,0га, у 2013 – 1136,1га). Також у звітному році посіяно лісу на 33га, у 2018 − посів не проводився (у 2017р. – 10га; у 2016 – 35га; у 2015р. – 31га; у 2014 – 13га, у 2013р. – на 15га).

Лісовідновлення та лісорозведення включає посадку та посів лісу.

Природне поновлення лісових насаджень на території Полтавської області у 2019 році відбулося на 207га (у 2018р − 160га, у 2017р. – 139га; у 2016р. – 191га; у 2015р. – 193га; у 2014р. – 375га, у 2013р. – 212,0га).

Рис.5.3. Лісорозведення (всього), га

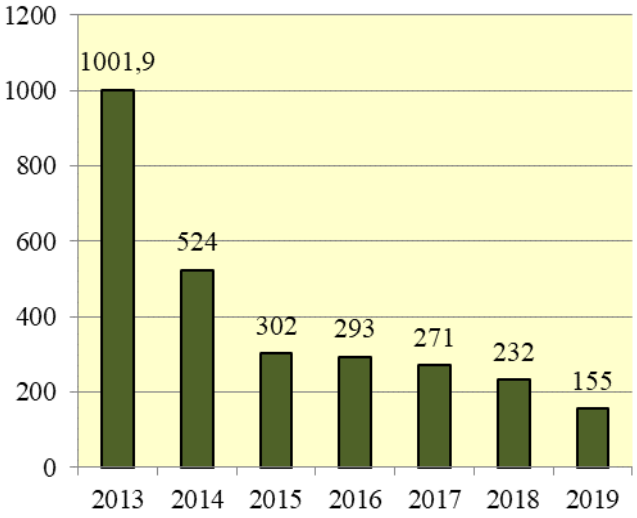

Рис.5.4. Посів лісу (у тому числі), га

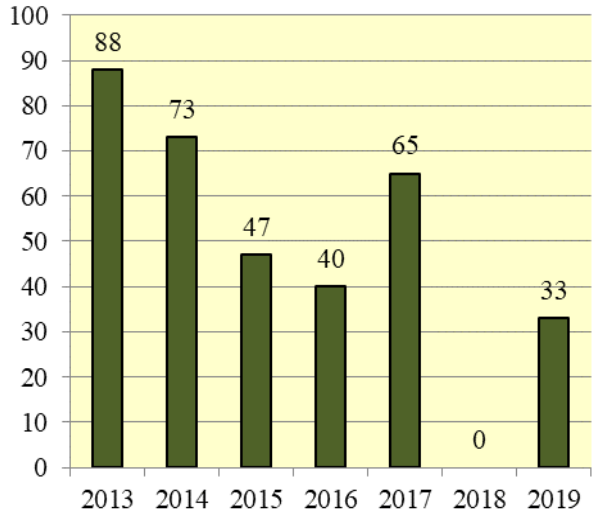

Протягом 2019 року постійним лісокористувачем та власником лісів – Держлісагентством (ДП «Полтаваоблагроліс» та ДП «Лубенське військове лісництво» увійшли до складу Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства у 2014-2015 роках) посаджене 155,0га лісу, у 2018р. 232,0га та 38,0га відповідно; у 2017р. – 239,0га та 65га; у 2016р. – 194,0га та 40,0га, у 2015р. – 255,0га та 47,0га, 2014р. – 451,0га та 73,0га, у 2013 – 896,0 та 105,9га відповідно. Сумарний показник зменшився на 39га, або на 14,4% до 232,0га (у 2017р. році він складав 271га, у 2016р. – 293га, у 2015р. – 320га, у 2014р – 524га, у 2013р. – 1001,9га).

Створення захисних лісових насаджень на землях, непридатних для сільського господарства шляхом посіву лісу не здійснювалося протягом останніх двох (2018 - 2019) років. У 2017 році таким чином було посіяно 65,0га лісу, більше ніж у попередньому році на 38,5%; у 2016р. – 40,0га, у 2015р. – 47,0га, у 2014р. – 73,0га, у 2013р. – 88,0 гектарів.

Щорічно питання про протипожежний захист лісів, торфовищ і сільгоспугідь у весняно-літній період розглядається на засіданнях регіональної комісії з питань техногенної екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. Підприємствам, установам та організаціям області даються відповідні доручення щодо

недопущення, та мінімізації (у разі виникнення) можливих негативних наслідків надзвичайних ситуацій.

Табл.5.7. Загибель лісових насаджень від пожеж (2019 рік)

№	Район	Кіль-кість випадків	Пройдено пожежами , га/ Площа на 1 випадок, га					Завдані збитки, тис.грн	
			Лісові землі		Нелісові землі	Звітний рік, га	Попередній рік, га	всього	в т.ч. побічні
			всього	в т.ч. вер-ховими					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Гадяцький	–	–	–	–	–	–	–	–
2.	Глобинський	–	–	–	–	–	–	–	–
3.	Кобеляцький	–	–	–	–	–	0,35/0,35	–	
4.	Котелевський	1	0,29/0,29	–	–	0,29/0,29	-	0,6	–
5.	Кременчуцький	5	0,57/0,114	–	–	0,57/0,114	1,56/0,13	7,07	–
6.	Лохвицький	–	–	–	–	–	–	–	–
7.	Лубенський	–	–	–	–	–	–	–	–
8.	Новосанжарський	7	18,5/2,643	8,2	–	18,5/2,643	0,5/0,25	767,3	–
9.	Оржицький	–			–	-	-	-	–
10.	Полтавський	10	1,65/0,16	-	–	1,65/0,165	2,05/0,205	7,87	–
11.	Решетилівський	–	–	–	–	–	–	–	–
12.	Шишацький	–	–	–	–	–	–	–	–
13.	м. Горішні Плавні	3	0,07/0,023	–	–	0,07/0,023	–	2,7	–
	РАЗОМ:	**26**	**21,1/0,811**	**8,2**	**–**	**21,1/0,811**	**4,46/0,18**	**785,54**	**–**

Особлива увага приділяється профілактиці протипожежних заходів в місцях залягання торфу; вживаються заходи щодо максимального обмеження доступу населення та в'їзду автомобільного транспорту на території лісових масивів в період високого і надзвичайно високого класів пожежної небезпеки; проводяться рейдові перевірки з метою дотримання вимог пожежної безпеки в лісових масивах, сільгоспугіддях із залученням представників органів місцевої влади та самоврядування, лісових господарств, представників Національної поліції в області, ГУ ДСНС в області; проводиться контроль за місцями масового відпочинку населення в рекреаційних зонах лісових масивів; через місцеві засоби масової інформації здійснюється роз'яснювальна робота серед населення стосовно введення тимчасових обмежень на відвідування лісових масивів, обов'язкового дотримання протипожежних заходів під час перебування в рекреаційних зонах, а також при проведенні польових робіт.

За даними Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства у 2019 році кількість випадків загибелі лісових насаджень в області становила 26 (у 2018 – 25, у 2017р. – 93 випадки). Площа лісу, пройдена пожежами склала 21,1га (у 2018р. – 4,46га у 2017р. – 170,18га), заподіяні ними побічні збитки склали – 785,54тис.грн. (у 2018р. – 20,5тис.грн., у 2017р. основні – 1374,9тис.грн., в тому числі побічні – 965,7тис.грн.). Найбільше постраждав Новосанжарський район – 7 випадків на площі 18,5га.

Впродовж 2019 року виконувалися заходи з ліквідації наслідків пожеж і знищення осередків шкідників та хвороб лісу.

Лісгоспами Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства постійно здійснюється комплекс заходів, спрямованих на збереження лісів від пожеж, незаконних рубок, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб. Дані заходи проводяться як біологічними методами (внесення вірусних препаратів, вивішування синичників, огородження та розселення мурашників і таке інше) так і винищувальними заходами з застосуванням хімічними препаратів (наземними та авіа-методами).

у 2019 році з обласного Фонду охорони навколишнього природного середовища (далі Фонд) витрачено 928,000тис.грн на заходи щодо попередження пожеж, а саме: придбання телесистеми раннього виявлення лісових пожеж ВПК-1600 та щогли спеціалізованої металевої для телесистеми ВПК-1600 48L1M висотою 48м (ДП «Кременчуцьке лісове господарство»); встановлення телесистем раннього виявлення лісових пожеж (ДП «Полтавське лісове господарство»); придбання телевізійної системи раннього виявлення лісових пожеж ВПК-1600 та вежі мобільної решітчастої металевої ВПК-48L (ДП «Новосанжарське лісове господарство»).

Спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється в межах земельних лісових ділянок, наданих у користування для зазначених цілей.

Табл.5.8. Основні показники заготівлі деревини за породним складом деревостанів у 2017 - 2019 роках

Рубки за породним складом деревостанів	*Обсяг заготовленої деревини, м3*			*Площа, на якій здійснювалась заготівля деревини, га*
	2017	*2018*	*2019*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*4*
Усього	392073	431261	397832	8646
у т.ч. за породним складом деревостанів:				
Сосна	260165	297464	263980	4637
Ялина	–	–	к	к
інші хвойні	–	–	–	–
Дуб	67572	68956	78928	3439
Бук	–	–	–	–
інші твердолистяні	15475	16172	17813	287
Береза	5220	6601	3498	34
осика	7161	7757	к	к
вільха	26925	25838	19272	141
інші м'яколистяні	9555	8473	8582	77
чагарники	–	–	–	–

Примітка.
Таблиця наведена за даними Головного управління статистики у Полтавській області.

к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України “Про державну статистику” щодо конфіденційності статистичної інформації

У 2019 році обсяги заготовленої деревини у порівнянні з попереднім роком дещо зменшилися на 33 429м^3 або 7,8%; разом з тим обсяги рубки дубу зросли на 12,6%.

Контроль за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів полягає у забезпеченні додержання всіма державними і громадськими органами,

підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами вимог лісового законодавства.

5.2.3. Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Науковці інформують про наступні види рослин, занесених до Червоної книги України і які відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ Полтавській області протягом останніх років:

- пальчатокорінник м'ясо-червоний;
- зозулинець болотний;
- косарики тонкі;
- рябчик малий;
- рябчик руський;
- тюльпан дібровний;
- коручка морозниковидна;
- коручка болотна;
- сон чорніючий;
- астрагал шерстистоквітковий;
- брандушка різнокольорова;
- шафран сітчастий;
- сальвінія плаваюча;
- альдрованда пухирчаста;
- баранець звичайний;
- жировик Лезеля;
- півники борові;
- ковила волосиста;
- ковила пілчаста;
- ковила Лессінга.

Майже всі види та угруповання зберігаються й охороняються на території об'єктів природно-заповідного фонду.

Усього видів рослин, занесених до Червоної книги України, що зустрічаються на території області 66 од., рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України – 26 одиниць.

Табл.5.9. Охорона невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин

Регіон	*Усього видів рослин, занесених до Червоної книги України, екз.*	*Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.*	*Кількість видів рослин, занесених до Червоної книги України, відт-ворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва*	*Кількість популяцій видів рослин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
Полтавська обл.	66	26	1 (12)	–

Примітка.
За даними досліджень кандидата біологічних наук Смоляр Н.О.

Ті місцезнаходження та місця перебування, які не охороняються, доцільно заповідувати.

До того ж, генофонд рідкісних рослин із деяких місцезнаходжень Полтавської області зберігається у культурі ряду об'єктів: агробіостанції Полтавського педагогічного університету (парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва), Полтавського обласного еколого-просвітницького центру учнівської молоді.

5.2.4. Охорона природних рослинних угрупувань, занесених до Зеленої книги України.

Зелена книга України звертає увагу на охорону не окремих видів, а цілісних рослинних угрупувань.

Одним із шляхів збереження фітоценотичного різноманіття є формування переліків рідкісних, таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань, які підлягають охороні. На території *Національного природного парку «Пирятинський»* представлені ряд синтаксонів (типів фітоценозів), що підлягають охороні в межах України і занесені до Зеленої книги України, а саме: 12 формацій та 33 асоціації. Ці фітоценози репрезентують степову та вищу водну рослинність (макрофіти). Заплавні луки та степові ділянки, які в минулому були еталоном біорізноманітності, є оселищами кількох видів рідкісних орхідей, метеликів, перетинчастокрилих, птахів, ковили та рослин-первоцвітів. Раритетну компоненту флори судинних рослин р.Удай та водойм її придаткової системи складають 13 видів рослин, що є надзвичайно високим показником і підтвердженням доцільності створення на даній території об'єкта заповідного фонду України державного значення.

В межах НПП «Пирятинський» рослинні комплекси макрофітів формують 6 угруповань, що входять до Зеленої книги України. Проте, раритетне ценорізноманіття НПП «Пирятинський» цим не вичерпується, оскільки державний синфітосозологічний кадастр потребує суттєвих доповнень. Зокрема, охорони потребує ряд рідкісних, вразливих та типових засолено- та торфянистолучних, псамофітних, мезотрофноболотних та лісових ценозів. Проведено картування природних оселищ Парку, включаючи ті оселища, що потребують особливих заходів охорони за резолюцією 4 Бернської Конвенції та за Оселищною Директивою ЄС. Особлива увага приділяється лісовим оселищам з деревами діаметром понад 50-60 см, що може означати наявність вікових дерев у деревостані.

На території *Національного природного парку Нижньосульський* виявлено 11 зелено-книжних формацій, в тому числі:

- угруповання формації глечиків жовтих (*Nuphareta luteae*) –трапляються рідко в північній частині ділянками невеликої площі (між с.Тарасівка і с.Старий Коврай (правий берег р.Сули), с. Старий Мохнач, урочище Драчки (заказник «Сулинський»), острів Липняги (заказник «Сулинський»), с.Горошино русло «Бориса», с.Мирони);
- угруповання формації латаття білого (*Nymphaeeta albae*) − трапляються невеликими ділянками в північній частині водосховища (острів Високий, між островом Чубарове і островом Куличинний-1, с.Горошино − р.Борець, затока в бік с.Горошине);
- угруповання формації сальвінії плаваючої (*Salvinieta natantis*) – фрагментарно трапляється на всій акваторії парку (між островом Чубарове і островом Високий, урочище Березове (стариці), між с.Тарасівка і с.Старий Капкаїв (правий берег р.Сули), між с.Старий Капкаїв і с.Гаївка, с.Старий Мохнач, урочище Драчки і острів Липняги кв.13 (заказник «Сулинський»), за урочищем Драчки (острів на р.Сула), за с.Мирони), острів Жовніно;

- угруповання формації куширу донського (*Ceratophylleta tanaitici*) – трапляється дуже рідко (Сулинська затока біля с.Велика Бурімка);
- угруповання формації куширу напівзануреного (*Ceratophylleta submersi*) – трапляється дуже рідко (Сулинська затока біля с.Велика Бурімка);
- угруповання формації ковили волосистої (*Stipetum capillatae*) – фрагментарно на степових схилах (с.Лящівка «Городище Бурти», с. Лящівка «Бородачевий степ», околиці с.Велика Бурімка (Собачий хутір);
- угруповання ковили Лесінга (*Stipeta lessingianae*) – фрагментарно на степових схилах (с.Лящівка «Городище Бурти», с.Лящівка «Бородачевий степ», с.Велика Бурімка).

НПП «Нижньосульський», угруповання латаття білого та очерету звичайного поблизу урочища Чубарове (автор фото Юлія Галушка, липень 2019)

Прим.: Розділ 5.2.4. підготовлений за матеріалами, які надані Національними природними парками «Нижньосульський» та «Пирятинський».

5.2.5. Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

За даними Департаменту будівництва, містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства Полтавської облдержадміністрації в області створено 71,0га нових зелених насаджень, що більше ніж у попередньому році на 6,8% (у 2018р. – 66,2га, у 2017р. – 1,8га, у 2016р. – 10,8га, у 2015р. – 23,3га, у 2014р. – 19,0га, у 2013 – 9,7га). Площа, на якої проведено догляд за зеленими насадженнями дещо збільшилася на 3,3% до 10897,0га (2018р. – 10543,0га, 2017р. – 10495,0га, 2016р. – 10495,0га, 2015р.– 10488,4га, 2014р. – 10486,4га, 2013р. – 10436,9га).

Табл.5.10. Озеленення населених пунктів, га

Заходи	*Рік*									
	2007	*2009*	*2010*	*2012*	*2013*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Створено нових зелених насаджень, га	2910,0	1501,39	72,5	188,1	9,7	23,3	10,8	1,8	66,2	71,0
Проведено ландшафтну реконструкцію насаджень, га	85,36	7281,07	765,0	31,6	11,9	38,0	6,6	–	–	–
Проведено догляд за насадженнями, га	2860,0	3111,4	3450	10427,0	10436,9	10488,4	10495,0	10495,0	10543,0	10897,0

Відповідно до розпорядження голови Полтавської обласної державної адміністрації від 18.03.2019 №186 «Про проведення щорічної всеукраїнської акції «За чисте довкілля» та дня благоустрою території області» відбулися заходи щодо поліпшення санітарно-епідеміологічної ситуації і покращання санітарного стану регіону.

Інформування населення щодо організації, проведення та результатів проведених заходів здійснювалося у засобах масової інформації області.

В містах і населених пунктах області висаджено 17,6тис. дерев та 9,8тис. кущів (у 2018р. – 66,9тис. дерев та 21,9тис. кущів; у 2017р. – 17,9тис.дерев та 9,8тис.кущів), упорядковано 30,6га газонів і квітників (у 2018р. – 47,1га, у 2017р. – 21,00га), ліквідовано 704 стихійних сміттєзвалища (у 2018р. – 736, у 2017р. – 715).

5.2.6. Інвазійні чужорідні види рослин у флорі області.

Спостереження за фітосанітарною ситуацією (здебільшого наукові дослідження) в області здійснюють фахівці Полтавської державної аграрної академії та Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка.

Найбільше дослідженнями охоплені проблеми поширення, біології, екологічної пластичності амброзії полинолистої та розробці шляхів боротьби із нею.

Встановлено, що агресивність та масовість цього адвента викликана такими особливостями: висока насіннєва продуктивність (80-100тис. насінин з однієї рослини); насіння швидко дозріває (насіння молочної та воскової стиглості здатне дозрівати); до 40 років насіння не втрачає життєздатності в грунті, що обумовлює утворення значного за обсягом банку насіння; потужна коренева система (до 4м), що обумовлює конкурентні переваги за основні умови існування; на утворення 1 т сухої речовини із грунту виноситься 15,5кг азоту, 1,5кг фосфору, 800-1000кг води; добре витримує (до 2 тижнів) підйом води, формуючи додаткові коріння; висока регенеративна здатність, що робить скошування – неефективним методом; при скошуванні до трьох разів дає нові паростки, які утворюють суцвіття і формують життєве насіння; має високу пластичність до екологічних факторів.

Найбільш поширеними адвентивними рослинами в Полтавському регіоні є: амброзія полинолиста, чорнощир нетреболистий, галінсога дрібноквіткова, плоскуха звичайна, злинка канадська, стенактис однорічний, енотера дворічна, портулак городній, ваточник сірійський, на водоймах – водяний різак алоєвидний.

В останні роки науковий інтерес щодо поширення, життєвості і поведінки в угрупованнях складають такі адвентивні види рослин як ваточник сірійський, стенактис однорічний та інші.

5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1. Загальна характеристика тваринного світу

Фауністичний список Полтавської області представлений: 66 видами ссавців; 307 видами птахів, 150 видів з яких постійно гніздяться; 10 видами земноводних та 11 видами плазунів; 38 видами риб та великим різновидом комах. Серед загальної кількості видів найбільш вразливими є степові зооценози, з них більше половини потребують особливої охорони.

У 2019 році збільшення щодо кількості основних видів мисливських тварин спостерігалося у: лосів – на 16,4%; оленів благородних – на 22,1%; оленів плямистих – на 16,2%; ланей − на 11,8%. Зменшення спостерігалося у фазанів звичайних – на 17,0% та у лиски – 6,6%. Чисельність інших види мисливських тварин залишалася (приблизно) на рівні попередніх років.

На виконання розпоряджень голови Полтавської облдержадміністрації від 30.05.2016 №225 та голови Полтавської обласної ради від 20.02.2020 №32 в області працювали робочі групи для об’єктивного висвітлення стану мисливського господарства на території Полтавської області та прийняття мір щодо оперативного реагування для збереження поголів’я мисливських тварин.

Основні проблемні питання у сфері охорони використання та відтворення тваринного світу:

- створення відтворювальних ділянок для рідкісних тварин та тих, які мають мисливське значення;
- браконьєрство на суходолі та на воді.

Розселення пернатої дичини (качки) фото Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства

Щорічно, за ініціативи Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства (далі Полтаваоблліс), користувачами мисливських угідь здійснюються заходи по збільшенню популяцій видів мисливських тварин в мисливських угіддях Полтавщини.

Також постійно проводиться розселення пернатої дичини з попереднім влаштуванням місць гніздування, розміщуються майданчики і навіси для підгодівлі птахів, виготовляються штучні гнізда. Традиційно, до заходів залучається молодь та учні навчальних закладів.

5.3.2. Стан і ведення мисливського та рибного господарства

5.3.2.1 Мисливське господарство

За даними Полтавського обласного лісового та мисливського господарства у 2019 році площа мисливських угідь Полтавської області складала 2080,64тис.га, або близько 70% площі області (дані Головного управління статистики у Полтавській області: у 2018р. – 2010,62тис.га, у 2017р. – 2092,000тис.га, у 2016р. – 2088,412тис.га, у 2015р. – 2075,255тис.га, у 2014р. – 2071тис.га; у 2013– 2042,9тис.га).

За державними лісогосподарськими підприємствами Держлісагентства України (Полтавське обласне управління лісового та мисливського господарства) закріплено 153,53тис.га, або 7,46% угідь; за Українським товариством мисливців та рибалок – 1055,62тис.га або 50,7%; за громадськими організаціями – 358,23тис.га або 17,2%; інші приватні підприємства та товариства – 513,25тис.га або 24,7 відсотка.

Табл.5.11. Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів)

Види мисливських тварин	*2000*	*2005*	*2007*	*2008*	*2010*	*2011*	*2013*	*2014*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*
Копитні	7600	8430	8289	9188	10100	9800	10089	10265	9396	9153	8587	9315
Хутрові	103234	128546	122580	129939	125300	112300	97095	95319	93437	94002	92835	94182
Пернаті	364810	438958	459958	495986	581000	612900	281303	253689	192010	248791	239852	2341123

За даними Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства, основною причиною невикористання ліцензій під час добування мисливських тварину 2019 році (як і у попередньому році) є несприятливі погодні умови та поширення африканської чуми.

Табл.5.12. Добування основних видів мисливських тварин

Рік	*Види мисливських тварин*	*Затверджений ліміт добування, гол.*	*Видано ліцензій, шт.*	*Добуто, гол.*	*Не використано ліцензій, шт.*	*Причини невикористання*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
2015	Олень благородний	9	6	4	–	–
	Олень плямистий	19	16	18	1	Несприятливі погодні умови
	Козуля	616	605	517	43	
	Кабан	744	747	813	78	
	Лось	19	16	17	1	
	Муфлон	7	1		1	
	Куніца	10	10	28	4	
2016	Олень благородний	8	5	5	3	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	19	19	17	2	
	Козуля	658	648	546	102	
	Кабан	566	560	492	68	
	Лось	14	14	8	6	
	Муфлон	7	2	–	5	
	Лань	2	2	–	2	
	Куниця	16	13	10	3	
2017	Олень благородний	10	10	4	6	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	20	20	19	1	
	Козуля	765	680	594	86	
	Кабан	468	354	296	58	
	Лось	7	7	7	0	–
	Муфлон	1	0	0	0	–
	Лань	1	1	1	0	–
	Куниця	12	8	8	0	–
2018	Олень благородний	10	5	3	2	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	25	25	15	10	
	Козуля	740	698	601	97	
	Кабан	241	209	165	44	–
	Лось	0	0	0	0	–
	Муфлон	0	0	0	0	–
	Лань	3	3	1	2	–
	Куниця лісова	15	13	10	3	–
2019	Олень благородний	12	6	1	6	Несприятливі погодні Умови та африканська чума свиней
	Олень плямистий	21	16	13	5	
	Козуля	741	723	632	65	
	Кабан	205	187	84	18	
	Лось	0	0	0	0	
	Муфлон	0	0	0	0	–
	Лань	5	5	3	0	–
	Куниця лісова	22	12	3	9	–

За даними Головного управління Держпродспоживслужби в Полтавській області у 2019 році в області зареєстровано 19 (у 2018р. – 39; у 2017р. – 15; 2016р. – 11, 2015р. – 17, 2014р. – 11) неблагополучних пунктів по сказу, де захворіло і загинуло 20 (2018р. – 43; 2017р. – 18; 2016р. – 11, 2015р. – 17, 2014р. – 11) тварин. З них на дику фауну припадає 6 випадків: 1 єнотовидний собака та 5 лисиць.

В області існує ризик спалахів африканської чуми свиней, в тому числі серед диких кабанів. У 2019 році зареєстровано 4 неблагополучних пункти, з них 3 припадає на сільськогосподарські підприємства.

Крім того продовжуються оздоровчі заходи з метою запобігання розповсюдженню трихінельоза (за дослідженнями, які проводилися Регіональною державною лабораторією Держпродспоживслужби в Полтавській області, протягом 2019 року збудника трихінельозу не виявлено).

Основними напрямками *вирішення проблеми сказу* серед диких тварин в області залишаються:

- в мисливських угіддях постійно проводити таксацію лисиці червоної, підтримуючи щільність в межах 0,5 голів на 1тис. га мисливських угідь. У випадку перевищення щільності лисиці червоної проводити її санітарний відстріл;
- продовжувати обов'язкове щеплення (двічі на рік) диких м'ясоїдних тварин проти сказу на території мисливських угідь, шляхом розкладання вакцинних приманок.

Першочерговими та основними завданнями по *недопущенню поширення африканської чуми свиней* (АЧС) на території області є:

- перед початком та під час полювання забезпечити проведення діагностичного відстрілу диких кабанів з метою моніторингу на наявність збудника АЧС в організмі тварин;
- підтримувати нормативну щільність диких кабанів в межах 4 голів на 1000 га мисливських угідь;
- створювати майданчики для підгодівлі диких кабанів в мисливських угіддях, щоб уникнути неконтрольованої міграції їх по території області;
- на території мисливських угідь, що потрапили в зони захисту та нагляду щодо АЧС, проводити депопуляцію диких кабанів.

З метою *профілактики* та забезпечення сталої епізоотичної ситуації по *трихінельозу тварин* необхідно:

- постійно проводити моніторингові дослідження лисиці червоної на захворювання;
- піддавати обов'язковому дослідженню кожного впольованого дикого кабана на трихінельоз;
- проводити санітарно – освітню роботу серед мисливців про небезпеку захворювання на трихінельоз, які харчуються м'ясом і яке пройшло недостатню термічну обробку.

5.3.2.2 Рибне господарство

За інформацією Управління Державного агентства рибного господарства у Полтавській області, сучасний стан рибного господарства регіону не відповідає потенційним можливостям у цій галузі.

Основним видом рибогосподарського використання Кременчуцького і Кам'янського (колишнє Дніпродзержинське) водосховища за весь період їх існування було промислове рибальство.

Стан водних біоресурсів Кременчуцького водосховища.

Максимальний рівень уловів приходився на період 1986 – 1990 років, з обсягами вилову риби 8,8 – 10,4тис.тон. Фактична промислова рибопродуктивність при цьому складала 45кг/га, що майже вдвічі перевищувало середній показник по дніпровському каскаду. З 1991р. падіння вилову риби набуло сталого характеру, рибопродуктивність знизилась до 22кг/га. Тенденція до погіршення основних

промислових показників зберігається і в 2010 – 2019 роках. Показник рибопродуктивності 20 – 22кг/га площі водосховища залишається у 1,5 рази вище середнього по каскаду дніпровських водосховищ.

У звітному 2019 році в межах Полтавської області промисловий вилов риби здійснювали 9 користувачів (чисельність рибалок 139 осіб). Загальний вилов риби складав:

- 2014 рік – 799,27т (квота 594,9т);
- 2015 рік – 586т (квота 432,4т);
- 2016 рік – 796,16т (квота 613,2 т);
- 2017 рік – 565,435т (квота 504,664т);
- 2018 рік – 474,509т (квота 546,217т);
- 2019 рік – 561,188т (квота 482,385т).

Основними проблемами збереження водних біоресурсів Кременчуцького водосховища є:

-незадовільний рівневий режим водосховища на початок нересту риби в осінньо-зимовий період (В період нересту риби рівень води на протязі багатьох років становить 78,4 – 80,72м (при НПР 81м), внаслідок цього найцінніші мілководні нерестовища Сулинської затоки на площі більше ніж 3,4тис.га осушені. Відсутність нерестовищ для риб, які нерестяться у березні – квітні (щука, окунь, білизна) через низький рівень води призвели до критичного зменшення рибних запасів у водосховищі; їх доля у загальному вилові складає протягом багатьох років 0,2 – 0,3 відсотки;

-зменшення обсягів зариблення водосховища Замість 4 – 5млн. екз. двохрічок рослиноїдних видів, відповідно до науково-біологічного обґрунтування, щорічне зариблення не перевищує 0,3 − 0,4млн. екз.

Стан водних біоресурсів Кам'янського (колишнє Дніпродзержинське) водосховища.

Промисел водних біоресурсів на Кам'янському водосховищі здійснювали 14 користувачів (чисельність рибалок 116 осіб)

Стан промислових запасів на Кам'янському водосховищі залишається стабільним, про що свідчить позитивна динаміка обсягів вилов риби:

- 2014 рік – 854т;
- 2015 рік – 1115т;
- 2016 рік – 1922т;
- 2017 рік – 2288,654т;
- 2018 рік – 1304т;
- 2019 рік – 705,933т.

Табл.5.13. Динаміка вилову риби

Рік	*Водний об'єкт*	*Затверджений ліміт вилову, т/рік*	*Фактичний вилов, т/рік*
1	*2*	*3*	*4*
2015	Дніпродзержинське водосховище	657,75	1116,146
	Кременчуцьке водосховище	432,454	586,444

1	2	3	4
2016	Дніпродзержинське водосховище	в межах прогнозу допустимого вилову	668,622
	Кременчуцьке водосховище	613,200	796,167
2017	Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище	в межах прогнозу допустимого вилову	2289,1
	Кременчуцьке водосховище	504,664	565,435
2018	Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище	1137,00	2307,293
	Кременчуцьке водосховище	546,217	474,509
2019	Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище	1153,613	705,933
	Кременчуцьке водосховище	482,385	561,188

Проблемним питанням щодо збереження водних біоресурсів залишається можливість вторинного забруднення водосховища марганцем в літній період через аномально високу температуру повітря і відсутність пропуску води через греблю Кременчуцької ГЕС. Вміст марганцю внаслідок забруднення води через його десорбцію перевищує допустиму норму у воді у 15 – 20 разів. Зазначене приводить до масової загибелі риби, яка мешкає в природних шарах і всіх кормових організмів в зоні забруднення. Пропуск води в ранні часи через греблю Кременчуцької ГЕС у спекотний період усуває процес забруднення.

Нажаль питання відтворення риборозплідних підприємств області також залишається проблемним. Риборозплідник рослиноїдних видів риби в с.Придніпрянське (до 2016 року – с.Дзержинка), Кременчуцького району потужністю 2.4млн.шт. дворічок з 2007 року не працює та майже повністю зруйновано. Нерестово-виросне господарство ВАТ «Полтаварибгосп» потужністю 3,3млн. двохрічок рослиноїдних і туводних видів риб також припинило свою діяльність.

5.3.3. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Загальна чисельність видів фауни, яка зустрічається на території Полтавської області складає 397 одиниць, що становить 70,6% до загальної чисельності видів України.

До Червоної книги України занесені 69 видів тварин регіону; у додатках Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, CMS) ще 113 видів.

У 2019 році роботи з охорони та відтворення тварин, які занесені до Червоної книги України та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів не проводилися у зв'язку з відсутністю фінансування.

Табл.5.14. Кількість видів фауни, яким загрожує небезпека

Назва	*Кількість видів*	*Види, яким загрожує небезпека*								
		2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Полтавська область	397	156	156	156	156	156	156	156	156	156

За даними науковців, з 69 видів наземних хребетних Полтавщини, які занесені до Червоної книги України, на територіях та об'єктах ПЗФ відтворені такі червонокнижні види тварин: бобер звичайний, деркач, гадюка степова, орлан-білохвіст, кулик-сорока, журавель сірий. Ще 156 видів зникли, або їх чисельність знаходиться у загрозливому стані.

5.3.4. Інвазійні чужорідні види тварин у фауні області.

Чужорідні види тварин включаються в аборигенні угруповання і часто негативно впливають на екосистеми, виступаючи конкурентами аборигенних видів та змінюючи структуру біогеоценозів. Їх поява (активна у кінці XX століття) має глобальні екологічні, економічні, а інколи й соціальні наслідки.

З основних видів мисливських тварин Полтавщини можна віднести до чужорідних (інвазивних) – єнотоподібного собаку (Далекий Схід) та ондатру (Північна Америка). Обидва види досить чисельні на території області і добре пристосувалися до існування в місцевих умовах. Але протягом останніх років кількість зазначених тварин поступово зменшується.

Табл.5.15. Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів).

Види мисливських тварин	*2010 рік*	*2011 рік*	*2012 рік*	*2013 рік*	*2014 рік*	*2015 рік*	*2016 рік*	*2017 рік*	*2018 рік*	*2019 рік*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Ондатра	16825	15592	14850	11616	10821	8311	8298	7320	7312	7620
Єнотоподібний собака	1269	1066	1107	1289	1234	1202	1193	1210	1157	1193

В останні роки загострилась увага науковців до вивчення цих видів, активізувалась увага до комплексних наукових досліджень в галузі біологічних інвазій. У цьому аспекті актуальними є розробки заходів щодо попередження їх проникнення, пом'якшення наслідків негативного впливу на природні види, а також моніторингу.

Спеціальних спостережень на території області за станом популяцій таких видів не здійснюється.

5.4. Природні території та об’єкти, що підлягають особливій охороні

5.4.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду області

Станом на 01.01.2020 (за уточненими даними спільно з Головним Управлінням Держгеокадастру у Полтавській області) природно-заповідний фонд (ПЗФ) Полтавської області налічує 391 одиницю територій та об'єктів загальною площею 142550,1915га, що складає 4,96 % від загальної площі області.

З них 30 зі статусом *загальнодержавного значення*: 2 національні природні парки, 20 заказників, 1 ботанічна пам’ятка природи, 1 ботанічний сад, 2 дендрологічні парки, 4 – парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва.

Кількість територій та об’єктів ПЗФ зі статусом *місцевого значення* − 361, з яких: 5 – регіональні ландшафтні парки, 158 – заказники (52 ландшафтних, 3 лісових, 38 ботанічних, 7 загальнозоологічних, 2 орнітологічних, 4 ентомологічних та 52 гідрологічних), 136 – пам’ятки природи (12 комплексних, 1110 ботанічних, 2 зоологічних, 3 гідрологічних, 9 геологічних), 48 заповідних урочищ, 1 дендрологічний парк та 13 парків-пам’яток садово-паркового мистецтва.

Рішенням другого пленарного засідання двадцятої сесії Полтавської обласної ради сьомого скликання від 25.07.2019 №647 були оголошені природні території ландшафтним заказником місцевого значення «Шафранова балка» площею 76,8га у Великобагачанському районі. Крім того статус ботанічних пам'яток природи місцевого значення отримали стародавні рослини− «Віковий дуб» площею 0,2га у м.Зіньків та «Дуб черешчатий» площею 0,04га у с.Новоаврамівка Хорольського району.

Табл.5.16. Структура та динаміка природоохоронних об’єктів за роками (загальнодержавного та місцевого значення)

Категорія об'єкту ПЗФ	*Кількість*								*Площа, тис. га*								*Площа територій суворої заповідності*							
	1990	*1995*	*2000*	*2010*	*2015*	*2017*	*2018*	*2019*	*1990*	*1995*	*2000*	*2010*	*2015*	*2017*	*2018*	*2019*	*1990*	*1995*	*2000*	*2010*	*2015*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*	*14*	*15*	*16*	*17*	*18*	*19*	*20*	*21*	*22*	*23*	*24*	*25*
Національні природні парки	–	–	–	1	2	2	2	2	–	–	–	12,0	22,79262	22,79262	22,79262		–	–	–	*	*	*	*	*
Заказники	45	147	155	170	176	176	177	178	9,3679	41,88709	71,1456	76,9	79,34808	79,38178	79,40778	79,5613	2,34	10,47	17,64	17,64	17,64	17,64	17,64	17,64
Пам’ятки природи	80	113	114	122	135	135	135	137	1,65792	1,816225	1,81754	1,86	1,878215	1,878215	18,79025	18,79085	–	–	–	–	–	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Заповідні урочища	10	49	51	47	48	48	48	48	1,6200	7,3328	7,3735	7,05	7,1162	7,1162	7,1162	7,1162	1,62	7,37	6,73	6,73	6,79	6,79	6,79	6,79
Ботанічні сади	–	–	–	1	1	1	1	1	–	–	–	0,018	0,018	0,018	0,018	0,018	–	–	–	–	–	–	–	–
Дендрологічні Парки	1	1	1	1	2	3	3	3	0,089	0,089	0,089	0,09	0,0165365	0,0285365	0,0285365	0,0285365	–	–	–	–	–	–	–	–
Парки- пам'ятки садово-паркового мистецтва	16	17	18	18	18	17	17	17	0,56655	0,59395	0,63414	0,63414	0,63414	0,62314	0,62214	0,62214	–	–	–	–	–	–	–	–

Примітка

* – після затвердження в установленому порядку Проектів організації національних природних парків «Пирятинський» та «Нижньосульський» буде уточнена площа суворої заповідності.

Площа природно-заповідного фонду області загальнодержавного значення – 50958,62га або 1,77 % від загальної площі області.

Площа природно-заповідного фонду області місцевого значення – 91591,5715га або 3,19 % від загальної площі області.

Для збереження еталонних ділянок лісових насаджень на Полтавщині доцільно провести комплексні науково-созологічні дослідження в районах області з метою виявлення місцезнаходжень раритетного біорізноманітння і створити природно-заповідні об'єкти.

Табл.5.17. Структура природно-заповідного фонду області станом на 01.01.2020 року

№ п\п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість	Площа	Кількість	Площа	Кількість	Площа
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Національні природні парки	2	22792,62*	–	–	2	22792,62*
2.	Регіональні ландшафтні парки	–	–	5	53056,45**	5	53056,45**
3.	Заказники – всього, в т. ч.:	20	41226,9	158	38257,68	178	79484,58
	ландшафтні	9	32669,7	52	19347,0	61	52016,7
	лісові	–	–	3	2373,7	3	2373,7
	ботанічні	1	640,0	38	5148,14	39	5788,14
	загальнозоологічні	1	785,0	7	1614,2	8	2399,2
	орнітологічні	2	589,2	2	101,5	4	690,7
	ентомологічні	–	–	4	167,3	4	167,3
	гідрологічні	7	6543,0	52	9505,84	59	16048,84

1	2	3	4	5	6	7	8
4.	Пам'ятки природи – всього, в т. ч.:	1	145,0	136	1734,085	137	1879,085
	комплексні	–	–	13	115,34	13	115,34
	ботанічні	1	145,0	109	1563,075	110	1708,075
	зоологічні	–	–	2	7,42	2	7,42
	гідрологічні	–	–	3	2,4	3	2,4
	геологічні	–	–	9	45,85	9	45,85
5.	Заповідні урочища	–	–	48	7116,2	48	7116,2
6.	Ботанічні сади	1	18,0***	–	–	1	18,0***
7.	Дендрологічні парки	2	20,9	1	7,6365	3	28,5365
8.	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	4	442,5	13	179,64	17	623,14
	РАЗОМ	**30**	**50958,62**	**361**	**91591,5715**	**391**	**142550,1915**

_____

Примітки:

* - з врахуванням площ ландшафтного заказника «Дейманівський» (622,7 га), гідрологічного заказника «Куквинський» (300 га), парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Березоворудський» (45 га) загальнодержавного значення та загальнозоологічного заказника «Леляківський» (746 га), гідрологічних заказників «Харківецький» (540,2 га), «Гурбинський» (400 га), «Сасинівський» (150 га), «Березоворудський» (150 га), «Давидівський» (120 га), ботанічної пам'ятки природи «Лісопарк «Острів Масальський» (47 га), заповідного урочища «Куквин» (321,2 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Пирятинський», а також з врахуванням площ частини ландшафтного заказника «Сулинський» (5361,1 га), гідрологічних заказників «Великоселецький» (1000 га), «Плехівський» (500 га), «Солоне» (369,1 га), «Рогозів куток» (1600 га) загальнодержавного значення та ландшафтного заказника «Онішк1івський» (655 га), ентомологічного заказника «Тарасенківський» (3 га), гідрологічного заказника «Чутівський» (742 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Нижньосульський»;

* *- з врахуванням площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Білецьківські плавні» (2980 га), який увійшов до складу РЛП «Кременчуцькі плавні» (загальна площа 5080 га), та площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Лучківський» (1620 га), який увійшов до складу РЛП «Нижньоворсклянський» (загальна площа 23200 га) без ліквідації статусу та категорії, встановленого заповідного режиму, а також з врахуванням площ ландшафтних заказників „Пісоцько-Конькове" (частини – 100,8 га), „Весело-Мирське" (частини – 57,0 га) і «Рашівський» (460,9 га), ботанічних заказників «Великий ліс» (182 га), «Терновий кущ» (563,7 га), «Саранчина долина» (275,6 га), «Гадяцький бір» (403 га), «Дубина» (103 га), «Зозулинцеві Луки» (44,5 га) і «Книшівська гора» (159 га), гідрологічного заказника «Болото Моховате» (34,1 га), ботанічних пам'яток природи «Дуб черешчатий» (0,02 га), «Урочище «Галочка» (115 га) і «Краснолуцький гай» (75 га), заповідних урочищ «Гадяцький бір» (48 га), «Масюкове» (180 га), «Гадяцький бір» (25 га), «Гнилуша» (105 га), «Гадяцький бір» (42 га), «Лагузин яр» (111 га), «Сосновий гай» (46 га), «Безвіднянське» (663 га), «Гай-Займи» (114 га), «Голотовщина» (108 га) і «Діброво-Кобрієве» (144,5 га), які увійшли до складу РЛП «Гадяцький»;

*** - з врахуванням площ ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дубовий гай» (1 га) та частини заповідного урочища «Заяр'є» (14 га), які увійшли до складу Хорольського ботанічного саду;

На збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду, всього з екологічного бюджету області у 2019 році витрачено 1045,125тис.грн. − на рівні попереднього року (у 2018р. – 1081,945тис.грн., у 2017р. – 756,795тис.грн.). Кошти спрямовано на розвиток Регіональних ландшафтних парків «Диканський» та «Нижньоворсклянський».

Крім того, з метою проведення заходів з виявлення запасів природних рослинних ресурсів, затрати на їх охорону і відтворення, з обласного природоохоронного фонду профінансовано Комунальну Установу «Рекреаційний центр «Криворудський» (об'єкт природно-заповідного фонду – дендрологічний парк «Криворудський» загальнодержавного значення) на суму 325,000тис.грн (у 2018р. – 273,979тис.грн,у 2017р. − 396,967тис.грн).

5.4.2. Формування української частини Смарагдової мережі Європи

У світі до Смарагдової мережі входять близько 3500 об'єктів. Статус «Смарагдовий об’єкт» − означає збереження природних екосистем − природних оселищ, важливих для Європи.

Смарагдовий об’єкт «НПП «Пирятинський»» № UA0000077 створений на базі території природно-заповідного фонду України, затверджений на 36-му засіданні робочого комітету Бернської Конвенції (Updated List of Officially Adopted Emerald Sites, October, 2016) площею 11991 га; 84% території співпадає з національним природним парком «Пирятинський».

Національний природний парк «Пирятинський» розташований у північно-західній частині Полтавської області, у Пирятинському районі, в адміністративних межах Давидівської, Сасинівської, Березоворудської, Каплинцівської, Харківецької, Дейманівської, Великокручанської, Грабарівської, Олександрівської сільських рад Пирятинського району та Пирятинської міської ради.

Об’єкт належить до Континентального біогеографічного регіону Європи. Тут зберігаються 22 типи оселищ, включених до оновленого дод.1 Резолюції 4 Бернської Конвенції, з них часте трапляння та істотні площі мають 15 типів: C1.32 – плаваючо-водна рослинність евтрофних водойм, C1.33 – вкорінена занурено-водна рослинність евтрофних водойм, C2.33 – мезотрофна рослинність повільно проточних водотоків, C2.34 – евтрофна рослинність повільно проточних водотоків, D5.2 – зарості крупних осок на заболочених землях звичайно без вільно стоячої води, E1.2 – багаторічні трав’янисті кальцифільні угруповання та степи, E2.2 – рівнині та низькогірні сінокісні луки, E3.4 – мокрі або вологі евтрофні і мезотрофні луки, E5.4 – мокрі або вологі високотравні узлісся і луки, F9.1 – прирічкові чагарники, G1.11 – прирічкові вербові ліси, G1.21 – прирічкові ясеново-вільхові ліси зі змінним зволоженням, G1.22 – Дубово-в’язово-ясенові ліси великих річок, G1.7 – Термофільні листопадні ліси, G1.A1 – Ліси з дуба, ясена та граба на багатих (евтрофних / мезотрофних) ґрунтах.

Водно-болотні угіддя біля острову Масальський, Національний природний парк «Пирятинський», Полтавська область (фото НПП «Пирятинський»)

Також зберігаються 9 типів оселищ, включених до дод.1 Оселищної Директиви ЄС: 1340 Суходільні засолені луки; 3150 Природні евтрофні озера з

рослинністю союзів Magnopotamion або Hydrocharition; 6240 Субпанонські степові трав'яні угруповання; 6260 Панонські піщано-степові угруповання, 6430 гідрофільні високотравні межові угруповання рівнин та гірських-альпійських поясів, 6410 молінієві луки на вапнякових, торфових або мулувато-суглинистих грунтах, 6510 низинні сінокісні луки, 91E0 Заплавні ліси з вільхи чорної та ясена або з верб; 91F0 Прирічкові ліси змішаного породного складу, з дуба звичайного, в'яза гладкого, в'яза малого, ясена, уздовж великих рік.

У Плані управління Смарагдовим об'єктом «НПП «Пирятинський»», який розроблено в рамках проекту технічної допомоги «Підтримка України в апроксимації законодавства ЄС у сфері навколишнього середовища», за фінансування Європейського Союзу, визначено план дій, заходи та програми моніторингу для 10-річного виконання – 2019 – 2023 рр. В якості зацікавлених сторін визначені національний природний парк «Пирятинський», органи місцевого самоврядування (сільські ради та міська рада) та суб'єкти господарювання на території (ДП «Пирятинське лісове господарство», фермерські господарства та ін.), з якими має бути організована співпраця для виконання плану дій.

Прим.: Розділ 5.4.2. підготовлений у тому числі за матеріалами, які надані Національним природним парком «Пирятинський».

5.5. Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Полтавщина надзвичайно багата природними ресурсами та на лікувальні чинники. Цьому сприяють географічне положення, геологічна будова та гідрогеологічні умови.

У 2019 році заходи з популяризації та пропаганди туристично-рекреаційних ресурсів області профінансовані у розмірі 375тис.грн. (2018р. – 390тис. грн., 2017р. − 468тис.грн.) відповідно до Обласної програми розвитку туризму і курортів на 2016–2020 роки, яка затверджена рішенням третьої сесії Полтавської обласної ради сьомого скликання від 29.01.2016 за №32.

Підрозділом з питань туризму облдержадміністрації організовано та проведено низьку обласних заходів, які спрямовані на подальшій розвиток туристично-рекреаційного та санаторно-курортного потенціалу Полтавщини.

Працівники Комунальної установи Рекреаційного центру «Криворудський» Полтавської обласної ради (перебуває в управлінні Департаменту культури і туризму Полтавської облдержадміністрації) опікуються дендрологічним парком загальнодержавного значення «Криворудський», який розташований в с.Крива Руда Семенівського району Полтавської області. Завдяки високим показникам ландшафтного дизайну та естетично-емоційної оцінки, дендропарк «Криворудський» являє собою унікальну зону, перспективну для подальшого використання в рекреаційних цілях, пропаганди серед різних верств населення бережного ставлення до навколишнього природного середовища.

Фахівцями Рекреаційного центру «Криворудський» щороку наприкінці квітня проводиться Всеукраїнський екофестиваль «Лель», метою якого є

продовження розвитку української культури, виховання любові та почуття відповідальності за збереження рідної природи та самобутності українського народу, патріотичне виховання дітей та молоді, надання виконавцям можливості для підвищення професійного рівня і стимулювання їхньої творчості.

Дендрологічний парк загально-державного значення «Криворудський» (на фото рослини на створеному перед входом рокарію постійно квітують)

Також протягом 2019 року по дендропарку проведено 130 екскурсій із загальною чисельністю екскурсантів понад 6 тисячі осіб, переважна частина з яких – діти.

За інформацією Департаменту культури і туризму облдержадміністрації (далі Департамент) в туристичній та санаторно-курортній сфері області працює 74 готелі, 12 санаторіїв, 240 туристичних фірм, 74 садиби сільського, екологічного (зеленого) туризму, 11 центрів активного туризму, 10 профільних громадських організацій.

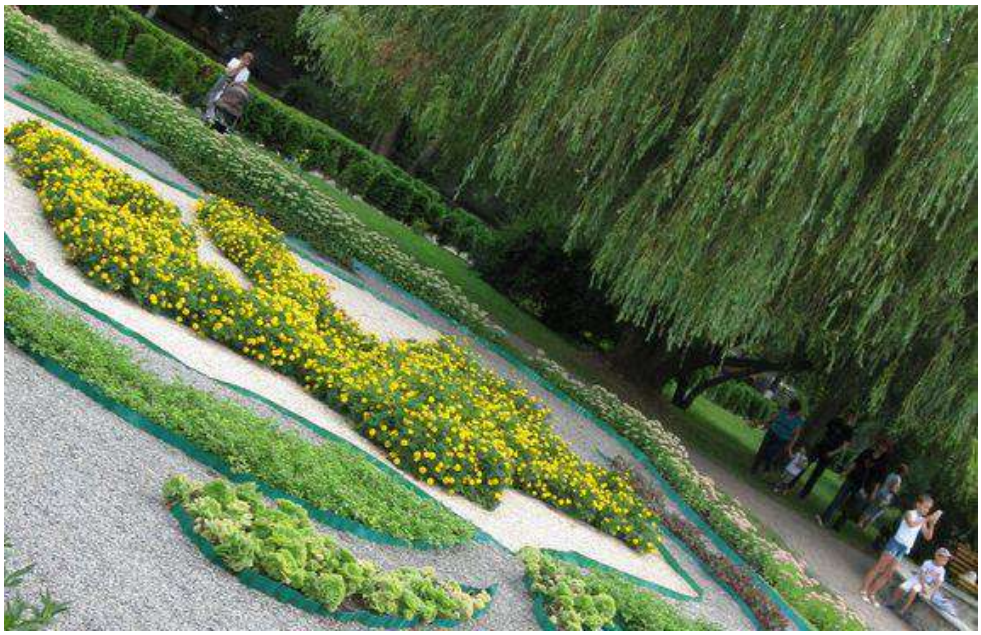

Територія ПрАТ ЛСЗ «Миргородкурорт» (клумба «Ми українці!»)

Розвитку санаторно-курортної сфери області сприяло прийняття Закону України «Про оголошення природних територій міста Миргорода Полтавської

області курортом державного значення». ПрАТ лікувально-оздоровчих закладів «Миргородкурорт» нині є однією із найбільш потужних санаторно-курортних систем в Україні та поширює досвід за межі області.

На території курорту розташований об'єкт природно-заповідного фонду – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Джерело мінеральної води на території парку» площею 2 гектара.

Джерела мінеральних лікувально-оздоровчих вод ефективно використовуються у 12 санаторно-курортних закладах, які розміщуються у Великобагачанському, Новосанжарському, Миргородському, Зіньківському районах.

З метою сприяння розвитку рекреаційного туризму та популяризації регіонального туристично-рекреаційного потенціалу протягом звітного року представники туристичної сфери Полтавщини брали участь у міжнародних, всеукраїнських та міжрегіональних заходах туристичного спрямування, які проходили в різних регіонах України.

6.ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ І ГРУНТИ

6.1. Структура та стан земельних ресурсів

6.1.1. Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Земля є основним національним багатством і перебуває під особливою охороною держави. З усіх земель пріоритетність в охороні та використанні мають землі сільськогосподарського призначення, які, на жаль, найбільше піддаються антропогенному впливу.

Наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 №190, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 08.09.2015 за №1084/27529, наказ Державного комітету статистики України від 05.11.1998 №377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, 6а-зем, 6б-зем, 2-зем)» визнано таким, що з 01 січня 2016 року втратив чинність. Тобто останнім звітним періодом кількісного обліку земель за формою 6-зем є 2015 рік. Відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово - комунального господарства від 30.12.2015 року №337 затверджено форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцію щодо їх заповнення, які формуються шляхом узагальнення відомостей за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру. Станом на 01.01.2020 відомості за 2016 – 2019 роки з Державного земельного кадастру про землі та земельні ділянки в межах Полтавської області не узагальнювалася у відповідності до вищевказаного наказу за допомогою згаданого програмного забезпечення Державного земельного кадастру.

За останніми даними Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області (2015 рік) із загальної площі Полтавської області 2875,068тис.га, сільськогосподарські землі складали 2223,198тис.га – 77,3%, сільськогосподарські угіддя 2165,381тис.га, або 75,31%, з них орні землі становили 1774,686тис.га, або 61,7% від усієї території (82% сільськогосподарських угідь). Орні землі представлені, в основному, родючими чорноземами та їх різновидами.

Значних змін у структурі та стані використання земель, в порівнянні з попередніми роками, не відбувалося.

Табл.6.1. Динаміка структури земельного фонду області

Основні види земель та угідь	*2001 рік*		*2005 рік*		*2010 рік*		*2013 рік*		*2014 рік*		*2015 рік**	
	усього, тис. га	*% до загальної площі території*	*усього, тис. га*	*% до загальної площі території*	*усього, тис. га*	*% до загальної площі території*	*усього, тис. га*	*% до загальної площі території*	*усього, тис. га*	*% до загальної площі території*	*усього, тис. га*	*% до загальної площі території*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*
Загальна територія	2875,1	100	2875,1	100	2875,1	100	2875,1	100	2875,1	100	2875,1	100
у тому числі:												

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*
1. Сільськогоспо-дарські угіддя	2185,7	76,0	2180,4	75,8	2169,9	75,5	2166,9	75,4	2165,8	75,3	2165,4	75,3
з них:												
рілля	1763,4	61,3	1760,2	61,2	1768,2	61,5	1772,2	61,64	1773,4	61,7	1774,7	61,7
перелоги	43	1,5	43,9	1,5	8,6	0,3	2,9	0,1	2,5	0,1	2,5	0,1
багаторічні насадження	30	1,0	29,7	1,0	29,1	1,0	29,0	1,0	28,9	1,6	28,7	1,0
сіножаті і пасовища	349,3	12,1	346,6	12,1	364,1	12,7	362,9	12,6	361,01	12,6	359,5	12,5
2. Ліси і інші лісовкриті площі	271,8	9,5	275,8	9,6	282,5	9,8	284,5	9,9	285,7	9,9	286,03	9,95
з них вкриті лісовою рослинністю	236,4	8,2	252,1	8,8	255,1	8,9	256,2	8,9	256,6	8,9	255,4	8,9
3. Забудовані землі	106,5	3,7	113,5	3,9	117,7	4,1	119,1	4,2	119,2	4,1	119,4	4,2
4. Відкриті заболочені землі	85,9	3,0	85,9	3,0	85,4	3,0	85,4	3,0	85,3	3,0	85,1	3,0
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	19,3	0,7	13,0	0,5	12,7	0,4	12,7	0,4	12,7	0,4	12,9	0,45
6. Інші землі	57,4	2,0	58,1	2,0	58,5	2,0	57,9	2,0	57,87	2,0	57,82	2,01
Усього земель (суша)	2726,6	94,8	2726,8	94,8	2726,7	94,8	2726,6	94,8	2726,6	94,8	2726,6	94,8
Території, що покриті поверхневими водами	148,4	5,2	148,3	5,2	148,4	5,2	148,5	5,2	148,5	5,2	148,4	5,2

* – останні дані Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області

Рис.6.1. Структура земельного фонду Полтавської області

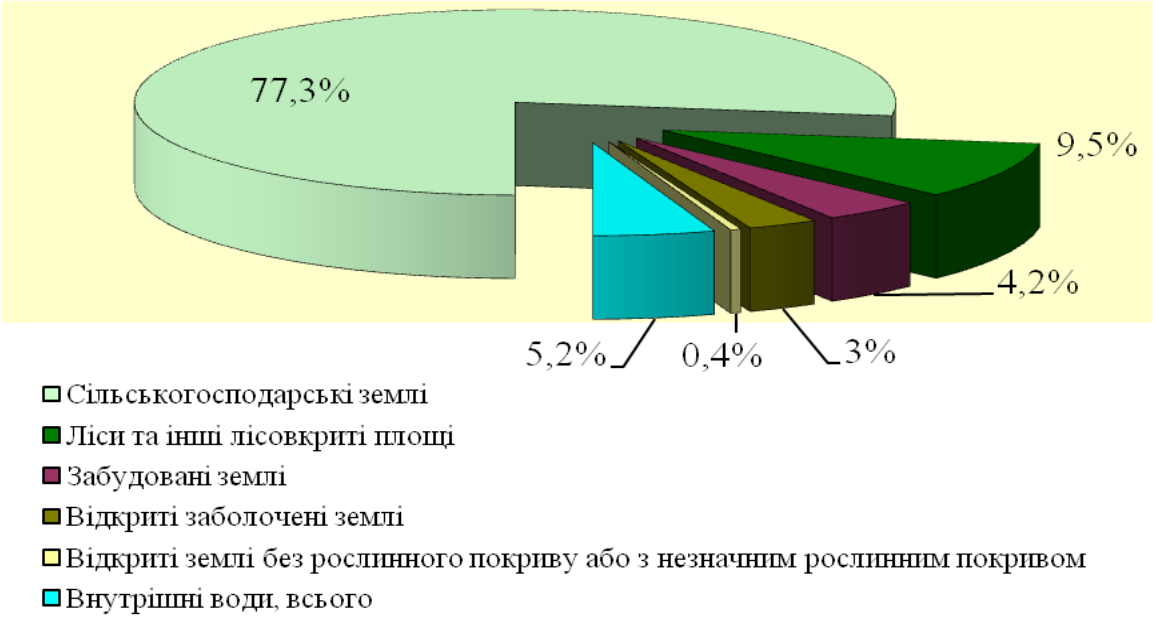

6.1.2. Стан ґрунтів

На Полтавщині переважають сільськогосподарські землі, що знаходяться під ріллею, тобто використовуються для посіву та вирощування сільськогосподарських культур. За даними Головного управління Держгеокадастру в Полтавській області, доля таких земель від загальної кількості сільськогосподарських угідь – близько 62% в цілому по області. Це свідчить про значний агроресурсний потенціал області. Незначний, відсоток земель припадає на багаторічні насадження – 1,0%, тобто на землі під виноградниками, садами та іншими багаторічними насадженнями. Сіножаті та пасовища займають приблизно 12% земель в області.

Лани Полтавщини (пшениця)

До складу сільськогосподарських земель входять не лише сільськогосподарські угіддя але і землі, які не використовуються для посіву та вирощування культур. До таких земель належать землі під господарськими будівлями та дворами; землі під шляхами та прогонами; землі, що перебувають у стадії меліоративного будівництва та відновлення родючості; землі тимчасової консервації; забруднені сільськогосподарські угіддя, що не використовуються для сільськогосподарського виробництва. Ці землі в області становлять трохи більше 2 відсотків.

Потрібно зазначити, що більшу частину території області (до 65%), займають чорноземи – найродючіші різновиди ґрунтів.

Ключовими показниками при визначенні родючості ґрунту є поживні речовини та кислотність ґрунту. До поживних речовин відносять основні біогенні елементи (азот, фосфор, калій) та гумус ґрунту.

Гумус виступає як джерело азоту та інших елементів, пріоритетних і необхідних для рослин та мікроорганізмів, це важливий фактор продуктивності та родючості ґрунтів.

За результатами агрохімічної паспортизації (станом на 01.01.2020р.) Полтавська філія ДУ «Держгрунтохорона» інформує: площа грунтів області за

низьким вмістом гумусу становить – 0,7%, за середнім – 55,3%, за підвищеним – 42,0%, за високим – 2,0 відсотка.

У порівнянні з іншими регіонами України, Полтавська область має один із найвищих показників вмісту гумусу в ґрунтах.

Азот, фосфор та калій є основними поживними елементами, що впливають на ріст та розвиток рослин. Їх забезпеченість у ґрунтах Полтавської області є достатньою для вирощування сільськогосподарських культур.

За даними Полтавської філія ДУ «Держгрунтохорона»:

- площа грунтів області за дуже низьким вмістом азоту, що легко гідролізується становить – 49,2%, за низьким – 49,7%, за середнім – 1,1%;
- площа грунтів області за низьким вмістом рухомих сполук фосфору становить 7,0%, за середнім – 45,7%, за підвищеним – 27,3% за високим – 13,8%, за дуже високим – 6,2%;
- площа грунтів області за низьким вмістом рухомих сполук калію становить 0,2%, за середнім – 14,3%, за підвищеним – 45,0% за високим – 31,0%, за дуже високим – 9,5 відсотка.

Полтавська область має сприятливі умови та оптимальні показники, які визначають родючість ґрунту для розвитку сільського господарства. Але потрібно запобігати виснаженню ґрунту, контролювати вищезазначені показники, відновлювати їх в ґрунтах.

Полтавською філією ДУ «Держгрунтохорона» проводяться спостереження за вмістом залишкових кількостей таких пестицидів, як ДДТ та його метаболітів, ГХЦГ та суми його ізомерів, базудин, дурсбан, метафос, фозалон, фосфамід, атразин і симазин, радіонуклідів цезію 137 і стронцію 90, солей свинцю, кадмію, міді, цинку і ртуті та вмісту нітратів у воді. З 2013 року визначаються залишкові кількості пестицидів – диметоат та ацетхлор.

Табл. 6.2. Визначення вмісту у ґрунтах залишкових кількостей пестицидів (середній по області)

Пестициди	*Кількість проб*			*Вміст ЗКП, мг/кг*			*ГДК*, мг/кг*	*Населений пункт, господарство, де було перевищення ГДК*
	проаналізовано	*забруднено*	*із вмістом вище ГДК*	*середній*	*мінімальний*	*максимальний*		
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
ДДТ з метаболітами	23	–	–	–	–	–	0,1	–
ГХЦГ сума ізомерів	23	–	–	–	–	–	0,1	–
2,4-Д амінна сіль	23	–	–	–	–	–	0,25	–
Диметоат	–	–	–	–	–	–	0,3	–
Атразин	–	–	–	–	–	–	0,01	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ацетохлор	–	–	–	–	–	–	0,5	–

Примітка.
* – санітарно - токсикологічний

Залишкових кількостей у зразках ґрунту, відібраних на моніторингових ділянках, з перевищенням ГДК – не виявлено. Вміст солей важких металів також не перевищує ГДК.

Табл. 6.3 Забруднення земель сільськогосподарського призначення (середній по області)

Важкі метали	*Кількість проб, штук*		*Вміст забруднювача, мг/кг*			*ГДК, мг/кг*	*Населений пункт-господарство, де було перевищення ГДК*
	проаналізовано	*з них з вмістом вище ГДК*	*мінімальний*	*середній*	*максимальний*		
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Cd	–	–	0,18	0,20	0,22	0,7	–
Pb	–	–	1,22	1,37	1,51	6,0	–
Hg	–	–	0,013	0,013	0,013	2,1	–
Cu	–	–	0,51	0,55	0,60	3,0	–
Zn	–	–	2,95	3,00	3,07	23,0	–
Co	–	–	–	–	–	–	–
Ni	–	–	–	–	–	–	–
Mn	–	–	–	–	–	–	–
		23					

Примітка.
– таблиця складена за даними Полтавської філії ДУ «Держгрунтохорона»

Вміст радіонуклідів цезію 137 в орному шарі ґрунту становить менше 1Кі/км^2.

6.1.3. Деградація земель

Незважаючи на значні площі зайняті чорноземами та високий вміст гумусу в ґрунтах, в Полтавській області мають місце процеси, що негативно позначаються на стані ґрунту та зменшують родючість ґрунту.

Регіональною Програмою захисту земель від водної та вітрової ерозії, інших видів деградації земель на території Полтавської області, розробленою у 1995 році Полтавським філіалом Інституту землеустрою УААН, визначено що по області піддаються дії водної ерозії 369тис.га. сільськогосподарських угідь, вітрової – 380тис.га, що складає відповідно 18,3 % та 18,8 % від загальної.

Основним процесом є втрата гумусу ґрунту. До цього призводять деградація ґрунту (а саме ерозія), незбалансований виніс та внесення поживних речовин в ґрунт. Як наслідок, відбувається втрата поживних речовин ґрунтом та різке зменшення родючості ґрунту.

Табл.6.4. Райони, які зазнають ерозії ґрунтів

Полтавська область	*га*
1	*2*
Площа земель, які піддаються деградації, тис. га	749,2
% до загальної площі території	26,1
Деградація земель, у тому числі:	
вітрова ерозія, тис. га	**379,9**
Великобагачанський	15,0
Гадяцький	33,8
Глобинський	8,2
Гребінківський	19,9
Диканський	1,0
Зіньківський	10,6
Карлівський	12,3
Кобеляцький	8,6
Козельщинський	3,9
Котелевський	8,7
Кременчуцький	12,3
Лохвицький	29,0
Лубенський	24,9
Машівський	28,9
Миргородський	23,0
Новосанжарський	33,9
Оржицький	12,6
Пирятинський	45,5
Полтавський	5,4
Решетилівський	5,2
Семенівський	2,0
Хорольський	6,5
Чорнухинський	23,0
Чутівський	2,4
Шишацький	3,4

Полтавська область	*га*
1	*2*
Сукупна ерозія, тис. га	
Деградація земель, у тому числі:	
водна ерозія, тис. га	**369,3**
Великобагачанський	15,7
Гадяцький	21,7
Глобинський	9,7
Гребінківський	2,4
Диканський	16,8
Зіньківський	28,0
Карлівський	15,8
Кобеляцький	22,0
Козельщинський	8,1
Котелевський	6,6
Кременчуцький	10,1
Лохвицький	30,2
Лубенський	16,8
Машівський	14,3
Миргородський	21,0
Новосанжарський	16,7
Оржицький	4,1
Пирятинський	5,6
Полтавський	19,2
Решетилівський	21,2
Семенівський	4,7
Хорольський	7,7
Чорнухинський	18,7
Чутівський	18,2
Шишацький	14,0

Деградація земель, у тому числі:	
підкислення ґрунтів, тис. га	**787,867**
Великобагачанський	16,912
Гадяцький	42,903
Глобинський	32,211
Гребінківський	11,943
Диканський	26,930
Зіньківський	58,813
Карлівський	21,044
Кобеляцький	42,326
Козельщинський	22,442
Котелевський	38,474
Кременчуцький	24,818
Лохвицький	41,641
Лубенський	42,092
Машівський	40,633
Миргородський	30,595
Новосанжарський	47,951
Оржицький	23,239
Пирятинський	35,351
Полтавський	58,658
Решетилівський	22,192
Семенівський	31,43
Хорольський	11,971
Чорнухинський	33,197
Чутівський	36,127
Шишацький	22,261
Залуження ґрунтів, тис. га	

Деградація земель, у тому числі:	
засолення ґрунтів, тис. га	**207,935**
Великобагачанський	6,590
Гадяцький	3,339
Глобинський	10,147
Гребінківський	1,751
Диканський	2,622
Зіньківський	3,611
Карлівський	4,076
Кобеляцький	19,561
Козельщинський	20,769
Котелевський	8,324
Кременчуцький	11,055
Лохвицький	6,837
Лубенський	14,981
Машівський	2,995
Миргородський	16,793
Новосанжарський	13,020
Оржицький	5,504
Пирятинський	3,879
Полтавський	5,935
Решетилівський	10,112
Семенівський	21,608
Хорольський	7,798
Чорнухинський	2,882
Чутівський	1,376
Шишацький	2,370
Зсуви землі, тис. га	

Зсуви та абразія берегів водних об'єктів також негативно позначаються на стані земельних ресурсів області

Відповідно до Витягу з матеріалів за область до Аналітичного огляду стану техногенної і природної безпеки в Україні (дані Департаменту з питань оборонної роботи, цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами Полтавської облдержадміністрації) за 2019 рік, ураження території від зсувів становить у м.Полтава – 4,383км^2 (61 зсув), у смт.Опішня – 2,209км^2 (32 зсуви) у м.Лубни – 1,651км^2 (12 зсувів), у смт.Шишаки – 3,243км^2 (53 зсуви), у м.Гадяч – 1,624км^2 (17 зсувів), у м.Кобеляки – 1,433км^2 (9 зсівів), у м.Карлівка – 0,936км^2 (6 зсувів). Загальна площа ураження становить – 15,479км^2.

Однією з проблем області є процес абразії берегів Кременчуцького водосховища. Втрата земель на рік складає від 3 до 4 метрів берегової лінії, а на окремих ділянках до 7 метрів.

6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та грунти

За даними спостережень, починаючи з 60-х років минулого століття, в грунтах Полтавщини відбувається поступове зменшення вмісту гумусу.

Табл.6.5. Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу,

Рік	*Площа ґрунтів, %*						*Середньозважений показник, %*
	дуже низький < 1,1	*низький 1,1-2,0*	*середній 2,1-3,0*	*підвищений 3,1-4,0*	*високий 4,1-5,0*	*дуже високий > 5,0*	
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
2013	0,0%	2,0%	40,7%	46,2%	10,9%	0,2%	3,26%
2014	0,0%	2,1%	49,2%	37,5%	10,5%	0,7%	–
2015	0,0%	1,3%	58,7%	37,0%	3,2%	0,1%	3,0%
2016	0,0%	2,4%	46,7%	39,0%	11,2%	0,7%	3,18%
2017	0,0%	0,27%	21,44%	56,39%	20,59%	1,31%	3,55%
2018	0,1%	2,2%	33,3%	60,4%	3,9%	0,1%	3,19%
2019	–	0,7%	55,3%	42,0%	2,0%	–	3,01%

Примітка.
* – таблиця складена за результатами агрохімічної паспортизацією Полтавської філії ДУ «Держгрунтохорона»,

Серед основних чинників негативного впливу на земельні ресурси сільськогосподарського виробництва є:

- значна розораність земель і, що найбільш небезпечно, на схилах;
- порушення і не дотримування сівозмін;
- застосування важкої техніки;
- недостатність внесення органічних та мінеральних добрив (на орні землі запасу сільських рад добрива не вносяться взагалі);
- надмірна насиченість структури посівних площ технічними культурами і, особливо, соняшником;
- зупинка будівництва протиерозійних гідротехнічних споруд.

Як відомо, розораність земель в Україні є найвищою в Європі. Більше чверті ріллі Європи припадає на Україну, тоді як частка її території менше 6%. В

Полтавській області розорано близько 64% території, більше, ніж в середньому по Україні (до 60%). Подібне використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування. Співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що склалося, негативно впливає на стійкість агроландшафту.

Табл.6.6. Порушені, відпрацьовані землі та їх рекультивація

Землі	*2000 рік*	*2005 рік*	*2010 рік*	*2011 рік*	*2012 рік*	*2013 рік*	*2015 рік*	*2016 рік*	*2017 рік*	*2018 рік*	*2019 рік*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*
Порушені, тис.га	5,733	5,956	0,611	0,119	0,462	0,054	0,030	0,019	0,007	0,045	0,004
% до загальної площі області	0,199	0,207	0,021	0,004	0,016	0,002	0,001	0,001	0,0002	0,002	0,000
Відпрацьовані, тис.га	0,699	0,601	0,114	0,067	0,089	0,062	0,478	0,052	0,015	0,230	0,015
% до загальної площі області	0,024	0,021	0,004	0,002	0,003	0,002	0,017	0,002	0,001	0,001	0,000
Рекультивовані, тис.га	0,279	0,097	0,135	0,122	0,124	0,099	0,045	0,037	0,015	0,023	0,015
% до загальної площі області	0,010	0,003	0,005	0,004	0,004	0,003	0,002	0,001	0,001	0,000	0,000

Серед об’єктів промисловості найбільший негативний вплив на стан земельних угідь в області чинять підприємства нафтогазового комплексу при будівництві та експлуатації газонафтових свердловин і трубопровідного транспорту та при пошкодженнях трубопроводів, найчастіше – навмисних, з метою крадіжок газоконденсату.

Загрозу для навколишнього середовища складають заборонені до використання, непридатні та змішані агрохімікати.

За останніми даними Управління з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (лист від 06.07.2015 №01-14/805), на території області залишалося 160т отрутохімікатів в Гребінківському (64,4т), Лохвицькому (55,9т), Лубенському (11,0т), Оржицькому (14,16т), Пирятинському (8,26т), Чорнухинському (6,28т) районах.

Значної шкоди земельним ресурсам завдають ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат», ПАТ «Укртатнафта» (нафтопереробний завод) – внаслідок специфіки технології виробництва, з підприємств енергетичного комплексу – Кременчуцька ГЕС, – водами Кременчуцького водосховища інтенсивно розмивається берег на території Кременчуцького і Глобинського районів.

6.3. Охорона земель

6.3.1. Практичні заходи

Завданням охорони земель є забезпечення збереження та відновлення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей землі.

За даними Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області у попередньому 2018 році проведено консервацію на 0,025тис.га земель сільськогосподарських угідь – приблизно на рівні 2017року, а саме – 0,030тис.га (у 2015р. – 0,058тис.га, у 2014 – 0,133тис.га, у 2013р. – 0,436тис.га земель), потребують консервації ще 36,4тис. гектарів (1,27% до загальної площі території). У 2016 та у 2019 роках консервація деградованих та малопродуктивних земель – не проводилася.

Полтавські чорноземи (найродючіші різновиди ґрунтів)

Щорічно на проведення заходів з охорони і раціонального використання земель направляються кошти фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області.

У 2016 році Полтавське обласне управління водного господарства отримало кошти (8,154тис.грн.) на перерахунок кошторисної документації та експертизу по об’єкту «Берегоукріплювальні заходи на Кременчуцькому водосховищі в районі селища Градизьк для захисту Державного геологічного пам’ятнику гори «Пивиха» Глобинського району Полтавської області (І черга). У 2019 році берегоукріплення нижнього ставка у національному музеї-заповіднику М. В. Гоголя в с.Гоголево Шишацького району (корегування) профінансовано у сумі 6690,647тис. гривень.

6.3.2. Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону земель», охорона земель – система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Згідно з повноваженнями, спеціалісти Департаменту екології та природних ресурсів облдержадміністрації у 2019 році розглянули матеріали та надали роз'яснення установам, організаціям та підприємствам щодо відведення 2282 земельних ділянок, у тому числі про належність земель до природно-заповідного фонду, (у 2018 році щодо 2436 земельних ділянок, у 2017р. щодо 3070, у 2016р. щодо 2163, у 2015р. – 1650, у 2014 та у 2013р. – 997 та 211 земельних ділянок відповідно.)

Також у 2019 році видано 16 висновків про погодження матеріалів вибору земельної ділянки природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, земельної ділянки, розташованої на території чи в межах об'єкта природно-заповідного фонду або в межах прибережної захисної смуги. Усі зазначені проекти погоджені відповідно до чинного законодавства. У 2018 розглянуто 8 таких матеріалів; у 2017р. – 9, у 2016р. – 27, у 2015р. – 25, у 2014р. – 5, у 2013 – 7 висновків.

Крім того Департаментом підготовлено 187 розпоряджень голови облдержадміністрації «Про надання дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки» та «Про затвердження технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості)» (у 2018р. – 305, у 2017р. − 86).

7. НАДРА

7.1. Мінерально-сировинна база

7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази

Різноплановість геологічної будови території Полтавщини обумовлює наявність в надрах покладів різноманітних корисних копалин.

Територія Полтавської області охоплює центральну частину Дніпровсько-Донецької западини та місце її поєднання з Українським кристалічним щитом.

Однак найбільш цінним у надрах Дніпровсько-Донецької западини як геологічної структури, що простягається з північного заходу на південний схід та охоплює північні, центральні і східні райони області, є поклади вуглеводнів – нафти, природного газу та газового конденсату.

Крім нафти, газу і газового конденсату, родовища вуглеводнів містять такі корисні речовини як гелій, етан, пропан та бутан, які вилучаються у процесі первинної підготовки вуглеводнів.

*Табл. 7.1. Мінерально - сировинна база**

Види корисних копалин	*Одиниця виміру*	*Вироблено сировини*		*Примітка*
		2018 рік	*2019 рік*	
1	*2*	*3*	*4*	*5*
Нафта сира, у тому числі нафта, одержана з мінералів бітумінозних	тис. т	134,6	178,5	115,2% обсягів 2018 року
Газовий конденсат природний, одержаний з родовищ газу природного	тис. т	389,3	447,2	112,8% обсягів 2018 року
Газ природний скраплений або в газоподібному стані	млн. м3	8883,6	8742,0	99,98% обсягів 2018 року
Руди залізні неагломеровані,	тис. т	к	к	
Концентрати залізорудні неагломеровані	тис. т	к	к	
Концентрати залізорудні агломеровані	тис. т	к	к	
Камінь дроблений (щебінь), який використовується як наповнювач бетону, для дорожнього покриття та подібних цілей (крім гальки, гравію та кремнію)	тис. т	7746,7	8249,5	106,5% обсягів 2018 року
Сіль (уключаючи сіль денатуровану) і хлорид натрію чистий, розчинені або не розчинені у воді, з вмістом або ні речовин, які запобігають злипанню чи забезпечують сипучість	т	к	к	

Примітка.

* – за даними Головного управління статистики у Полтавській області з виробництва основних видів промислової продукції за 2018 та 2019 роки;

к − дані не оприлюднюються Головним управлінням статистики у Полтавській області з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації

За даними Головного управління статистки у Полтавській області у 2019 році виробництво нафти сирої та газового конденсату (природного, одержаного з родовищ газу природного) у порівнянні з попереднім роком збільшилося на 15,2% і 12,8% відповідно; виробництво каменю дробленого (щебінь), який використовується як наповнювач бетону, для дорожнього покриття та подібних

цілей збільшилося на 6,5%; виробництво газу природного скрапленого або у газоподібному стані залишилося на рівні попереднього року.

Природні паливно-енергетичні ресурси області представлені природним газом, газовим конденсатом та нафтою.

Вуглеводневий потенціал (запаси) Полтавської області складає біля 2,0 млрд.тонн умовного палива, перспективні і прогнозні ресурси (за попередньою оцінкою) понад 1,0 млрд.тонн.

Відповідно до інформації з Державного кадастру родовищ та проявів корисних копалин на території області обліковується 86 родовища вуглеводнів, з яких 65, що розробляються та 7 знаходяться на консервації.

Видобуток вуглеводнів здійснюється у 16 районах області

Станом на 01.01.2020 року в області працювало 50 підприємств, як державної так і приватної форми власності та обліковувалося 117 спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами.

Питома вага видобутку вуглеводнів на Полтавщині від загальнодержавного у 2019 році склала: газового конденсату – 61,7%; газу природного – 43,1%; нафти сирої – 10,5%.

З породами Українського щита (гранітами, діоритами, мігматитами, діабазами), що виходять на поверхню в районі міста Кременчука та міста Комсомольська, пов'язані родовища залізної руди (кварцитів залізистих) Кременчуцького залізорудного району та родовища будівельного каменю.

Табл. 7.2. Використання надр (родовища залізної руди (кварцитів залізистих) станом на 01.01.2020р.)

№ з.п.	*Загальна кількість кар`єрів, шахт, розрізів та розробок*	*Наявність документації*			*Загальна площа порушених земель, га*	*Площа відпрацьованих земель, що підлягають рекультивації*	*Рекультивовано в 2019р, га.*
		гірничий відвід	*земельний відвід*	*ліцензії*			
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
1	Кар'єр розроблення залізної руди ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (Розробка залізистих кварцитів Горішнє-Плавнинсько-Лавріківської ділянки надр. Горішнє – Плавнинське та Лавріківське родовища)	акт про надання гірничого відводу від 25.10.2017 №3262	Державний акт на право постійного користування землею від 20.06.2001 серія І-ПЛ № 002758	від 28.07.2017 № 1012	4646,751*	0	0
2	Єристівське родовище залізистих	акт про надання гірничого	Договори по оренді землі з державними адміністраціями:	Дозвіл від 01.02.2017 №2768;	277,82**	Рекультивація тільки після	Рекультивація тільки після

1	2	3	4	5	6	7	8
	кварцитів ТОВ «Єристівський ГЗК»	відводу від 04.09.2012 №2226 на площу 604,2га	- по Горішньоплавнінській міській раді – від 02.03.2018 №4/18, площа – 56,5094га; - по Дмитрівській сільській раді від 08.12.2017 №486/50107, площа – 370,109 га; від 12.12.2017 №495/50107, площа 0,5988 га; від 12.12.2017 №493/50107, площа 2,0359 га; - по Пришибсікій сільській раді від 08.12.2017 №487/50107, площа 150,7034га; від 08.12.2017 №485/50107, площа 0,0011га; від 12.12.2017 №510/50107, площа 5,6798га.	наказ від 11.05.2017 №209		закінчення відпрацювання родовища	закінчення відпрацювання родовища
3	Біланівське родовище залізистих кварцитів (дослідно-промислова дільниця)	акт про надання гірничого відводу від 12.07.2016 №3117 на площу 140,5га	Договори оренди землі: від 21.03.2011 №4 (38,0306га); від 18.01.2013 №16 (89,1665га, 5,847га та 4,7913га); від 26.01.2015 № 10/1/60109 (154,75га); від 15.08.2017 №155/60109 (8,6355га); №156/60109 (4,2058га); №157/60109 (1,111га); №158/60109 (12,591га); №159/60109 (11,8825га); №160/60109 (8,5753га); №161/60109 (28,1015га); №162/60109 (11,3026га); №163/60109 (4,2256га); №164/60109 (13,352га); №165/60109 (21,4294га); №166/60109 (0,0879га); №167/60109 10,0628га); від 22.08.2017 №173/60109 (7,1693га); від 16.11.2017 №128/60109 (6,2769га); №129/60109 (1,4668га); від 29.12.2017 №276/60109 (2,6612га); №277/60109 (5,9748га); від 19.02.2018 №20/1/60109 (10,6704га); 08.04.2019 №58/60109 (1,0062га); №59/60109 (8,6354га); №60/60109 (5,4271га); №61/60109 (2,2028га); №62/60109 (2,1564га); 17.05.2019 №88/60109 (2,7144га); №89/60109 (8,6003га); №90/60109 (7,0521га); від 29.05.2019 №110/60109 (0,4285га);	Дозвіл від 20.12.2004 №3572	94,8272	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8
			від 06.06.2019 №102/60109 (2,2359га); №103/60109 (12,89га); від 26.06.2019 №121/60109 (11,8017га); №122/60109 (6,5га); №123/60109 (0,1168га); від 23.07.2019 №164/60109 (2,9855га); №166/60109 (2,5967га); 08.10.2019 №224/60109 (1,1613га); 10.10.2019 №227/60109 (3,1616га); 30.10.2019 №241/60109 (0,6601га); №242/60109 (8,6га); №243/60109 (7,98га); 13.12.2019 №265/60109 (35,0629га)				

Примітка.
* – в одному кар'єрі розробляється два родовища – Лавриківське та Горішнє-Плавнинське;
** – розкрито всього кар'єрного поля, га

Крім того Державний фонд родовищ України включає розвідані у Полтавській області ділянки мінеральних підземних вод, питних і технічних підземних вод, бішофітової руди сирої, гранітів, мігматитів, торфу.

Крім корисних копалин загальнодержавного значення (постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 №827 у редакції постанови від 28.12.2011 №1370), на території області розвідані близько 90 родовищ з корисними копалинами місцевого значення − такі як глина тугоплавка, глина керамзитова, суглинки, пісок для дорожнього будівництва та благоустрою, пісок для силікатних блоків і цегли, пісок для бетону і будівельних розчинів та інші (інформація Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України»).

7.2. Система моніторингу геологічного середовища

7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість

Моніторинг підземних вод на території Полтавської області здійснює Харківська КГП КП «Південукргеологія» (71 точка спостережень). Більшість охоплених спостереженнями точок характеризують природний режим ґрунтових вод (про осередки та ділянки забруднення міжпластових водоносних горизонтів підприємство у 2019 році не інформувало).

За даними Державного обліку використання підземних вод на території Полтавської області (інформація Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області) у 2019 році видобуто 69,83млн.м^3 підземних вод – на 4,5% менше ніж у попередньому році (у 2018р. – 73,12млн.м^3, у 2017р. – 76,36млн.м^3, 2016р. – 76,50млн.м^3, 2015р. – 79,09млн.м^3, 2014р. – 81,91млн.м^3); використано – 51,14млн.м^3 підземних вод, що на 4,15млн.м^3 (або 7,5%) менше у порівнянні з 2018 роком (55,29млн.м^3).

Із всього обсягу (51,14млн.м^3) використаної підземної води 55,2% (28,22млн.м^3) використано для забезпечення комунального і побутового водопостачання, решта – промисловості 32,9% (16,81млн.м^3), сільськогосподарського водопостачання 8,4% (4,269млн.м^3) та інші потреби.

Після ліквідації, реорганізації сільськогосподарських підприємств значна кількість водних свердловин залишається безхазяйними. Належні умови їх експлуатації не додержуються, технічний стан незадовільний. Недіючі свердловини являють собою потенційні джерела забруднення підземних водоносних горизонтів.

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси

Головним проблемним питанням щодо екологічного стану залишається постійне руйнування берегів Кременчуцького водосховища внаслідок водної абразії. Замулення водосховища обумовлене втратою об’єму води за рахунок надходження з водозбору наносів, вітрового переносу пісків з суші, випадіння в осад біомаси водної рослинності і руйнування берегів хвилею.

Протяжність берегів Кременчуцького водосховища в межах Полтавської області становить 156км, з яких 43,9км піддані водній абразії. Безповоротна втрата земель за рік складає від 3 до 4 метрів берегової лінії, а на окремих ділянках у с.Пронозівка і смт.Градизьк – 8-9 метрів. Руйнування відбувається у вигляді обвалів. Через інтенсивне обвалення берегів створюються нові мілководдя, на яких у спекотну погоду відбуваються природно-техногенні процеси, що призводить до забруднення води у водоймі та інших небажаних явищ.

Водна абразія берегів Кременчуцького водосховища

На сьогодні існує загроза руйнування житлових будинків та підсобних будівель в таких населених пунктах, як с.Липове, с.Шушвалівка, смт.Градизьк, с.Максимівка (Глобинський район). Зруйнована берегова зона наблизилась до двох давніх цвинтарів у с.Пронозівка і с.Мозоліївка, що може загрожувати виникненням складної санітарно-епідемічної ситуації.

Хвилі Кременчуцького водосховища зруйнували 800га прибережних земель, що привело до безповоротних втрат найцінніших природних нерестовищ риб нижньої та середньої частини водосховища, які знаходяться на території Полтавської області.

Значної шкоди довкіллю завдають зсувні процеси – 785шт. (за останніми даними Харківської КГП КП «Південукргеоелогія»). Загальна площа поширення зсувних процесів складає 66,55км^2, або 0,23% площі області.

*Табл. 7.3. Поширення екзогенних геологічних процесів (ЕГП)**

№ з/п	*Вид (ЕГП)*	*Площа поширення, км2*	*Кількість проявів, од.*	*% ураженості регіону*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
1	Зсуви	66,55	785	0,23
2	Підтоплення	0,0656		0,00002

Примітка.

* на даними Харківської комплексної геологічної експедиції Державної служби геології та надр України Казенного підприємства «Південукргеологія», які отримані під час проведення польових робіт у межах Полтавської області у період 2013-2017р..

Відповідно до Витягу з матеріалів за область до Аналітичного огляду стану техногенної і природної безпеки в Україні (дані Департаменту з питань оборонної роботи, цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами Полтавської облдержадміністрації) за 2019 рік, ураження території від зсувів становило у м.Полтава – 4,383км^2 (61 зсув), у смт.Опішня – 2,209км^2 (32 зсуви) у м.Лубни – 1,651км^2 (12 зсувів), у смт.Шишаки – 3,243км^2 (53 зсуви), у м.Гадяч – 1,624км^2 (17 зсувів), у м.Кобеляки – 1,433км^2 (9 зсівів), у м.Карлівка – 0,936км^2 (6 зсувів). Загальна площа ураження – 15,479км^2.

7.3. Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Природні ресурси підземних вод є одним із основних джерел господарсько-питного водопостачання населених пунктів області.

Основними водоносними горизонтами, придатними до використання, на території області є: четвертинний (алювіальний) Полтавський, Харківський, Бучакський, Сінеман-нижньокрейдовий і Юрський. Найбільше розповсюджений Бучакський водоносний горизонт, який залягає на відносно невеликих глибинах і повсюди на території області.

Протягом 2019 року Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації розглянуто 47 та погоджено 45 поточних технологічних нормативів використання питної води для підприємств водопровідно-каналізаційного господарства області (у 2018р. – 36, у 2017р. – 77, у 2016р. – 89, у 2015р. – 127, у 2014р. – 191).

Відповідно до Закону України від 07.02.2017 р. №1830-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють відносини, пов’язані з одержанням документів дозвільного характеру щодо спеціального

водокористування» після 04.06.2017р. дозволи на спеціальне водокористування видаються територіальними органами Держводагентства.

У 2019 році Сектором у Полтавській області Держводагенства видано 97 дозволів (у 2018р. також 97) на спеціальне водокористування короткострокових (до 3 років), 71 − терміном від 3 до 5 років (у 2018р. − 95) та 1 – більше 5 років (у 2018 р. також 1). Протягом звітного року анульовано 8 короткострокових дозволів та 2 терміном дії від 3 до 5 років; у 2018 році зазначений показник становив 7 короткострокових дозволів та 5 терміном від 3 до 5 років.

Розгляд матеріалів та надання погоджень щодо користування надрами в області здійснювала Державна екологічна інспекція у Полтавській області.

7.4. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Державною екологічною інспекцією у сфері охорони та використання надр здійснюються перевірки підземних водних ресурсів, у разі порушень складаються протоколи та виносяться постанови про притягнення до адміністративної відповідальності, а також пред’являються претензії та нараховуються збитки. У разі відмови відшкодовувати збитки, які заподіяні довкіллю, призупиняється діяльність суб’єктів господарювання, матеріали передаються у правоохоронні органи, порушуються кримінальні справи.

Відповідно до Звітності державного контролю у 2019 році Державною екологічною інспекцією Центрального округу (далі Держекоінспекція) у межах Полтавської області здійснено 190 перевірок стосовно дотриманням вимог природоохоронного законодавства у сфері використання підземних вод, складено 145 адміністративних протоколів притягнуто до відповідальності 136 посадових осіб та громадян. Сума штрафів склала 20,961тис.грн. з яких стягнуто 17,714тис.грн (з врахуванням попередніх років). За порушення законодавства нараховано та пред’явлено 19 позовів на суму 5128,499тис.грн., стягнуто 9 на суму 60,879тис.грн, один матеріал передано у правоохоронні органи.

Крім того, з метою виявлення порушень законодавства у сфері використання надр, Держекоінспекцією здійснено 26 перевірок під час яких складено 5 протоколів та притягнуто до адміністративної відповідальності 2 особи, нараховано 3 претензії на суму 657,959тис.грн, одну справу передано до правоохоронців.

Нагляд (контроль) за дотриманням умов спеціальних дозволів на користування надрами в частині державного гірничого нагляду на території області здійснює Управління Держпраці у Полтавській області.

8. ВІДХОДИ

8.1. Структура утворення та накопичення відходів

За даними Головного управління статистики у Полтавській області, у 2019р. від економічної діяльності підприємств та організацій і в домо-господарствах області утворилось 4541,850тис.т (у 2018р. – 4891,344тис.т; у 2017р. − 4110,990; у 2016р. – 5421,2тис.) відходів, що на 349,4тис.т, або на 7,1% менше ніж у попередньому році (без врахування утвореної пустої породи від днопоглиблювальних робіт, а саме за 2019р. − 92900,964тис.т; за 2018р. − 30929,095тис.т; за 2017 − 35040,085тис.т).

Основна частина утворених відходів – 4461,764тис.т, або 98,2% від загального обсягу, належить до ***IV класу небезпеки*** (у 2018р. – 4790,465тис.т; у 2017р. – 4035,505тис.т; у 2016р. – 5369,8тис.т).

Відходи ***III класу небезпеки*** становили 78,652тис.т – зменшення на 20,961тис.т, або на 21% (у 2018р. − 99,613тис.т; у 2017р. – 73,975тис.т; у 2016р. – 49,64тис.т), ***II класу*** – 1,196тис.т – збільшення на 0,14тис.т, або на 11,7% (у 2018р. − 1,056тис.т;у 2017 р. – 1,246тис.т; у 2016р. – 1,45тис.т), ***I класу*** – 0,235тис.т – збільшення на 0,023тис.т, або на 9,8% (у 2018р. − 0,212тис.т; у 2017р. – 0,265тис.т; у 2016р. – 0,33тис.т).

У 2019 році утилізовано 3064,4тис.т відходів (або 67,5% від загальної кількості утворених 4541,850тис.т); (у 2018р. – 2774,2тис.т, або 56,7% від загальної кількості утворених; у 2017р. – 2708,3тис.т, або 65,9%; у 2016р. – 3615,3тис.т відходів).

Табл. 8.1. Накопичення відходів у спеціально відведених місцях або об'єктах та на території підприємств у 2019 році

№ з/п	*Показник*	*Одиниця виміру*	*Кількість*	*Примітка*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
1.	Видалено відходів у спеціально відведені місця чи об'єкти, усього	тис. т	64273,1	
	у тому числі:			
2.	побутові та подібні відходи	тис. т	320,5	
3.	пуста порода від днопоглиблювальних робіт	тис. т	63842,2	

За 2019 рік у спеціально відведених місцях чи об'єктах та на території підприємств області накопичилось ще 1,8тис.т небезпечних відходів (I – III класу небезпеки).

Табл. 8.2. Показники утворення відходів у динаміці за 2010 - 2019 роки

№ з/п	*Показник*	*2010 рік*	*2013 рік*	*2015 рік*	*2017 рік*	*2018 рік*	*2019 рік*
1	*2*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
1	Обсяги утворення відходів:						
1.1	Промислові* (у т.ч. гірничо-промислові)	61578624	98699168	53246175	74104456	93018168	92391356

1	2	4	5	6	7	8	9
	відходи, т						
1.2	Небезпечні (токсичні I-III класів небезпеки) відходи, т	215592	130927,1	52530,2	75485,73	100881,608	80082,525
1.3	Відходи IV класу небезпеки, т	4220802,8	5767935,9	4379167,2	4035504,5	19732804,549	97362727,953
1.4	Відходи житлово-комунального госп-ва, млн. $м^3$	1,752	1,708	1,487	1,748	1,693	1,897

Примітка.
* – нетоксичні відходи, накопичені у відвалах кар'єру розроблення залізної руди та хвостосховищах «ПрАТ Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат».

Підприємствами, які здійснюють найбільше техногенне навантаження на навколишнє природне середовище по відходах є підприємства ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (станом на 01.01.2020 накопичено у відвалах та хвостосховищах 2,401млрд.т. нетоксичних відходів та ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод» (станом на 01.01.2020 у відвалі формувальних сумішей на орендованій земельній ділянці знаходиться 7,453млн.т відходів, які вважаються як нетоксичні).

8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

У загальній кількості відходів, що утворилися у 2019 році найбільшу питому вагу займають відходи рослинного походження (3114,8тис.т, або 68,6%).

У звітному році утилізовано 3064,4тис.т відходів (або 67,5% від загальної кількості утворених 4541,850тис.т); (у 2018р. – 2774,2тис.т, або 56,7% від загальної кількості утворених; у 2017р. – 2708,3тис.т, або 65,9%; у 2016р. – 3615,3тис.т відходів).

Найбільше утилізовано рослинних відходів – 1988,5тис.т (63,8% з утворених 3114,8тис.т). Також значний відсоток утилізації та перероблення відходів тваринних екскрементів, сечі та гною – 81,4% (585,4тис.т з 719,4тис.т утворених); відходів тваринного походження та змішаних харчових відходів – 90,9% (108,4тис.т з 119,2тис.т утворених); відходів чорних металів – 25,2% (19,8тис.т з 78,6тис.т утворених) та інших мінеральних відходів – 20,7% (46,7тис.т з 225,3тис.т утворених).

В області використовується вторинна сировина в обсязі знов утвореної сировини по таких видах відходів, як лушпиння соняшникове, матеріали текстильні вторинні, канати стальні відпрацьовані, породи розкривні, попутні скельні для будівництва гідроспоруд, відходи графітовмісні та інші.

На Полтавському гірничо-збагачувальному комбінаті накопичено у відвалах та хвостосховищах 2,401млрд.т. нетоксичних відходів. У 2019 році для будівництва і обвалування огороджувальних дамб шламосховища, формування будівельних майданчиків, будівництва доріг використано 1,375млн.м^3 розкривних скельних порід та 9,195млн.т шламів збагачення залізної руди (у 2018р. – 1,560млн.м^3 та 13,231млн.т; у 2017 році – 1,335млн.м^3 та 10,936млн.т; у 2016р – 1,576млн.м^3 та 12,466млн.т відповідно).

Барда зернокартопляна і дробина пивна, а також переважна частка жому бурякового та зернових відходів спрямовуються на відгодівлю худоби в сільськогосподарських підприємствах.

Табл. 8.3. *Основні показники поводження з відходами І-ІІІ класів небезпеки (тис. т)*

№ з/п	*Показники*	*2000 рік*	*2007 рік*	*2010 рік*	*2012 рік*	*2013 рік*	*2016 рік*	*2017 рік*	*2018 рік*	*2019 рік*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
1	Утворилося	39,447	145,549	215,592	154,832	130,927	51,4	75,486	100,882	80,083
2	Утилізовано	7,373	78,106	135,663	87,726	61,256	4,8	19,4	26,9	16,1
3	Спалено	-	0,003	0,044	0,084	0,034	0,0	0,2	0,4	0,5
4	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	0,695	2,073	1,834	5,597	0,842	4,2	4,6	14,3	1,8
5	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	22,943	11,519	31,521	41,995	39,270	25,2			

Кількість місць видалення промислових відходів в області – недостатня.

За даними Департаменту будівництва містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства облдержадміністрації станом на 01.01.2020р. в області налічується 556 сміттєзвалищ загальною площею 451,73га. З них перевантажених – 9 (площею 21,3га), не відповідають нормам екобезпеки – 219 (площею 135,74га). Відсоток охоплення населення послугами зі збирання твердих побутових відходів (ТПВ) в області у 2019 році становив – 78 (у 2017 і 2018 роках – 77%, у 2013-2016 роках – 75 відсотків).

Табл. 8.4. *Стан обліку та паспортизації місць видалення відходів (МВВ)* (на 01.01.2020 року)*

№ з/п	*Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону (район)*	*Кількість непаспортизованих МВВ*, од.*	*Кількість паспортизованих МВВ**, од.*	*Паспортизовано за звітний період, од.*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
1	Великобагачанський р-н		3	
2	Гадяцький район		12	
3	Глобинський район		1	
4	Гребінківський район		2	1
5	Диканський район		8	
6	Зінківський район		4	
7	Карлівський район		7	
8	Кобеляцький район		3	
9	Козельщинський район		2	
10	Котелевський район		2	
11	Кременчуцький район та м. Кременчук		39	2
12	м. Горішні плавні (колишній Комсомольськ)		11	
14	Лохвицький район		6	
15	Лубенський район		5	
16	Машівський район		4	
17	Миргородський район		1	
18	Новосанжарський район		3	
19	Оржицький район		1	
20	Полтавський район		4	
21	Пирятинський район		2	
22	Решетилівський		2	
23	Хорольський район		2	
24	Чутівський район		2	
25	Шишацький район		5	1
	Усього		***131***	***4***

Примітка

* - Таблиця складена за даними паспортизації місць видалення відходів (МВВ).

** - Кількість паспортизованих МВВ містять дані про паспортизовані місця видалення відходів у звітному 2019 році

За даними Департаменту будівництва містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства облдержадміністрації кількість підприємств в області у сфері поводження з ТПВ збільшилася з 49 у 2018р. до 52 у 2019р., на яких працювало 956 чоловік проти 813 у 2018р. (46 підприємств – комунальні, 3 – приватні, 3 – з частковою комунальною власністю). Кількість сміттєвозів на зазначених підприємствах збільшилася з 155 у 2018 році до 186 у 2019, (в тому числі 4 належать приватним підприємствам), які зношені на 43 відсотка. Збір ТПВ у містах Полтаві, Кременчуці, Лубнах, Миргороді, Карлівці, Зінькові, Кобеляках, Глобино, смт.Нові Санжари та інших населених пунктах області здійснюється за допомогою контейнерів.

Протягом 2019 року в області виявлено 233 несанкціонованих сміттезвалища загальною площею 14,96га з орієнтовними обсягами ТПВ 0,345млн.м^3 відходів (за даними Департаменту будівництва містобудування і архітектури та житлово-

комунального господарства облдержадміністрації). З них у звітному році ліквідовані 14 сміттезвалищ площею 1,14га, які мстили 0,02млн.м^3 відходів.

Залишається невирішеним питання захоронення твердих побутових відходів в обласному центрі. Звалище твердих побутових відходів КАТП 1628 Полтавської міської ради, яке розташоване у районі сіл Триби та Макухівка, заповнене майже на 100%.

Полтавське міське сміттезвалище, с.Макухівка

Одна з суттєвих екологічних проблем області, від якої страждають майже усі регіони України – *це накопичення та неналежне зберігання безхазяйних пестицидів та агрохімікатів*.

За зведеними даними Головного управління Держпродспоживслужби у Полтавській області щодо умов та стану зберігання заборонених і непридатних до використання у сільському господарстві хімічних засобів захисту рослин (далі ХЗЗР) в Полтавській області в 2019 році у 28 складських приміщеннях зберігалося 61,83т непридатних пестицидів, крім того ще 10,095т в місцях накопичення поза межами складів (у Гребінківському (6,2т) та Чорнухинському (0,58т) районах, а також у пристосованих приміщеннях у Миргородському районі – 3,315т). 16 складських приміщень у задовільному стані, 1 – у незадовільному стані (у Лубенському районі).

Табл. 8.5. Поводження з непридатними пестицидами (за даними Головного управління Держпродспоживслужби у Полтавській області, станом на 01.01.2020р.)

№ з/п	*Район*	*Перезатарено впродовж року, т*	*Знешкоджено впродовж року, т*	*Виявлено (утворено) впродовж року, т*	*Кількість на кінець року,т*
1	*2*	*3*	*4*	*6*	*7*
	Гребінківський	–	–	–	12,83
	Лохвицький	–	–	–	9,08
	Лубенський	–	–	–	14,039
	Миргородський	–	–	–	4,451
	Оржицький	–	–	–	14,16
	Пирятинський	–	–	–	4,13
	Чорнухинський	–	–	–	3,14
	Усього	**–**	**–**	**–**	**61,83**

Зважаючи на досвід з вивезення отрутохімікатів впродовж 2011-2013 років є підстави вважати, що подані цифри дещо занижені. Оскільки комісії по інвентаризації отрутохімікатів, як правило, не враховують додавання старої тари, забруднених грунтів, залишків цегли, асфальтобетонного покриття та інші відходи, які забруднені ХЗЗР під час процесу перезатарення у нову тару для подальшої утилізації ХЗЗР

За даними Акту уточнення фактичної кількості непридатних, невизначених та заборонених до використання ХЗЗР від 23.12.2013р (далі Акт) Управління цивільного захисту населення Полтавської облдержадміністрації, на території області залишалося 160т отрутохімікатів в Гребінківському (64,4т), Лохвицькому (55,9т), Лубенському (11,0т), Оржицькому (14,16т), Пирятинському (8,26т), Чорнухинському (6,28т) районах.

Враховуючі вищевикладене, слід вважати, що станом на 01.01.2020 в складах зберігається близько 160т ХЗЗР, як і було раніше зазначено в Акті.

8.3. Транскордонні перевезення небезпечних відходів

Випадків транскордонного переміщення небезпечних відходів в області не зафіксовано.

8.4. Державна політика у сфері поводження з відходами.

В рамках реалізації в області Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року та розробки регіонального плану поводження з відходами за ініціативою Департаменту екології та природних ресурсів облдержадміністрації був розроблений опитувальник для реалізації першого етапу розробки Регіонального плану. Департаментом проведено роботу щодо визначення територіальної належності місць видалення відходів, їх юридичного статусу та розроблено регіональну мапу з нанесенням на неї географічних координат розташування сміттєзвалищ.

Також Департаментом разом з райдержадміністраціями та органами місцевого самоврядування, на підставі інформації Головного управління статистики у Полтавській області, визначено перелік об’єктів утворення, оброблення та утилізації відходів та власників місць видалення відходів, які повинні розробити відповідні документи з подальшим включенням до реєстрів у 2020 році. Перелік об’єктів утворення відходів налічує 958 об’єктів. Перелік місць видалення відходів, які підлягають паспортизації становить 483 об’єкти. Зазначені переліки оприлюднені на сайті Департаменту www.eco-poltava.gov.ua.

Розпорядженням голови облдержадміністрації від 19.12.2019 №924 затверджено Склад Робочої групи з розробки Регіонального плану управління відходами для Полтавської області до 2030 року.

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки

Серед пріоритетів національних інтересів України є забезпечення екологічно та техногенно-безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів.

9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку

Екологічну ситуацію у регіоні можна оцінити як відносно стабільну, але за наявності розвинутої промисловості в області, високої її концентрації в містах Кременчуці та Полтаві, розвиненої мережі транспортних комунікацій, у першу чергу, нафто-, газо-, та нафтопродуктів, значної кількості енергетичних об'єктів техногенне навантаження на екосистему Полтавщини залишається суттєвим.

Табл. 9.1. Перелік об'єктів, які здійснюють найбільше техногенне навантаження на довкілля області

№ з/п	*Назва екологічно небезпечного об'єкту*	*Вид економічної діяльності*	*Відомча належність (форма власності*)*	*Примітка*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
1	Публічне акціонерне товариство «Транснаціональна фінансово-промислова компанія «Укртатнафта», вул.Свіштовська, 3, м.Кременчук, 39610	8 видів діяльності за КВЕД; Основні: Код КВЕД 19.20 Виробництво продуктів нафтоперероблення (основний); Код КВЕД 20.59 Виробництво іншої хімічної продукції, н. в. і. у.; Код КВЕД 46.71 Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами; Код КВЕД 47.30 Роздрібна торгівля пальним;		
2	Приватне акціонерне товариство «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» вул.Будівельників,16, м.Горішні Плавні, 39802	82 види діяльності за КВЕД; Осовні: Код КВЕД 28.91 Виробництво машин і устаткування для металургії; Код КВЕД 29.32 Виробництво інших вузлів, деталей і приладдя для автотранспортних засобів; Код КВЕД 07.10 Добування залізних руд (основний); Код КВЕД 08.11 Добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю; Код КВЕД 08.12 Добування піску, гравію, глин і каоліну; Код КВЕД 09.90 Надання допоміжних послуг у сфері		

1	2	3	4	5
		добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів; Код КВЕД 20.51 Виробництво вибухових речовин; Код КВЕД 24.10 Виробництво чавуну сталі та феросплавів;		
3	Товариство з обмеженою відповідальністю «Еристівський гірничо-збагачувальний комбінат», вул.Будівельників,16, м. Горішні Плавні, 39802	8 видів діяльності за КВЕД; Основні: КВЕД 07.10 Добування залізних руд (основний); Код КВЕД 71.12 Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах;		
4	Кременчуцьке лінійно-виробниче управління магістральних газопроводів с.Піщане, Кременчуцький район, Полтавська область, 39701	Основні: Код КВЕД 60.30.1 Трубопровідний транспорт загального користування	Товариство з обмеженою відповідальністю «Оператор газотранспортних систем»	
5	ГПУ «Полтавагаз-видобування» АТ «Укргазвидобування», вул.Європейська, 173, м.Полтава, 36008	Основні: Код КВЕД 11.10.2, 11.10.1, 11.10.3 Видобуток і переробка природного газу; Перероблення супутнього нафтового газу	АТ «Укргазвидобування»	
6	НГВУ «Полтаванафтогаз», вул. Монастирська, 12, м.Полтава, 36020	Основні: Код КВЕД 11.10.2, 11.10.1, 11.10.3 Видобуток і переробка природного газу; Перероблення супутнього нафтового газу; Код КВЕД 45.12.0, 74.20.2, 74.81.2 Геологія та розвідування надр, геодезична та гідрометеорологічна служби	Публічне акціонерне товариство «Укрнафта»	
7	Товариство з обмеженою відповідальністю «Торгова фірма «Кременчук-нафтопродукт», проїзд. Галузевий, 80, м.Кременчук, 39610	6 видів діяльності за КВЕД; Основні: Код КВЕД 46.71 Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами; Код КВЕД 46.90 Неспеціалізована оптова торгівля; Код КВЕД 47.30 Роздрібна торгівля пальним.		
8	Товариство з обмеженою відповідальністю «Татнефть-АЗС- Україна», вул. Половка, 62, м.Полтава, 36010	7 видів діяльності за КВЕД; Основні: Код КВЕД 47.30 Роздрібна торгівля пальним (основний);		
9	Комунальне підприємство Полтавської обласної ради «Полтававодоканал», вул. Пилипа Орлика, 40а, м.Полтава, 36020	16 видів діяльності за КВЕД; Основні: Код КВЕД 43.22 Монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування; Код КВЕД 36.00 Забір, очищення та постачання води (основний); Код КВЕД 37.00 Каналізація, відведення й очищення стічних	Полтавська обласна рада	

1	2	3	4	5
		вод		

Примітка.
зазначені об’єкти здійснюють найбільше техногенне навантаження на довкілля Полтавщини, аварії та інші надзвичайні ситуації можуть призвести до тяжких наслідків, пов’язаних з забрудненням навколишнього природного середовища, отруєнням людей і тварин.

ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» експлуатує шламосховище та полігон промислових відходів в районі залізничної станції «Західна». Обсяг накопичених порід у відвалах станом на 01.01.2020р. становить – 1935,869млн.т, у шламосховищі – 466,420млн.т. Пошкодження захисних дамб шламо-накопичувача або його переповнення може призвести до тяжких наслідків, пов’язаних з забрудненням навколишнього природного середовища.

ПрАТ «Полтавський ГЗК», розробка кар’єру

Підприємство є найбільшим забруднювачем атмосферного повітря області та м.Горішні Плавні (Комсомольськ). У 2019р. зазначеним підприємством викинуто 9,467тис.т (на рівні попереднього року), що складає 80,7% викидів міста і 18,6% загальних обласних викидів; у 2018р. – 9,203тис.т, або 84,8% від обсягів викидів міста і 17.07% області; у 2017 році 7,95тис.т – 80,0% викидів міста та 14,3% області; у 2016 році викинуто 8,47тис.т. – 91,9% викидів міста та 15,1% обласних викидів; у 2015р. 10,911тис.т – 90% викидів міста та 18,2% області; у 2014 році 9,083тис.т – 71% викидів міста та 14,4% обласних викидів.

Підприємство *ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат»* має дозволи на використання природних ресурсів з 2010 року.

Викиди підприємства у 2019 році становили 1,944тис.т – 3,8% обласних викидів та 16,6% викидів м.Горішні Плавні (Комсомольськ); у 2018р. – 1,358тис.т (2,6% обласних та 12,6% викидів міста); у 2017р. – 1,751тис.т (3,1% обласних та 17,6% викидів міста); у 2016р. – 0,561тис.т (1,0% обласних та 6,1% викидів міста); у 2015р. – 1,013тис.т (1,8% обласних та 8,3%міста); у 2014 р. – 3,481тис.т (5,5% обласних та майже 27% міста).

ТОВ *«Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат»* має позитивний висновок комплексної державної експертизи ДП «Укрдержбудекспертиза» від

08.12.2010 №354/274-2010 та почав розробляти Біланівське родовище залізистих кварцитів з II кварталу 2018 року. У звітному році підприємством викинуто в атмосферу 50,044т забруднюючих речовин, які склали 0,01% викидів області та 0,5% викидів м.Горішні Плавні. У попередньому році викинуто 77,858т забруднюючих речовин в атмосферне повітря, що склало менше 1,0% викидів м.Горішні Плавні.

Кременчуцьке лінійно-виробниче управління магістральних газопроводів є власниками трубопроводів, аварії на яких можуть викликати значне забруднення навколишнього природного середовища, отруєння людей і тварин.

У 2019 році викиди від КС «Кременчук» зменшилися на 22% у порівнянні з попереднім роком і становили 0,477тис.т забруднюючих речовин (у 2018р. – 0,560тис.т, у 2017р. – 1,274тис.т, у 2016р. – 0,512тис.т, у 2015р. – 0,593тис.т, у 2014р. – 0,654тис.т).

У звітному році підприємством *ПАТ «Укртатнафта»* викинуто 11,751тис.т забруднюючих речовин, що 6,3% більше ніж у 2018 році (викиди підприємства складають 23,1% обласних викидів стаціонарними джерелами та 85,4% викидів м.Кременчук). У 2018р. – 11,015тис.т (21,1% усіх викидів в області); у 2017р. – викинуто 11,381тис.т (20,4% обласних викидів та 60,8% викидів м.Кременчук; у 2016р. викинуто 11,857тис.т (викиди підприємства складають 21,1% обласних викидів стаціонарними джерелами та 57,1% викидів м.Кременчук); у 2015р. – 11,239тис.т (20,2% обласних викидів стаціонарними джерелами та близько 70% викидів м.Кременчук); у 2014 – 15,48тис.т (24,6% обласних викидів стаціонарними джерелами та більше 80% викидів м.Кременчук).

В районі промислового майданчика, підприємством активно ведуться роботи (за допомогою 30 установок з середньодобовою потужністю 300л) по вилученню підземних вод, забруднених нафтопродуктами, фенолами та іншими речовинами.

ГПУ «Полтавагазвидобування» має на своєму балансі близько 500 свердловин, 1,2тис.км трубопроводів та інші об’єкти переробки природного газу та газоконденсату.

УСП «Тимофіївка» зазначеного управління у 2019 році викинуто – 1117,608т забруднюючих речовин, що на 405,053т (або на 27,0%) менше ніж у попередньому році. Викиди підприємства складають третину (33,4%) усіх викидів стаціонарними джерелами Гадяцького району, у якому воно розташоване. У 2018 році викинуто 1522,66т – 36,9% викидів району; у 2017 році 1050,127т (25,1% викидів району); у 2016р. викинуто – 951,774т (25,1% викидів району), у 2015р. – 874,571т (26,65% викидів району); у 2014 році викинуто 675,795т – близько 25% викидів району.

НГВУ «Полтаванафтогаз» експлуатує майже 300 свердловин і близько 1тис.км трубопроводів.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від об’єктів НГВУ, розташованих у с.Качаново у 2019 році становили 382,546т (мене ніж у попередньому на 10,395т, або майже на 3,0%); у 2018р. – 372,151т, у 2017р. – 350,660т, у 2016р. – 502,894т; у 2015р. – 431,837т.

Зазначені об'єкти здійснюють найбільше техногенне навантаження на довкілля Гадяцького району.

При крадіжці газоконденсату та сирої нафти, мають місце факти пошкодження трубопроводів зловмисниками, що призводить до забруднення довкілля.

ТОВ «Татнефть- АЗС- Україна» і *ТОВ «Торгова фірма «Кременчук-нафтопродукт»* експлуатують місткості для зберігання нафтопродуктів, нафтобази, більше 100 автозаправних станцій.

Діяльність *КП ПОР «Полтававодоканал»* пов'язана із зберіганням сильнодіючої отруйної речовини – хлору в місткостях. Під час промислових аварій можуть бути надзвичайно важкі наслідки, пов'язані з людськими і матеріальними втратами. На балансі підприємства знаходяться каналізаційні очисні споруди (КОС) зі скидом очищених стічних вод в поверхневі водойми. При відключеннях електроенергії (більше 6 годин) існує вірогідність загибелі біологічно-активного мулу, який використовується для очистки стічних вод. Скид неочищених стоків може призвести до ускладнень на розташованих нижче за течією водозаборах Дніпровського каскаду водосховищ.

9.3. Радіаційна безпека

У Полтавський області відсутні об'єкти атомної енергетики, урановидобувної та переробної промисловості.

Радіаційно-небезпечними об'єктами області є підприємства, що використовують джерела іонізуючого випромінювання та виробничі майданчики підприємств нафтогазовидобувної промисловості, на яких виявлено забруднення технологічного обладнання радіоактивними шламами природного походження.

Використання підприємствами джерел іонізуючого випромінювання наводиться за інформацією Східної державної інспекції з ядерної та радіаційної безпеки державної Інспекції ядерного регулювання України, м. Харків

Табл. 9.2. Використання джерел іонізуючого випромінювання (ДІВ).

№ з/п	*Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону,назва підприємства*	*Кількість радіаційно-небезпечних об'єктів (усього), од.*	*Джерела іонізуючого випромінювання (ДІВ), що використовуються*		
			кількість джерел іонізуючого випромінювання, од.	*загальна активність ДІВ, Бк*	*радіаційний фон на території підприємства, мкЗв/год*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Полтавська область		**11**	**357**	**$6{,}1*10^{14}$**	
1	м. Полтава	5	101	$6{,}07*10^{14}$	
2	м. Кременчук	1	46	$1{,}8*10^{10}$	
3	м. Горішні плавні (колишній Комсомольськ)	1	156	$2{,}1*10^{12}$	
4	В.Багачанський район	–	–	–	
5	Гадяцький район	–	–	–	
6	Глобинський район	–	–	–	
7	Гребінківський район	–	–	–	

1	2	3	4	5	6
8	Диканський район	–	–	–	
9	Зінківський район	–	–	–	
10	Карлівський район	–	–	–	
11	Кобеляцький район	–	–	–	
12	Козельщинський район	–	–	–	
13	Котелевський район	–	–	–	
14	Кременчуцький район	1	4	$3,9*10^{10}$	
15	Лохвицький район	2	1	$7,4*10^{10}$	
16	Лубенський район	–	–	–	
17	Машівський район	–	–	–	
18	Миргородський район	–	–	–	
19	Новосанжарський район	–	–	–	
20	Оржицький район	–	–	–	
21	Пирятинський район	–	–	–	
22	Полтавський район	1	49	$5,8*10^{11}$	
23	Решетилівськiй район	–	–	–	
24	Семенівський район	–	–	–	
25	Хорольський район	–	–	–	
26	Чорнухинський район	–	–	–	
27	Чутівський район	–	–	–	
28	Шишацький район	–	–	–	

9.3.1. Стан радіоактивного забруднення території

Територій, забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи, в області немає.

Полтавська філія ДУ «Держгрунтохорона» проводить моніторинг земель сільськогосподарського призначення на контрольних ділянках з метою виявлення їх забруднення, у тому числі і радіонуклідами. За результатами аналітичних досліджень у 2019р., як і у попередніх роках, вміст радіонуклідів цезію 137 в орному шарі ґрунту становить менше 1Кі/км^2.

Результати радіологічних досліджень у шести районах області зведені до наступної таблиці (за інформацією Полтавського обласного лабораторного центру МОЗ України):

Табл. 9.3. Забруднення території техногенними та техногенно-підсиленими джерелами природного походження

№з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кіль-кість населення, чол.	Радіаційний фон на території, мкЗв/год	Питома активність забруднюючих радіонуклідів, Бк/кг земель				
				цезій-137 (техно-генний)	стронцій-90 (техно-генний)	радій (природ-ний)	торій (природ-ний)	калій (природ-ний)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Полтавська область	1393708						
1	Полтавський район	68174	12,75**	395,128x10-2	31,384 x10-2			
	Полтавський район			91,680 x10-2	39,450 x10-2			
	Полтавський район			119,163 x10-2	29,474 x10-2			
2	Кременчуцький р-н	38814	11,2**	176,974 x10-2	37,788 x10-2			
	Кременчуцький р-н			138,159 x10-2	44,767 x10-2			
	Кременчуцький р-н			184,194 x10-2	15,155 x10-2			

1	2	3	4	5	6	7	8	9
3	Лубенський район	30260	11,4**	16,812 x10-2	6,525 x10-2			
	Лубенський район			109,885 x10-2	53,257 x10-2			
	Лубенський район			58,686 x10-2	71,771 x10-2			
4	Пирятинський район	30195		551,868 x10-2	26,745 x10-2			
	Пирятинський район			320,091 x10-2	53,259 x10-2			
	Пирятинський район			7,228 x10-2	36,500 x10-2			
5	Лохвицький район	40617		64,779 x10-2	84,607 x10-2			
	Лохвицький район			499,854 x10-2	23,149 x10-2			
	Лохвицький район			35,955 x10-2	35,767 x10-2			
6	Карлівський район	32539	13,4**	725,710 x10-2	63,861 x10-2			

Примітка:
таблиця складена за інформацією, яка надана Державною установою «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України»;
* – середня чисельність наявного населення Полтавської області (за даними Головного управління статистики у Полтавській області);
** − відповідно у м.Полтава, м.Кременчук, м.Лубни та м.Карлівка

9.3.2. Поводження з радіоактивними відходами

Джерела іонізуючого випромінювання (ДІВ), які не потрібні або не придатні для подальшого використання, та інші радіоактивні відходи (РАВ), які утворюються або виявляються на підприємствах області, в установленому законодавчими та нормативними документами з радіаційної безпеки передаються на захоронення до Харківської міжобласної філії Державного спеціалізованого підприємства «Об'єднання «Радон» Державного агентства України з управління зоною відчуження.

Табл. 9.4. Зведені дані про прийом РАВ у ДСП «Харківський ДМСК» від підприємств Полтавської області за період з 01.01.2019 по 31.12.2019 року

Виробник РАВ	*Населений пункт*	*Вид РАВ*	*Характеристика РАВ*	*Нуклід*	*Од. виміру*	*Кількість*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
ВАТ «Полтавський ГЗК»	м. Горішні Плавні	ДІВ	II	Cs-137	шт.	4
ВАТ «Полтавський ГЗК»	м. Горішні Плавні	ДІВ	б/т	Am-241	шт	6
ВАТ «Полтавський ГЗК»	м. Горішні Плавні	ДІВ	II	Cs-137	шт	10
ВАТ «Полтавський ГЗК»	м. Горішні Плавні	ДІВ	ИГИ-Ц-4	Cs-137	шт.	4
ВАТ «Полтавський ГЗК»	м. Горішні Плавні	ДІВ	ГСS7.021.4	Cs-137	шт.	2
ВАТ «Полтавський ГЗК»	м. Горішні Плавні	ТРВ	БГИ-75У	U-238	шт.	2
ПАТ «Укргазвидобування» Філія з переробки газу та газового конденсату	с. Базилівщина, Машівський район,	ТРВ	Шлам сухий	Ra-226	кг	5 600
ПП «Полтавське підприємство геофізичних робіт»	м.Полтава	ТРВ	Нейтронні трубки зацементовані	Н-3	шт.(вагою 170 кг)	2
НГВУ «Полтаванафтогаз»	м.Полтава	ТРВ	Стверджений шлам	Ra-226	кг	8 402

Джерела іонізуючого випромінювання (ДІВ), які передані до Харківської міжобласної філії державного спеціалізованого підприємства «об’єднання «Радон» на тимчасове зберігання від вищенаведених підприємств, переведені в категорію радіоактивних відходів і подальшому використанню не підлягають.

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

10.1. Структура та обсяги промислового виробництва*

За підсумками 2019 року, індекс промислового виробництва в Україні залишився на рівні попереднього року (99,5% обсягів 2018 року).

Зазначений показник для Полтавській області також залишається на рівні попереднього року – 98,8% у порівнянні з 2018 роком. При цьому індекс у *добувної промисловості і розробленні кар'єрів* становив 102,4% у *переробній промисловост*і за 2019 рік спостерігалося незначне падіння до 93,9 відсотка.

Переробна промисловість:

При цьому за основними видами промислової продукції: у 2,1 рази збільшилося виробництво меблів для їдалень та віталень дерев'яних (крім дзеркал, призначених для встановлення на підлозі, сидінь), в 1,9 – обладнання промислового для перероблення м'яса або птиці, в 1,7 − меблів для офісів дерев'яних, а також майже на 28% зросло виробництво зерна зернових культур плющених, перероблених в пластівці, лущених, обрушених, різаних або подрібнених (крім рису) до 6598т та на 17,4% − розчинів бетонних, готових для використання (а саме – до 295,4тис.т).

Добувна промисловість.

За основними видами виробництва промислової продукції у 2019р. видобуто 8742,0млн.м^3 газу природного скрапленого або у газоподібному стані (99,98% обсягів 2018р.), 447,2тис.т газового конденсату природного, одержаного з родовищ газу природного (112,8% обсягів 2018р.), 178,5тис.т нафти сирої (115,2% обсягів 2018р.) та 8249,5тис.т – каменю дробленого (щебінь), який використовується як наповнювач бетону, для дорожнього покриття та подібних цілей (крім гальки, гравію та кремнію) (106,5% обсягів 2018р.).

Підприємствами області за 2019р. реалізовано промислової продукції на 193,161млрд.грн., що менше ніж у 2018р. на 8,2%; з неї продукції добувної промисловості – на 82,783млрд.грн (зменшення на 2,653млрд.грн, або на 3,1% об'ємів 2018 року), переробної – на 94,654млрд.грн (також зменшення на 17,242млрд.грн., або на 15,4% проти попереднього року).

Усього на добувну промисловість у звітному році приходилося – 42,9% реалізованої промислової продукції, на переробну – 49,0%, на постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 7,6%, на водопостачання, каналізацію, поводження з відходами – 0,5%. Із загальних обсягів реалізованої продукції у переробній промисловості 21,1% припадало на виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; 14,5% − на виробництво продуктів нафтоперероблення; 7,5% – продукції машинобудування, 5,4% − виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів та інш.

Примітка.

* – Розділ підготовлений за матеріалами Головного управління статистики в Полтавській області (http://pl.ukrstat.gov.ua/).

10.2. Вплив на довкілля

10.2.1. Гірничодобувна промисловість

На території Полтавської області розташоване одне з найбільших підприємств гірничодобувної промисловості України – *ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»*.

Підприємство здійснює повний технологічний цикл від добування залізної руди до виробництва залізорудних котунів – сировини для металургійних заводів.

Сировинна база комбінату – це Лавриківське та Горішнє-Плавнинське родовища Кременчуцької магнітної аномалії. На сьогодні розробляється два родовища одним кар'єром.

Переробка руди, виробництво концентрату, щебеню і котунів здійснюється комплексом, до якого входить дробильна і збагачувальна фабрики та цех виробництва окатишів.

У 2010 *ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат»* почало розробляти Єристівське родовище залізистих кварцитів, на якому виконуються вскривні роботи.

ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат» розпочало розробляти Біланівське родовище залізистих кварцитів з ІІ кварталу 2018 року

Табл. 10.1. Підприємства гірничодобувної галузі Полтавської області, які здійснюють найбільше техногенне навантаження на атмосферне повітря

Підприємства	*Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря*							
	2016 рік		*2017 рік*		*2018 рік*		*2019 рік*	
	тис. т/рік	*% до загальних викидів по Полтавській області*	*тис. т/рік*	*% до загальних викидів по Полтавській області*	*тис. т/рік*	*% до загальних викидів по Полтавській області*	*тис. т/рік*	*% до загальних викидів по Полтавській області*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»	8,47	15,1	7,95	14,3	9,203	17,7	9,467	18,6
ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат»	0,562	1,0	1,751	3,1	1,358	2,6	1,944	3,8
ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат»*					0,078	0,15	0,050	0,01

Примітка

* - Підприємство почало розробляти Біланівське родовище залізистих кварцитів з ІІ кварталу 2018 року.

ПрАТ «Полтавській гірничо-збагачувальний комбінат» здійснює 18,6% викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення до загальних по області та 80,7% по м.Горішні Плавні (м.Комсомольськ); ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат» – 3,8% обласних викидів та 16,6% по м.Горішні Плавні (м.Комсомольськ); ТОВ

«Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат» − 0,01% викидів області та 0,5% викидів м.Горішні Плавні.

Значну частину викидів ПрАТ «Полтавський ГЗК» становлять оксид вуглецю – 15,5%, діоксид та інші сполуки сірки – 20,0%, речовини у вигляді суспендованих твердих частинок (пил) – 27,6% та сполуки азоту – 36,8% усіх викидів підприємства. Значна частина викидів ТОВ «Єристівський ГЗК» – це речовини у вигляді суспендованих твердих частинок (пил) – 96,6% усіх викидів підприємства. Зазначене підприємство поступово збільшує обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: з 1,39тис.т у 2010 році до 3,481тис.т у 2014 (зростання на 60%); у 2015р. − 1,013тис.т, у 2016р. − 0,561тис.т, у 2017 – 1,751тис.т, у 2018р. – 1,358тис.т, у 2019р. – 1,944тис.т. ТОВ «Біланівський ГЗК» у звітному році викинуто 0,050тис.т забруднюючих речовин (у 2018р. − 0,078тис.т), 100% яких склали речовини у вигляді суспендованих твердих частинок.

На Полтавському гірничо-збагачувальному комбінаті накопичено 2,401млрд.т нетоксичних відходів розроблення кар'єру залізної руди та шламів і хвостів збагачення залізних руд. У 2019 році для будівництва і обвалування огороджувальних дамб шламосховища, формування будівельних майданчиків, будівництва доріг використано 1,375млн.м^3 розкривних скельних порід та 9,195млн.т шламів збагачення залізної руди (у 2018р. – 1,560млн.м^3 та 13,231млн.т; у 2017 році – 1,335млн.м^3 та 10,936млн.т; у 2016р – 1,576млн.м^3 та 12,466млн.т відповідно).

За даними обласного звіту про використання води по формі №2-ТП (водгосп) у 2019 звітному році обсяги стічних вод Полтавським ГЗК зменшено до 0,011млн.м^3 (у 2018р. – 0,817млн.м^3, у 2017р. – 1,038млн.м^3, у 2016р. – 1,067млн.м^3) нормативно-очищених стічних вод. Кількість забруднюючих речовин (сухий залишок), що скидається разом зі стічними водами становила 3,0т (у 2018р. – 3,465тис.т, у 2017р. – 4,317тис.т, у 2016р – 3,272тис. тон). Підприємство здійснювало скид у річку Дніпро та у р.Сухий Кобелячок.

Скинуті води ТОВ «Єристівський ГЗК» (у Кам'янське водосховище) та ТОВ «Біланівський ГЗК» (у р.Рудька) мають категорію *нормативно чистих.*

10.2.2. Металургійна промисловість

За даними Головного управління статистики у Полтавській області індекс промислової продукції у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів у 2019 році впав на 24,1% обсягів попереднього року, у 2018 році він становив 153,3% обсягів 2017 року; у 2017р. – зростання на 14,6%; у 2016р. – зростання на 19,4%; у 2015р. – спад на 6,3%; у 2014 – спад на 20,3%; у 2013р. – спад на 4,0%; у 2012 році – спад на 10%; у 2011 році у порівнянні з 2010р. відмічений приріст – на 16%, у 2010 проти 2009 – зростання на 41,1%.

За попередніми даними обсяги реалізованої промислової продукції у зазначеній галузі зменшилися на 9,7% до 1644,509млн. гривен.

Рис.10.1. Індекс промислової продукції металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів, у % до попереднього року

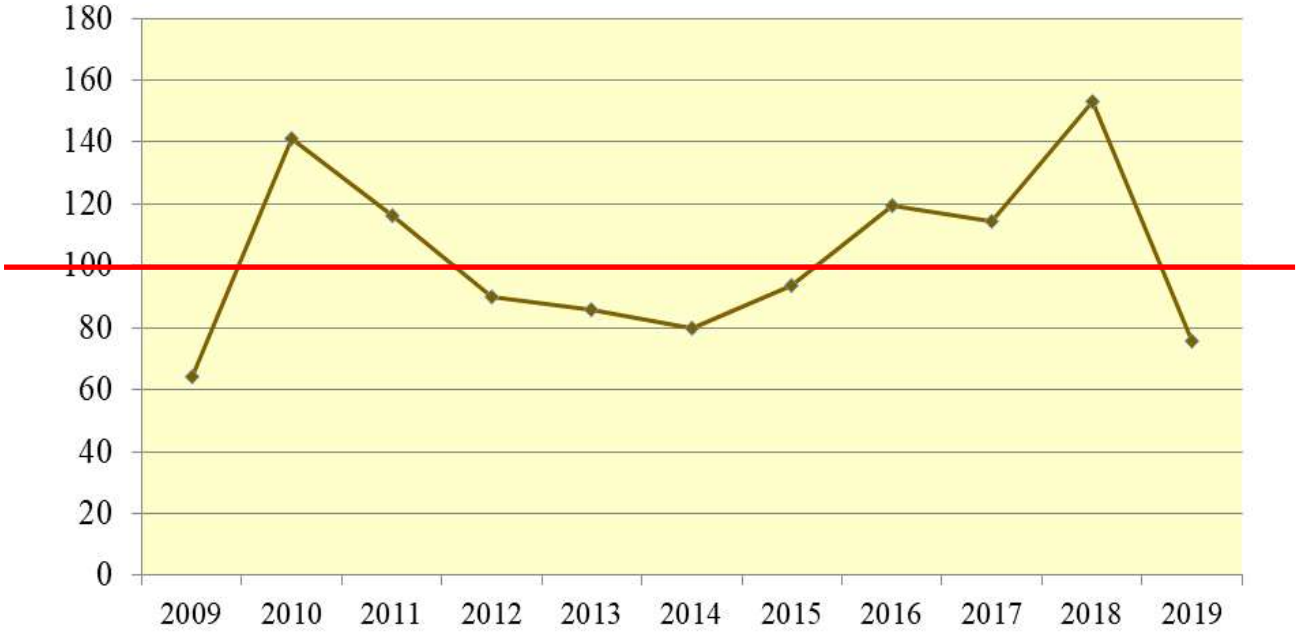

Провідним підприємством металургійної галузі виробництва на території Полтавської області є *ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод».* Зазначене підприємство є провідним у сучасному ливарному виробництві України з виготовлення сталевого литва для вантажних вагонів і великовантажних автомобілів. Завод також виробляє широкий асортимент сталевого й чавунного лиття різних конфігурацій за кресленнями замовників.

У 2019 році від підприємства надійшло 0,283тис.т викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (зменшення проти 2018 року на 33,4%), приблизно 2,1% від загальних викидів по м.Кременчук; у 2018 р. – 0,425тис.т (збільшення на 19,5%), у 2017 році кількість викидів становила – 0,342тис.т (збільшення проти 2016року більше ніж у 10 разів).

За 2019 рік на підприємстві утворилося 59,686тис.т відходів I-IV класів небезпеки (менше ніж у попередньому році на 35,3%), за 2018р. – 92,223, за 2017 р. – 60,988тис.т; за 2016р. – 4,357тис.т; за 2015 рік – 1,247тис.т; за 2014 рік – 50,332тис.т. Місце складування відходів сталеливарного виробництва підприємства (шлак сталевуглецевий, суміші формувальні відпрацьовані, брухт цегли шамотної футеровки, шлам газоочисних споруд, пил і тверді частинки дробометних камер, відходи перевозок залізничним транспортом) знаходиться в урочище «Широке» Кременчуцького району.

Обсяги неочищених дощових вод, які відводяться з території ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод» у звітному році становили 0,085млн.м^3, що менше ніж у попередньому році на 19,1% (у 2018р. – 0,105млн.м^3, у 2017р. – 0,107млн.м^3; у 2016р. – 0,052млн.м^3). За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області – зі зливовими водами у поверхневі водні об’єкти у 2019 році з території підприємства потрапило 0,028тис.т забруднюючих речовин (сухий залишок) – що менше на 28,2% від обсягів 2018р. (у 2014р. – 0,023тис. т; у 2015р. – 0,002тис.т; у 2016р. – 0,038тис.т; у 2017р. – 0,033тис.т, у 2018р. – 0,039тис.т).

10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість

ПАТ «Укртатнафта» – одне з провідних підприємств нафтопереробної промисловості України.

Підприємство випускає широкий асортимент товарної продукції високої якості у тому числі: екологічно чисті неетильовані бензини марок А-76, А-92, А-95, зимове і літнє дизельне пальне, різни види мастил, бензол, толуол, сольвент та інші розчинники, парафін, бітум, мазут, сірка та інші нафтопродукти.

ПАТ «Укрнафта» має прийнятний на сьогоднішній день рівень екологічної ефективності виробництва, але залишається підприємством, яке здійснює основне техногенне навантаження на довкілля області.

Підприємством активно ведуться роботи по вилученню нафтопродуктів з підземних горизонтах виробничого майданчика. З 1994 року експлуатуються установка з середньодобовою потужністю 300л (на сьогодні в роботі задіяні більше 30 установок). У 2019 році вилучено 49,06т нафтопродуктів, з початку експлуатації установки – 5960,89т.

В останні роки скидання зворотних вод в ставок-випарник значно скорочено.

Викиди ПАТ «Укртатнафта» становлять 23,1% загальних викидів від стаціонарних джерел забруднення Полтавській області та 85,4% викидів м.Кременчука. У 2019 році від підприємства потрапило в атмосферне повітря 11,751тис.т забруднюючих речовин, що на 6,3% більше ніж у 2018 році (11,015тис.т).

Табл. 10.2. Підприємства нафтопереробної галузі Полтавської області, які здійснюють найбільше техногенне навантаження на атмосферне повітря

Підприємства	*Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря*							
	2016 рік		*2017 рік*		*2018 рік*		*2019 рік*	
	тис. т/рік	*% до загальних викидів по Полтавській області*	*тис. т/рік*	*% до загальних викидів по Полтавській області*	*тис. т/рік*	*% до загальних викидів по Полтавській області*	*тис. т/рік*	*% до загальних викидів по Полтавській області*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
ПАТ «Укртатнафта»	11,858	21,1	11,382	20,4	11,015	21,1	11,751	23,1

У 2010 році підприємство витратило 310тис.грн. на блок очистці вуглеводного газу від сірководню для зниження викидів діоксиду сірки на 915,8тонн в рік та 6,518млн.грн. на комбіноване устаткування з блоками изомерізації та гидроочистки бензинових фракцій для підвищення якості пального, що дало можливість знизити викиди діоксиду сірки від пересувних джерел в цілому в Україні.

Для зниження негативного впливу на довкілля у 2019 році (як і у попередніх 2017 та 2018 роках) підприємством здійснювалося використання технологічного газу після блоку сіркоочистки та установки коротко-циклової адсорбції; застосовувалися автоматичні системи регулювання повітря.

10.2.4. Харчова промисловість

У 2019 році показник виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів продовжує демонструвати зниження до 89,2% обсягів попереднього року.

У 2018 році цей показник дорівнював 95,3%, у 2017 році спостерігалося падіння індексу галузі до 87,2%; у 2016 зазначений індекс складав – 100,3%; у 2015 році спостерігалося незначне зниження до 96,7%; у 2014 році демонстрував зростання до 109,8%; у 2013 році індекс виробництва у зазначеної галузі становив – 94,5%.

Рис.10.2. Індекс промислової продукції виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, у % до попереднього року

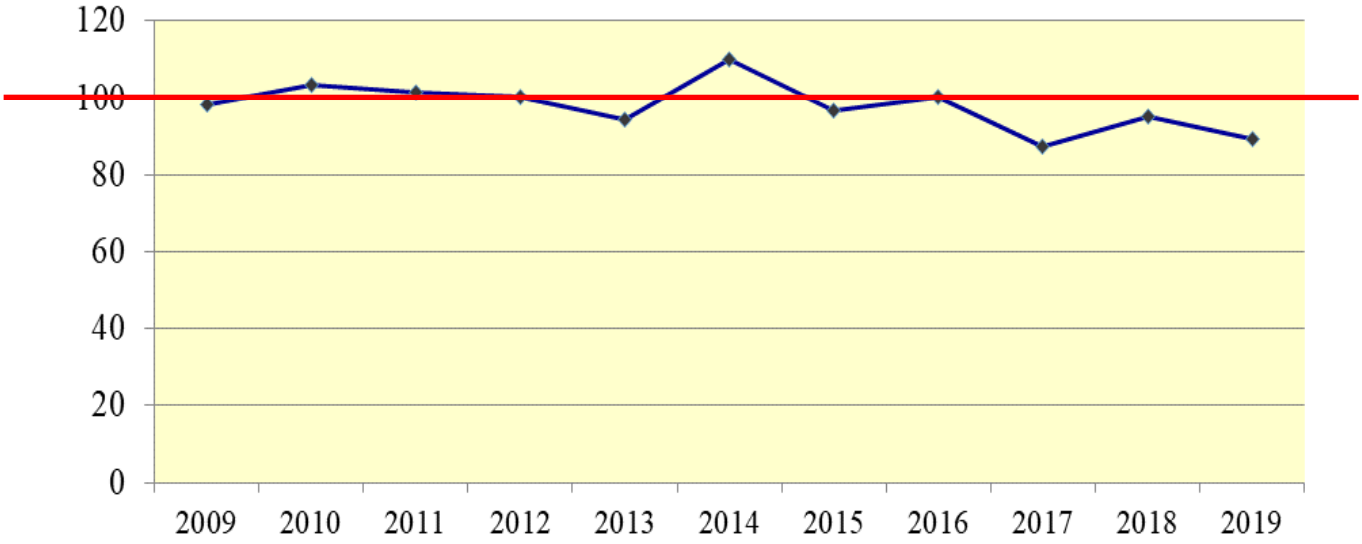

За даними Головного управління статистики у Полтавській області за рік вироблено:

Табл. 10.3. Виробництво основних видів харчової продукції у 2019 році

Основні види харчової продукції	*Одиниця виміру*	*Вироблено за 2019р.*	*2019р. у % до 2018р.*
1	*2*	*3*	*4*
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, в тому числі:			**89,2**
Яловичина і телятина, свіжі чи охолоджені – туші, напівтуші, четвертини необвалені	т	2811,0	68,5
Свинина свіжа чи охолоджена – туші, напівтуші (уключаючи оброблені сіллю чи консервантами для тимчасового зберігання)	т	26961,0	82,0
Вироби ковбасні та подібні продукти з м'яса, субпродуктів чи крові тварин та подібні вироби і харчові продукти на їхній основі (крім виробів ковбасних з печінки та страв готових)	т	32325,0	91,4
Олія соняшникова та її фракції, нерафіновані (крім хімічно модифікованих)	т	294778,0	107,2
Молоко та вершки незгущені й без додавання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю більше 1%, але не більше 6%, у первинних пакуваннях об'ємом нетто не більше 2 л	т	36327,0	96,2

Масло вершкове жирністю не більше 85%	т	7604,0	81,9
Сир свіжий неферментований (недозрілий і невитриманий; уключаючи сир із молочної сироватки та кисломолочний сир)	т	13100,0	105,7
Сир тертий, порошковий, голубий та інший неплавлений (крім свіжого сиру, сиру із молочної сироватки та кисломолочного сиру)	т	3842,0	86,8
Сир плавлений (крім тертого або порошкового)	т	12058,0	113,4
Молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти	т	30485,0	109,6
Йогурт рідкий та сквашене молоко ароматизовані (молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти, ароматизовані або з додаванням фруктів, горіхів або какао)	т	3043,0	118,8
Борошно пшеничне чи пшенично-житнє	т	26415,0	89,5
Крупи (отримані в результаті помелу зерен, не менш як 95 мас.% яких проходять крізь сито з металевої сітки, розмір вічка якої становить 1,25 мм) та борошно грубого помелу з м'якої пшениці та полби	т	3665,0	105,5
Зерна зернових культур плющені, перероблені в пластівці, лущені, обрушені, різані або подрібнені (крім рису)	т	6598,0	127,6
Хліб та вироби хлібобулочні, нетривалого зберігання	т	24956,0	87,9
Пряники та вироби подібні	т	2849,0	100,6
Печиво солодке, вафлі та вафельні облатки, частково чи повністю покриті шоколадом або іншими сумішами, що містять какао	т	4461,0	80,0
Печиво солодке (уключаючи сендвіч-печиво; крім частково чи повністю покритого шоколадом або іншими сумішами, що містять какао)	т	14377,0	82,6
Цукор білий кристалічний буряковий	т	181985,0	81,8
Цукерки шоколадні (крім цукерок із вмістом алкоголю, шоколаду в брикетах, пластинах чи плитках)	т	11084,0	99,7
Вироби кондитерські з цукру чи його замінників, з вмістом какао (уключаючи шоколадну нугу; крім білого шоколаду)	т	6494,0	100,9
Карамелі, тофі (ірис) та солодощі аналогічні	т	к	к
Дитяче харчування, розфасоване для роздрібної торгівлі (крім сумішей гомогенізованих харчових продуктів)	т	к	к
Продукти молоковмісні, н.в.і.у.	т	16568,0	69,9
Корми готові (крім премікслів) для годівлі сільськогосподарських тварин	т		
для свиней		115376,0	94,2
для великої рогатої худоби		102181,0	93,0
для свійської птиці		209170,0	105,6
Пиво солодове (крім пива безалкогольного і пива з вмістом алкоголю не більше 0,5%)	тис.дал	к	к
Води натуральні мінеральні негазовані	тис.дал	к	к
Води натуральні мінеральні газовані	тис.дал	16503,4	101,0

Примітка

к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації

Підприємства вищезазначеної галузі суттєво впливають на стан атмосферного повітря області. Значна кількість викидів, у яких переважають оксид вуглецю і сполуки азоту, потрапляє в атмосферу від процесів згорання у печах для

виробництва хлібобулочних виробів хлібозаводів та хлібокомбінатів. На підприємствах виробництва м'ясо-молочної продукції існують ризики забруднення атмосферного повітря аміаком (компресори для холодильних установок) при виникненні надзвичайних ситуацій.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області найбільші скиди у поверхневі водні об'єкти здійснюють підприємства харчової галузі:

- ПАТ «Хорольський завод дитячих продуктів харчування»: у 2019р. – 0,278млн.м^3 (більше ніж у 2018р. на 13,3%) у 2018р. – 0,241млн.м^3 (менше ніж у попередньому на 25,2%); у 2017р. – 0,322млн.м^3 (менше ніж у 2016р. на 7%);.
- ТОВ «Гадячсир»: у 2019р. – 0,222млн.м^3, менше за попередній рік на 28,2%, у 2018р. – 0,309млн.м^3, що менше ніж у попередньому на 1,6%; у 2017р. – 0,314млн.м^3, менше ніж у 2016р на 35,9%.

У Перелік Водокористувачів − забруднювачів за 2019 рік, потрапило одне підприємство харчової промисловості, а саме ТОВ «Оржицький молокозавод» (з обсягом скиду – 0,024млн.м^3) через перевищення нормативів гранично-допустимих скидів (ГДС) по завислих речовинах у 1,1 разів. У 2018 році зазначене підприємство також здійснювало негативний вплив на р.Оржиця з об'ємом скидів у 0,029млн.м^3 та перевищенням нормативів ГДС по хлоридах у 1,2 рази та фосфатах – у 1,8 разів.

10.3. Заходи з екологізації промислового виробництва

Екологізація промислових підприємств передбачає екологізацію як виробничої системи, так і системи управління нею, а саме екологізацію всіх видів продукції, що виробляються на підприємстві:

- розроблення таких видів, що найменше впливають на навколишнє середовище під час виготовлення, споживання та утилізації;
- перебудову технічної бази у напрямку еколого-орієнтованого виробництва, яке забезпечить економію і раціональне використання природних ресурсів та зменшить забруднення навколишнього середовища;
- утилізацію та перероблення відходів виробництва та споживання продукції.

Провідними підприємствами Полтавської області щорічно розробляються заходи, виконання яких направлене на поліпшення екологічної обстановки навколо. Заходи містять розділи щодо захисту водного і повітряного басейнів, раціональному використанню природних ресурсів, діяльності з відходами і озеленення територій промислових площадок.

Заходи щодо зниження негативного впливу на довкілля області, які впроваджуються підприємствами, що здійснюють найбільше техногенне навантаження:

У 2019 році *ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»* на виконання природоохоронних заходів витрачено 476588,36тис.грн при запланованих 215790,96тис.грн (у 2018р. − 259479,12тис.грн, у 2017р. − 189339,18тис.грн; у 2016р. – 67602,57тис.грн.; у 2015 році – 70154,77тис.грн.; у 2014 році – 77951,61тис.грн). Для скорочення викидів пилу в атмосферне повітря підприємство щорічно фінансує закріплення курних пляжів шламосхвища хімічним, біологічним методами та закріплення посівами жита. У 2019 році на зазначені заходи витрачено 6086,00тис.грн. при запланованих 4500,00тис.грн. (у 2018р. − 4382,00тис.грн., у 2017р. – 2768,00тис.грн; у 2016р. – 2912,00; у 2015 році – 2729,00тис.грн.; у 2014 році – 2028,00тис,грн).

На ТОВ «*Кременчуцька ТЕЦ»* постійно здійснюються перевірки технічного стану пилогазоочисних установок та їх ефективність роботи. Забезпечується лабораторний контроль за викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами та за станом атмосферного повітря у санітарно-захисної зоні підприємства. Також контролюються стан зворотних і підземних вод в районі розташування шламонакопичувачів та шламовідстійників. Крім того підприємством виконується рекультивація відпрацьованого кар'єру будівельних матеріалів з використанням відпресованого шламу хімводоочищення та недопалом вапна.

Публічне акціонерне товариство «Укртатнафта» щомісячно перераховує кошти для забезпечення питною водою населених пунктів, що розташовані в зоні впливу ставка-випарника. У 2012 – 2015 роках ця сума складала 1332,00тис.грн щорічно, у 2016р. – 750,481тис.грн., у 2017р. – 648,000тис.грн., у 2018р. – 782,011тис.грн., у 2019 році було перераховано – 740,000тис. гривень.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства

Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації інформує про наступне.

Сільське господарство − одна з ключових галузей економіки області, яка забезпечує приріст обсягів виробництва. Агропромисловий комплекс Полтавщини продовжує утримувати лідерство серед регіонів України.

Лани Полтавщини
(соняшник)

Одним із основних видів сільськогосподарської експортної продукції області залишаються зернові культури. Протягом останніх років в регіоні створено потужну елеваторну базу, що дає змогу раціонально розпоряджатися врожаєм. На Полтавщині зерносховищ достатньо для одночасного зберігання понад 5,0млн.т зерна.

Полтавщина є лідером по валовому збору зерна в Україні. В 2019 році аграріями зібрано валовий збір зернових культур − 6,1млн.т (1 місце в Україні), в тому числі кукурудзи на зерно отримано 4,6млн.т, це найвищий показник в країні. Питома вага у виробництві зерна в державі складає 8,1 відсотка.

В останні роки значна увага приділяється виробництву сої, 8,3% цієї культури виробляється на Полтавщині, займає 3 місце серед регіонів України по валовому збору (306,4тис.т).

Регіон посідає провідне місце у виробництві цукросировини. Не виняток і 2019 рік. Викопано 1,1млн.т цукросировини (4 місце в державі). Питома вага в валовому зборі цієї культури по Україні − майже 11%.

Декілька років поспіль область має стабільні врожаї овочевих та плодових культур, задовольняючі внутрішні потреби власною продукцією. Обсяги вирощування картоплі та овочів у 2019 році склали: більше 500,00тис.т овочевих культур та до 1,0млн.т картоплі.

За інформацією Головного управління статистики у Полтавській області у 2019р. індекс обсягу виробництва продукції рослинництва становив 95,7%, у т.ч. у

сільськогосподарських підприємствах − 93,9%, у господарствах населення − 99,6 відсотка.

Суттєвий приріст відмічений у виробництві соняшнику (у початково оприбуткованій масі) на 3,7% проти 2018 року та культур овочевих на 4%, показники виробництва інших сільськогосподарських культур залишилися на рівні попередніх років.

Лідируючі позиції Полтавщина займає в Україні з виробництва продукції тваринництва

За даними Департаменту агропромислового розвитку облдержадміністрації область має одне із найбільших серед регіонів країни поголів'я тварин: 210,9тис. голів великої рогатої худоби ВРХ (3 місце), в тому числі 115,3тис.гол. корів (3 місце), 273,5тис.гол. свиней.

За кількістю поголів'я ВРХ і корів в сільськогосподарських підприємствах область посідає перше місце в Україні, по поголів'ю свиней − сьоме.

Також серед регіонів України по виробництву молока в сільськогосподарських підприємствах (понад 15% валового надою в державі) область займає перше місце. Надій від однієї корови за минулий рік склав 6398кг (Україна – 6150кг, на 248 кг більше).

За інформацією Головного управління статистики у Полтавській області у 2019р. індекс обсягу виробництва продукції тваринництва становив 99,8%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах до 99,8%, у господарствах населення до 99,9 відсотка.

Станом на 01.01.2020 року в усіх категоріях господарств вироблено 101,6тис.т м'яса (більше ніж у 2018 році майже на 3,0%); 758,7тис.т молока (99,6% від обсягів 2018 року); 829,2млн. шт. яєць (більше ніж у 2018 році на 2,4%);

11.2. Вплив на довкілля

11.2.1. Внесення мінеральних та органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Мінеральні добрива, – вироби хімічної промисловості, що містять поживні елементи, які потрібні для сільського господарства. Застосування мінеральних добрив сприяє збільшенню врожайності сільськогосподарських культур, покращенню якості продукції та підвищенню стійкості рослин у несприятливих кліматичних умовах. Найчастіше у ґрунті немає відповідної кількості азоту, фосфору й калію. Тому азотні, фосфорні і калійні мінеральні добрива широко застосовуються у сільському господарстві.

Органічні добрива також містять азот, фосфор, калій, кальцій та інші елементи живлення рослин, а також органічні речовини, які позитивно впливають на властивості ґрунту.

Органічні добрива складаються з речовин тваринного і рослинного походження, які, розкладаючись, утворюють мінеральні речовини, при цьому в приземний шар виділяється діоксид вуглецю, необхідний для фотосинтезу рослин. Крім того, органічні добрива благотворно впливають на водне і повітряне

живлення рослин, сприяють розвитку ґрунтових бактерій та мікроорганізмів, які живуть в симбіозі з корінням овочевих культур і допомагають їм отримати доступні поживні елементи. До органічних добрив відносять гній, торф, компост, пташиний послід та інші матеріали.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2019 році під посіви сільськогосподарських культур сільськогосподарськими підприємствами внесено 101кг мінеральних добрив (у поживних речовинах) (зменшення проти 2018 на 3,8%) і 0,951т органічних добрив (зменшення на 12,8% від обсягів 2018 року) на 1га посівної площі. Площа, яка оброблена мінеральними добривами у звітному році склала 89,1% уточненої посівної площі, яка оброблена органічними добривами – 7,9% уточненої посівної площі.

Табл. 11.1. Внесення мінеральних та органічних добрив у грунт сільськогосподарськими підприємствами

Полтавська область	*2000*	*2005*	*2008*	*2010**	*2013**	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Загальна посівна площа, тис. га	1242,9	1164,3	1285,4	1569,848	1483,587	1300,3	130,1
Мінеральні добрива:							
Всього внесено в поживних речовинах, тис. ц	74	350,9	958,8	990,342	1140,671	1209,2	1200,00
У тому числі: азотних, тис. ц	–	216,004	638,2	690,009	762,021	654,4	741,5
фосфорних, тис. ц	–	75,464	177	165,661	195,908	290,2	16,9
калійних, тис. ц	–	59,461	143,5	134,672	182,725	264,6	15,9
азотно-фосфорно-калійних, тис. ц	–	–	–	–	–	1209,2	774,3
Удобрена площа під урожай, тис. га	143	502,5	959,2019	1269,543	1269,91	1027,7	1062,0
% удобреної площі	12	43,1	72,4	80,87	85,597	79,0	81,6
Внесено на 1 га *удобреної площі*, кг	51,75	69,83	99,96	78,01	89,823	118,0	113,0
У тому числі: азотних, кг	–	42,99	66,53	54,35	60,0059	64,0	69,8
фосфорних, кг	–	15,02	35,22	13,05	15,4269	28,0	1,6
калійних, кг	–	11,83	28,56	10,61	14,3888	26,0	1,5
азотно-фосфорно-калійних, кг	–	–	–	–	–	118,0	72,9
Внесено на 1 га *посівної площі,* кг	5,95	30,14	74,59	63,08	76,89	105,0	101,0
У тому числі: азотних, кг	–	18,55	49,65	43,95	51,36	57,0	58,0
фосфорних, кг	–	6,48	13,77	10,55	13,21	25,0	1,3
калійних, кг	–	5,11	11,16	8,58	12,32	23,0	1,2
азотно-фосфорно-калійних, кг	–	–	–	–	–	105,0	60,5
Органічні добрива:							
Всього внесено в поживних речовинах, тис. т	2319,6	1518,7	1495,649	2115,412	2131,96	1255,5	11330,0
Удобрена площа, тис. га	71,9	69,403	89,2421	92,4	99,678	103,0	94,5
% удобреної площі	6	5,9	6,7	5,89	6,72	7,9	7,3
Внесено на 1 га *удобреної* площі, т	32,3	21,9	15,59	22,89	21,389	12,2	12,0
Внесено на 1 га *посівної* площі, т	1,9	1,3	1,2	1,35	1,437	1,1	1,0

Примітка.
*– посівна площа та внесені добрива під сільськогосподарські (під урожай звітного року) та озимі (під урожай наступного за звітним року) культури (за даними Департаменту агропромислового розвитку облдержадміністрації)

Найбільші обсяги мінеральних добрив внесено на площі під пшеницю, кукурудзу на зерно, а також ріпак та буряк цукровий; значно менше під культури овочеві відкритого грунту та картоплю.

Рис.11.1. Внесено мінеральних добрів на 1га посівної площі, кг

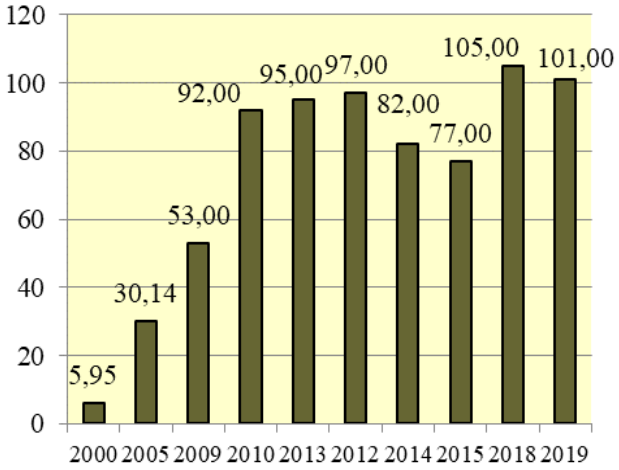

Рис.11.2. Внесено органічних добрив на 1га посівної площі, т

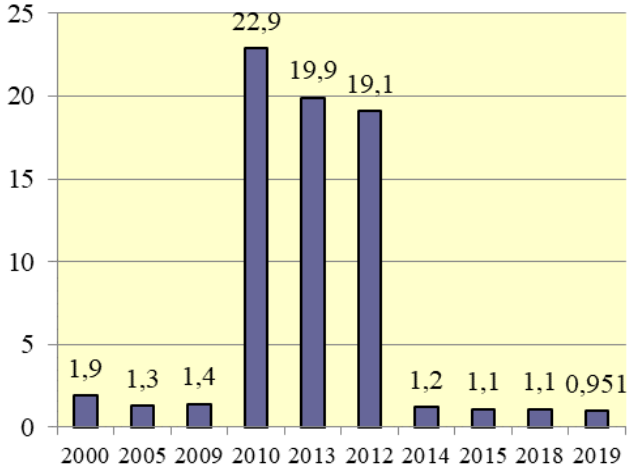

Загальна тенденція з 2010 по 2013 роки простежувалася до збільшення використання органічних добрив, в одно час обсяги використання мінеральних залишалися майже незмінними. Слід відмітити, що у 2014 році об'єм внесення органічних добрів на 1га посівної площі суттєво скоротився, скорочення внесення мінеральних, у порівнянні з попередніми роками – незначне. У 2015 − 2019 роках кількість внесення мінеральних та органічних добрив залишається на одному рівні.

11.2.2. Використання пестицидів

Застосування хімпрепаратів при вирощуванні сільськогосподарських культур здійснюється в помірних кількостях, але з помітною тенденцією до збільшення, використовуються вони повністю. Середнє навантаження на 1га орних земель у 2019 році залишилося на рівні попередніх років (2010-2013рр. – близько 2кг; 2014р. – 2,2кг; 2015р.– 2,0кг; 2016 та 2018р.р. – 2,1кг) і складає 1,86 кілограми (за даними Головного управління Держпродспоживслужби в Полтавської області).

Табл. 11.2. Застосування засобів захисту рослин

Полтавська область	*2000*	*2005*	*2007*	*2009*	*2010*	*2011*	*2014*	*2017*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Витрати засобів захисту рослин, тис. т	0,349	1,197	1,855	2,204	2,86	3,16	3,735	3,655	3,545	3,204
Площа, на якій застосовувалися засоби захисту рослин, тис. га	306,4	1132,0	1775,7	2063,4	2292,4	2897,2	4021,5	1721,2	1720,5	1720,3
Кількість внесених пестицидів на 1 га, кг*	0,25	1,02	1,51	1,2	2,2	2,2	2,2	2,1	2,1	1,86

Примітка.
*– кількість внесених пестицидів кг на 1 га ріллі

Полтавською філією ДУ «Держгрунтохорона» проводяться спостереження за вмістом залишкових кількостей таких пестицидів, як ДДТ та його метаболітів, ГХЦГ та суми його ізомерів, базудин, дурсбан, метафос, фозалон, фосфамід, атразин і симазин. З 2013 року визначаються димеотат та ацетохлор. Залишкових

кількостей у зразках ґрунту, відібраних на моніторингових ділянках, що перевищують ГДК – не виявлено.

Також не виявлено залишкові кількості пестицидів, що перевищують ГДК, у водах відкритих водоймищ (водосховищ, каналу, ставків, річок) та у воді з криниць і закритих водогонів.

11.2.3. Екологічні аспекти зрошення та осушення земель

За даними Департаменту агропромислового розвитку облдержадміністрації зрошувані землі в області площею 50,8тис.га використовують 890 землекористувачів та власників. Із них у режимі оренди − 26,9тис.га, приватної власності − 23,9тис.га. Оформлення прав власності на інфраструктуру внутрішньогосподарських зрошувальних систем у зв'язку з передачею у комунальну власність органам місцевого самоврядування проведено на системах площею 16,5тис. гектарів.

Для забезпечення поливу 50,8 тис. гектарів обліковуються 64 стаціонарні поливні системи. 11 систем (31,6тис.га) обслуговують господарства, використовуючи державну частку основних меліоративних фондів, яка перебуває на балансі водогосподарських організацій.

Департаментом агропромислового розвитку облдержадміністрації з Регіональним офісом водних ресурсів у Полтавській області ведеться робота серед аграріїв щодо сприяння впровадженню поливу та підвищенню його ефективності на фоні зростаючих за тривалістю на території області повітряних та ґрунтових посух. Поширюється досвід передових господарств, що відновили полив сільськогосподарських культур.

Впроваджуються сучасні технології зрошення сільськогосподарських культур поза межами наявних зрошувальних систем, зокрема крапельного поливу, такі застосовуються на понад 1,1 тис. гектарів.

У 2019 році в області зрошувалося 5,51 тис. гектарів сільськогосподарських культур, виконано 24,5 тис. гектарополивів, кратність поливів у середньому становить 4,5 рази.

Для 34 внутрішньогосподарських систем області площею майже 9,0тис.га джерелом водозабору є ставки та водосховища. Водокористувачам для забору води, у разі перевищення 5м^3 на добу, необхідно отримувати дозвіл на спеціальне водокористування. У сільгоспвиробників є змога придбати дощувальну техніку, але питань джерел водозабору води вирішується не скрізь.

Під час процесу децентралізації та створення об'єднаних територіальних громад важливо не «загубити» зрошувальні землі. Більша частина цих угідь використовується як богарні, але все ж залишається можливість відновити роботу систем.

Відповідно до законодавства інфраструктура внутрішньогосподарських зрошувальних систем не підлягає приватизації. Щоб зберегти мережу, її дозволили безоплатно передавати в комунальну власність територіальних громад (у Кременчуцькому та Кобеляцькому районах були передані всі системи, в Глобинському − одна, Миргородському, Новосанжарському та Машівському районах – жодної). На даний час у комунальну власність сільських громад передано системи площею 16,5тис.га або 32,5 відсотків.

У силу природно-кліматичних умов, а також враховуючи наявність чіткої тенденції до перетворення зрошення із допоміжного, як раніше вважалося, в необхідний, а для багатьох сільськогосподарських культур і визначальний елемент інтенсивних технологій їхнього вирощування, стале ведення землеробства без розвитку зрошення практично неможливе.

Тому відновлення потенціалу зрошення належить до числа пріоритетних завдань розвитку аграрного сектору економіки області.

11.2.4. Тенденції в тваринництві

Однією з пріоритетних галузей агропромислового комплексу є тваринництво.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області кількість сільськогосподарських тварин, станом на 01.01.2020р., у господарствах усіх категорій (сільськогосподарські підприємства плюс господарства населення) області становила:

- велика рогата худоба (далі ВРХ) – 209,8тис.голів (зменшення на 9,3% проти 2018 року), у тому числі корови – 114,9тис.голів (зменшення на 5,0%);
- свині – 273,7тис.голів (зменшення на 15,1% проти 2018 року);
- вівці та кози – 46,9тис. голів (на рівні попереднього року);
- птиця свійська – 5388,2тис. голів (зменшення на 4,6% проти 2018 року)

Найбільше ВРХ налічувалося на підприємствах Шишацького, Котелевського, Хорольського та Оржицького районів. Збільшення у порівнянні з попереднім роком зафіксовано у господарствах Пирятинськогго району на 18,6%, також і корів на 19,5%, Козельщинського району на 4,7% та Кременчуцького району – на 2,2%. Суттєве збільшення поголів'я свиней відмічене у Козельщинському – у 1,5 рази, у Полтавському – на 32,6%, та Зеньківському районах – на 26,5%.

Збільшено виробництва м'яса (реалізація на забій сільськогосподарських тварин у живій масі) проти 2018 року у Гадяцькому районі – у 1,5рази; у Шишацькому районі – на 32,8%; а також у Диканському, Зіньківському, Козельщинському, та Пирятинському районах – приблизно на 20%. Майже у двічі зросло виробництво молока у Решетилівському районі та в 1,5 рази виробництво яєць у Зіньківському районі.

Станом на 1 січня 2020р. населенням області утримувалось 85,9тис.голів великої рогатої худоби (зменшення проти 2018р. на 2,9%), у т.ч. корів – 59,3тис.голів (на рівні 2018р.); свиней – 86,9тис.голів (зменшення проти 2018р. на 6,5%), овець та кіз – 39,3тис.голів (на рівні 2018р.), птиці свійської – 3082,1тис.голів (збільшення проти 2018р. на 4,2%).

За інформацією Департаменту агропромислового розвитку 41 суб'єкт господарювання включено до племінної бази і відповідно мають статус суб'єктів племінної справи у тваринництві.

11.3. Органічне сільське господарство

Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації інформує про наступне.

Область має потужний потенціал у напряму розвитку органічного землеробства.

Загальна площа земель, зайнятих під органічним виробництвом, по області становить близько 30,7 тисяч гектар, це 2,3% від загальної площі полтавських сільськогосподарських угідь.

2 сільгосппідприємства мають статус спеціальної сировинної зони та виробляють високоякісну продукцію для виробництва продуктів дитячого і дієтичного харчування.

На сьогодні в області 28 суб'єктів господарювання здійснюють діяльність з виробництва органічної продукції (сировини).

Підприємства пройшли сертифікацію згідно вимог Стандарту з органічного виробництва та переробки, що є еквівалентним Постановам Ради ЄС № 834/2007 та № 889/2008.

Найбільш популярним напрямком для органічного виробництва залишається рослинництво, його сертифіковано у 22 господарствах. 4 підприємства мають сертифікат з переробки та виробництва продуктів харчування, один суб'єкт господарювання – з органічного бджільництва і ще один – з органічного виробництва добрів.

На Полтавщині було створено Центр органічного землеробства «ПОЛТАВА-ОРГАНІК», засновниками якого стали Полтавська державна аграрна академія та ПП «Агроекологія» Шишацького району. Метою Центру є створення інноваційної системи виробництва, переробки та формування культури споживання екологічно безпечної продукції.

12. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

12.1. Структура виробництва та використання енергії

За даними Головного управління статистики у Полтавській області підприємствами й організаціями області у 2019р. використано 6320,6тис.т енергетичних матеріалів і продуктів перероблення нафти в умовному паливі (з урахуванням обсягів реалізації населенню), що на 2,5% більше, ніж у 2018 році (6165,815тис.т).

У структурі використаного палива значними були частки газу природного – 27,0%; газойлів (палива дизельного) – 5,4% та дров для опалення – 2,0 відсотка.

Табл. 12.1. Динаміка використання паливно-енергетичних ресурсів

Полтавська область	*2000*	*2005*	*2010*	*2011*	*2013*	*2014*	*2015*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
Споживання електроенергії млн. кВт.г	3151,8	3975,4	4138,7	4272,3	4047,8	3942,1	3887,2	4046,3	3981,5
Темп зміни, % до обсягу 2000р.	–	126,1	131,3	135,6	128,4	125,1	123,3	122,1	120,8
Споживання теплоенергії, тис.Гкал	3583,2	4018,3	3774,8	4043,7	3700,3	2970,1	2606,8	2903,1	2591,9
Темп зміни, % до обсягу 2000р.	–	112,1	105,3	112,9	103,3	82,9	72,8	75,3	72,3

Примітка.
Таблиця наведена за даними Головного управління статистики у Полтавській області

Підприємства промисловості використали 5 663,2576тис.т умовного палива (на рівні попереднього року − 5690,8тис.т); підприємства й організації сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства спожили 202,3тис.т умовного палива (більше на 6,7% проти попереднього року – 188,7тис.т); транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – 120,1тис.т (менше на 32,0% проти попереднього року – 176,6тис.т).

Табл. 12.2. Викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами паливно-енергетичного комплексу у 2019 році

Полтавська обл.	*Кількість підприємств*	*Обсяги викидів, тис. т*	*Обсяг викидів на одиницю реалізованої продукції, г/грн*	*Темп зміни, % порівняно з 2018 роком*	
				обсягів викидів	*викиди на одиницю продукції,*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Усього стаціонарними джерелами	623	51,0	0,26	−2,30	−5,54
-в тому числі за видами діяльності:					
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	83	20,7	0,24	0,49	2,73
Переробна промисловість:	117	16,4	0,17	10,81	2,10
у тому числі виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	4	11,8	0,34	6,31	25,92
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	30	0,5	0,21	−82,76	83,50

1	2	3	4	5	6
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	10	0,1	0,12	0,00	−17,55

12.2. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2019 році частка області у загальному обсязі використання палива по Україні залишилася на рівні попереднього 2018 року до 6,4% (2018р. − 6,7%).

Табл. 12.3. Динаміка споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти

Полтавська обл.	*2000*	*2005*	*2010*	*2013*	*2015*	*2017*	*2018*	*2019**
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	
Всього по Україні млн. т умовного палива* /область, у %	176,2/4,1	205,6/0,6	150,0/5,6	136,0/5,3	89,8/6,5	103,1/3,8	91,502/6,7	86,747/6,4
Вугілля кам'яне* тис.т./ область, у %	63,4912/ 0,07	63,8762/ 0,06	66,5188/ 0,1	70,2131/ 0,0	44,8008/ 0,0	42,6643/ 0,05	45,043/ 0,04	42,147/ 0,04
Газ природний*, млрд. м³ / область, у %	68,4/3,2	72,6/3,6	38,2/4,5	32,436/6,6	21,051/8,7	31,502/7,5	20,733/7,8	19,287/6,5
Бензин моторний* тис.т/ область, у %	2940,7/3,4	3670,1/2,2	1062,5/5,4	869,9/5,3	559,4/6,2	1985,8/4,5	540,0/5,8	514,2/6,0
Газойлі (дизпаливо)* тис.т./ область, у %	4882,7/5,5	5133,4/4,8	3939,6/8,7	4151,4/8,1	3432,7/7,7	5148,6/6,9	4294,6/7,6	4752,5/6,5
Мазути топкові важкі* тис.т/ область, у %	1222,4/5,5	684,6/5,0	8494,9/3,0	201,4/8,9	367,3/22,5	584,8/22,2	244,4/40,6	86,7/к

Примітка.
*– За даними ф.№ 4-мтп (річна) «Звіт про використання та запаси палива» (без урахування обсягів реалізованих населенню).
к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Динамка, що наведена у табл.12.3 демонструє зниження споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти у 2019 році в цілому по Україні крім газойлів (дизпаливо).

Використання майже усіх видів енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти по Полтавської області у порівнянні попереднім роком зменшилася (табл. 12.4), окрім паливних брикетів та гранул з деревини та іншої природної сировини, споживання яких зросло на 26,0 відсотків.

Табл. 12.4. Динаміка використання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти

Назва	*2000 р.*	*2005 р.*	*2010 р.*	*2013*	*2014*	*2016*	*2018*	*2019*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Всього, т умовного палива	**7282936**	**12928049**	**8358701,3**	**7270615,3**	**6720624,7**	**5684482,3**	**6165814,7**	**5571710,4**
Вугілля кам'яне, т	47506	40222	34645,8	25631,4	21434,2	21518,2	18138,6	15184,7
Газ природний, тис. $м^3$	2193124	2604209	1716012,9	2145216,9	2050645,3	1688124,4	1614321,1	1251489,4
Дрова для опалення, $м^3$ щільних	7812	12550	14022,6	28290,5	33649,2	49599,8	67482,8	63456,5
Паливні брикети та гранули з деревини та іншої природної сировини, т							13909,1	18792,9
Стружка і тріска деревні, т							10649,6	6978,3
Інше тверде біопаливо рослинного походження, т							967239,9	38014,9
Інші види первинного палива, т умовного палива	5362	9225	17241,8	12679,9	19275,2	747798,9*	967239,9	931639,6
Кокс та напівкокс з вугілля кам'яного, вугілля бурого та торфу, т	3677	315	194,1	115,9	2300,7	84,5	1291,9	544,9
Бензин моторний, т	100223,5	82380,4	57644	46451,7	39092,0	35268,2	31435,1	30654,5
Дистиляти нафтові легкі, фракції легкі інші, т	…[1]	82217,5	249,1	153,5	73,6	34,8	56,8	48,6
Дистиляти нафтові середні, фракції сердні інші, т								к

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Паливо для реактивних двигунів типу гас, т								1,0
Гас для технічних цілей, т	453,2	294,2	158,4	132,7	122,4	82,7	94,4	87,3
Газойлі (дизельне паливо), т	269766,1	245539,5	343318,7	334969,9	324076,4	282163,9	325669,4	308107,8
Мазути паливні важкі , т	67208,2	34478,8	25779,1	18039,8	15469,4	199040,7	99319,0	к
Оливи та мастила нафтові; дистиляти нафтові важкі, т	14975,5	16640,5	13620,3	8776,3	7193,2	5508,9	6519,8	5850,5
Пропан і бутан скраплені, т	3283	4677,4	10066,2	13874,8	12081,9	15901,8	16152,7	14634,1
Бітум нафтовий і сланцевий, т	4956	14480	11158,9	6313,5	4683,7	12630,8	10092,0	7219,0
Інші види нафтопродуктів, т умовного палива	…[1]	–	314,5	1639,0	1183,9	113,1*	46892,6	273,2

Примітка.

к − Дані вилучено з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації;

* – значення наведено в тонах

У 2019 році за структурою витрат найбільше палива використано на перетворення в інші види палива та енергію – 69,1% від загальної кількості використаного палива, частка для неенергетичних потреб склала – 0,5%, кінцеве використання дорівнювало – 30,4%, втрати при розподілі, транспортуванні та зберіганні – не зафіксовані.

Підприємства та організації області протягом 2019р. використали електроенергії за всіма видами витрат 3981,528млн.кВт·год, на рівні попереднього 2018 року (4046,275млн.кВт·год). Найбільше електроенергії було використано підприємствами промисловості (3311,522 або 83,2% від загального використання по області). Серед міст та районів області найбільше електроенергії традиційно використовують підприємства та організації міст Горішні Плавні, Кременчука та Полтави.

Загальний обсяг використаної теплоенергії становив 2591,892тис.Гкал, що на 10,7% менше ніж у 2018р (2903,046тис.Гкал). Найбільше теплоенергії було використано підприємствами промисловості (1955,288 або 75,4% від загального використання по області). Серед міст та районів області найбільше теплоенергії використовують підприємства та організація міст Кременчука та Полтави.

За інформацією Головного управління статистики у Полтавській області частки використання енергетичних матеріалів та продуктів їх перероблення у 2019 році мають наступний розподіл за напрямками споживання та видами економічної діяльності:

Табл. 12.5. Використання основних видів енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти за видами економічної діяльності[1] у 2019 році

Полтавська область	*Витрачено т умовного палива*	*Витрати палива в натуральному вимірі*			
		вугілля кам'яне, т	*газ природний, тис.м3*	*бензин моторний, т*	*газойлі (паливо дизельне), т*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Усього	**5571710,4**	**15184,7**	**1251489,4**	**30654,5**	**308107,8**
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	187061,0	68,2	12067,6	7727,5	102234,5
Промисловість	5138586,1	10604,0	1171172,5	6987,6	126102,2
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	868203,5	к	555179,3	2485,6	93712,9
переробна промисловість	3652158,8	9174,6	115834,8	3208,8	29785,1
у тому числі виробництво харчових продуктів	127500,6	4926,4	66484,2	1634,5	10122,3
виробництво напоїв	2346,5	–	1704,9	90,3	97,1
виробництво тютюнових виробів	к	–	к	к	к
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	к	–	к	21,8	24,6
металургійне виробництво	к	–	–	к	к
виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	1470,7	к	455,7	122,2	229,9
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	612713,3	к	499867,6	857,2	675,2
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	5510,5	к	290,8	436,0	1929,0
Будівництво	37932,8	349,8	2314,1	1571,2	17804,2
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	15933,4	к	1536,6	1384,1	6745,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	118254,8	1149,4	32808,2	1538,6	49296,7
Операції з нерухомим майном	5093,3	–	1896,8	310,0	855,1
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	27589,9	1911,2	16463,3	2364,1	990,8
Освіта	5476,3	27,4	3541,7	310,2	137,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	13337,5	1044,1	6222,2	1293,8	731,8
Інші види економічної діяльності	22445,3	к	3466,4	7167,4	3209,2

Примітка.

[1] За даними ф.№ 4-мтп (річна) "Звіт про використання та запаси палива" (без урахування обсягів реалізованих населенню);

к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України “Про державну статистику” щодо конфіденційності статистичної інформації.

У 2019р. загальна установлена електрична потужність підприємств області становила 475,4тис.кВт – більше ніж у попередньому році на 10,4% (у 2018р. − 425,8тис.кВт), загальна установлена теплова потужність – 5104,7тис.Гкал – менше ніж у попередньому році на 2,0% (у 2018р. − 5208,4тис.Гкал). Підприємствами було відпущено електричної енергії 709,4млн.кВт·год – менше ніж у попередньому на 3,7% (у 2018р. − 736,4млн.кВт·год), теплової енергії – 4248,1тис.Гкал менше ніж у попередньому на 10,6% (у 2018р. − 4752,9тис.Гкал).

12.3. Вплив енергетичної галузі на довкілля

Наявність на Полтавщині розвинутої промисловості, значна кількість енергетичних об’єктів, висока концентрація їх в мм. Кременчуці та Полтаві, розвинута мережа транспортних комунікацій, в т.ч. нафто-, газо-, та нафтопродуктопроводів, – усе це збільшує вірогідність виникнення техногенних надзвичайних ситуацій.

Такі підприємства енергетичного комплексу, як ПрАТ «Укртатнафта», Кременчуцьке лінійно-виробниче управління магістральних газопроводів, Філія Газопромислове управління «Полтавагазвидобування», Нафтогазовидобувне управління «Полтаванафтогаз», ТОВ «Татнефть- АЗС- Україна» і ТОВ Торгова фірма «Кременчукнафтопродукт» становлять підвищену екологічну небезпеку. Аварії на них можуть завдати значну шкоду довкіллю.

ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ», турбінне відділення котлотурбінного цеху (турбогенератор Т-100-130 № 4, на задньому плані турбогенератори Р-50-130 № 3 и ПТ-50-130 № 1, 2; відповідно потужність кожної 105, и по 50 МВт).

Підприємства ПрАТ «Укртатнафта» та ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ» включені до Переліку 100 об’єктів, які є найбільшими забруднювачами довкілля в Україні.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2019 році обсяги відпустку електричної енергії в області теплоелектроцентралями становили 614,0млн.кВт·год – менше ніж у попередньому на 7,9% (у 2018р. – 663,6млн.кВт·год), обсяги відпустку теплової енергії – 1604,4тис.Гкал, що також менше від обсягів 2018 року на 10,1% (у попередньому році – 1785,5тис.Гкал). Обсяги відпустку теплової енергії теплогенеруючими установками, котельнями

склав 2493,4тис.Гкал – менше ніж у попередньому році на 10,7% (у 2018р. – 2792,8тис.Гкал).

12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

Департамент будівництва, містобудування і архітектури та житло-комунального господарства облдержадміністрації інформує наступне.

На території Полтавської області розташовано шість малих гідроелектростанцій: Кунцівська ГЕС потужністю 450кВт/рік на р.Ворскла (Новосанжарський район, с. Кунцеве); Опішнянська ГЕС потужністю 425кВт/рік на р.Ворскла (Зіньківський район, с.Міські Млини); Остап'євська ГЕС потужністю 366кВт/рік на р.Псел (Великобагачанський район, с. Запсілля); Сухорабівська ГЕС потужністю 450кВт/рік на р.Псел (Решетилівський район, с. Сухорабівка); Шишацька ГЕС потужністю 800кВт/рік на р.Псел (Шишацький район, смт. Шишаки); Великосорочинська ГЕС потужністю 460кВт/рік на р.Псел (Миргородський район с. Великі Сорочинці). Крім того на р.Ворскла (Полтавський район, с.Вакуленці) працює з 2017 року Вакуленський шлюз-регуляторм із встановленим обладнанням мікро-ГЄС потужністю 200кВт/рік.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у звітному році обсяг відпустку електричної енергії гідроелектростанціями області склав 19,5млн.кВт·год що більше ніж у попередньому році у 1,6 разів (2018р. – 12,3млн.кВт·год). Частка обсягів відпуску електричної енергії гідроелектростанціями збільшилася з 1,7% від загальної кількості поданої електроенергії усіма джерелами постачання енергії у 2018р. до 2,8% у 2019 році.

У Полтавській області активно впроваджується метод виробництво енергії сонячними електростанціями (далі СЕС).

За інформацією Департаменту будівництва, містобудування і архітектури та житлово-комунального облдержадміністрації з 2015 року в області фізичними особами введено в експлуатацію 465 таких СЕС, 289 (більше половини) – у 2019 році. Кількість СЕС, які знаходяться на балансі юридичних осіб становить – 4 (у Лубенському районі − 1; у Гребінківському районі − 2; у Новосанжарському районі − 1)

Також в області функціонують підприємства, які здійснюють виробництво електричної та теплової енергії з біопалива. Види біопалива, з яких виробляється енергія: тріска, гранули паливні з деревини, дрова, тріска деревна, щепа паливна, пелета з соняшникового лушпиння, пелета паливна деревна, качани кукурудзи, паливна гранула (пелета з лушпиння соняшника), дрова, агробрикет, паливна гранула (пелети), гранули з пресованої деревини.

Головне управління статистики у Полтавській області інформує про використання у 2019 році 18,8тис.т паливних брикетів та гранул з деревини та іншої природної сировини, що більш ніж у попередньому на 26,0% (у 2018 р. – 13,9тис.т). 80,2% (2018р. – 75,4%) такої сировини використано у промисловості ще 4,7% (2018р. – 9,5%) на потреби будівництва.

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

13.1. Транспортна мережа

13.1.1. Структура та обсяги транспортних перевезень

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2019р. вантажооборот підприємств транспорту залишився на рівні попереднього року і становив 98,0% від обсягів 2018 року (2018р. − 98,3% попереднього року).

Табл. 13.1. Обсяги транспортних перевезень

Вид транспорту	*Рік*	*Перевезено вантажів*		*Вантажооборот*		*Перевезено пасажирів*		*Пасажирооборот*	
		млн. т	*%*	*млн. т*	*%*	*млн*	*%*	*млн. пас.км*	*%*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
Залізничний	2009	20,606	94,2	5991,0	74,9	15,266	98,3	1850,2	100,5
	2010	21,112	102,5	6855,8	114,8	15,136	99,2	1793,7	96,9
	2013[2]	22,937	97,2	5562,7	89,0	14,786	100,4	1533,5	85,5
	2014[2]	21,834	95,2	6435,5	115,7	14,610	98,8	1601,1	104,4
	2015	21,655	99,2	6690,3	104,0	14,940	102,3	1378,4	86,1
	2016	21,887	101,1	6214,1	92,9	14,950	100,1	1557,0	113,0
	2017	22,736	103,9	6130,6	98,7	5,513	36,9	1230,5	80,0
	2018	22,2	97,6	5811,8[1]	94,8	5,0[2]	91,7	1237,5[1]	100,6
	2019	23,872	107,0	6049,4	104,1	4,6[3]	91,8	1305,7[1]	105,5
Автомобільний	2009	140,473	107,7			92,700	69,1	1522,1	71,4
	2010	142,071	101,1			74,140	80,0	1254,0	82,3
	2013[3]	220,660	105,2			52,635	102,0	966,1	98,9
	2014[3]	213,762	96,9			52,682	100,1	1004,6	104,0
	2015	161,450	75,5	3158,6	119,4	51,947	98,6	…[1]	97,7
	2016	192,958	119,5	3530,6	114,8	50,202	96,6	1005,8	102,5
	2017	172,973	89,6	2563,1	72,6	45,268	90,1	1044,5	103,9
	2018[3]	171,9	106,6	2732,8	106,6	49,6	109,5	1092,0	104,4
	2019	160,052	93,11	2326,7	85,1	54,8	110,5	1173,2	107,4
Міський електротранспорт (тролейбусний)	2009	x	x	x	x	35,316	72,0	195,1	69,7
	2010	x	x	x	x	33,198	94,0	190,9	97,9
	2013	x	x	x	x	43,801	108,3	250,8	111,0
	2014	x	x	x	x	45,754	104,5	256,5	102,3
	2015	x	x	x	x	55,449	121,2	296,9	115,8
	2016	x	x	x	x	48,897	88,2	265,0	89,3
	2017	x	x	x	x	50,165	102,6	272,0	102,6
	2018	x	x	x	x	52,4	104,4	281,0	103,3
	2019	x	x	x	x	64,0	122,1	331,3	117,9
Всього	2009	…[1]	92	…[1]	75,5	143,3	72,1	3567,4	83,9
	2010	…[1]	104,8	…[1]	115,8	122,92	85,4	3238,6	90,8
	2013	…[1]	104,1	…[1]	93,0	111,2	104,2	2750,4	91,8
	2014	235,7	…[1]	9090,1	…[1]	…[1]	…[1]	…[1]	…[1]
	2015	…[1]	99,2	…[1]	101,6	…[1]	105,5	2657,4	92,8
	2016	…[1]	…[1]	…[1]	…[1]	114,0	…[1]	2827,8	…[1]
	2017	…[1]	104,6	…[1]	100,4	100,261	96,2	2547,0	102,1
	2018	194,1	99,1	8549,6	98,3	107,0	106,0	2611,2	102,5
	2019	183,9	94,8	8379,7	98,0	123,4	115,3	2811,8	107,7

Примітка.

[1] – обсяг відправлених вантажів, за даними виробничого підрозділу «Полтавська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця»;

[2] – кількість відправлених пасажирів, за даними АТ «Укрзалізниця». З 2017 року змінено порядок обліку перевезень пасажирів залізничним транспортом у приміському сполученні, які користуються пільгами на безкоштовний проїзд;

[3] – з урахуванням перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями,

У звітному році залізничним транспортом відправлено 23,87млн.т вантажів, що на 7,0% менше ніж у 2018 році.

На підприємствах автомобільного транспорту у 2019р. вантажооборот склав 2,327млн.т вантажів, що на 14,9% менше ніж у попередньому році, перевезення вантажів теж знизилося на 6,9 відсотка.

У 2019р. усіма видами транспорту виконано пасажирооборот в обсязі 2811,8млн.пас.км, або 107,7% від обсягу 2018 року.

Залізничним транспортом у 2019р. відправлено 4,6млн. пасажирів, пасажирооборот виконано в обсязі 1305,7млн.пас.км, що відповідно становило 91,8% і 105,5% обсягів 2018 року.

Автотранспорт в обласному центрі

Послугами пасажирського транспорту скористалися 123,4млн. пасажирів, що на 13,3% більше ніж у 2018р. (107,0млн. пасажирів). Виконано пасажирську роботу в обсязі 2811,8млн.пас.км – на 7,1% більше ніж у 2018р. (2611,2млн.пас.км).

Міським електротранспортом у 2019р. перевезено 64,0млн. пасажирів, виконано пасажирську роботу в обсязі 331,3млн.пас.км, що на 18,1% та 15,2% відповідно більше, ніж у 2018 році.

Крім того в області здійснюються перевезення водним та авіаційним транспортом: перевезення вантажів водним зменшилося з 30,6тис.т у 2018р. до 25,5тис.т у 2019р., або на 16,7%; авіаційним навпаки суттєво зросло до 1,4тис.т у 2019 (2018р. – 0,01тис.т). Кількість перевезених пасажирів авіаційним транспортом також зростає: у 2019 році послугами авіаперевезень скористалося 2,6тис. чоловік проти 0,8тис. у 2018 році.

13.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів

За даними Регіонального сервісного центру МВС в Полтавській області починаючі з листопада 2015 року в територіальних сервісних центрах РСЦ МВС в

Полтавській області функціонує Єдиний державний реєстр МВС (далі ЄДР МВС), який містить дані про транспортні засоби.

Реєстр постійно удосконалюється, але станом на 01.01.2020 року, інформація щодо середнього віку парку дорожніх механічних транспортних засобів та групування автомобілів за конструкцією, яка дозволяє використовувати паливо не доступна.

13.2. Вплив транспорту на довкілля

Розрахунок обсягів викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферне повітря від пересувних джерел (в тому числі від автотранспорту) Головним управлінням статистики в Полтавській області у 2016 – 2019 роках не здійснювався.

У попередніх роках кількість викидів від пересувних джерел дорівнювала, або навіть перевищувала кількість викидів в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення. Левова частка забруднюючих речовин від пересувних джерел припадала на автотранспорт.

13.3. Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

Для зменшення забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами необхідним є проведення комплексу заходів, що включає регулювання двигунів, більш масовий перехід на газоподібне паливо, виключення реалізації та використання етилованого бензину, обов’язковість використання нейтралізаторів токсичних вихлопів.

Зменшити негативний вплив від автотранспорту на атмосферне повітря населених пунктів можна, якщо використовувати об’їзні автодороги та впроваджувати «зелені хвилі» на вулицях міста, де для регулювання руху автотранспорту і пішоходів використовуються світлофори.

Піклуючись про довкілля більшість розвинутих країн здійснює перехід на більш екологічно чисті види транспорту − електромобілі.

Затверджена Кабінетом Міністрів України Національна транспортна стратегія до 2030 р. «Drive Ukraine 2030» була розроблена Мінінфраструктури разом з європейськими експертами в галузі транспорту за підтримки представництва ЄС в Україні та Єврокомісії (до 1 січня 2028 р. планується тимчасове скасування імпортного ПДВ на комплектуючі до електротранспорту та зарядних станцій).

Табл. 13.2. Кількість транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, зареєстрованих на території Полтавської області

Вид двигунів	*за 2017 рік*	*за 2018 рік*	*за 2019 рік*	*Всього станом на 01.01.2020р*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
Електро	34	121	199	381

1	*2*	*3*	*4*	*5*
Електро або бензин	44	46	200	300
Газ та електро	0	0	0	0
Електро або дизельне паливо	0	2	10	12
Бензин, газ або електро	0	1	6	7
Загалом	**78**	**170**	**415**	**700**

За даними РСЦ МВС в Полтавській області станом на 01.01.2020р. в області налічувалося 700 електрокарів (з врахуванням машин оснащених гібридними двигунами).

14. СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО

14.1. Тенденції та характеристики споживання

Світові тенденції до зростання загальних обсягів споживання потребують збільшення використання природних ресурсів, що негативно впливає на довкілля. Тільки за допомогою економічної експлуатації природних ресурсів, при ефективному їх відтворенні, можна запобігти шкідливим наслідкам промислової і господарської діяльності людства та підтримати високу продуктивність природи.

За даними, які оприлюднювало Головне управління статистики у Полтавській області поступовий ріст споживання в області спостерігається з 2005 року. Такий висновок можна зробити порівнюючи обсяги реалізованої продукції (з врахуванням інфляції). У 2009 році, у зв'язку зі світовою кризою, спостерігалося зниження, але у 2010 році зазначений показник знов зростає. У 2016 році відмічене збільшення реалізованої продукції у всіх галузях промисловості, крім машинобудування (у галузі машинобудування (крім ремонту і монтажу машин і устаткування) спостерігалося зменшення на 11%). У 2018р., як і 2017р році збільшення реалізованої продукції спостерігалося у всіх галузях промисловості – у підсумку на 9,2% та 25,3% відповідно. У 2019 році показник реалізації продукції повертається до рівня 2017 року.

Традиційно, найбільше користується попитом продукція галузей виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, а також продуктів нафтоперероблення. Високі показники реалізації продукції у галузях добувної промисловості та у виробництві машин і устаткування.

Інформація про обсяги реалізованої промислової продукції (за даними Головного управління статистики у Полтавській області), що вироблена підприємствами Полтавської області наведена у наступній таблиці:

Табл. 14.1. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами економічної діяльності у 2017 – 2019 роках[1]

Полтавська область	*2017*		*2018*		*2019*	
	тис.грн.	*у % до під-сумку*	*тис.грн.*	*у % до під-сумку*	*тис.грн.*	*у % до під-сумку*
1	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Промисловість	**193298613,7**	**100,0**	**212813635,7**	**100,0**	**193160967,5**	**100,0**
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	*72547226,1*	*37,5*	*85435501,3*	*40,1*	*82782575,4*	*42,9*
Переробна промисловість	*107072044,2*	*55,4*	*111896235,6*	*52,6*	*94653467,1*	*49,0*
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	38277815,4	19,8	40363039,5	19,0	40796271,4	21,1
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	652649,5	0,4	706132,6	0,3	692501,7	0,4
виготовлення виробів з	1284751,4	0,7	1918458,9	0,9	2037993,0	1,1

1	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
деревини, паперу та поліграфічна діяльність						
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	49451539,7	25,6	45992204,5	21,6	27940940,2	14,5
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	2479616,8	1,3	3715717,0	1,8	2717902,2	1,4
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	237847,8	0,1	267251,0	0,1	267225,6	0,1
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	1734467,3	0,9	2035991,5	1,0	2000524,0	1,0
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів	1422288,8	0,7	1820535,1	0,9	1644509,4	0,9
машинобудування:	10506839,3	5,4	13501277,6	6,3	14549334,2	7,5
виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	164590,8	0,1	172156,7	0,1	176735,1	0,1
виробництво електричного устаткування	588522,6	0,3	840646,5	0,4	531119,5	0,3
виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	193298613,7	100,0	3552269,9	1,6	3283640,7	1,7
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	72547226,1	37,5	8936204,5	4,2	10557838,9	5,4
виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	107072044,2	55,4	1575627,9	0,7	2006265,4	1,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	*38277815,4*	*19,8*	*14490824,6*	*6,8*	*14680916,5*	*7,6*
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	*652649,5*	*0,4*	*991074,2*	*0,5*	*1044008,5*	*0,5*

Примітка.

…[1] –Дані сформовані за функціональним підходом (спосіб узагальнення даних, за яким показники діяльності формуються за однорідними видами діяльності)..

…[2] – Інформація конфеціційна відповідно до Закону України «Про державну статистику».

14.2. Запровадження елементів сталого споживання та виробництва

Запровадження еколого-економічних важелів створює певні стимули до більш раціонального використання природних ресурсів, а також визначає реальні джерела фінансування природоохоронної діяльності.

Сучасний механізм природокористування та природоохоронної діяльності базується на:

- платності за спеціальне використання природних ресурсів;
- оплатності за шкідливий вплив на довкілля;
- цільовому використанні коштів, отриманих від збору за спеціальне використання природних ресурсів та забруднення довкілля, на відновлення та підтримання природних ресурсів у належному стані.

Стимулювання природокористувачів до зменшення шкідливого впливу на довкілля, раціонального та ощадливого використання природних ресурсів та зменшення енерго- і ресурсоємності одиниці продукції – є головною метою економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності.

Для покращення екологічного стану навколишнього природного середовища, подолання наслідків нераціонального природокористування та *проведення заходів для упередження подальшого виснаження природних ресурсів необхідне збільшення інвестицій в охорону довкілля.*

Фінансування природоохоронних заходів в області здійснювалось з Державного бюджету, місцевих бюджетів, а також із власних коштів підприємств, організацій і установ.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області загальні витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів в області у 2019 році становили 1780,826млн. грн. (на 4,0% більше ніж у 2018р.): у тому числі капітальні інвестиції склали 295,281млн. грн. (збільшилися на 10,6%), поточні витрати – 1485,544млн. грн. (на 2,7% більше ніж у 2018 році). За даними Державної служби статистики – по Україні зростання на 21,4% проти 2018 року.

Поточні витрати по основних природоохоронних заходах розподілились, як і у попередньому році, в основному на очищення зворотних вод – 58,5% (869,563млн. грн.), на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату – 28,2% (418,545млн. грн.), на поводження з відходами – 9.1% (134,94млн. грн.). Крім того витрачено 33,593млн. грн. (або 2,3% від усіх поточних екологічних витрат) на збереження біорізноманіття і середовища існування; 17,811млн. грн. (1,2% екологічних витрат) на захист і реабілітацію грунту, підземних і поверхневих вод та 11,093млн. грн (або 0,7%) на інші напрями природоохоронної діяльності.

У загальнодержавному підсумку у 2019 році по витратах на охорону навколишнього природного середовища Полтавщина традиційно посіла (як і у 2016, 2017 та 2018 роках) шосте місце (у рейтингу після Дніпропетровської Київської, Донецької, Запорізької областей та м.Київ).

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1. Національна та регіональна екологічна політика

Основною метою національної екологічної політики є забезпечення конституційного права громадян на безпечне навколишнє природне середовище. Тому інтеграція екологічної політики в усі напрями діяльності має стати обов'язковою умовою переходу до екологічно збалансованого розвитку держави, коли розвиток країни та регіонів, структура економічного зростання, матеріального виробництва та споживання, а також інших видів діяльності суспільства функціонує в межах здатності природних екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішнього і майбутніх поколінь.

Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (далі Стратегія), затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 №385 показник *питомої ваги утилізованих відходів (відсотків до загальної кількості утворених відходів)* для Полтавської області у 2016 році повинен досягти 62,3%, а у 2020р. зрости до 70,1 відсотка.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області, у 2019р. від економічної діяльності підприємств та організацій і в домо-господарствах області утворилось 4541,850тис.т відходів, що 349,5тис.т, або на 7,2%менше ніж у попередньому році (2018р. − 4891,344тис.т відходів). У звітному році утилізовано 3064,4тис.т відходів (або 67,5% від загальної кількості утворених).

Найбільше утилізовано рослинних відходів – 1988,5тис.т (63,8% з утворених 3114,8тис.т); також значний відсоток утилізації та перероблення відходів тваринних екскрементів, сечі та гною – 81,4% (585,4тис.т з 719,4тис.т утворених); відходів тваринного походження та змішаних харчових відходів – 90,9% (108,4тис.т з 119,2тис.т утворених); відходів чорних металів – 25,2% (19,8тис.т з 78,6тис.т утворених) та інших мінеральних відходів – 20,7% (46,7тис.т з 225,3тис.т утворених).

Також згідно з вищезазначеною Стратегію, *площа території природно-заповідного фонду (далі ПЗФ)* у 2017 році, повинна становити 11% від площі держави, у 2021−15%, а по Полтавській області – 9,9% та 13,5% відповідно.

В області послідовно здійснюється робота щодо заповідання територій та об'єктів ПЗФ.

Рішенням другого пленарного засідання двадцять шостої сесії Полтавської обласної ради сьомого скликання від 25.07.2019 №1137 оголошені природні території ландшафтним заказником місцевого значення «Шафранова балка» площею 76,8га у Великобагачанському районі. Крім того статус ботанічних пам'яток природи місцевого значення отримали стародавні рослини – «Віковий дуб» площею 0,02га у м.Зіньків та «Дуб черешчатий» площею 0,04га у с.Новоаврамівка Хорольського району.

Станом на 01.01.2020 (за наявною інформацією у Департаменті екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації) природно-заповідний фонд

(ПЗФ) Полтавської області налічує 391 одиницю територій та об'єктів загальною площею 142550,1915 га, що складає 4,96 % від загальної площі області.

З них 30 мають статус загальнодержавного значення: 2 національні природні парки, 20 заказників, 1 ботанічна пам’ятка природи, 1 ботанічний сад, 2 дендрологічних парки, 4 парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва.

Кількість територій та об’єктів ПЗФ місцевого значення становить 361, з яких: 5 – регіональні ландшафтні парки, 158 – заказники (52 ландшафтних, 3 лісових, 38 ботанічних, 7 загальнозоологічних, 2 орнітологічних, 4 ентомологічних та 52 гідрологічних), 136 – пам’ятки природи (12 комплексних, 110 ботанічних, 2 зоологічних, 3 гідрологічних, 9 геологічних), 48 заповідних урочищ, 1 дендрологічний парк та 13 парків-пам’яток садово-паркового мистецтва.

Питання створення та оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду є проблемним через внесення (свого часу) радикальних змін до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» у частині заборони рубок та полювання виключно у всіх типах заказників та пам’яток природи і не дає можливості створення нових заповідних територій із-за відсутності відповідних погоджень від землевласників та землекористувачів.

15.2. Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища

З 2013 року державне управління у сфері охорони довкілля на території Полтавської області реалізовують Полтавська обласна державна адміністрація − її структурний підрозділ − Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації (далі – Департамент).

Основним завданням Департаменту є забезпечення на території Полтавської області реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів (земля, поверхневі та підземні води, атмосферне повітря, ліси, тваринний і рослинний світ), поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами), екологічної безпеки, заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі.

Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, місцевими органами влади, органами місцевого самоврядування систематично видаються акти законодавства та підзаконні нормативно-правові акти, що призводить до вдосконалення правового регулювання у сфері охорони довкілля як України в цілому, так і довкілля Полтавської області зокрема, до спрощення процедури надання адміністративних послуг у сфері природокористування, впорядкування системи природокористування тощо.

Полтавською обласною радою у 2014 році встановлений механізм спеціального природокористування на територіях об’єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, а саме, рішенням від 01.07.2014 другого засідання третьої сесії шостого скликання Полтавської обласної ради затверджені: Порядок встановлення лімітів на використання природних ресурсів місцевого значення (крім корисних копалин) у межах територій та об’єктів природно-заповідного

фонду місцевого значення Полтавської області; Порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області. Цими регуляторними актами: врегульоване спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області; визначений порядок встановлення та затвердження лімітів на використання природних ресурсів місцевого значення (крім корисних копалин) у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області; встановлений порядок видачі дозволів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області.

Встановлюючи у документах дозвільного характеру науково обґрунтовані обмеження на використання природних ресурсів, викидів забруднюючих речовин в навколишнє середовище, Департамент впливає на економічну діяльність підприємств, з метою комплексного зменшення забруднення довкілля Полтавської області та створення ефективних умов для відтворення природних ресурсів Полтавської області.

З метою виявлення, збирання та врахування зауважень пропозицій громадськості до планованої діяльності суб'єктів господарювання в області застосовувалися норми Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Виконуючі завдання Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» (а саме впровадження оцінки стратегічних документів розвитку окремих населених пунктів, або регіонів, таких як Програми, Плани, тощо), Департамент, як один з суб'єктів СЕО, надавав зауваження та пропозиції до заяв про визначення обсягу СЕО, проєктів документів державного планування (місцевого та регіонального рівня), та звітів про стратегічну екологічну оцінку.

Галузеве державне управління у сфері охорони довкілля Полтавської області здійснюють територіальні органи центральних органів виконавчої влади (Держлісагенства, Держгеокадастру, Держводагенства та інших).

На адміністративних територіях області згідно з компетенцією, яка встановлена законодавством України також беруть участь у державному управлінні та в нормативно-правововому регулюванні у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки відповідні місцеві (районні) державні адміністрації і органи місцевого самоврядування.

Наслідком таких комплексних заходів державних природоохоронних органів у взаємодії з суб'єктами господарювання, населенням і громадськими природоохоронними організаціями є прийнятний екологічний стан Полтавської області.

15.3. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №102 «Питання реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища»

повноваження з контролю (нагляду) на території Полтавської та Черкаської областей здійснює Державна екологічна інспекція Центрального округу (далі Держекоінспекція).

Держекоінспекція, у межах компетенції, стимулювала суб'єктів господарської діяльності до виконання вимог природоохоронного законодавства, також встановлених Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації обмежень з використання природних ресурсів, викидів забруднюючих речовин в навколишнє середовище, впровадження і застосування досконаліших технологій у виробництві.

За звітний 2019 рік Держекоінспекцією *на території Полтавської області* здійснено 1557 перевірок. За виявлені порушення складено 1188 протоколів. Винесено 1073 постанов про притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб та громадян на загальну суму 176,885тис.грн., фактично стягнуто штрафи на суму 236,402тис.грн з урахуванням попереднього року.

Претензійно-позовна робота по Полтавській області щодо відшкодування 107 збитків (з урахуванням попередніх) здійснювалася Держекоінспекцією на суму 57577,203тис.грн. Відшкодовано 28 пред'явлених претензій та позовів на суму 440,187тис.грн. (найбільше за шкоду заподіяну атмосферному повітрю області, водним ресурсам, а також рослинному світу та земельним ресурсам). 19 матеріалів передано у правоохоронні органи.

Табл. 15.1. Державний контроль за дотриманням вимог природоохоронного законодавства (у межах Полтавської області)

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2017	2018*	2019**
1	2	3	4	5	6
1	Кількість перевірених об'єктів контролю	од.	266	118	360
2	Складено актів перевірок	од.	924	106	320
3	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	809	431	1188
4	Притягнуто до адміністративної відповідальності	чол./грн.	756/ 127432,00	409/52666,00	1073/ 176855,00
5	Стягнуто адміністративних штрафів	грн.	155312,00	27880,00	236402,00
6	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./грн.	134/ 10626000,00	40/ 114135190,00	107/ 57577203,00
7	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./грн.	120/ 2453953,00	7/ 19596,00	28/ 440187,00
8	Кількість об'єктів на яких виявлено перевищення встановлених екологічних нормативів, дозволів, або лімітів	од.		35	31
	на спеціальне водокористування	од.			21
	у тому числі на скиди у водні об'єкти				10
	на викиди в атмосферне повітря				0

1	2	3	4	5	6
	на утворення і розміщення відходів				10
9	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.	8	2	1
10	Кількість матеріалів перевірок, переданих до правоохоронних органів щодо прийняття рішення про внесення до єдиного реєстру кримінальних проваджень				19

Примітка:
* – інформація за 2017 рік наведена за матеріалами сайту Державної екологічної інспекції у Полтавській області (http://deipl.gov.ua/);
** − інформація за 2018 рік наведена за період з 13.08.2018р. по 31.12.2018р.

При здійсненні перевірок та виявленні порушень природоохоронного законодавства застосовувалися заходи інспекційного реагування та надавалися відповідні приписи щодо усунення цих порушень.

Спостереження за забрудненням поверхневих вод шляхом проведення інструментально-лабораторних вимірювань показників складу та властивостей, у тому числі забруднюючих речовин, у межах галузі атестації на право виконання цих вимірювань, на території Полтавської області, у 2019 році здійснював Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України, а саме Кременчуцький міськрайонний та Кобеляцький міжрайонний відокремлені підрозділи.

Табл. 15.2. Інструментально-лабораторний контроль якості поверхневих вод

Назва водного об'єкту	*Кількість створів, в яких здійснювалися вимірювання, од.*		*Відібрано та проаналізовано проб води, од*	*Кількість показників, од.*	*Кількість випадків та назва речовин з перевищенням ГДК, од.*
	усього	*у тому числі з перевищенням ГДК*			
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Створ №26 Кременчуцьке вдсховище, с.Власівка, водозабор	1	1	12	29 (запах, колір, мутність, pH, розчинений кисень, $БСК_5$, окисність, загальна жорсткість, сухий залишок, залізо, хлориди, сульфати, азот аміака, азот нітратів, азот нітритів, фтор, нафтопродукти, поліфосфати, мідь, свинець, цинк, кадмій, марганець, нікель, миш'як, молібден, хром шестивалентний, ЗМЧ, індекс ЛКП)	1 – марганець, 1 – pH, 1 – $БСК_5$, 4 – індекс ЛКП
Створ №29 Кам'янське вдсховище, гирло	1		4	27 (температура, запах, колір, мутність, pH, зважені речовини, сухий залишок, сульфати, хлориди, залізо, нафтопродукти, феноли,	

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
р.Ворскла в р-ні мосту автошляху Кобеляки-Світлогірське, с.Лучки				сірководень, мідь, АПАР, $БСК_5$, $БСК_{20}$, окисність перманганатна, лужність, загальна жорсткість, аміак, нітрати, нітрити, фтор, розчинений кисень, число сапрофітних інфекцій, індекс ЛКП)	
Створ №30 Кам'янське вдсховище, с.Придніпрянське (с.Радянське)	1		4	27 (температура, запах, колір, мутність, pH, зважені речовини, сухий залишок, сульфати, хлориди, залізо, сірководень, мідь, нафтопродукти, феноли, АПАР, $БСК_5$, $БСК_{20}$, окисність перманганатна, лужність, загальна жорсткість, амоній сольовий, нітрати, нітрити, фтор, розчинений кисень, число сапрофітних інфекцій, індекс ЛКП)	

_____

Примітка:

* − таблиця складена за даними Кременчуцького міськрайонного та Кобеляцького міжрайонного відокремлених підрозділів Полтавського обласного лабораторного центру МОЗ України

15.4. Виконання державних цільових екологічних програм

Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації є ініціатором розроблення та відповідальним виконавцем «Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017-2021 роки» (далі – Програма «Довкілля - 2021»), затвердженої рішенням Полтавської обласної ради чотирнадцятої сесії сьомого скликання від 06 березня 2017 року за №405.

Стратегічні цілі, напрями діяльності та заходи Програми «Довкілля - 2021» направлені на досягнення сталого соціально-економічного розвитку області, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні та духовні потреби населення та забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів.

Основним джерелом фінансування програми «Довкілля - 2021» є кошти державного бюджету, обласного (далі − Фонд) та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища.

Заходи, що включені у Програму, є пріоритетними при формуванні Переліку природоохоронних заходів для фінансування з фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області. Відповідний перелік затверджений рішенням першого пленарного засідання двадцять шостої сесії обласної ради сьомого скликання від 19.07.2019 №1099 «Про затвердження Переліку природоохоронних заходів для фінансування з фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області в 2019 році» (зі змінами).

Рішенням сесій Полтавської обласної ради сьомого скликання від 12.04.2018р. №682 та від 12.07.2018р. №756 внесені зміни в Програму. Відповідно, змінилися і загальні суми фінансування, зокрема: заплановано виконання природоохоронних заходів у 2019 році на загальну суму 173034,2тис. грн., з них: з Державного бюджету – 33191,43 тис. грн., з місцевого бюджету – 134675,75тис. грн. та з інших джерел – 5167,0тис. грн. Станом на 01.01.2020 року фактично профінансовано природоохоронних заходів на суму

37836,3тис. грн., що становить 22% від планової суми (з Державного бюджету – 1674,9тис. грн., з місцевого – 24504,3тис. грн., з інших джерел – 11657,1тис. грн.).

Табл. 15.3. Стан виконання Регіональної програми охорони довкілля Полтавської області на 2019 рік

Назва обласної програми	*Планові обсяги фінансування, тис.грн.*						*Фактичні обсяги фінансування, тис.грн.*						*Стан виконання (показники ефективності)*
	Усього	*Державний бюджет*	*Місцевий бюджет*			*Інші джерела фінансування*	*Усього*	*Державний бюджет*	*Місцевий бюджет*				
			Обласний бюджет	*Районний бюджет*	*Місцевий бюджет*				*Обласний бюджет*	*Районний бюджет*	*Місцевий бюджет*	*Інші джерела фінансування*	
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*	*14*
Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017-2021 роки («Довкілля-2021»), затверджена рішенням 14 сесії обласної ради 7 скликання від 06.03.2017 №405	2019 рік												
	173034,2	33191,43	57726,55	76949,2		5167,0	37836,3	1674,9	11959,4	12544,9		11657,1	22%

Головними обмежуючими факторами виконання заходів є складна соціально-економічна ситуація в цілому в країні, дефіцит місцевих бюджетних коштів та високий рівень навантаження на обласний бюджет.

15.5. Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

У 2019 році функціонування Регіональної системи моніторингу довкілля Полтавської області регламентувалося розділом 2.3 «Система регіонального екологічного моніторингу» Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної

безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017-2021 роки (далі – Програма «Довкілля - 2021»), затвердженої рішенням Полтавської обласної ради чотирнадцятої сесії сьомого скликання від 06 березня 2017 року №405.

Відповідно до Положення про регіональний інформаційно-моніторинговий центр «Довкілля Полтавщини» (затверджене у вересні 2014 року), з третього кварталу 2015 року функціонує інформаційний веб-ресурс (http://eco-pntu.in.ua/iformatsiyno-monitoringoviy-tsentr-dovkillya-poltavshhini/) незалежного Регіонального інформаційно-моніторингового центру «Довкілля Полтавщини», на якому розміщуються інформаційні матеріали за даними, що надходять від суб'єктів моніторингу області.

Крім того, відповідно до Положення про регіональний інформаційно-аналітичний Центр системи моніторингу довкілля Полтавської області, здійснення діяльності Центру покладено на відповідний структурний підрозділ Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації (Положення погоджене протокольним рішенням №1 обласної Міжвідомчої комісії з питань моніторингу довкілля та затверджене заступником голови облдержадміністрації 15.12.2009р.).

Табл. 15.4. Система спостережень за станом довкілля

№ з/п	*Суб'єкти моніторингу довкілля*	*Кількість точок спостережень, од.*								
		атмосферне повітря	*стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря*	*поверхневі води*	*джерела скидів зворотних вод у поверхневі води*	*морські води*	*джерела скидів зворотних вод у морські води*	*підземні води*	*джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти*	*грунти*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
1	Державна екологічна інспекція Центрального округу	–	–	16	9	–	–	–	–	10
2	Полтавський обласний центр з гідрометеорології	9	–	11	–	–	–	–	–	–
3	Державна установа «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України»	60	–	70	–	–	–	80	–	–
4	Полтавська філія ДУ «Держгрунтохорона»	–	–	–	–	–	–	–	–	23
6	Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській	–	–	3	–	–	–	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	області									
7	Департамент будівництва, містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства	248	166	16	8	–	–	31	–	–
8	Харківська комплексна геологічна партія КП «Південукр-геологія»	–	–	–	–	–	–	71*	–	–

Примітка:

* – за останніми даними Харківської комплексної геологічної партії КП «Південукргеологія» (2017рік).

Моніторинг навколишнього природного середовища на території Полтавської області у 2019 році здійснювали: Полтавський обласний центр з гідрометеорології; Державна установа «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України» (Кременчуцький міськрайонний та Кобеляцький міжрайонний відокремлені підрозділи); Полтавська філія ДУ «Держгрунтохорона»; Головне управління Держпродспоживслужби в Полтавській області; Департамент будівництва містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства облдержадміністрації (Управління житлово-комунального господарства облдержадміністрації); Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області); Головне управління Держгеокадастру у Полтавській області; Полтавське обласне управління лісового та мисливського господарства; а також підприємства, установи та організації, що належать до сфери їх управління.

Регулярно, у встановлені терміни, Департаментом проводився збір та узагальнення екологічної інформації від суб'єктів обласної системи моніторингу довкілля та підприємств-забруднювачів.

Відредагована до вимог Регламенту інформація завантажувалася на веб-ресурс незалежного Регіонального інформаційно-моніторингового центру «Довкілля Полтавщини». У розділі «Стан довкілля в регіоні» розміщені щомісячні та щоквартальні огляди про стан довкілля Полтавської області. Також зазначені огляди оприлюднюються на Веб-ресурсі Полтавської облдержадміністрації у розділі «Статті». У Кременчуцькому міському екологічному бюлетені «Світ довкілля» друкується інформація про стан довкілля Кременчуцького регіону.

Кременчуцький міськвиконком послідовно здійснює заходи щодо впровадження у м.Кременчук екологічного моніторингу із застосуванням електронних засобів збирання та оприлюднення інформації.

У промисловому центрі області діє автоматизований пост спостереження за станом довкілля який здійснює виміри атмосферного тиску, температури, вологості, напряму та швидкості вітру а також кількості та інтенсивності опадів. Інформація від посту доступна в режимі он-лайн на офіційному Веб-порталі

Кременчуцької міської ради та виконавчого комітету (розділ «Навколишнє середовища м.Кременчука»).

Також у місті працює муніципальна лабораторія ПМЕЛ (пересувна мобільна екологічна лабораторія) для контролю за атмосферним повітрям. Дані, які отримані за допомогою зазначеної лабораторії також оприлюднюються на Веб-порталі.

Відповідно до п.4.1 Постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 №827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря», розпорядженням голови Полтавської обласної державної адміністрації від 31.10.2019 р. №828 «Про виконання функцій органу управління якістю атмосферного повітря», виконання функцій органу управління якістю атмосферного повітря в облдержадміністрації покладено на Департамент екології та природних ресурсів.

15.6. Оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка.

15.6.1. Оцінка впливу на довкілля.

З грудня 2017 року набув чинності Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», яким скасована дія закону України «Про екологічну експертизу» та введено новий, більш сучасний та європейський порядок проведення оцінки впливу на довкілля. Методологія ОВД дістала своє визнання майже в усіх розвинених країнах. Згідно з Директивою ЄС № 337/85 «Оцінка впливу деяких державних і приватних проектів господарської діяльності на навколишнє середовище» у країнах − членів ЄС є обов'язковим проведення процедури ОВД для господарської діяльності, що може спричинити негативний вплив на навколишнє середовище.

У 2018 році, з метою виявлення, збирання та врахування зауважень і пропозицій громадськості до планованої діяльності суб’єктів господарювання, в області розпочато впровадження Закону України «Про оцінку впливу на довкілля». Закон встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Протягом 2018-2019 років спеціалісти Департаменту активно брали участь в удосконаленні підзаконних актів для дієвого впровадження зазначеного Закону. До профільного міністерства надсилалися пропозиції щодо проведення процедури ОВД, зокрема організації громадського обговорення, а також нормативного-правового акту, який регламентує отримання коштів від суб’єктів господарювання.

Також в Департаменті здійснювалися заходи щодо впровадження Єдиного державного реєстру оцінки впливу на довкілля (http://eia.menr.gov.ua/), у якому протягом 2019 року було розпочато 92 справи за поданими повідомленнями про плановану діяльність від підприємств Полтавської області. 31 з цих повідомлень обґрунтовано відхилені. Припинено процедуру оцінки впливу на довкілля за вимогою суб’єкта господарювання по 23 справам. Видано 30 висновків з оцінки

впливу на довкілля, 2 відмови у видачі висновку. Підписано 46 договорів про проведення громадських слухань; проведено 39 громадських обговорень.

15.6.2. Стратегічна екологічна оцінка.

З метою наближення вітчизняного законодавства до права та політики Європейського Союзу, виконання міжнародних зобов'язань у сфері охорони довкілля, у березні 2018 року прийнятий Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» (далі – Закон), який вступив у дію з 12 жовтня 2018 року. Це один із важливих євроінтеграційних Законів України, завдання якого – провести оцінку стратегічних документів розвитку, наприклад, окремих населених пунктів, регіонів чи національних програм.

Положення Закону, зокрема, поширюються на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі, крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

До документів державного планування відносяться стратегії, плани, схеми, містобудівна документація, загальнодержавні програми, державні цільові програми та інші програми і програмні документи, включаючи зміни до них, які розробляються та/або підлягають затвердженню органом державної влади, органом місцевого самоврядування.

Містобудівна документації – це затверджені текстові та графічні матеріали з питань регулювання, планування, забудови та іншого використання територій. Це, зокрема: генеральний план населеного пункту; детальний план території (ДПТ); план зонування території (зонінг).

Уся зазначена вище містобудівна документація підлягає обов'язковій стратегічній екологічній оцінці (СЕО).

Дія Закону не поширюється на документи державного планування, що стосуються виключно національної оборони або дій у разі надзвичайних ситуацій, бюджетів, бюджетних програм та фінансових планів.

Правильно виконаний процес СЕО має забезпечити високий рівень захисту довкілля, поліпшити якість документу державного планування, що розробляється, підвищити ефективність прийнятих рішень, допомогти запобігти помилкам, виправлення яких потребуватиме значних витрат. Зокрема, СЕО може допомогти органам влади під час прийняття рішення щодо затвердження документів державного планування та вибору оптимальних варіантів серед запропонованих альтернатив.

Встановлені Законом етапи проведення СЕО наступні: визначення обсягу СЕО; складання звіту про СЕО; проведення громадського обговорення та консультацій, у т.ч., у разі необхідності, транскордонних консультацій; врахування

звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій; інформування про затвердження документу державного планування; моніторинг наслідків виконання документу державного планування для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення.

Департамент екології та охорони природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації, як один із суб'єктів СЕО, надає зауваження та пропозиції до заяви про визначення обсягу СЕО, проекту документу державного планування (місцевого та регіонального рівнів) та звіту про стратегічну екологічну оцінку.

За 2019 рік до Департаменту для отримання зауважень і пропозицій до заяви про визначення обсягу СЕО надійшли матеріали по 199 проектам містобудівної документації (схемам планування територій районів, генеральним планам, детальним планам територій). Надійшло 102 звіти про СЕО, які Департамент розглянув і надав свої зауваження та пропозиції в рамках процедури СЕО. Також проведено попередню оцінку щодо необхідності проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування по 51 об'єктам.

Серед недоліків, зокрема надання суперечливих даних щодо існуючих інфраструктурних об'єктів та проектних рішень (кількості існуючих та проектних артезіанських свердловин, проектних рішень щодо способів водопостачання тощо), об'єктів природно-заповідного фонду на території населеного пункту.

При цьому місцеві екологічні проблеми залишаються поза увагою розробників документації, а саме: відсутні аналітичні дані щодо наявності на проектованій території безгосподарних артезіанських свердловин та складів непридатних хімічних засобів захисту рослин; вкритих лісом ділянок, не переданих в користування; щодо якості води в колодязях та поверхневих водних об'єктах; встановлення меж прибережних захисних смуг тощо; не розробляються проектні рішення або рекомендації щодо вирішення вказаних проблемних питань.

Проекти документів державного планування, розроблені залученими сторонніми організаціями, потребують більшого контролю та аналізу з боку замовника (органів влади).

15.7. Економічні засади природокористування

15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності

Економічними інструментами природокористування та природоохоронної політики залишаються:

- екологічний податок;
- система зборів за спеціальне використання природних ресурсів;
- відшкодування збитків, заподіяних у наслідок порушення природоохоронного законодавства;
- надання податкових пільг на реалізацію заходів, пов'язаних з природоохоронною діяльністю;
- фінансування природоохоронної діяльності;
- впровадження та розробка державних та регіональних цільових програм охорони навколишнього природного середовища.

Для забезпечення управління в галузі охорони довкілля в області у 2019 році діяла регіональна цільова Програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017 – 2021 роки («Довкілля-2021»), яка затверджена рішенням від 06.03.2017 за №405 чотирнадцятої сесії сьомого скликання Полтавської обласної ради (зі змінами).

15.7.2. Стан фінансування природоохоронної галузі

Екологічний податок є основним джерелом формування місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища.

При підготовці Переліку природоохоронних заходів для фінансування з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2019р., пріоритетними вважалися заходи, що виконувалися у межах Програми «Довкілля-2021», яка затверджена рішенням від 06.03.2017 №405 чотирнадцятої сесії сьомого скликання Полтавської обласної ради (зі змінами). Стратегічні цілі, напрями діяльності та заходи Програми «Довкілля-2021» направлені на досягнення сталого соціально-економічного розвитку області, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні та духовні потреби населення та забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів.

Табл. 15.6. Розподіл коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища за напрямками фінансування у 2019 р.

Напрямок	*Цільові кошти*	*Профінансовано на 01.01.2019*	*Залишок коштів на 01.01.2019*
1	*2*	*3*	*4*
ВСЬОГО	**83 426,753**	**59 104,801**	**24 321,952**
Проведення заходів з охорони і раціонального використання водних ресурсів	24934,333	7001,585	17932,748
Проведення заходів з охорони, раціонального використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів	34407,0	33295,680	1111,320
Проведення заходів з охорони і раціонального використання земель	8983,210	8973,857	9,353
Проведення заходів із збереженням природно-заповідного фонду	960,625	750,125	210,5
Проведення заходів з охорони і раціонального використання природних рослинних ресурсів	1508,0	1020,219	487,781
Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища, в тому числі проведення наукових досліджень, заходів з екологічної освіти та пропаганди	2644,085	2432,497	211,588
Проведення заходів з охорони і раціонального використання ресурсів тваринного світу	9989,500	5630,838	4358,662

За даними Департаменту фінансів облдержадміністрації станом на 01.01.2019р. залишок коштів обласного Фонду охорони навколишнього природного середовища (профіцит) становив 21 830,9 тис. грн.

Рис.15.1.Розподіл коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища за напрямками фінансування природоохоронних заходів у 2019 році

У 2019 році розпорядниками коштів природоохоронного фонду виступали структурні підрозділи Полтавської обласної державної адміністрації, у тому числі Департамент екології та природних ресурсів. Із двадцяти чотирьох затверджених Департаменту заходів, що становлять 17328,786тис. грн., повністю виконано дванадцять заходів на суму 4379,558тис. грн., чотири заходи профінансовано частково, вісім – не профінансовано взагалі.

Головною причиною розбіжності між запланованими показниками та досягнутими результатами є:

- недостатня зацікавленість і обізнаність органів місцевого самоврядування як з екологічними проблемами свого регіону, так і з механізмом отримання грошових ресурсів Фонду на їх вирішення під час реалізації адміністративно-територіальної реформи;
- у зв'язку з реформуванням державних закупівель шляхом запровадження системи електронних торгів товари та послуги не були придбані через відміну торгів та з причини відсутності учасників торгів, не підписання переможцем торгів договорів поставки;

- запити на фінансування з обласного Фонду подавалися до 30 листопада 2018 року, а Перелік було затверджено в липні 2019 року, що скоротило час, протягом якого використовуються кошти Фонду;
- незначне фінансування заходів порівняно з потребою призводить до збільшення їх вартості, неналежного виконання робіт і утворення довгобудів.

Відповідно до Переліку природоохоронних заходів для фінансування з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в 2019 році профінансовано заходів на суму 59104,801тис.грн. із запланованих 83426,753тис.грн. (71%).

15.8. Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

Відповідно до статті 32 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» державні стандарти у галузі охорони довкілля є обов'язковими для виконання і визначають поняття і терміни, режим використання й охорони природних ресурсів, методи контролю за станом навколишнього природного середовища, вимоги щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища, інші питання, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища та використанням природних ресурсів.

На сьогодні для технічного регулювання у сфері охорони навколишнього середовища використовуються:
- *Державні стандарти України – ДСТУ (*система стандартів ДСТУ, у тому числі у сфері охорони довкілля, почала розвиватись в Україні з 1992 року; після набуттям чинності державного стандарту України (ДСТУ) міждержавний стандарт (ГОСТ), що регулював відповідні відносини у сфері охорони довкілля, втрачає чинність);
- *Міжнародні стандарти, насамперед стандарти міжнародної організації з питань стандартизації – ISO* (у 90-х роках в Україні розпочато адаптування державних стандартів України до групи стандартів ISO, якими регулюються питання екологічного менеджменту, екологічного аудиту, а також екологічного маркування);
- *Галузеві стандарти або технічні умови* (стандарти, дія яких поширюється на підприємства (установи, організації), підпорядковані певному міністерству чи іншому центральному органу виконавчої влади, яким і затверджуються відповідні стандарти);
- *Міжгалузеві стандарти* (якщо дія стандартів поширюється на підприємства, що підпорядковані двом (кільком) центральним органам виконавчої влади, вони підлягають затвердженню всіма цими органами і набувають юридичної сили міжгалузевих стандартів);
- *Стандарти підприємства* (нормативно-технічні документи, затверджені наказом керівника (органу управління) конкретного підприємства, на яке і поширюється їх дія);

- *ГОСТи (*колишні державні стандарти СРСР, які визнано чинними на території України як міждержавні стандарти із збереженням абревіатури «ГОСТ», згідно з Угодою СНД про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології та сертифікації від 13.03.1992 та Протоколами до неї від 03.11.1995 та 20.06.2000);

Використання природних ресурсів у 2019 році Департаментом встановлювалося такими нормативними документами: дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами та спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів ПЗФ, та іншими документами.

Законодавством забезпечується правовий зв'язок між вищезазначеною групою нормативів і нормативами відповідно до статті 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (гранично допустимі викиди (ГДВ – від джерел викидів в атмосферне повітря), рівні допустимого шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів).

15.9. Державне регулювання у сфері природокористування

Для управління в галузі раціонального природокористування спеціалістами Департаменту екології та природних ресурсів облдержадміністрації забезпечувалося неухильне дотримання чинного законодавства при видачі дозвільних та погоджувальних документів.

Протягом 2019 року Департаментом екології та природних ресурсів Полтавській облдержадміністрації на розгляд прийнято 875 пакети документів та видано 628 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, повернуто на доопрацювання 165 документів, анульовано – 15 (за 2018 рік прийнято − 792, видано – 667, повернуто на доопрацювання – 108, анульовано – 86 документів відповідно; за 2017 рік прийнято – 825, видано 680, повернуто на доопрацювання – 115, анульовано – 13; за 2016 рік прийнято – 662, видано – 436, повернуто – 174, анульовано – 26, переоформлено – 38; за 2015 рік прийнято – 713, видано – 518, повернуто – 204 документи; за 2014 рік – прийнято 1022 пакети, видано – 795 дозволів, повернуто – 187 документів).

Станом на 01.01.2020 року розроблено та затверджено паспортів на 131 місце видалення відходів. За поточний рік прийнято на розгляд 287 документів та затверджено 219 реєстрових карт об'єктів утворення відходів та 5 реєстрових карт оброблення та утилізації відходів; 68 матеріалів повернуто на доопрацювання (у 2018р. − 242 реєстрові карти об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів та 4 реєстрові карти оброблення та утилізації відходів, за 2017р. – 222, за 2016р. – 208, за 2015 рік – 220; за 2014 − 201 карту).

Через електронний сервіс Міндовкілля (http://e-eco.gov.ua/) розглянуто та зареєстровано 224 декларації про відходи (у 2018р. – 225; у 2017 році – 187) для підприємств Полтавської області. У подальшому очікується збільшення суб'єктів підприємницької діяльності (особливо у районах області) які хотіли б зареєструвати декларацію про відходи через Портал.

Здійснено попередню оцінку щодо необхідності проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування по 51 об'єкту; розглянуто 199 пакетів документів щодо видачі зауважень і пропозицій до заяви про визначення обсягу СЕО; розглянуто 102 пакетів документів щодо видачі зауважень і пропозицій до проектів документів державного планування та звіту про СЕО.

В Єдиному Реєстрі з оцінки впливу на довкілля (http://eia.menr.gov.ua/) у 2019 році розпочато 92 справи за поданими повідомленнями про плановану діяльність яка підлягає оцінці впливу на довкілля. 31 з цих повідомлень обґрунтовано відхилені. Припинено процедуру оцінки впливу на довкілля за вимогою суб'єкта господарювання по 23 справам. Видано 30 висновків з оцінки впливу на довкілля та 2 відмови у видачі висновку.

Згідно з Порядком встановлення лімітів на використання природних ресурсів місцевого значення (крім корисних копалин) у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області та Порядком видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області, затвердженого рішенням другого засідання двадцять третьої сесії Полтавської обласної ради шостого скликання від 01.07.2014 року, у 2019 році проведено 27 обстежень щодо погодження здійснення лісогосподарських заходів, розглянуто і затверджено 18 лімітів на 2019 рік у Карлівському, Чорнухинському, Великобагачанському, Новосанжарському, Чутівському, Кременчуцькому, Козельщинському, Лубенському, Диканському районах та м. Горішні Плавні (у 2018р. – 34 обстеження та 16 лімітів; у 2017р. – 34 обстежень та 13 лімітів; у 2016р. – розглянуто і затверджено 29 лімітів; у 2015 році – 27, у 2014 році − 18 лімітів).

15.10. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля

Наукові дослідження в галузі охорони довкілля активно проводять вищі учбові заклади Полтавській області – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Українська медична стоматологічна академія, Полтавська державна аграрна академія, Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, Кременчуцький державний політехнічний університет ім. М.Остроградського, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Наукова діяльність у галузі природоохоронної та еколого-просвітницької діяльності *Національного університету «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка»* реалізується на кафедрі прикладної екології та природокористування за такими напрямами:

- дослідження біорізноманітності Лівобережного Придніпров'я в аспекті охорони (сучасний стан та оптимізація природно-заповідної мережі Полтавщини; наукові засади розробки проекту регіональної екологічної мережі; демекологічні особливості рідкісних рослин; созологічні аспекти збереження біорізноманітності Лівобережного Придніпров'я);
- сучасні ефективні підходи до екологічної освіти та виховання.

Результати проведених наукових досліджень викладачів кафедри у галузі біорізноманітності, заповідної справи та охорони довкілля висвітлені в чисельних

публікаціях, серед яких – монографії, статті у фахових та спеціалізованих виданнях, статті й тези у матеріалах конференцій та семінарів, серед яких і у зарубіжних, у науково-популярних виданнях – буклетах, статтях у періодичних виданнях.

Упродовж 2019 р. на кафедрі прикладної екології та природокористування Національного університету виконувалися госп-договірні науково-дослідницькі теми екологічного та природоохоронного спрямовування із інформуванням населення про хід та результативність їх впровадження: «Розробка схеми санітарного очищення для селища Семенівка Семенівського району Полтавської області»; «Розробка схеми санітарного очищення для міста Лохвиця та сіл Криниця, Васильки, Христанівка, Гаївщина Лохвицького району Полтавської області»; «Проведення стратегічної екологічної оцінки (СЕО) документу державного планування – генерального плану міста Карлівка Карлівського району Полтавської області».

Здійснені комплексні експедиції до перспективних для заповідання територій у визначені райони Полтавської області, складені наукові обґрунтування доцільності створення природно-заповідних територій та об'єктів природно-заповідного фонду Полтавської області (зокрема Чутівського, Кобеляцького, Зіньківського, Великобагачанського, Новосанжарського, Зіньківського районів).

Визначено перспективні об'єкти для заповідання з метою розширення природно-заповідної мережі області, розроблено схему оптимізації заповідного режиму на ряд об'єктів ПЗФ. Проаналізовано їх роль як структурних елементів регіональної екомережі Полтавщини.

Складені наукові характеристики на перспективні природно-заповідні території. Матеріали використовуються для підготовки наукових статей, у тому числі й до фахових видань, доповідей на конференціях (міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів), у ході навчально-виховного процесу в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, у роботі районних та міських методичних об'єднань вчителів біології, екології, географії Полтавської області.

Згідно з планом *Української медичної стоматологічної академії* виконуються науково-дослідні роботи, які мають на меті вивчання проблем стану навколишнього природного середовища, зокрема «Дослідження безпеки харчових продуктів фізико-хімічними методами» (кафедра медичної хімії), «Стан респіраторного здоров'я населення Полтавської області та вплив на нього факторів навколишнього середовища» (кафедра фізичного виховання, здоров'я, фізичної терапії, ерготерапії з спортивною медициною та фізичною реабілітацією).

Дослідження з питань збереження навколишнього середовища здійснюються на базі факультету агротехнології та екології (кафедра екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля) *Полтавської державної аграрної академії*.

Науково-дослідна робота в Академії спрямована на вирішення практичних проблем підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Один з

перспективних напрямів досліджень − розробка екологічно безпечних заходів боротьби з алергенною рослинністю на землях несільськогосподарського призначення.

На кафедрі ботаніки, екології та методики навчання біології *Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка (ПНПУ)* виконуються наступні науково-дослідні роботи: «Мохоподібні синантропних, природних та урбанізованих екосистем: бріофлора, синтаксономія» (монографія є основою для подальших бріологічних досліджень на території Лісостепу України, може бути використана для створення кадастрів рослинного світу відповідного регіону, відповідних флор мохоподібних України); Структурно-функціональні особливості природних та штучних фітоценозів Лівобережного Лісостепу України (проведені дослідження флори (водорості, мохоподібні, вищі судинні рослини) різних типів природних (лучні, лісові, прибережно-водні) та штучних фітоценозів).

У закладі функціонує наукова лабораторія з бріології, яка займається вивченням мохоподібних та мохових угруповань природних типів рослинності Лісостепу України, урбоекосистем Лівобережного Придніпров'я.

За результатами досліджень у 2019 році у виданнях, внесених до наукометриних баз даних, опубліковано наукові праці (кількість найбільш вагомих становить – 9шт.).

Викладачі активно долучаються до обговорення екологічних проблем на наукових зібраннях.

Кожного року науковцями *Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського* виконуються дослідження щодо моніторингу навколишнього середовища, проводиться аналіз отриманих результатів і надаються відповідні рекомендації. Основні напрямки досліджень: наукове оцінювання впливу планової діяльності об'єктів на стан окремих компонентів екосистеми; визначення ступеню токсичності зразків вод різноманітного походження; дослідження впливу викидів промислових підприємств; моніторинг стану атмосферного повітря. Фахівцями університету постійно проводиться інвентаризація зелених насаджень.

Науково-педагогічні працівники, аспіранти, студенти *Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ)* протягом 2019 року виконували науково-дослідні теми на замовлення та за рахунок фінансування ПУЕТ:

- «Екологічні аспекти дослідження якості товарів народного споживання»;
- «Розробка технології продукції харчування підвищеної біологічної цінності»;
- «Ультрафіолетові опромінювальні установки фотобіологічної дії: дослідження та розробка технологій та обладнання для опромінювання сипучих харчових продуктів та насіння сільгоспкультур»;
- «Розробка та виготовлення УФ-установки бактерицидного знезараження води (УБЗВ-ЗО). Розробка та виготовлення установки бактерицидного знезараження повітря рецеркулятивної дії (УБЗПР-75)»;

- «Товарознавчі дослідження нової світлотехнічної продукції для внутрішнього освітлення будівель»;
- «Концепція розвитку енергоефективних і енергонезалежних сільських територій задля зміцнення конкурентоспроможності національної економіки»;
- «Оптимізація наповнення середовища діяльності людини»;
- «Якість продукції та послуг готельно-ресторанного господарства: проблеми та перспективи».

Також у звітному році на базі ПУЕТ проведено 6 конференцій (в тому числі 3 інтернет-конференції), 2 семінари (науково-практичний та науково-методичний) та 2 круглих столи на яких розглядалися проблеми екології.

Активно проводяться наукові дослідження у Національних природних парках «Пирятинський» та «Нижньосульський».

Національний природний парк «Пирятинський».

За результатами дослідження рудеральної рослинності, що було проведено на території парку у липні 2019 року, складено продрому (перелік усіх синтаксонів рослинності певного району із зазначенням розпізнавальних ознак та обґрунтуванням синтаксономічної ієрархії), згідно з яким у складі синантропної рослинності НПП «Пирятинський» виділено сім центрально-європейських класів, що включають синантропні угруповання слабкопорушених перезволожених біотопів (Bidenteteatripartitae) та порушених мезофітних угруповань та угруповань вирубок на багатих ґрунтах (Epilobieteaangustifolii), угруповання однорічників початкових стадій відновлювальних сукцесій та бур'янові угруповання посівів просапних і зернових культур (Sisymbrietea), рудеральні ксерофільні угруповання ефемерних малорічників (Digitariosanguinalis-Eragrostieteaminoris), дво-, багаторічних видів термофільних ксерофітних ділянок (Artemisieteavulgaris), порушених пасовищ та витоптуваних місцезростань (Polygonoarenastri-Poëteaannuae), а також угруповання штучних лісонасаджень (Robinietea).

Проводилися фенологічні спостереження за популяціями фонових видів, за видами та природними середовищами, що включені до Боннської та Бернської конвенцій, Європейського червоного списку на території НПП «Пирятинський». Проведено обстеження ділянок місцезростання ранньоквітучих рідкісних видів рослин. Зібрано насіння сону чорніючого (ЧКУ) та анемони лісової (РРР), яке перенесено на охоронні ділянки, як спосіб реінтродукції їхніх популяцій у типових для них природних оселищах. Проведено обліки орхідних, виявлено нові місця їх зростання.

Здійснено облік вікових і крупномірних дерев на 3 ділянках у природних лісах території НПП, з метою їх збереження і збереження природної структури деревостанів у лісах. Створено електронну базу даних старовікових дерев.

Виявлено нові осередки розмноження черепахи болотяної. Вивчено популяційні характеристики гірчака європейського. Проведена малькова зйомка на постійних гідробіологічних станціях, відібрані планктонні проби.

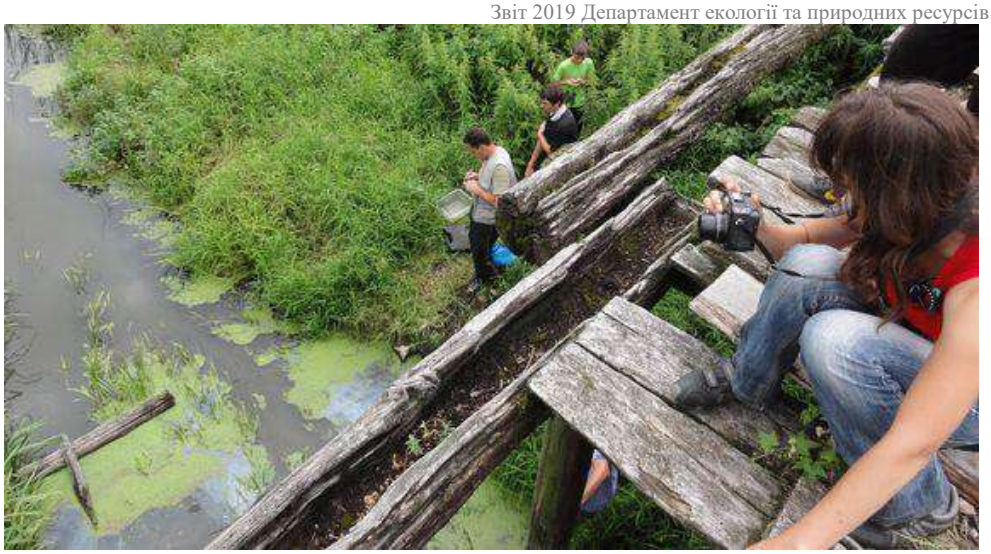

НПП «Пирятинський» Екологічна експедиція, гідрологічні дослідження на р.Удай

Проведено повне картування гнізд лелек білих у 3 сільських населених пунктах Пирятинського району (Повстин, Вечірки, Першотравневе) та часткове (доповнення до попередніх обліків) у 9 селах (Харківці, Високе, Замостище, Калинів Міст, Леляки, Кейбалівка, Меченки, Сасинівка, Олександрівка). Закартовано 1 лелече гніздо у м.Пирятин та 1 нове лелече гніздо у с. Дейманівка. Закартовано нове місце гніздування голуба-синяка біля с.Першотравневе.

З метою відновлення притаманних Україні деревостанів та поновлення чисельності дубів, у сосновому мононасадженні площею 30 га проведено природоохоронну операцію «Сойка» з насадження жолудів дубу черешчатого, з залученням волонтерів БО «БФ Peli can live».

Продовжено заходи з реінтродукції (відновлення) з насіння популяцій сону розкритого (додаток 1 Бернської Конвенції) та сону чорніючого (Червона книга України) у природному оселищі G3.4232 – сарматські степові ліси із сосни звичайної (за с.Усівка, координати N 50 20.344, E 032 29.907). Проведено перенесення плодів сону чорніючого (ЧКУ) та анемони лісової (РРР) на охоронні ділянки у лісі за с.Усівка.

На виконання Конвенції про збереження біорізноманіття здійснюється контроль за інвазійною популяцією клена ясенелистого на дослідній ділянці на території ботанічної пам’ятки природи «Лісопарк «Острів Масальський», площею 0,2 га.

Зроблено геоботанічний опис на постійній пробній площі − заплавні луки, с.Леляки.

Продовжено щорічні обстеження локалітетів трапляння рідкісних рослин, занесених до Європейського червоного списку, за популяціями фонових видів, за видами та природними середовищами, що включені до Боннської та Бернської конвенцій на території НПП «Пирятинський». Проведено обліки орхідних, виявлено нові місця їх зростання: (зозулинець болотний, пальчатокорінник м’ясочервоний) (ЧКУ) на заплавних луках між м.Пирятин та с.Високе. Виявлено місцезростання: шафрана сітчастого (ЧКУ) в урочищі «Три яри»; проліски дволистої (РРР) в лісовому масиві біля с.Усівка; анемони лісової (РРР) на прилеглій території до ботанічного заказника місцевого значення «Шкуратівський», на нижній дорозі Дейманівка-Шкурати; ковили дніпровської (ЧКУ) у заповідному урочищі місцевого значення «Куквин» (нові ділянки); гриба

зморшка степового (ЧКУ) на околиці с.Антонівка Варвинського р-ну Чернігівської обл. – територія прилегла до НПП «Пирятинський». Виявлено новий для Парку вид рослин: Різуха морська (Najas marina) (Червоний список МСОП) на відрізку р.Удай, починаючи від ботанічної пам'ятки «Бурти» до с.Скибенці. Виявлено нові осередки розмноження черепахи болотяної. Вивчено популяційні характеристики гірчака європейського.

З залученням волонтерів Ernst & Young (EY) (м. Київ), проведено обліки бобра європейського на нижній течії річки Руда від с.Грабарівка до с.Сасинівка, який здійснювали за методикою визначення обсягів зимових заготівель кормів. Відмічене мешкання 14 особин бобрів, що на 2 більше, порівняно з 2018 роком.

Проведено нічний облік сов та облік журавля сірого з залученням волонтерів WWF в Україні та Ernst & Young (EY) (м. Київ).

В рамках виконання природоохоронних заходів зі збереження популяцій джмелів та бджоли тесляра проводились спостереження за штучними гніздовими конструкціями для перетинчастокрилих, що встановлені у попередні роки. Додатково було встановлено 5 гнізд для бджоли тесляра. За результатами перевірки загалом виявлено 3 гнізда заселених бджолою теслярем. В жодному джмелівнику вселенців не виявлено. У встановленому в середині літа в с.Леляки готелі для комах відмічена низька його заселеність. За візуальним спостереженням у будиночку для комах, що на території Ботанічного саду імені Фоміна (м. Київ), помічені три види бджіл та один вид риючих ос. У всіх місцях, які раніше були заселені бджолою теслярем, у 2019 році їх зафіксовано.

Протягом року здійснювався моніторинг зустрічей в НПП «Пирятинський» та прилеглій території видів тварин, що занесені до Червоної книги України.

Проведено картування місць несанкціонованих сміттєзвалищ на території природно-заповідного фонду та в межах сільських рад, що прилягають до НПП «Пирятинський».

Щорічно результати проведеної науково-дослідної роботи узагальнюються та висвітлюються у Літописі природи. Вже видано вісім томів (за 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 роки). Результати наукових напрацювань за 2019 рік викладено у 49 наукових публікаціях. Активно проводиться науково-освітня робота з населенням району через засоби масової інформації: районне телебачення, пресу. На електронному ресурсі Парку Facebook та Instagram постійно розміщуються науково-освітні матеріали, які регулярно читають на 13 мовах відвідувачі з 34 країн світу, таким чином знайомлячись з природоохоронною установою, з неповторною природою Пирятинщини і тими природоохоронними заходами, які проводяться для збереження флори та фауни.

Національний природний парк «Нижньосульський».

На території парку «Нижньосульський» закладено 28 стаціонарних науково-дослідних ділянок, з яких 17 діють (використовуються), а також 8 постійних пробних площ (ППП, 3 діють), які в себе включають 20 стаціонарних пробних ділянок (СПД); 5 облікових маршрутів (ОМ, діють); 2 фенологічні профілі (ФП, діють).

Для обліку водно-болотних, біля водних та співочих птахів, а також парнокопитних і хижих ссавців в різні сезони року з 2012 року створюються відповідні маршрути: Маршрут № 1. Комбінований обліковий маршрут «Лящівка – Високий горб – Лящівка» − використовується для обліків співочих (лісосмуга) та водно-болотних (облік з оглядової точки) птахів. Протяжність маршруту близько 1 км; Маршрут № 2. Обліки птахів у прибережному лісі в районі села. Лящівка. Протяжність маршруту близько 2,1 км; Маршрут № 3. Зимовий обліковий маршрут «Острів Хатнища» (ділянка, на якій до створення Кременчуцького водосховища знаходилась основна частина села Лящівка) проходить по випасу серед понижень, заростих очеретом, по ділянках з окремими деревами та чагарниками і південному берегу острова). Протяжність маршруту близько 1,5км; Маршрут № 4. Лящівське звалище побутових відходів. Взимку приваблює представників родини Воронових (крук, грак, ворона сіра, галка, сорока), горобців (хатній, польовий) і, що найбільш важливо, хижих птахів (орлан-білохвіст, канюк). Обліки на звалищі дозволяють відслідковувати динаміку видового складу та чисельності зимуючих птахів у різні періоди зимівлі; Маршрут № 5. Місце концентрації зимуючих водоплавних, біля водних та воронових птахів в районі мосту через Сулу (околиці села Липове). Також визначено охоронні ділянки: Охоронна ділянка №1. Гніздова ділянка орлана-білохвіста *Haliaeetus allbicilla* (L.1758) на острові Коханівка (гніздо та прилеглі площі в радіусі 500 м); Охоронна ділянка №2. Гніздова ділянка орлана-білохвіста *Haliaeetus allbicilla* (L.1758) на острові Лящівка-2 (гніздо та прилеглі площі в радіусі 500 м); Охоронна ділянка №3. Гніздова ділянка орлана-білохвіста *Haliaeetus allbicilla* (L.1758) в південній частині острова Чубарово (гніздо та прилеглі площі в радіусі 500 м); Охоронна ділянка №4. Гніздова ділянка орлана-білохвіста *Haliaeetus allbicilla* (L.1758) в центральній частині острова Чубарово (гніздо та прилеглі площі в радіусі 500 м); Охоронна ділянка №5. Гніздова ділянка орлана-білохвіста *Haliaeetus allbicilla* (L.1758) поблизу села Плехів (гніздо та прилеглі площі в радіусі 500 м); Охоронна ділянка №6. Місце розмноження горностая *Mustela erminea* L. 1758 та видри річкової *Lutra lutra* L. 1758 поблизу села Плехів загальною площею 34 га.

Фенологічні профілі закладено з метою проведення фенологічних спостережень за сезонними явищами природи та елементами живої природи: зоологічних (фенологія міграцій птахів, сезонна поява і зникнення зимосплячих тварин, певних груп безхребетних, нерест у риб), ботанічних (сезонний розвиток рослинності) та мікологічних (сезонний розвиток окремих видів грибів) тощо, які охоплюють кілька основних екосистем (озерна, болотна, лучна та лісова): Профіль №1. Протяжність - 4 км. Пролягає на території Худоліївської сільської ради, ДП «Лубенське лісове господарство», кв 16-18. Початок профілю гідрологічний заказник «Рогозів кут», через сосновий ліс до озера Судевське з виходом на ділянку дубового лісу. Фенологічні спостереження проводяться впродовж весни-осені по можливості через 1-2 дні; Профіль № 2. Протяжність - 2 км. Пролягає на території Наріжанської сільської ради. Початок профілю від с. Матвіївка вздовж р. Сула та її заплави.

У Національному природному парку «Нижньосульський» реалізуються Плани заходів щодо збереження популяції орлана-білохвоста та голуба-синяка на території НПП та прилеглих ділянках. У рамках цих Планів:

- створено 5 охоронних ділянок для охорони гнізд і гніздової території (500 м) орлана-білохвоста *Haliaeetus allbicilla* (L.).
- виготовлені та розвішані штучні гнізда для приваблювання голуба-синяка *Columba oenas* L.(5 – в урочищі Романчик; 5- у прибережних лісах поблизу с. Лящівка).

Крім того створено охоронну ділянку в місці розмноження горностая *Mustela erminea* L. та видри річкової *Lutra lutra* L., загальною площею 34 га.

Розроблені менеджмент-плани для збереження найбільш вразливих видів рослин, а саме, для шафрана сітчастого (*Crocus reticulatus* Steven ex Adams), який зростає у різних природних середовищах, та коручки болотної (*Epipactis palustris* (L.) Crantz).

Закладено 8 пробних площ, які включають 20 стаціонарних ділянок для охорони та постійних спостережень за динамічними процесами в популяціях рідкісних видів рослин.

НПП «Нижньосульський» Ковила Лессінга, Червона Книга України (автор фото Юлія Галушка)

Проводяться дослідження та охорона популяцій зозулинця болотного *Anacamptis palustris*, пальчатокорінника м'ясочервоного *Dactylorhiza incarnata*, коручки болотної *Epipactis palustris*, шафрану сітчастого *Crocus reticulatus*, ковили Лессінга *Stipa lessingiana* Trin. et Rupr., горицвіту весняного *Adonis vernalis* L., сону чорніючого *Pulsatilla pratensis* L., ковили волосистої *Stipa capillata*, ковили найкрасивішої *Stipa pulcherrima* K. Koch (=*S. grafiana* Steven), астрагалу шерстистоквіткового *Astragalus dasyanthus* Pall, коручки чемерникоподібної *Epipactis helleborine* (L.) Crantz (= *E. latifolia* (L.) All.), косарика тонкого *Gladiolus tenuis* Bieb.

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді.

Обласна науково-дослідницька експедиція – це нова форма роботи з дітьми в природному середовищі, яка поєднує в собі найважливіші умови для розвитку природознавчої компетентності вихованців.

У 2019 році експедиція у формі наметового табору проходила на території геологічної пам'ятки природи «Бутова гора», що на Шишаччині, де знаходилась садиба видатного вченого, першого президента Української академії наук В.І.Вернадського, її учасниками стали 65 здобувачів.

Наметовий табір
Бутова гора

Під час експедиції учні ознайомились із характеристикою екосистем (ліс, водойми, луки, агроценози) та технікою і методикою збору ботанічного та зоологічного матеріалу, видовим складом рослин і тварин Полтавщини, занесених до Червоної книги України, вивчали хребетних та безхребетних тварин непроточних і проточних водойм (р.Псьол та Нардового озера).

Екологічні дослідження зводились до визначення антропогенного впливу на біогеоценози листяного лісу Бутової гори, визначення місця несанкціонованих вирубок лісових насаджень.

Навчальна діяльність складалась з двох частин: колективна (лекції, екскурсії, консультації) та групова (самостійна робота слухачів над певною темою).

Заняття передбачали як лекційні, лабораторні форми навчання, так і проведення практичних досліджень та самопідготовку учнів, круглих столів, підготовку та проведення інтегративних днів. Логічним завершенням є складання заліків.

Робота табору поєднувала навчально-виховну мету з оздоровленням на екологічно чистих природоохоронних територіях**.**

На території табору були облаштовані футбольне поле, волейбольний майданчик, лісова тренажерна зала – це далеко не повний перелік локацій, де відбувалась спортивно-оздоровча робота.

У липні-серпні 2019 року Полтавським обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді було проведено 10-денну обласну екологічну експедицію «Чиста хвиля», учасниками якої стало 12 учнів-членів Малої академії наук України та слухачів очно-заочної біологічної школи. Під час експедиції

протягом десяти днів з 30 липня до 08 серпня було пройдено близько 120 км по річці Ворскла. Цього року юні екологи обстежили прибережну зону річки Ворскла на території Кобеляцького району. Діти відвідали ландшафтні заказники «Шарівка», «Перегонівка», регіональний ландшафтний парк «Нижньоворсклянський» та заповідне урочище «Сокільське».

Юннати під керівництвом науковців проводили іхтіологічні, ентомологічні, орнітологічні та дендрологічні дослідження, зібрали матеріали для написання власних науково-дослідницьких робіт, брали участь у природоохоронних заходах: знищували зарості ваточника сирійського, що є адвентивною північноамериканською рослиною, очищали прибережну смугу річки від сміття, проводили бесіди про охорону довкілля з рибалками, відпочивальниками та місцевими жителями.

Окрім наукових досліджень, юннати проводили очищення територій від побутового сміття, облаштовували куточки туристичного відпочинку, займалися пропагандою природоохоронних знань серед відпочиваючих, мисливців і рибалок, місцевого населення.

15.11. Участь громадськості в процесі прийняття рішень, з питань що стосуються довкілля

На шляху розбудови демократичної, соціальної, правової української держави пріоритетом є забезпечення прав і свобод людини і громадянина, чиє життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються основним Законом держави найвищою соціальною цінністю. В інтересах нинішнього та майбутніх поколінь здійснюється екологічна політика, спрямована на захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням довкілля. Важливим чинником у реалізації цієї політики є участь громадськості в процесі прийняття управлінських рішень. Цей процес повинен відбуватися на законних засадах, у відповідних формах та на конструктивній основі. Такі форми, через які громадськість могла б реалізовувати своє право у прийнятті певних рішень, Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації активно підтримує та реалізує під час своєї діяльності.

Найбільш активні серед громадських організацій екологічного спрямування, що діють на території області – Громадська організація «Еко-Лтава», Полтавська обласна організація Українського товариства охорони природи, Полтавська обласна організація Українського товариства мисливців і рибалок, Полтавська обласна і Полтавська міська організації, а також Кременчуцький осередок Всеукраїнської екологічної ліги, Обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Кафедра прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Ю.Кондратюка», Кафедра екології, охорони навколишнього середовища та збалансованого природокористування Полтавської державної аграрної академії та інші.

Неоціненну роль в охороні довкілля, пропаганді екологічних знань, вихованні молоді відіграє громадський екологічний рух, зростає його науковий та творчий потенціал. Серед особливостей екологічного руху області останніх років слід відзначити його конструктивність, діяльність у правовому полі, використання офіційної інформації державних установ та організацій. Екологічний рух

поповнюється молодіжними екологічними організаціями. Активну участь на цьому напрямку суспільного життя беруть студентські організації вищих навчальних закладів області. Як і в попередні роки, активною була участь молодіжних організацій у проведенні двомісячника озеленення та чистоти в області, Всеукраїнській акції «Майбутнє лісу у твоїх руках».

15.12. Екологічна освіта та інформування

15.12.1. Екологічна освіта

Створена в області система екологічної освіти учнівської молоді є одним із пріоритетних і дієвих напрямів роботи закладів загальної середньої та позашкільної освіти, яка реалізується через позакласну, позашкільну роботу дитячих творчих об'єднань та осередків за інтересами, масові заходи природоохоронного та екологічного спрямування.

Екологічна освіта у закладах загальної середньої освіти здійснюється через викладання окремого предмета «Екологія» (або інтегрованого в шкільний курс біології), факультативних курсів. Традиційно у закладах освіти щорічно проводяться Тижні екології.

Важливим є те, що однією із десяти ключових компетентностей випускника Нової української школи є екологічна грамотність і здорове життя.

Полтавський обласний еклого-натуралістичного центр учнівської молоді інформують про наступне.

Мережа закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму Полтавської області включає: Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, чотири його філії (у Полтавському, Кобеляцькому, Шишацькому та Решетилівському районах), 6 районних, міських еколого-натуралістичних центрів/станцій юних натуралістів (мм. Кременчук, Миргород, Лубни, Карлівському, Миргородському, Пирятинському районах) та 10 комплексних закладів позашкільної освіти, які мають гуртки еколого-натуралістичного напряму.

У 2019 році мережа творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного напряму позашкільної освіти області складалася з 905 гуртків, в яких різними формами екологічної діяльності було охоплено 10072 вихованці за всіма віковими категоріями**.**

Творчі учнівські об'єднання в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування області працювали за напрямами:

- хіміко-біологічним – 124 гуртки/1695 вихованців;
- екологічним – 238 гуртки /3220 вихованців;
- сільськогосподарським – 36 гуртків/505 вихованців;
- декоративно-ужитковим – 167 гуртків/2513 вихованці;
- квітково-декоративним – 76 гуртків/1121 вихованець;
- нетрадиційні нові форми – 50 гуртків/784 вихованці.

Роботу гуртків еколого-натуралістичного напряму було організовано і в закладах загальної середньої освіти. Всього в них працювало 539 гуртки, які охоплювали 4498 вихованців.

Всього у 2019 році в закладах освіти області діяло 34 громадських дитячих об'єднання, у яких налічувалося 1161 вихованець, 36 екологічних парламентів та 36 юнацьких секцій.

Крім профільних гуртків, в закладах освіти діяли студії, клуби, відеоклуби, екотеатри, агітбригади, юннатівські та екологічні секції, наукові товариства тощо.

Яскравим прикладом інноваційних форм роботи з творчо обдарованою молоддю є робота очно-заочної біологічної школи як структурного підрозділу обласного еколого-натуралістичного центру. Основною метою діяльності школи є поглиблення знань з основ природничих дисциплін, професійне самовизначення та самореалізація вихованців, залучення їх до експериментально-дослідницької діяльності в природі на природоохоронних територіях. У 2019 році слухачами очно-заочної біологічної школи стали 74 вихованці з м.Полтави та районів області.

Щороку учні закладів загальної середньої та позашкільної освіти беруть участь в обласних, всеукраїнських, міжнародних конкурсах, проєктах, акціях екологічного спрямування: «Галерея кімнатних рослин», «Ліси для нащадків», «Мій рідний край – моя земля», «Природа і люди», «Парки – легені міст і сіл», «Птах року», «Парад квітів біля школи», «Юний дослідник», «Рослини – рятівники від радіації», «Вчимося заповідувати», «Великий зимовий облік птахів», «В об'єктиві натураліста», «Біощит», «Збережи ялинку», «До чистих джерел», «Зелений паросток майбутнього», «День юного натураліста», «Юнацький водний приз», «Енергія і середовище», «Малі ріки Полтавщини», «Зелена естафета», «Вода – джерело життя», тощо. Було проведено 1888 таких заходів у яких задіяно 87056 дітей.

На *обласний еколого-натуралістичний конкурс «Біощит»* надійшло 11 звітів із 7 районів і міст області та філії Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді у Полтавському районі. Переможці обласного етапу конкурсу на Всеукраїнському рівні вибороли І, ІІ, ІІІ призові місця.

До оргкомітету *обласного дитячого еколого-краєзнавчий конкурсу «Малі ріки Полтавщини»* надійшло 18 звітів з 8 районів та міст області. Велика робота щодо поліпшення екологічного стану малих річок Полтавщини здійснена учнівськими та педагогічними колективами з міст Кременчука, Полтави, Горішніх Плавнів та Лохвицького району.

Охорона птахів займає провідне місце в системі природоохоронних заходів, що координує обласний еколого-натуралістичний центр.

Юні натуралісти області тісно співпрацюють з Українським товариством охорони птахів, беруть участь в акціях: «Всеукраїнський зимовий облік птахів», «Міжнародні дні спостережень за птахами», «Грак Птах року 2019», «Всеукраїнський зимовий облік коловодних птахів», «Всеукраїнський облік колоніальних поселень чапель», «Міжнародний облік чисельності білого лелеки».

13 березня 2019 р. у Великій актовій залі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка відбулося *міське дитяче свято «У світі птахів»,* яке традиційно проходить на початку весни. Протягом навчального року школярі підгодовували пернатих друзів – птахів, розвішували

годівнички, штучні гніздівлі, брали активну участь в обласному етапі всеукраїнських природоохоронно-пропагандистських акцій Українського товариства охорони птахів: «Птах року», «Годівничка», «Великий зимовий облік птахів», «Свято зустрічі птахів». Про проведену природоохоронну роботу юні природолюби склали і представили звіти.

До *обласного оргкомітету конкурсу-огляду «Збережи ялинку»* було надіслано 450 конкурсних робіт вихованців закладів позашкільної та учнів загальної середньої освіти із 17 районів (Гадяцького, Чутівського, Зіньківського, Полтавського, Оржицького, Кобеляцького, Лубенського, Шишацького, Миргородського, Карлівського, Хорольського, Великобагачанського, Козельщинського, Диканського, Глобинського, Пирятинського, Котелевського), 5 міст області (Кременчука, Полтави, Горішніх Плавнів, Миргорода, Лубен), 7 об'єднаних територіальних громад (Глобинської, Шишацької, Чорнухинської, Лохвицької, Опішнянської, Великобагачанської, Пирятинської), а також Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, Кобеляцької, Шишацької філій та філії у Полтавському районі Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру, Полтавського обласного центру естетичного виховання учнівської молоді. Роботи переможців обласного етапу були направлені до участі у Всеукраїнському етапі конкурсу і здобули I місце (12 учасників), II місце (9 учасників), III місце (21 учасник).

Роботи учасників конкурсу спрямовані на пропаганду серед молоді руху за збереження хвойних дерев, створення подарунків, новорічно-різдвяних композицій, виробів, які символізують новорічно-різдвяні дійства.

Роботи учасників обласного конкурсу огляду «Збережи ялинку»

У межах конкурсу на базі обласного еколого-натуралістичного центру було організовано та проведено майстер-класи з виготовлення новорічно-різдвяних композицій та обласна виставка новорічних поробок, сувенірів, подарунків. Новорічну майстерню відвідали учні закладів загальної середньої освіти міста, Полтавського району, вихованці ПОЕНЦУМ (367 дітей).

15.12.2. Інформування громадськості

Впродовж 2019 року Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації підготовлено та оприлюднено у друкованих періодичних

виданнях інформаційні матеріали екологічного напряму, проведено 192 еколого-просвітницькі заходи із залученням періодичних видань, телебачення та оприлюднення у мережі Інтернет (зокрема у соціальній мережі facebook).

Фахівці Департаменту взяли участь у:

1.Засіданні круглого столу, присвяченому Всесвітньому дню води (22.03.2019);

2.Проведенні зональних етапів XXVII обласного конкурсу-огляду екологічних агітбригад, театрів (шоу) учнів загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів протягом березня 2019 року (11.03.2019 у Лохвицькій об'єднаній територіальній громаді; 18.03.2019 у Глобинському районі; 19.03.2019 у Козельщинській об'єднаній територіальній громаді, 21.03.2019 у Хорольському районі);

3.Роботі обласного Форуму «Цілі Сталого Розвитку: Полтавський вимір» (21.03.2019);

4.Засіданнях круглих столів за темами «Планування та використання територій. Проблемні питання сьогодення та виклики на майбутнє. Збереження культурної спадщини та навколишнього природного середовища при плануванні та забудові територій» (25.03.2019);

5.XXVII обласному конкурсі-огляді екологічних агітбригад, театрів (шоу) (09.04.2019);

6.Дні благоустрою та безстроковій всеукраїнській акції «Посади дерево миру» (висаджено 100 саджанців дубів на території Щербанівської ОТГ (23.04.2019);

7.Громадському форумі «Мікроклімат міста» на тему «Застосування екомоніторингу на основі смарт-технологій для регулювання мікроклімату в місті Полтава» (23.04.2019);

8.Спільному засіданні Громадської ради при Полтавській облдержадміністрації та Координаційної ради з питань сприяння розвитку громадянського суспільства при облдержадміністрації (20.06.2019);

9.Навчанні з питань розроблення регіональних планів управління відходами та підготовки інвестиційних проектів з управління відходами (24 – 25 червня 2019);

10.Тренінгу на тему «Інституційні та організаційні аспекти управління відходами. Залучення приватного сектору. Управління контрактами. Ідентифікація проекту, формулювання, впровадження та управління» (26.06.2019);

11.Тематичній експертній зустрічі на тему: «Реформування системи моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря» (01.08.2019);

12.Засіданні робочої групи з питань розробки Стратегії регіонального розвитку Полтавської області на 2021 – 2027 роки (23.08.2019);

13.Дводенному семінарі-тренінгу «Співпраця органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства в процесі формування та реалізації державної, регіональної політики» (29 – 30 серпня 2019);

14.XXIII науково-практичній конференції «Оцінка техногенного впливу на довкілля. Нові технології очистки промвикидів, зворотних вод, переробки відходів» (9 – 13 вересня 2019);

15.Засіданні «круглого столу» з питання впровадження регіонального плану поводження з відходами в рамках Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року (20.09.2019);

16.IX екологічному Фестивалі документальних фільмів «Полтава-Док» (21 – 22 вересня 2019);

17.Презентації інтерактивної платформи «Мікроклімат Полтава. Система моніторингу якості повітря в м.Полтава» в рамках проєкту Концепції інтегрованого розвитку «Полтава 2030» Комунальної організації «Інститут розвитку міста» Полтавської міської ради (26 вересня 2019);

18.Засіданні «круглого столу» на тему «Проходження стратегічної екологічної оцінки в рамках містобудівної документації» (17 жовтня 2019);

19.Форумі соціального партнерства: громади і газовидобуток (19 листопада 2019);

20.Відкритті еколого-освітньої стежки «Заповідна Диканщина» (26 листопада 2019);

Регіональний ландшафтний парк «Диканський», інформаційний стенд, який містить карту-схему Еко-стежки

21.Засіданні «круглого столу», ініційованому Міжфракційним депутатським об’єднанням «За техногенну та екологічну безпеку в паливно-енергетичному комплексі, залізничному і трубопроводному транспорті України» (10 грудня 2019);

22.Установчому засіданні Робочої групи з розробки Регіонального плану управління відходами до 2030 року для Полтавської області (23 грудня 2019).

Інформаційна діяльність Департаменту ретельно планується, до неї залучаються керівники установи, начальники підрозділів та фахівці. Висвітлюється звітна інформація, проблемні екологічні та природоохоронні питання регіону, поточна інформація. З цією метою готується інформація, статті, інтерв’ю, коментарі фахівців для друкованих засобів інформації та офіційних сайтів Департаменту та Полтавської облдержадміністрації. В залежності від характеру інформації, готуються відеосюжети для телебачення, звукозаписи для радіо, наочність та фотоматеріали. Налагоджена конструктивна співпраця з журналістами обласних засобів масової інформації. Для контролю систематично вівся моніторинг обласних засобів масової інформації.

Координується робота громадських організацій екологічного спрямування на вирішення завдань охорони навколишнього природного середовища у регіоні – співпраця щодо проведення операції «Первоцвіт», Всесвітньої кампанії «Година Землі 2019» та інформування щодо IV Всеукраїнського ECOFORUM-2019 екологів підприємств «ECOBUSINESS в Україні-2019», курсів підвищення кваліфікації на тему «Екологічна та промислова безпека при поводженні з відходами виробництва та споживання», Вітчизняної запатентованої комунікаційної web-системи «Інтерактивний реєстр екологічних проблем Полтавської області, міжнародної галузевої виставки обладнання та технологій для переробки муніципальних і промислових відходів «Waste Management 2019», XXIII науково-практичної конференції «Оцінка техногенного впливу на довкілля. Нові технології очистки промвикидів, зворотних вод, переробки відходів».

15.12.3. Звернення громадян

До Департаменту за 2019 рік надійшло 108 звернень громадян, що на 27 більше у порівнянні з 2018 роком (81).

Із Офісу Президента України у 2019 році надійшло 10 звернень, за 2018 рік – 5; із Секретаріату Кабінету Міністрів України та Апарату Верховної Ради України за звітний період надійшло по 2 звернення (у 2018 році – по 1).

Також до Департаменту за звітний період надійшло 17 звернень через електронний сервіс «Екомапа», 7 звернень з Комунальної установи «Обласний контактний центр» Полтавської обласної ради, 2 звернення від Народного Депутата України Кулініча О.І. з різних питань та по 1 зверненню з Мінрегіону та МОЗ.

Повторних звернень до Департаменту впродовж 2019 року не надходило, колективних – 25.

Найбільше звернень громадян надійшло з м.Кременчук та Великобагачанського району – по 10, м. Полтава – 8 та Кременчуцького району – 7.

У 2019 році найбільше звернень надійшло з таких питань:

- екології та природних ресурсів – 80, з них: погіршення екологічної ситуації внаслідок діяльності промислових підприємств – 17; об’єктів та територій природно-заповідного фонду – 13; фінансування заходів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища – 10; ведення мисливського та лісового господарства – 9; забруднення водойм, будівництво в прибережній зоні – 9 та інші;
- комунального господарства – 21;
- діяльності місцевих органів виконавчої влади – 1;
- аграрної політики і земельних відносин – 3;
- транспорту і зв’язку – 1;
- державного будівництва – 2.

Директором та заступниками директора Департаменту впродовж 2019 року проведено 22 особистих прийоми громадян.

У Департаменті працює, відповідно до графіку «Пряма телефонна лінія» та «Гаряча телефонна лінія».

Переважна більшість питань, порушених у зверненнях громадян, стосується погіршення екологічної ситуації внаслідок діяльності існуючих промислових

підприємств та протесту проти будівництва нових промислових об’єктів, ліквідації стихійних сміттєзвалищ, розширення меж існуючих та створення нових об’єктів та територій природно-заповідного фонду, фінансування природоохоронних заходів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, ведення мисливського господарства.

За звітний період по 94-х зверненнях надані вичерпні роз’яснення заявникам по суті порушених питань (2018 рік – 65), 4 звернення вирішено позитивно (2018 рік – 6), 4 звернення виявилися поза межами компетенції Департаменту (2018 рік – 8), станом на 02.01.2020 року 6 звернень громадян перебувало у роботі.

Звернення громадян, що надходили із Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України, Секретаріату Кабінету Міністрів України розглядалися своєчасно.

Робота із зверненнями громадян знаходиться на постійному контролі у керівництва: надаються вичерпні відповіді, ретельно перевіряються зазначені у листах факти, усуваються недоліки та порушення.

Департамент і надалі буде спрямовувати свою подальшу діяльність на забезпечення реалізації громадянами конституційного права на звернення та на запровадження нових форм і методів удосконалення роботи із зверненнями громадян.

15.13. Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля

Комунальною організацією «Інститут розвитку міста» Полтавської міської ради в рамках проєкту Концепції інтегрованого розвитку «Полтава 2030» 26 вересня 2020 року презентовано платформу «Мікроклімат Полтава».

Демонстрація датчиків під час презентації платформи «Мікроклімат Полтава. Система моніторингу якості повітря в м.Полтава»

Система моніторингу якості повітря в м. Полтава». Реалізація зазначеного проекту здійснювалася у місті за підтримки Фонду Фридриха Наумана.

Під час презентації продемонстровано датчики за допомогою яких можна вимірювати забруднюючі речовини в атмосферного повітрі міста, а саме пил (PM1.0, PM2.5, PM10), CO та сполуки азоту NO_2, а також веб-ресурс, за допомогою якого можна відстежувати стан повітря у місті. Зазначені датчики через Wi-Fi підключені до серверу http://www.air.pl.ua/. Інформація доступна широкому загалу в он-лайн режимі 24/7.

У серпні 2019 року реалізовано проєкт «Звернення уваги суспільства до проблем та викликів сучасності, залучення суспільства до спільного вирішення проблем сучасності» у рамках програми «Meet up! Німецьке-українські зустрічі молоді» від Німецького Фонду «Пам'ять, Відповідальність та Майбутнє» (EZV) за підтримки Міністерства Закордонних Справ Німеччини та Фонду імені Роберта Боша (Федеративна Республіка Німеччина).

Основною метою проєкту було проведення німецько-українських зустрічей молоді у м.Бамберг (Федеративна Республіка Німеччина) з 24 серпня по 01 вересня 2019 року. Залучено 10 студентів та 4 науково-педагогічних працівники Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ). У ході проєкту організацією «Bamberg:UA e.V» (м. Бамберг, Федеративна Республіка Німеччина) проведено лекції, дискусії та воркшопи на теми:

- «Захист навколишнього середовища, збір та переробка відходів», лектор співробітник відділу охорони навколишнього середовища міської ради м.Бамберга Карін Кьоберляйн. Розглянуто концепцію збору та розподілу відходів, законодавство про сортування відходів у м.Бармберг та Німеччини в цілому. Проведено порівняльний аналіз принципів захисту навколишнього середовища, збору та переробки відходів між Україною та Німеччиною;
- «Мікропластик», лектори члени організації «AEGEE» Озан Туналі та Ант'є Шуберт. Розглянуто вплив мікропластика на навколишнє середовище та організм людини, способи боротьби з мікропластиком у сучасному світі. Проведено дискусії та воркшопи на теми навколишнього середовища та дезінформації у засобах масової інформації.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Стан навколишнього природного середовища в області залишається відносно стабільним і у порівнянні з більшістю інших областей України доволі прийнятним.

За останніми статистичними даними, у 2019 році порівняно з попереднім роком в екологічній сфері діяльності регіону спостерігалися певні позитивні тенденції, а саме:

- з 2011 року зберігається поступове скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарним джерелами: у 2019 році – 97,7% обсягів 2018 року (по Україні відмічається зниження – на 2% у порівнянні з 2018 роком); у 2011 році кількість викидів дорівнювала – 72,282тис.т від стаціонарних джерел; отже за 8 років відбулося скорочення майже на 30%;
- у 2019 році зменшився показник утворення відходів I - IV класів небезпеки (без врахування утвореної пустої породи від днопоглиблювальних робіт) на 7,2% у порівнянні з попереднім 2018 роком (по Україні відмічається зменшення 4,1% від 2018 року); суттєве зменшення спостерігалося у 2017р. − на 24,9% від обсягів 2016 року;
- у звітному році витрати (капітальні інвестиції та поточні витрати) на охорону та раціональне використання природних ресурсів в області збільшилися на 4%; (по Україні спостерігається зростання екологічних витрат проти 2018 року – на 21,4 відсотка). У загальнодержавному підсумку у 2019 році по витратах на охорону навколишнього природного середовища Полтавщина традиційно посіла (як і у 2016, 2017 та 2018 роках) шосте місце (у рейтингу після Дніпропетровської, Київської, Донецької, Запорізької областей та м.Київ).

Як і в попередні роки, потребують вирішення основні екологічні проблеми області:

Проблеми обласного рівня.

Із 156км загального фронту берегів Кременчуцького водосховища в межах Полтавської області 44 кілометри піддані водній абразії.

Найбільшого руйнування зазнають береги поблизу п’яти населених пунктів Глобинського (смт. Градизьк, с.Васьківка, с.Пронозівка, с.Мозоліївка) та Кременчуцького районів (с.Максимівка): інтенсивність розмиву цих берегів становить 3-7, а в окремі роки до 10-15 метрів в рік. Внаслідок переформування берегів вже втрачено більше 800 гектарів земельних угідь. Зруйнована берегова зона наблизилася до двох давніх кладовищ в селі Пронозівка.

Без державного фінансування забезпечення належної експлуатації каскаду Дніпровських водосховищ, що були запроектовані і побудовані державою для потреб України за рахунок коштів області не представляється можливим.

Проблеми міжобласного рівня.

Річка Оріль є лівою притокою Дніпра та протікає на території трьох областей України: Дніпропетровської, Полтавської та Харківської.

Протягом останніх років екологічний стан р.Оріль погіршується і причиною тому є одночасне накладання різних техногенних і природних чинників. Ситуація з гідрологічним режимом річки Оріль залишається складною. Питання перерозподілу стоку р.Оріль та її маловоддя виникло ще з часів будівництва впродовж ділянки каналу Дніпро-Донбас, водовідвідного дренажного каналу К-7а, довжиною 3,5 кілометрів. У березні 2007 року рівні води в р.Оріль знизились на 60 сантиметрів.

Для відновлення рівнів води в Орелі й повернення її течії в природне русло у 2008 році розроблено робочий проект «Відновлення гідрологічного режиму річки Оріль на межі Полтавської та Дніпропетровської областей» (кошторисна вартість проекту 6,5млн.грн. у цінах 2008 року).

Реалізацію цього проекту розпочато у 2008 році. У 2008-2010 роки з різних бюджетів виділяють близько 2,1млн.грн. Протягом 2011-2019 років кошти з бюджетів усіх рівнів на реалізацію проекту не виділялись. Для повного закінчення будівельних робіт, передбачених проектом, необхідно виконати розчистку 3,25км русла річки (вартість робіт у цінах 2008 року складала 4,4млн. грн.).

Ще одним проблемним питанням щодо забезпечення дотримання вимог природоохоронного законодавства в басейні р.Оріль, яке потребує вирішення, залишається встановлення меж прибережних захисних смуг та водоохоронних зон на водних об’єктах розташованих в межах басейну р.Оріль.

Проблеми міст обласного значення.

- *Сезонне погіршення якості поверхневих вод в районі водозабору м.Кременчук.*

Через інтенсивне обвалення берегів Кременчуцького водосховища створюються нові мілководдя, на яких у спекотну погоду відбуваються природно-техногенні процеси, що призводить до забруднення води у водоймі та інших небажаних явищ.

У районі водозабору м.Кременчук сезонні відхилення (рівень кисню знижується, вміст марганцю підвищується) спостерігаються у літні місяці при високих температурах повітря та швидкостях вітру до 2м/хв. у глибинних пробах води (забірний оголовок розташований на дні Кременчуцького водосховища на глибині майже 14м).

Єдиним джерелом питного водопостачання для населення м.Кременчук є Кременчуцьке водосховище. Літній період дуже складний для системи водопостачання міста, протягом якого якість питної води має граничні показники. Зазначене напряму пов'язано з погіршенням якості води у Кременчуцькому водосховищі.

Проблему також необхідно вирішувати на загальнодержавному рівні: потрібна розробка комплексних загальнодержавних заходів для попередження фактів періодичного погіршення якості води Кременчуцького водосховища та ведення постійного моніторингу (за допомогою автоматизованих постів

спостереження) якості поверхневих вод зі своєчасним прийняттям управлінських рішень

- *Не вирішено питання захоронення твердих побутових відходів в обласному центрі.*

Звалище твердих побутових відходів КАТП 1628 Полтавської міської ради, яке розташоване у районі сіл Триби та Макухівка, заповнене майже на 100%, не має відповідного обвалування та огородження, відсутня гідроізоляція, проектно-технічна документація та позитивний висновок державної екологічної експертизи. Термін експлуатації звалища закінчився ще у 2005 році, але звалище і зараз функціонує. Подальша його експлуатація може призвести до забруднення підземних вод, атмосферного повітря у прилеглих населених пунктах, а також становити загрозу здоров'ю людей.

Щоб вирішити цю проблему необхідно залучати кошти інвесторів для будівництва заводу з переробки ТПВ, сортувальних станцій, а також запровадити роздільний збір сміття в обласному центрі.

Проблеми, вирішення яких не вимагає залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів.

У Полтавській області розорано майже 62% території, більше, ніж в середньому по Україні (близько 55 %).

З метою зменшення виснаження орних земель та збереження родючого шару грунту, сільськогосподарським підприємствам необхідно ретельно дотримуватися сівозмін під час вирощування сільськогосподарських культур (особливо стосується соняшнику, кукурудзи, рапсу, тощо).

Виконавці розділів

Інформацію підготували спеціалісти Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації:

(м.Полтава, вул.Зигіна,1, тел. (0532) 569508, e-mail: eko@adm-pl.gov.ua)

Розділи	*Посада, прізвище, ініціали відповідальних за підготовку розділів*	*Телефон*
1-15	Начальник відділу організаційної роботи, моніторингу та зв'язків з громадськістю – Вдовенко А.М.;	(0532) 501351
2,4	Спеціаліст відділу організаційної роботи, моніторингу та зв'язків з громадськістю – Сердюк Т.І.;	(0532) 501351
5	Головний спеціаліст відділу земельних і біотичних ресурсів та екомережі – Гостудим О.М.	(0532) 569508
15	Начальник відділу оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки – Корнюшкіна І.М.;	(0532) 569508
	Головний спеціаліст відділу фінансово-економічної роботи, юридичного та кадрового забезпечення – Байдан С.М.	(0532) 502751
	Провідний спеціаліст відділу організаційної роботи, моніторингу та зв'язків з громадськістю – Лебідь І.В.	(0532) 501351

ДЛЯ НОТАТОК